

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIKVITETS AKADEMIENS

HANDLINGAR

FILOGISK-FILOSOFISKA SERIEN

SJUNDE DELEN

STOCKHOLM 1960

I DISTRIBUTION
ALMQVIST & WIKSELL
STOCKHOLM

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH
ANTIKVITETS AKADEMIENS HAND-
LINGAR UTGIVAS MED ANSLAG FRÅN
STATENS HUMANISTISKA
FORSKNINGSRÅD

STOCKHOLM 1940

ALMQVIST & WIKSELL

1940

KUNGL. VITTERHETS HISTORIE OCH ANTIKVITETS
AKADEMIENS HANDLINGAR
FILOLOGISK-FILOSOFISKA SERIEN 7

ORTNAMNEN I KOPPARBERGSLAGEN

AV

HARRY STÅHL

I distribution
ALMQVIST & WIKSELL
STOCKHOLM

KUNGL. VITENSKAP. AKADEMIENS
SAMLINGAR
SERIE C. HISTORISKA
FORSKNINGARNA

KOPPARBERGSLAGEN I ORTNAMNEN

HARRY ZYLLI

LUND 1960
CARL BLOMS BOKTRYCKERI A.-B.

Innehållsförteckning

Inledning	7
Bebyggelsenamnen i Kopparbergslagen	11
Ortnamnen och bebyggelsen	132
Citerad litteratur	172
Förkortningar	177
Ortnamsregister	179

Inledning

Första gången Kopparberget nämnes i källorna är i det bekanta brev från 1288, genom vilket biskop Peter i Västerås tillbyter sig »octauam partem montis cupri dietj Tiscasioberg, parrochie thorsanger».¹ Brevet upplyser oss om att gruvan fanns år 1288 men inte hur länge den funnits. Om gruvans ålder har spekulerats sedan århundraden tillbaka. Enligt den mest utrerade uppfattningen skulle den gå tillbaka till kung Salomos tid, en uppfattning som naturligtvis nu är övergiven.²

En senare tids forskning har intagit en motsatt ståndpunkt. Enligt Sven Tunberg³ skulle den ovan nämnde Västeråsbiskopen »måhända haft sin hand med vid kopparverkens tidigaste organisation och på så sätt kommit i besittning av den sedermera disponerade åttondelen». Tunberg menar därför att man »till år 1284 eller däromkring . . . med en viss grad av sannolikhet [torde] kunna förlägga uppkomsten av Sveriges ryktbara bergverksindustri vid Kopparberget». Själva upptäckten av gruvan och den första, mera primitiva, verksamheten här uppe bör dock vara äldre, men den frågan kan inte besvaras av språkmannen. Varken det ursprungligen appellativa *Kopparberg(et)* eller det ursprungliga naturnamnet *Tiscasioberg* ger någon säker hållpunkt för dateringen av gruvans ålder. Sannolikt har brytningen av kopparmalm här börjat ett par århundraden tidigare än det årtal som Tunberg nämner. Man har slutit sig till detta genom resultaten av pollenundersökningar vid Falu gruva, och andra undersökningar ha gjort sannolikt, att den för Kopparberget karakteristiska kopparsmältningssmetoden har utvecklats ur allmogens pri-

¹ E. WESSÉN, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 27 or.

² Om olika lärda spekulationer rörande Kopparbergets förhistoria se T. SÖDERBERG, Stora Kopparberget under medeltiden och Gustav Vasa s. 32 ff.

³ S. TUNBERG, Stora Kopparbergets historia I s. 53 ff.

mitiva järnhantering. De kringliggande bygdernas folk har säkerligen utnyttjat den rika kopparfyndigheten långt före de bevarade skriftliga källornas vittnesbörd. Men det har antagligen endast varit fråga om en primitiv allmogemässig drift.⁴

Även om åldern av namnet på själva gruvan ej går att fastställa på språklig väg, torde vissa hållpunkter kunna vinnas genom att man undersöker ortnamnsmiljön i själva gruvbygden, Kopparbergslagen. Skulle denna visa sig vara av ålderdomlig typ, är det åtminstone ingenting som hindrar antagandet, att gruvan är betydligt äldre än de skriftliga källorna ge vid handen. Visar det sig å andra sidan, att bygdens ortnamn genomgående tillhöra medeltida typer, gör ju detta sannolikt, att gruvan är från samma tid, i varje fall ej särskilt mycket äldre.

Även ifråga om namntypernas (och bygdens) ålder ha meningarna varit och äro fortfarande delade.

I den bekanta sägnen om Kopparbergets upptäckande genom boken Kåre, först upptecknad av dåvarande assessorn i Bergskollegium Erik Henriksson Fleming,⁵ förläggs gruvans upptäckt till fäbodmiljö: »gamle bergsmän efter sine förfäder man efter man veta till berätta, att förr än där något kopparmalmstreck på denne orten ännu uppfunnit var, hava Tuna- och Torsångersborna där haft sine fäbodnar; då skall en finne hava bott där på skogen».⁶

Visserligen är »bocksägnen» en typisk förklaringsägen, men detta hindrar inte, att den kan innehålla en historisk kärna. Att Kopparberget hörde till Torsång t.ex. anges ju också i det ovannämnda brevet från 1288 och att Tunas utmarker gått upp väster om Falun, veta vi av åtskilliga medeltida diplom.

Sven Tunberg⁷ talar om Kopparberget som »den unga bergskolonien i Dalarnas ödemarker» och Bertil Boëthius skriver:⁸ »Naturen har här danat en av dessa skogstrakter som voro för hårdbrutna för att röjas till öppna jordbruksbygder i äldre tider. Enligt gängse föreställningar var trakten också obebyggd natur- och fäbodmark då

⁴ Se härom B. BOËTHIUS i Inledningen till Medeltida urkunder rör. St. Kopparberg s. 11.

⁵ Se T. SÖDERBERG aa s. 6 ff.

⁶ Citerat efter T. SÖDERBERG aa s. 7.

⁷ S. TUNBERG aa s. 93.

⁸ B. BOËTHIUS, Grycksbo 1382—1940 s. 16.

gruvdriften började. Denna uppfattning bekräftas i stort av de äldsta landskapshandlingarna. Den gamla jordbruksbebyggelsen utmed stränderna hörde under de angränsande socknarna, och intet nytt uppbördsdistrikt med vanlig jordbeskattning hade bildats i skogs- och bergsområdet».

En helt annan uppfattning gör sig emellertid bygdeforskaren E. J. Lindberg till tolk för i slutet av 1930-talet.⁹ Enligt hans åsikt böra t.ex. *arv*-namnen, den kanske mest karakteristiska namntypen i dessa trakter, vara från 600-talet. År 1941¹⁰ och 1948¹¹ har Fil. dr Petrus Envall gett uttryck åt i stort sett samma åsikt.

Dessa skilda uppfattningar kunna göra det motiverat att man närmare undersöker bebyggelsenamnen i Kopparbergslagen och försöker datera dem, inte absolut men i förhållande till de kringliggande bygdernas namn och namntyper.

Undersökningen bygger på språkligt material, ortnamnen, och har i första hand ett språkligt syfte, tolkningen av de enskilda namnen. Den är emellertid också ett försök att i huvudsak med hjälp av de tolkade namnen dra vissa slutsatser om den aktuella bygdens ålder och dess framväxt. Det centrala undersökningsområdet omfattar de socknar, som sedan gammalt brukar räknas till den s.k. *Kopparbergslagen*, nämligen Torsång, (Stora) Kopparberg, Svärdsjö och Vika, inklusive de sedermera utbrutna socknarna Aspeboda, Sundborn och Enviken samt kapellagen Grycksbo i Stora Kopparberg, Hosjö i Vika och Svartnäs i Svärdsjö samt Falu stad. Dessutom tar jag med namnen på några hemman i Bjursås och Stora Skedvi socknar, vilka egendomar enligt bergsfrälsejordeboken 1686 åtnjoto bergsfrälsefrihet.

Namnen som behandlas äro de s.k. jordeboksnamnen, dvs. de namn som upptagas i jordeböckerna (resp. i »årliga räntan» och andra skattehandlingar) för äldre tid. I stort sett är det fråga om bebyggelsenamnen inom området, som finnas på topografiska kartan i skalan 1 : 100.000. Därutöver medtagas en del försvunna namn ur medeltida

⁹ I en artikelserie i Falu Länsstidning i november 1937, jfr även s a m m e fö r f a t t a r e, Fånnåsspännet (Dalarnas hembygdsbok 1938 s. 122 ff.).

¹⁰ P. ENVALL, Grytnäs sockens bebyggelsenamn (A. ERICSTAM, Grytnäs socken, s. 342 f.).

¹¹ P. ENVALL, [Dalarnes]. Ortnamn. (Svensk uppslagsbok, 2:a uppl., bd. 6, sp. 894.)

och andra äldre källor. Någon fullständighet har härvid icke avsetts. En sådan skulle kräva ytterligt ingående och tidskrävande arkivstudier utan att dock ändra den bild av bebyggelsens gång och ålder, som man får med här redovisat namnmateriel. Av utrymmesskäl har också endast ett urval namnformer medtagits för de olika namnen. Nu försvunna namn ha utmärkts med asterisk (*) före rubrikformen, t.ex. namnen **Benekarvet* och **Born* i Falu stad. Beträffande en del av de försvunna namnen är lokaliseringen till socken osäker. Samma namn eller varandra liknande namn uppträda i en del fall på olika håll inom undersökningsområdet, t.ex. *Jämtbo* i Stora Tuna och *Jämtbo* ovan Varpan i Stora Kopparbergs sn, *Kolarbo* i Aspeboda och *Kolarbo* i Sundborn, *Bos(s)arvet* i Stora Kopparberg, *Klubbtäkten* i Stora Kopparberg, *Klubbtäkt* i Vika osv. Ibland kan man därför ej med full säkerhet avgöra om ett äldre belägg bör upptagas under det ena eller det andra namnet. Oftast har detta ingen betydelse för den språkliga tolkningen, eftersom namnen äro dupletter. Formmaterialet för namnen är hämtat ur Svenska ortnamnsarkivets i Uppsala stora excerptsamlingar ur äldre tryckta och otryckta medeltida handlingar, »jordeboksformerna» fr.o.m. 1530-talet ur Kammararkivets landskapshandlingar från resp. år. Härvid har jag haft stor nytta av »jordeboksutdrag» för undersökningsområdet, gjorda av fröken Anna Göhle och förvarade i Svenska ortnamnsarkivet.

För många goda råd och viktiga påpekanden är jag stor tack skyldig förre Riksarkivarien Bertil Boëthius, som läst arbetet i manuskript.

Undersökningen, som bekostats av Stora Kopparbergs Bergslags AB, har utarbetats helt på lediga stunder och därför kommit att utsträckas över en rad år, vilket kanske i någon mån kan förklara en del inkonsekvenser och onöjaktigheter i framställningen.

Uppsala i maj 1960.

Harry Ståhl.

Bebyggelsenamnen i Kopparbergslagen

Aspeboda socken

Aspeboda *ásbō*. — i Aspabodhum 1368 SD 1 s. 440 avtr., j aspabodhum 1384 DD 2 s. 4 or., j aspabodhom 1413 DD suppl. s. 11 or., i Aspbo 1441? DD 1 s. 93 avtr., i aspabodum 1441 15/8 diplom i RA, i Asspabodha 1448 DD 1 s. 102 avtr., j Aspaboda 1487 DD 2 s. 20 avskr., j aspabodha (2 ggr) 1491 6/1 diplom i RA=DD 1 s. 145, til aspabodha 1493 DD 1 s. 150 or., i Aspebodha 1524 DD 2 s. 28 avtr., på Aspeboda 1534 DD 2 s. 222 avskr. — Aspebodha, Assbodha 1539, Asspebodha 1540, Aspebodha 1542, Asboda 1569, Asseboda 1575, Asbo 1569, 1605, Storasbo 1615, Aspeboo, Stoor Aspeboda 1663, Store Aspeboda 1683, Stora Aspeboda 1825, Lilla Aspboo, Lille Aspeboda 1663, Lilla Aspeboda, Lilla Asbo 1825 jb. ~ Gården Aspeboda räknades under medeltiden till Stora Tuna och hörde bl.a. 1569 under Kopparberget men gjorde kyrkotionde till Tuna i likhet med många andra Aspeboda-gårdar, som förblevo tiondepliktiga i sin gamla församling, då bergsfrälset utsträcktes till dem omkring mitten av 1500-talet. Särskild socken blev Aspebo först 1888. Förleden i namnet är en form av ett sjönamn **Aspe* 'aspsjön', avseende endera *Stora* eller *Lilla Aspan* (snarast den senare) eller båda sjöarna. Senare leden är pl. av *bodh* snarast i betydelsen 'fäbod'.

Aspeboda, Lilla och Stora se under sockennamnet.

Barkarbacken *bärkvbåkan*. — Barkare backan 1536 G. I:s reg. 11 s. 177. — Barkarebacken 1539, Barckarbacken 1569, Barkar bakann 1575, Barckarebachan 1605, Barckare backenn 1629, Barckarbacka 1679, Barckarbacka 1725, Barkarbacka 1794, Barkarbacken 1825 jb. — Barkarbacken 1929 ml. ~ By vid Slaggen. 1539 upptaget under Torsång. Förleden är fsv. gen. av yrkesnamnet *barkare* 'garvare', kanske använt som mansbinamn. Senare leden är best. form av *backe* 'liten höjd'.

Billingsnäs *bilingsnæs*. — Billingsnäs 1539, Billingnes 1563, Billingnäs 1575, 1605, Bilingsnäs 1620, Billingznäs 1663, Billingsnäs 1683 jb. — Billingsnäs G, 1929 ml. ~ Förleden är genitiv av det urspr. namnet på nuvarande sjön Billingen. Senare leden *näs* syftar på den stora udden i norra delen av sjön. Det ursprungliga sjönamnet, **Bilding*?, är snarast bildat till fsv. *bilder* 'bill, plogbill', syftande på sjöns form. Den nyssnämnda udden skjuter ut som en *bill*. Så har E. Hellquist¹ förklarat sjönamnet *Billingen* i Stavnäs sn, Gillbergs hd, Värmland, som emellertid tolkas annorlunda (av *billing*, 'tvilling') av Ortnamnskommittéen.² Denna sistnämnda tolkning är enligt min mening för vårt sjönamn mindre trolig.

Björso *bjōsbo*, *bjōsbo*. — Biörso, Byörssbodha 1539, Byörssbodha 1542, Biörsobodha 1549, Biörnsbade 1569, Biöresboda 1575, Biörso 1605 1617, Biörso 1663 jb. — Bijörsobodha 1551 DD 3 s. 123 or., Björso G 1929 ml. ~ År 1539 upptaget under Torsångs socken. Förleden är snarast gen. av det i fornsvenskan vanliga mansnamnet *Biorn*, *Björn*, men möjligheten, att i stället djurnamnet *björn* ingår, kan ej uteslutas. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Brusala *brūsala*. — Brusshallen, j Brusehallene 1539, Brusshallen 1540 1542, Brusshaldt 1549, Brushallith 1558, Brusallett 1575, Brusaldt 1605, Brwsaldt 1620, Brusala 1639 1685, Brudsahla 1715 1725, Brusala 1794 1825 jb. — Brusållers hemmen 1551 G. I:s reg. 22 s. 41, på Brusåller 1556 G. I:s reg. 26 s. 719 — Brusala G. ~ Namnet har av Jöran Sahlgren tolkats³ som ett likhetsnamn **Brushale* 'baggsvansen' (el. möjligtvis 'harsvansen'), syftande på det korta höjdustrång, där gården ligger. Trots de mycket belysande paralleller, Sahlgren ger av andra ortnamn, innehållande *hale* 'svans' — *Räv-sala* (av *rävshale* 'rävsvans'), *Hunsala* (av *hundshale* 'hundsvans'), *Älvsala* (av *ulvshale* 'vargsvans') m.fl. — är tolkningen kanske ej helt övertygande. Vad som talar emot den är övriga namn på **Brus(a)*-i trakten. I ett originaldiplom från 7/1 1473 i RA⁴ omtalas från dåvarande Tuna socken en egendom *brusa tekth*, som nu synes vara försvunnen, och från år 1539 ett *Brusebodha*.⁵ Intill Brusala ligger

¹ Studier öfver de svenska sjönamnen 1, s. 51.

² SOV 4 s. 44.

³ I Ortnamnsällskapet i Uppsala årsskrift 1941 s. 8 ff.

⁴ Tryckt i DD 3 s. 204.

⁵ Dalarnas hembygdsförb. tidskr. 1927 ss. 92, 97.

gårdarna *Brusbro* (G). Man vill ju helst se samma förled i alla dessa namn. Ett fvn. mansbinamn *Brúsi*, samma ord som fvn. *brúsi* 'bock'⁶ är känt. Det är ej orimligt, att ett motsvarande mansbinamn **Bruse* 'bagge' e.dyl. funnits i Sverige, och att i så fall gen. av detta, **Brusa*, ingår i de ovannämnda ortnamnen. Slutleden i *Brusala* kan i stället för *hale* 'svans' vara bestämd form av ordet *hall* fem. 'häll, stenhäll', syftande på någon kraftig stenhäll vid gården. Ett urspr. **Brusa-hallen* bör i dialekten ge **Brushalla* och **Brusalla*, omtytt till *Brusala*. — Om man enbart hade namnet *Brusala* att ta hänsyn till, låge det onekligen närmast till hands att tolka namnet som »Gumshallen», »Gumsklippan». Djurnamnet *bruse* m. 'gumse' är väl känt från Norrland, bl.a. från Dalarnes grannlandskap Hälsingland.⁷

Brusbro se under Brusala.

Djurbo *ǰurbo*. — Djurbo G. ~ Namnet synes vara ungt. Av brist på äldre namnformer är namnets tolkning oviss. Förleden kunde möjligen vara gen. av ett mot fsv. mans(bi)namnet *Djure*⁸ svarande namn men även en form av appellativet *djur*. Slutleden är flertydig; av *bo* (*bodha*, pl. av *bodh* väl i betydelsen 'fäbod'?) el. av *bo* n. '(djur)bo'?

***Ebbegården.** — Ebbegården 1569, Äbbe gårdenn 1575, Ebbe-gården 1615, Ebbegården(n) 1620—1635, Ebbegården 1685—1825 jb. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Ebbe* (*Æbbe*).

Grälviken *grǽlvij̄sa*. — [til grälewiken 1492 DD 1 s. 149 avskr.]. — Grälewijkene 1539, Grålwijkia 1663, Grållwijkstra 1683 jb. — Grälviken G 1929 ml. ~ Namnet avser ursprungligen en vik i sjön Stora Aspan; så i det äldsta belägget. Förleden är oklar, knappast att sammanställa med verbet *gräla* 'gräla, tvista', trots paralleller i namn innehållande *Twist*, som ofta syfta på ägotvister. Hellquist, Etymol. ordbok, känner verbet *gräla* först från 1750-talet. Jfr namnet *Grälåsa* i Länghems sn, Älvsborgs län, som Ortnamnskommittén med tvekan sammanställer⁹ med västgötadial. *gräl* 'hopgyttrad massa'. Eftersom det gäller ett ursprungligt viknamn, är det frestande att anknyta till detta ord, som i Västergötland och Närke också uppges betyda 'små-

⁶ Se E. H. LIND, Norsk-isländska personbinamn sp. 45.

⁷ Se RIETZ s. 58 b.

⁸ Se E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn. Xenia Lideniana s. 97 not 14.

⁹ SOÄ 7: 1 s. 128.

fisk, fiskyngel'.¹⁰ Förleden skulle då kunna vara ett neutralt kollektivum **gräle* 'småfisk, fiskstim', bildat till fsv. *gral* m. 'hop', sv. dial. *grål* m. 'hop av småfisk, fiskyngel' (Västergötland), jfr *gräle* m. 'en hop (t.ex. af små fisk, barn, maskar)' (Östergötland).¹⁰ Något sådant ord **gräle* är emellertid mig veterligt ej känt från Dalabergslagen, ej heller något *grål* 'fiskyngel' o.dyl., varpå de avvikande stavningarna från 1663 och 1683 kunde tyda.

Grönbo *grønbo*. — j grundebodha 1526 G. I:s reg. 3 s. 271, j grwnebodum 1528 4/5 diplom i Skoklostersaml. i RA=DD 2 s. 134, j grundebodha 1528 DD suppl. s. 33 or., 1528 DD suppl. s. 34 or., j grönde boda 1529 DD 2 s. 143 or., i grundebod 1542 DD suppl. s. 35 avskr. — Grundebodha 1539 1542, Grunebode 1569, Grimneboda, Gruneboda 1575, Grunnebodha 1605, Grunbo Grunneboo 1617, Grönbo 1725 jb. — Grönbo G. ~ Förleden är oklar. Den kan vara urspr. gen. plur. av fsv. *grunder* m. 'grunt ställe' eller *grund* n. 'grund, fiskegrund', i så fall syftande på grunden och holmarna i Stora Aspan mitt för gårdarna. Förleden associeras ibland med ordet *grån* (*grøn*) 'ljung', som är känt från ortens dialekt. Eftersom namnen på *-bodha* ofta innehålla mansnamn — jfr t.ex. *Gunnarsbo* nedan — är det troligare, att förleden i stället är gen. av ett mot fvn. *Grund*¹¹ svarande mansnamn, jfr namnen *Grundryd* i Grovare sn¹² och *Grunnebo* i Vassända-Naglums sn,¹³ Älvsborgs län. Senare leden är plur. av *bodh* 'fäbod?'.

Grönskog *grønskog*. — Grönskog G 1929 ml. — Namnet är tydligen ungt — det är ej upptaget å Tabula geographica 1640. Förleden är snarast ortsdialektens *grån* (*grøn*) 'ljung'.

Gunnarsbo *gūnæsbo*. — Gunnarssbodha 1539, Gunnarsbo 1663 1725 jb. — Gunnarsboda gård, Gunnersbod(h)a 1542 DD 2 s. 245 avskr. G. I:s reg. 14 s. 20, 25, Gunnarsbo G 1929 ml. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Gunnar*, senare leden urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Heden *hēa*. — Heden G, 1929 ml. ~ Är tydligen som bebyggelsen ungt — det upptas ej på Tabula geographica 1640. Har förr enligt uppgift i orten kallats *Skogsheden* (*skógshēa*) efter läget vid

¹⁰ Se RIETZ s. 218 b.

¹¹ E. H. LIND, Norsk-isländska dopnamn sp. 365.

¹² SOÄ 14 s. 40.

¹³ SOÄ 12 s. 80.

Skog och till skillnad från *Heden* i Kopparbergs socken. För namnförklaring se detta.

Karlsvik *kālsvīk*. — Karlsvik G, 1929 ml. ~ Namnet är tydligen ungt. Det finns ej upptaget på Tabula geographica 1640. Förleden är väl gen. av mansnamnet *Karl*.

Kavelmora *kāvækmōra*. — Kaffuelmora 1572 1575, Kaflemora 1605 1617, Kaflemåra 1624, Kafwelmoora 1629, Kafuelmora 1635, Kafwel-mora 1715 1725, Kafvelmora 1794 1825 jb. — Kafvelmora. G. ~ Förleden är väl gen. pl. av fsv. *kafle* m. 'kavle' och senare leden *mora*, snarast dial. best. form sing. av *mor* 'sumpig granskog'. Möjligen är namnet *Kavelmora* en förkortning av ett urspr. ideellt **Kaflabromor(en)*, 'mören där det är en kavelbro'.

Kolarbo *kōlæbo*. — Kolarbo fäb. G., Kolarbo 1929 ml. ~ Förleden är gen. av yrkesnamnet *kolare* och senare leden pl. av *bodh* sannolikt i betydelsen 'fäbod'. Jfr *Kolarbo* i Sundborn.

***Kukevallsbacken** — Kukewallsbacken 1539 1540, Kukewallsbackan 1542, Kukuwallsbacken 1544, Kukuwallssbacken 1547, Kukuualzbacken 1549 jb. ~ Upptas 1539 i Torsångs socken. Förleden är gen. av äldre svenska *kuckuwall* 'bedragen äkta man, hanrej'.

Kullerbacken *kūlēbakān*. — Kullerbacken 1789 Hammarström, Märkvärdigheter 2 s. 7 not., Kullerbacken G, 1929 ml. ~ Ej upptaget på Tabula geographica 1640. Namnet kanske är en förkortning av ett ursprungligt **Kullerstensbacken* eller också är förleden en form av substantivet *kuller* 'rundad upphöjning'. *Kullerbacken* skulle i senare fallet betyda ungefär 'den runda, avrundade, backen'.

Liljan *lējan, lījan*. — j lerighe 1406 DD 1 s. 67 or., i lerghe 1442 DD suppl. s. 15 or., i lirie (2 ggr) 1474 DD 2 s. 17 avskr., i Lillian 1493 DD 1 s. 151 avskr., af Lillie uthwägom 1493 DD 1 s. 151 avskr., i lerije 1500 16/2 diplom i RA, j lyryæ . . lyrie 1508 15/5 diplom i UU. — Leria 1539 1540, Lärrien 1542, Leria 1543 1544, Lierinn 1545, Leria 1549, Leria 1562, Lilia 1572, Lilliann 1575, Lijlenn 1580, Lilia 1585 1590, Lillian 1604 1611, Lilia 1617, Lillian 1629—1650, Lellian 1679, Lillian 1685 1715, Liljan 1794 1825 jb. — Liljan G. ~ Även i Torsångs socken. Namnet är ursprungligen böjningsform av sjönamnet **Lerughe(r)* 'den leriga', nu *Liljan*, jfr *Grycken* 'den grytiga, steniga', se under *Grycksbo* i St. Kopparbergs socken.

Ljusdal *lūsđāl, lūsđāl*. — ?i lwsdali 1391 10/2 diplom i RA = DD 2 s. 9, [Lukosdahl 1441 DD 1 s. 93 avtr.], Liusdahl 1470 Sahlstedt.

St. Tuna Minnesdöme, Bih. II e. — Lyussedaal, Lyussdaal 1539, Liuussdaal 1540, Lyussedaal 1542, Liusssdaal 1549, Liusssdal 1569, Liusdall 1575, Liusdaal 1605, Liusdal, Liusssdall 1617 jb. ~ Upptogs i 1549 jb under Tuna socken. Antagligen bör den äldsta namnformen läsas **liusdali* — skrivaren har uteglömt *i* ?. *Lukosdahl* är väl en felläsning för **Liuhsdahl* el.dyl. Förleden är väl snarast adjektivet *ljus* och senare leden *dal*, syftande på den öppna dalsänkan öster om gården.

Munktäkt *mùŋk tækt*. — Munktäkt G. ~ Namnet är ej upptaget på Tabula geographica 1640. Om namnet är gammalt, får det snarast uppfattas som ett urspr. **Munka tækt*, där förleden vore gen. plur. av *munk*, kanske syftande på att *tækten*, nyodlingen, upptagits av munkar (från Gudsberga kloster i Husby socken?).

Nygården *nýggæn*. — ? Nya gården 1536 DD 2 s. 232 avskr. — Nyiegården 1539, Nygården 1569 jb. — Nygården 1640 Tabula geographica. ~ Gården har kanske angivits som ny i jämförelse med den sannolikt äldre *Storgården*.

Olsbacka *ósbakka*. — Olsbacka G, 1929 ml. ~ Namnet är tydligen ungt. Det finns ej upptaget på Tabula geographica 1640. Förleden är gen. av mansnamnet *Olov*, senare leden böjningsform av *backe* 'liten höjd'.

***Rävbacken** — Rävwebacken 1539, Reffvebackan 1549, Reffuebackan 1554, Reffbackan 1569, Reffbakann 1575, Reffbackan 1615, Rävffbacken 1639, Rävbackan 1685, Rävzbacka 1715, Rävbackan 1725 1825 jb. ~ Förleden är gen. pl. av djurnamnet *räv*.

Saxlinden *sàkslinda*. — Saxlinden G, Saxlindan 1929 ml. ~ Namnet är ej upptaget på Tabula Geographica 1640. Förleden är flertydig. Senare leden är best. form av ortsdialektens *lind* f. 'med gräs beväxt åker', jfr t.ex. *Järlinden* i St. Kopparbergs socken.

Skog *skog*: *òvæ s.*, *nèdæ s.* — på Skogen 1505 DD 1 s. 190 avskr., 1534 DD 2 s. 218 avtr. — Skoghen 1539, Skoghen 1542, Skogen 1549, på Skogen 1569, på Skogen(n) 1575—1617, Nedre Skoogh, Öfwre Skogh 1663, Nedre Skough, Öfre Skogh 1683, Öfwerskog 1725 jb. — Ned., Öf. Skog G, 1929 ml. ~ Namnet är urspr. best. form av ordet *skog*.

Skogsheden se **Heden**.

Slaggen *slággjnn.* — (på) Slaggen 1615—1725 jb. — Slaggen G, 1929 ml. ~ Förleden är bestämd form av ordet *slagg*, syftande på de stora slaggarvarpen vid byn.

Smedsbo *smésbo.* — Smedsbo G, 1929 ml. ~ Förleden är gen. sg. av yrkesnamnet *smed*. Senare leden är väl pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Storgården *stòrgån.* — Storegarden 1539, Storegården 1542 1549 1569, Store gårdenn 1575, Storgården 1663 1725, Storgård 1825 jb. — Storgården G, 1929 ml. ~ Förleden är böjningsform av adj. *stor*.

Stråtenbo *stråtñbo.* — in Straternabodhum 1391 15/6 diplom i RA=DD suppl. s. 4, SRP nr 2558, in sthratarabodhom 1446 11/9 diplom i RA, i strodhenbo 1478 28/11 diplom i UU=DD 1 s. 270, i stråtiernebodha 1487 DD 1 s. 138 avskr., j Strathana bode 1487 DD 2 s. 20 avskr., j Stratna både 1487 DD 2 s. 21 avskr. — Stråthenbodha 1539, Stråt(h)enbodha 1540—1549, Stratenboda 1569, Stratenbo, Stråtennboda 1575, Stråtenbo 1605—1825 jb. — Stråtenbo G, 1929 ml. ~ Förleden är böjningsform av sjönamnet **Straterne*, nuvarande *Stråtjärnen*, som förr varit större. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. Sjönamnet innehåller väl fsv. *stra* 'strå', syftande på vassrike-dom, och **terne* m., en obruten svag biform till ordet *tjörn* m.

Stråtjärn *stråtsøn, stråtsær gålvæn.* — Stråtiern 1551 G. I:s reg. 22 s. 42. — Stråtierna 1539, Stratierne 1569, Stråtiennann 1575, Stråtierna 1605, Stråtiernan 1615, Stråtkierna 1663, Stråtiern 1725 jb. — Stråtjärn G, 1929 ml. ~ Namnet är urspr. best. form av sjönamnet **Straterne*, nuvarande *Stråtjärn*, varom se under *Stråtenbo*. Stråtenbo är troligen en äldre bebyggelse än Stråtjärn.

Surarvet *sùrvæ.* — Surare 1534, Surarff 1534 G. I:s reg. 9 s. 51, 265, Suurarff 1543 DD suppl. s. 36 or., Suurarffwet 1551 DD 3 s. 123 or. — Suurarff 1539—1542, Surarffvedt 1549, Swrarffuit 1569, Surarffuet 1575, Surarffwet 1663, Suurarffwet 1683, Surarffvet 1825 jb. — Surarffvet G, Surarvet 1929 ml. ~ Förleden är väl gen. av det fsv. mansbinamnet *Sure*, jfr *Rangwald Swre* från Söderköping 1405.¹⁴

Sörbo *sörbo.* — Söderboo 1624, Södersboo 1629, Sörbo 1635 1639, Sörbo(o) 1685 1715, Sörbo 1725—1825 jb. — Sörbo G, 1929 ml. ~ Förleden, böjningsform av adj. *söder*, syftar väl på att de urspr. bodarna ligga söder om Aspeboda eller utgjort den södra delen av byn Aspeboda. Senare leden är väl urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.

¹⁴ Se SDns 1 s. 439 och E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 103, not 11.

Tronshagen *tróns hāgan*. — Tronshaga 1663 1683, Tronshagen 1725 jb. — Tronshagen G, 1929 ml. ~ Förleden är gen. av det fornsvenska mansnamnet *Thronð*, samma namn som ingår i *Tronsjö* i Torsång. Senare leden är (urspr. obestämd) nu bestämd böjningsform av *hage* 'betesbage'.

Utanmyra *ūtamiyra*. — Vtanmyro 1539 1542, Vtanmyra 1540—1544, Wttanmyro 1549, Vtanmyre 1569, Wtanmyra, Wthanmyra 1617, Vthanmyra 1663, Vthanmyran 1683 jb. — Utanmyra G, 1929 ml. ~ Förleden i namnet, som förekommer även på flera andra håll i Dalarna, är prep. *utan* 'utom, utanför, längre ut belägen', motsatt *ovan* 'ovanför, längre upp belägen', jfr *Ovandal* och *Utendal* i Stora Tuna. Slutleden i Utanmyra är ordet *myra* f. 'myr'.

Vallmora *vǫlmora, vǫlmora*. — ? i Balluxmoor 1399 DD 1 s. 54 avtr., ? j ballungxmor(a) 1413 DD suppl. s. 10 f. or. — Walemoor 1539, Walemoor 1540 1542, Wallemora 1549, Walmora 1558, Walmoran 1569, Vallemora 1575, Walmora 1605 1620, Valmora 1639, Walmohra 1685, Wahlmora 1715—1794, Wallmora 1825 jb. — Vallmora G, 1929 ml. ~ Räknades under 1500-talet till Tuna. Det är ej säkert, att de medeltida namnformerna avse nuvarande Vallmora. Språkligt gå *Ballungxmor* och *Vallmora* (*Valemor* etc.) svårligen att förena. Man skulle kunna gissa på att förleden i de medeltida beläggen kunde vara genitiv av ett sjönamn **Ballunger*, en avledning till fsv. *balder* 'kula, boll', motsvarande isl. *bolllr* och svenska dial. *ball* 'scrotum', 'knöl' etc., *handball* 'handlove, delen kring tummen'.¹⁵ Betydelsen av namnet skulle då vara »sjön med knölen, den runda höjden» el.dyl., jfr *Billingen*, varom se under *Billingsnäs* ovan, och norska *Balla-tjern*.¹⁶ Sannolikare är väl emellertid att förleden är gen. av ett mansbinamn **Ballunger* 'han med knölen', formellt identiskt med det nyss antagna sjönamnet. Att personbeteckningar kunna ingå i ursprungliga *mor*-namn framgår t.ex. av namnet *Hönsarvet* i Stora Tuna, 1459 skrivet *Honsharffwamor*, där förleden är gen. av det från Stora Tuna under 1300-talet kända binamnet *Honæfsarve* 'Honæfs arvinge'.¹⁷

De från och med 1500-talet belagda formerna för bynamnet, *Valemoor*, *Valmora* etc., och det nutida genuina ortsuttalet för namnet

¹⁵ RIETZ s. 21 b.

¹⁶ Se G. INDREBØ, Norske innsjönamn 2 s. 11.

¹⁷ Se diplom i RA 1459 15/11 och DD 2 s. 1 or.

kunna uppfattas som innehållande en urspr. gen. **Valu* av ett kortstavigt ånamn **Vala*. Förmodligen är ånamnet sekundärt bildat till ett sjönamn **Valsior*, motsvarande det nuvarande *Valsan* (*vålsan*), namn på tre sjöar, *Övre*, *Mellan-* och *Nedre Valsan*, som avrinna till Dalälven genom ett vattendrag, som går förbi *Vallmora* och som en gång skulle ha burit det ovan antagna namnet **Vala*. Mellan-Valsan och Nedre Valsan ha säkerligen relativt sent utgjort en enda sjö och denna har i sin tur med ett kort sund stått i förbindelse med *Övre Valsan*. Möjligen ha alla tre sjöarna en gång betraktats som en sjö. Snarast är det emellertid den södra ursprungliga sjön (Mellan-Valsan jämte Nedre Valsan) som först burit namnet. Elementet *-san* i *Valsan* är en i dessa traktens sjönamn relativt vanlig biform till *-sen*, liksom detta utvecklats ur slutleden *-sjön*, jfr t.ex. namn som *Issan*, *Spånsan*, *Bjusan*, *Länsan* i Stora Tuna.

Elof Hellquist har i förbigående behandlat »Vallsan» i samband med sjönamnet *Vällingen*.¹⁸ Han har ej känt till namnets uttal och tror därför att förleden är ordet *vall*, fsv. *valder*, isl. *vǫllr*, antagligen i betydelsen 'gräsbevuxen slätt'. I stället bör väl Valsan sammanställas med huvudparten av de namn, som sammé författare anför under artikeln *Valen*,¹⁹ vilket namn han »på grund af formen» antar snarast skall härledas ur fsv. *val*, isl. *vǫlr* 'käpp', sv. dial. *val* 'rund käpp'. Tolkningen verkar ej sannolik. För vissa av de anförda namnen anser Hellquist, att man har att utgå från det till samma stam hörande isl. *valr* 'rund'.

Ett kortstavigt *Val-* har man också i exempelvis det på flera håll förekommande norska älvnamnet *Vala* (*Vulu*), som anses ingå i bl.a. sockennamnet *Volbu* (*Volubu* 1316) i Opland fylke. Älvnamnet har av K. Rygh sammanställts²⁰ med *valr* m. 'falk', vilken förklaring avisas av A. Kjør,²¹ som menar att namnet bildats till *vǫlr* 'rund käpp', syftande på den korta älvens raka lopp. Enligt F. Hedblom²² är det svenska sockennamnet *Valbo* i Gästrikland »i det närmaste identiskt med det norska sockennamnet *Volbu*, som också anses vara sammansatt av ånamnet *Vala* och *bu* (=svenska *bo*) 'bygd, trakt'». De medel-

¹⁸ E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 1 s. 738.

¹⁹ HELLQUIST aa s. 686 f.

²⁰ RYGH, Norske elvenavne s. 289 f.

²¹ Norske gaardnavne IV: 2 s. 302 f.

²² F. HEDBLOM, Gästriklands äldre bebyggelsenamn s. 155.

tida formerna för namnet *Valbo* (*Walabo* o.likn., genomgående med *a* i kompositionsfogen) förbjuda emellertid antagandet, att förleden är en böjningsform av ett svagt feminint ånamn **Vala* som i det norska fallet. Säkerligen har emellertid Hedblom rätt i att *Valbo* och *Valsjön*, namn på en sjö inom socknen, böra sammanhållas vid tolkningen. *Valsjön* skulle f.ö. kunna var en direkt parallell till vårt *Valsan*. Mycket tilltalande verkar Hedbloms förslag att i t.ex. *Valsjön* se ett från norrländska, norska och västsvenska mål väl känt ord *val(e)* m. 'samling eller anhopning av ris och kvistar t.ex. på en odling eller svedja, röjningsbråte, ris, grenar, stubbar, stammar o.dyl. i marken, i myrar, vattendrag eller vattensamlingar, risvase i sjö' o.likn.²³ Enligt E. Hellquist²⁴ skulle *val(e)* vara en växlingsform till det i vissa dialekter bl.a. dalmålet och dalabergslagsmålet, vanliga *vål(e)* med liknande betydelser. Förmodligen är även sjönamnet *Rönnvalen* (Runwalen 1757 Hülphers, Dagbok s. 476, Rönnvalln G, uttal: *røn̄vån̄*) i Vika socken en bildning till detta *val(e)*. Senare leden i Vallmora är urspr. obest., senare best. form sg. av *mor* 'sumpig granskog'. Namnet har väl ursprungligen avsett skogsområdet vid ån från Valsan och bebyggelsen legat i utkanten av området. *Vallsfors* (*valsféŕs*, Vallsfors G) är bildat i sen tid till sjönamnet (*Nedre*) *Valsan*. Ett äldre namn var *Halldammen*.

Vallsfors se under **Vallmora**.

Vassbo *våsbø*. — Wasteboda 1617, Wastboo 1663, Wastebo 1685 jb. — Vassbo G, 1929 ml. ~ Förleden är urspr. gen. av mansnamnet *Vaste*. Bergsmannen Matz Wastesson från Aspeboda omtalas 1569.²⁵ Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.
 — Wasteboda 1617, Wastboo 1663, Wastebo 1685 jb.

Vilkesbacka *vilsbaka*. — j wikingxbakka 1442 DD suppl. s. 15 or., Wijlkes Backan 1536 DD 2 s. 232 avskr., Wijkesbackenn 1551 DD 3 s. 121, Wilkinsbacka 1539 Kröningssvärd, Samling s. 15, 38. — Welkensbacken 1539, Welkessbacken 1540—1544, Wilkensbacka 1549, Wilckesbacka 1554, Wilckesbacken 1569, Willkensbakann 1575, Wilkisb. 1617, Wilkisbacka 1663, Wilkessbacka 1683, Wilckesbacka 1725 jb. — Wildssbacken 1640 Tabula geographica, Vilkesbacka 1929 ml. ~ Upptogs 1539 under Torsång. Förleden är gen. av fsv. mansnamnet *Vilkin*, lågtyska *Willekinus*, *Willeken*, känt från Dalarne

²³ Se härom B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier 1:3 s. 47 ff.

²⁴ E. HELLQUIST, Etymologisk ordbok, 2:a uppl., artikeln *våta*.

²⁵ Kammararkivet: Dalarnes handlingar 1569: 4.

under medeltiden. Så var t.ex. *Vilkin Olaffsson* under senare hälften av 1400-talet domare på Kopparberget.²⁶ Namnformen 1442 är säkerligen en felform. Senare leden är böjningsform av *backe* 'liten höjd'.

Åkern *álcœn* — Åkern G, 1929 ml. ~ Namnet är tydligen ungt.

Bjursås socken

Bjursås *bjus*; *bjusqs*. — i bivsas 1468 12/12 diplom i Linköping = DD 1 s. 122, Byuusåås 1551 DD 3 s. 129 or., Biursåås 1605 Krönings-svärds samling s. 80, Biussåås 1617 ib. s. 114, ål samt biusås sochnar, bius ås byn 1613 22/7 synebrev Sv. landsmål B 49 s. 161 avskr., Biussås 1617 Sahlstedt, St. Tuna, Bih. XLVIII, Biuståås (!) 1635 HSKH 35 s. 220 avskr., Biussåås 1671 Sahlstedt, St. Tuna, Bih. LXVI, Biursås (Sokn) 1757 Hülphers, Dagbok s. 437. ~ Förleden är väl en form av sjönamnet *Bjursen* 'bäversjön' och slutleden ursprungligen ordet *ås*, syftande på höjderna vid sjön. Uttalet med vanligt (dentalt) *s* i stället för supradentalt *s* (*ʃ*) är det normala i dialekten och tydligen, av äldsta namnformen att döma, ett gammalt drag, om den antagna härledningen ur *bjur* 'bäver' är riktig. Om sjönamn av typen *Bjursen* se under *Vallmora* i Aspeboda sn.

Lustbo *lūsbo*, *lūstbo*. Lusebo 1608 tl, Ljusbo Hemman 1686 jb, Luusbo 1709, Lusbo 1745 Lustbo 1817 kb. — Lustbo kb, Lustebo G. ~ Den nuvarande namnformen är en i förskönande syfte gjord omändring av ett äldre *Lus(s)ebo*. Förleden är sannolikt en form av ett ursprungligt sjönamn **Lussen* (av **Lus-sior*) 'Lussjön', det ursprungliga namnet på den sjö, som nu sekundärt kallas *Lustbosjön*. Rörande sjönamn som förled i *bodha*-namn jfr t.ex. *Grycksbo* i Stora Kopparbergs sn och *Aspeboda* i Aspeboda sn. För namn av typen **Lussen* se föregående namn och under *Vallmora* i Aspeboda sn. *Lus-* är mycket vanligt som förled i ortnamn och användes i allmänt nedsättande mening för att ange obetydlig storlek eller mindre värde. Sjöar el. tjärnar utan fisk eller med dålig fisktillgång kallas *Lussjön* etc., t.ex. *Lusasjö*, sjö i Fagereds sn, Halland, *Lustjärn* på flera håll i Dalarne, t.ex. i Älvdalens sn, och det vanliga norska sjönamnet *Lustjernet* osv.¹

²⁶ DD 1 s. 296.

¹ Om namn på *Lus-* se t.ex. G. INDREBO, Norske Innsjönamn 1, s. 129; A. JANZÉN i Namn och bygd 1954 s. 30 och C. I. STÅHLE, Studier över de svenska ortnamnen på -inge, s. 325.

Envikens socken

Enviken *enviſsa, envikæn*. — j ennouik 1358 DD 1 s. 30 avskr., i Enewijk 1464 DD 1 s. 115 avskr., i Enewygh 1484 Linge, Svärdsjö s. 171 or. — Enewijken(e) 1539—1544, Eneviken 1549, Eneuiken, Enewyken 1569, Enneuiken 1575, Ennewiknn 1585, Enewijkenn 1604, Eneuiken 1617, E(e)newijken 1639 1685, Enewijken 1725, Enviken 1794 1825 jb. — Enviken G. ~ Enviken är sedan 1888 särskild socken, utbruten ur Svärdsjö. Namnet åsyftar väl urspr. den vik av N. Lingan, där nuvarande Enviksbyn är belägen, har från viken överflyttats på bebyggelsen intill viken och från denna lånats som sockennamn.

B. Hesselman utgår vid tolkningen av namnet Enviken från de två vägarna Daleskogen till Dalarne och Hälsingskogen till Hälsingland, vilka vägar förena sig i nuvarande Enviken. Han skriver:¹ »Namnet, som under medeltiden skrevs bl.a. Enewijk, torde betyda 'föreningsviken', 'viken där vägarna förena sig' (på sjön eller på isen) eller 'viken vid vägknuten'. På samma sätt har *Enköping* < *eneköpfung* troligen betytt köpingen vid 'vägknuten', dvs. föreningspunkten av Eriksgatan från Västmanland och från Södermanland; jfr i närheten *Litslena* < *litla ene* vid föreningspunkten mellan Upsala—Enköpingsvägen (Eriksgatan) och Stockholmsvägen.» I sammanhanget anför han också *Ena*, känt som älvnamn på flera håll både i Sverige och Norge. Såväl det antagna **ene* 'vägknut' som älvnamnet *Ena* anser han kunna vara bildade till räkneordet *ein* 'en' (el. verbet *eina* 'ena'). Tidigare har älvnamnet ansetts bildat till *einir* 'en (buske)',² och J. Sahlgren tolkar Enköping ur ett *ene* 'enbestånd', 'enbacke'.³

Hesselman nämner ej den äldsta namnformen för Enviken, *Ennouik*, som är en avskrift men som mycket väl kan vara och troligtvis är en riktig skrivning. De yngre namnformerna, *Enewijk* o.likn., äro i så fall regelrätta utvecklingar ur ett äldre **Enovik*. Förleden i detta namn är böjningsform av ett svagt femininum, snarast ett ånamn, **Ena*, och avser kanske vattendraget från Amungen och Balungen,

¹ B. HESSELMAN, Långheden och Hälsingskogen. Namn och bygd 1930 s. 45 f.

² O. RYGH, Norske elvenavne s. 38.

³ J. SAHLGREN i Upsala Nya Tidn:s julnr 1932 s. 4 och Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift 1957 s. 46.

vilket rinner ut i N. Lingan vid Enviksbyn. Viknamn namnges ofta efter vattendragen, som mynna i dem, jfr t.ex. nuvarande *Bergvik* i Skogs sn, Hälsingland, av ett urspr. *Beruiic*, dvs. *Beruwik* (1324), där förleden är gen. av ett ånamn **Bera*, ett äldre namn på vattendraget mellan Bastnässjön och Bergviken.⁴ Jfr *Björkboda* nedan.

Björkboda *björkbon*; *björkböan*. — Biörckebo 1569, Biörkoboda 1575, Biörkeboda 1604 1617, Biörckebodha 1635, Biörkeboda 1639, Biörckebo 1685, Biörkboda 1715—1794, Björkboda 1825 jb. — Björkboda G. ~ Förleden i namnet är snarast gen. **Biörko* av ett äldre namn på nuv. Marnäsån, **Biörka*, eller också **Biörka*, gen. av det urspr. namnet på nuvarande sjön *Björkan*. Om Marnäsån i äldre tid kallats **Björka*, vilket kunde betyda 'Björkån', och ån öster om Enviksbyn **Ena*, skulle dessa närliggande vattendrag båda vara bildade till trädnamn. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Björnåsen *björnåsn*. — Björåhsen 1710 jb. — Björnåsen G. ~ Skattlades 1706 och var då bebyggt av finnen Jan Jansson. Förleden är djurnamnet *björn*.

Forsgårde *förfærb* (äldre uttal), *försjérb*. — Forssgerde 1539, Forssgårde 1540—1543, Forssegerde 1549, Försgerde 1555, Forsegerde, Forssgierde 1569, Forssgierd 1575 jb. ~ Tre gårdar i Enviksbyn. Förleden är ordet *fors*, syftande på en fors i Enviksån. Senare leden är obest. form av *gårde* 'inhägnat åkerstycke'.

Hedgårdarna *hèg@lan*. — Hedgårdarne 1751 db Linge, Svärdsjö s. 473, Hedgårdarna G. ~ Byn är en utflyttning från Enviksbyn och en av de yngsta i socknen. Förleden syftar på att bebyggelsen är belägen på hedmark.

Klockarnäs *klöckarnæs*. — i klockarnas 1495 DD 1 s. 156 avskr. — Clockarenäset 1539—1544, Clockarenäseth 1549, Kläckarnäs 1569, Klåkarnäs 1575, Klockarnäs 1585, Klockerenäs 1604, Klåcharnäs 1617, Klockarnes 1635, Klockarenäas 1639, Kläckarnäas 1685, Kläckarnäs 1715—1825, Klockarnäs 1825 jb. — Klockarnäs G. ~ Förleden är gen. av ordet *klockare*, men anledningen till namnet är okänd. Byn ligger på en udde (ett näs) i Vågsjön.

Kysveden *fjsj@ven*. — Kysveden 1825 jb. ~ Nu gård i Hedgårdarna. Var 1546 nybygge, se Linge, Svärdsjö s. 473 f. Förleden är gen. av ortsdialektens *kya* 'inhägnad omkring fäbodstugan'. Senare leden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

⁴ Se H. STÅHL, Sörvik. Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskr. 1950 s. 35 ff.

Lammborn *lambøn*. — Lambo 1633 1666, Lambbo 1702, Lamboo 1730, Landborn 1815 jb, Linge, Svärdsjö s. 474. — Lamborn G. ~ Förleden är en form av sjönamnet *Lammet* (*lámø*), möjligen av finska *lampi* 'tjärn'. Lammet är Kalvens norra avsnörda vik. Slutleden *-born* syftar på bärsträckan mellan Lammet och Stor-Druggen. De äldsta namnformerna äro snarast att betrakta som felformer. Helt utesluten är inte möjligheten att plur. av *bodh* ingår.

Marnäs *mānæs*. — Maarnääs 1539, Maarnääss 1540, Maarnääs 1542 1543, Marnääss 1544, Marnäs 1549, Marenes 1555, Marnäs 1569—1635, Marnääs 1685, Marnäs 1715—1825 jb. — Marnäs G. ~ Namnet Marnäs förekommer som bynamn även i Ludvika stad, Kopparbergs län, och i Udenäs sn, Skaraborgs län. Huruvida dessa namn äro språkligt identiska är svårt att avgöra, då tillräckligt gamla belägg för namnen saknas. *M.* i Enviken och *M.* i Ludvika ha likartade skrivningar, inga äldre än 1500-talet. *M.* i Udenäs skrevs 1417 *Marwnes* (avskrift) och 1440 i ett originaldiplom *maranes*. Skulle avskriftsformen från 1417 vara pålitlig, blir slutsatsen den att förleden är en böjningsform av ett svagt fem. *mara*, jfr fsv. *mara* 'kvinnligt trollväsen, mara'. Antagligen har man emellertid rätt att räkna med att ett urspr. *a* i kompositionsfogen vid denna tid så försvagats, att man varit oviss om hur ljudet skulle återges. Jag antar, att Udenäsnamnet *M.* utgår från en form *Maranæs*.

Marnäs i Enviken ligger i »näset» mellan två sammanflytande åar, Västerån och Österån. Båda åarna äro grusiga och steniga.⁵ Speciellt Österån är djupt nedskuren i moränmark. Det är därför ej alldeles uteslutet, att den kan ha burit ett namn **Malā* eller **Mala*, bildat till ordet *mal* 'grovt grus, småstenar vid stranden av hav, sjö el. å'.⁶ Ordet ingår i flera ortnamn från södra Dalarne, t.ex. sockennamnet *Malingsbo* vid en sjö **Malunger*, nu Malingsbosjön,⁷ och sjönamnen *Malingarna* i Grangärde sn, genomskurna av en smal grusås. Näset som bildats av bl.a. denna å kan ha kallats (**Malarnæs* el.) **Malunæs*, som senast vid 1500-talets början bör ha resulterat i **Malnæs*, en form som mycket lätt kunnat uppfattas som *Marnæs*, om man ej haft någon skrifttradition för namnet. Helt uteslutet är ej heller att näset direkt namngivits som **Malnæs* 'grusnäset'.

⁵ Enligt uppgift av Enviks-sonen, fil. lic. Allan Rostvik.

⁶ RIETZ s. 426 b.

⁷ Se H. STÅHL i Ortnamnsällskapets i Uppsala årsskr. 1946 s. 6.

Jag anser det emellertid för sannolikast, att man skall räkna med samma härledning för alla de tre namnen Marnäs, och utgår då från ett urspr. **Maranæs*. Förleden kan i så fall vara gen. av en dialektal växelform med oomljudd, förlängd vokal, *mar*, till riksspråkets *märr* 'sto'. I Dalabergslagen (t.ex. Norrbärke, Grangärde, Ludvika, Stora Tuna och Enviken) uttalas ordet alltid i genuint mål med ett mot riksspråkligt *a* svarande långt *ʋ* (*ǣ*), *mȳr* (*mār*). Den oomljudda vokalen har tydligen genomförts i ordet, jfr att vissa västgötska dialekter ha former med omljudd vokal växlande med former med oomljudd.⁸ Påfallande är uttalet av namnet Marnäs med *a*. Detta beror tydligen på anslutning till uttalet av *a* framför bl.a. *rn* i långstaviga ord, t.ex. *barn* (*baʀ*, *baʀŋ*), *garn* (*gaʀ*, *gaʀŋ*) osv.⁹ Sammanhanget med det i namnet ingående kortstaviga *mar* har brutits. Traditionen i Enviken sammanställer namnet *Marnäs* med ordet *märr*.

Hästarna söka sig gärna ut på näs och uddar, där de äro mera skyddade mot flugor, broms och annat »åt». Som paralleller till *Marnäs* 'Märrnäs' kunna anföras namnen *Hästnäs*, känt som namn på gårdar och byar i Bjuråkers sn, Gävleborgs län, Sorunda sn, Stockholms län, Kärnbo sn, Södermanlands län, Götlanda och Hjulsjö socknar, Örebro län, Visby landsförs., Gotlands län,¹⁰ samt *Horsnäs*, byar i Sandsjö sn, Jönköpings län, och i Tutaryds sn, Kronobergs län, samt gård i Björkviks sn, Södermanlands län.¹¹

Rönddalarna *rönddälkan*. — Röndahln 1750, Rönddalen 1785 hfb Linge, Svärdsjö s. 475. — Rönddalen G. ~ Byn hör till de yngsta i socknen. Förleden är väl en form av trädnamnet *rönn*, senare leden best. form pl. av *dal* 'dalgång'.

Tänger, Ytter- *ytteger*; *yttegeger*. — i tenger 1495 DD 1 s. 156 avskr. — Ytratenger 1539, Ytra Tenger 1540—1544, Tenger Thz ytra 1549, Ytratänger, Ytretenger 1569, Yt(t)ertenger 1575—1617, Yter Tänger 1635, Yttertänger 1685—1725, Ytter Tänger 1825 jb. — Ytter Tänger G. ~ Bror Lindén anser *Tänger* vara »på sitt sätt

⁸ Se S. LANDTMANSON, Västgötamålets I- och r-ljud. SL B 1 s. 83, not 1 och J. GÖTLIND, Västergötlands folkmål 3 s. 12. Annan uppfattning om vokalen i *mar(r) märr* ha ENVALL, Dalabergslagsmålet s. 173 och I. MODÉER, Smål. skär-gårdsmamn s. 148 f.

⁹ Se P. ENVALL, Dalabergslagsmålet s. 144 f.

¹⁰ Sammanlagt 6 olika enligt C. M. ROSENBERG, Geogr.-stat. handlex.

¹¹ Enl. ROSENBERG aa.

ett gammalt vägstyckenamn; det utgöres av obestämd flertalsform av ordet *tång* och syftar på två knipande förträngningar i vattendraget Balungen—Vågsjön». ¹² Han anför emellertid icke något exempel från några andra ortnamn på att det feminina ordet *tång* skulle kunna användas i betydelsen 'knipande förträngning'. I de rätt många ortnamn, där elementet *Tång-* förekommer, synes det i de flesta fall vara fråga om ordet *tånge* 'framskjutande del av terrängen, udde'. ¹³ Namnen Yttertänger och Övertänger sammanhånga otvivelaktigt med namnet på den intilliggande sjön *Tängran* (*tøgrøn*), ett förhållande som Lindén ej nämner. Sjön som ligger längs själva färdvägen över Hälsingskogen, är c:a 2,5 km lång. Norra halvan är c:a 400 meter bred, södra däremot mycket smal, c:a 100—150 meter. Ungefär mitt på sjön skjuter österifrån en c:a 500 meter bred och c:a 250 meter lång, karakteristiskt formad udde ut. Den kallas nu *Näset*. Udden är den enda i sjön och får anses ha varit karakteriserande för denna sjö. Sjön bör därför ha kunnat kallas »sjön med udden, tången», urn. **Tangiar* > fsv. **Tængir*. I best. form bör den under yngre medeltid ha hetat **Tængirin*, där penultimavokalen bör synkoperas och resultatet bli **Tængrin* på samma sätt som exempelvis *matsäcken* i dalabergslagsmålet blir »*massjin*». ¹⁴ Efter mönster från de många sjönamnen på *-an* — från Svärdsjö—Enviken-området kan nämnas *Toftan*, *Liljan*, *Säckan*, *Fläddran*, *Lingan*, *Björkan*, *Ånglan*, *Askakan* — kan ett ursprungligt **Tængrin* lätt ha formats om till *Tängran*, den form sjönamnet nu har.

Ortnamn med bestämd slutartikel börja uppträda relativt tidigt i fornsvenskan. ¹⁵ Från 1449 kan anföras exemplet *vppa thisskenom* ¹⁶ för sjönamnet *Tisken* vid Falun, år 1400 skrivet *Tiskisse*, ¹⁷ jfr *Tisca-sioberg* 1288, varom se under *Kopparberget*.

Det är sannolikt, att sjönamnet **Tængir* ännu under 1400-talet kan ha saknat bestämd slutartikel, även om formen **Tængrin* mycket väl kan vara äldre. Formen *tenger* (1495) för bebyggelsen vid sjön, som

¹² B. LINDÉN, Dalarnas ortnamn. Dalarna s. 149.

¹³ Se t.ex. E. HELLQUIST, Etym. ordbok, 2:a uppl., artikeln *Tång-*.

¹⁴ Se B. HESSELMAN, Huvudlinjer i nord. språkhistoria s. 199 f.

¹⁵ Se härom A. NOREEN, Altschwed. Gramm. § 511; J. SAHLGREN, Skagershults sockens naturnamn s. 33, och B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier I: 1 s. 68.

¹⁶ Diplom i RA 1449 23/6=DD 1 s. 104.

¹⁷ Diplom i RA 1400 28/4=DD 1 s. 1.

jag menar ha lånats från sjönamnet, visar i och för sig icke något om själva sjönamnets form vid denna tid, om den varit **Tænger* eller **Tængrin*. Dativformen *Tenger* (1495) i stället för en väntad form **Tænge*, är tydligen en ursprunglig nominativ. Den fornsvenska kausbøjningen i allmänhet var ju vid denna tid i full upplösning och speciellt de fåtaliga *ia*-stammarna visa sig i fornsvenskan ha svårt att upprätthålla en regelbunden bøjning. *Lækir* spårar ur till *läkare*, namnet *Mælir* blir *Mälaren* osv. I allmänhet synes, i varje fall för det appellativa materialet, den gamla nominativen ha utträngts av *r*-lösa former.¹⁸ Detta hindrar ju ej, att den ursprungliga nominativen, speciellt då det gäller namn, i en del fall kan ha genomförts på andra kausformers bekostnad, jfr det litterära *Birger* vid sidan av *Börje*. *Tenger*, om vars härledning man säkerligen på 1300—1400-talen ej hade någon uppfattning, stelnade till ett fonem, som sedan bibehölls till modern tid i såväl uttal som skrift. Uttalet med akut i stället för väntad grav accent kan lätt förklaras som en anpassning till andra välbekanta ords accenter, framför allt plur. *tånger* av det feminina ordet *tång*, men även andra ord, t.ex. de allmänna adjektiviska komparativerna på *-er*, *lång*er (**lengri*) etc., nu med akut accent, vilken övertagits från den gamla adverbformen **lengr*.¹⁹ I de vanliga sammansättningarna *Yttertånger* och *Övertånger* kan man ej avgöra om *-tånger* har grav eller akut accent och detta kan också ha bidragit till övergången från grav till akut accent i det enkla namnet.

Tånger, Över- *ÿvstæysr, ðvstæysr; ðvs tæysr*. — i *tenger* 1495 DD 1 s. 156 avskr. — *Ttenger* 1539, *Öffwra Tenger* 1540, *Offwra Tenger* 1542, *Tenger thz Offwra* 1544, *Öffvra Tenger* 1549, *Öfra tenger* 1555, *Öffuertenger*, *Öffre tenger* 1569, *Öffuertenger* 1575 1585, *Öffwer Tenger* 1617, *Öffuer Tånger* 1635, *Öfwertånger* 1639 1685, *Öfwer Tånger* 1715, *Ofwertånger* 1725, *Öfver Tånger* 1825 jb. — *Öfver Tånger* G. ~ Se föreg. namn.

Falu stad

Falun *fālru* ä, *fālru(n)*. — oppa Falene 1400 28/4 diplom i RA = DD 1 s. 56, uppå Falänä 1414 DD 2 s. 12 avskr., vpa falænæ 1436 29/2 diplom i RA = DD 1 s. 82, datum falunnæ 1437 29/10 diplom i

¹⁸ Se O. F. HULTMAN, Behandlingen av palatalt *r* i fornsvenskan. Efterlämnade skrifter 1 s. 238 ff.

¹⁹ HESSELMAN aa s. 84.

RA=DD 3 s. 197, widh falona 1438 10/1 diplom i RA=DD 3 s. 198, på Fahluna 1439 DD 1 s. 86 avskr., a falone (2 ggr) 1449 23/6 diplom i RA=DD 1 s. 105, aa falen 1478 28/11 diplom i UU=DD 1 s. 270, på falon 1487 DD 1 s. 138 avskr., ena hyttho och qwarn . . . wiidh falene næsth wedh pwstha broo 1496 17/4 diplom i UU=DD 1 s. 280, paa falwnnæ, paa falunne 1500 3/2 diplom i RA, paa fallen 1505 DD 1 s. 194 or., paa falen 1516 DD 2 s. 24 avtr., widh Fahlan 1534 DD 2 s. 218 avtr., på falan 1542 DD suppl. s. 34 avskr., På Falene 1549 DD 3 s. 108 or., på Fahlun 1556 DD 3 s. 174 avskr., på ffalun 1556 DD 3 s. 179 avskr., på Kopparbergz Fahlu . . . wid Kopperbergz falan 1561 Swart, G. I:s krön. s. 18, 173, Falerne 1569 Priv. f. Sv. städer 3 s. 126. — på Falene 1539, Falun, på Falone 1554, på Falan 1569, på Falunn, Falonn, på Falan, wed Fallun 1575, Wedh Falunn, på Falun 1615, Vedh Falunn 1617 jb. — wår nyfunderede köpstadh Falan, den nyfunderede staden Falan 1607 Priv. f. Sv. städer 4 s. 482 or., 483 or., Faala priuilegier 1608 ib. s. 488 f., Faala stadh 1609 ib. s. 518 ff. ~ Namnet utgår från bestämda böjda former (ackusativ *Faluna*, dativ *Falunne*) av benämningen på det markområde, *Falan*, som av ålder, i varje fall sedan början av 1400-talet, utgjort Kopparbergstraktens tings- och marknadsplats. Området utgöres av stadsdelarna kring *Falubron*, men i första hand synes benämningen *Falan* tillkommit området väster om ån, i Falu stads tomtbok 1684 kallat *Fahlan*. Delen öster om ån kallas i samma källa *Fahlun emellan bron och nya torgett*.¹

Enligt Ola Bannbers² är Falun en ursprunglig benämning på nuvarande Faluån, som skulle betytt 'den (grå)bleka'. Hesselman anser,³ att något sådant ånamn, **Fala*, ej säkert kan uppvisas. J. Götling menar,⁴ att namnet syftar »på torget, som var det fält, kring vilket köpenskapen koncentrerades». *Fala* skulle ha betytt 'marknadsplats'. Sahlgren ansluter ordet *fala* till färgadjektivet *fal* 'blek' och avvisar en äldre av Per Persson⁵ gjord sammanställning mellan *fala*, fornlaviskt *polje* 'fält' och namnet *Polen*, som ännu Götling ansluter

¹ Se SAHLGREN i Namn och bygd 1946 s. 77 och jfr N. SAHLSTRÖM i Staden vid Falan s. 42.

² O. BANNBERS i Staden vid Falan s. 5 ff.

³ B. HESSELMAN i Namn och bygd 1933 s. 102.

⁴ J. GÖTLIND i Namn och bygd 1933 s. 8 ff.

⁵ P. PERSSON, Studien zur Lehre von der Wurzelweiterung s. 10.

sig till. I stället skulle enligt Sahlgren namnet bero på de genom gulockreavsättningar gulbleka stränderna av Gruvbäcken, som begränsar Falan i norr och väster. B. Lindén ansluter sig,⁶ då det gäller själva ordets etymologi, till Sahlgren men menar, närmast i anslutning till Götlind, att vi ha att göra med ett appellativiskt *fala* i betydelsen 'skogslös torrmark som (i följd av grässets visnande — särskilt genom trampning) brukar förete en blekgul färg'.

Trots Hesselmans bestridande av ett ånamn **Fala* är det dock troligt, att det västerdalska *Fuluälv*, *Fulan* egentligen är en representant för detta antagna namn **Fala*. Oaktat detta är det dock föga troligt, att nuvarande Faluån en gång skulle hetat **Fala*. Man hade i så fall väntat sig, att namnet stått i obestämd form. Ån har dessutom sannolikt aldrig varit gråblek av lergrums, som Bannbers antar.⁷ Prepositionsbruket i de medeltida beläggen för namnet Falun — *vpa*, *a 'på'* — och de geografiska bestämningarna tala för att Falan under 1400-talet betecknat ett bebyggt jordområde.⁸

Vare sig man anser, att *Falan* (i Falun) är ett ursprungligt appellativ, som från början betecknat blekt (gul)färgad, *fal*, mark som i Västergötland (*Falköping*, *Falbygden*, *Falorna*, *Rännefalan* m.fl.), eller anser det vara ett självständigt vid Kopparberget uppkommet namn, får man väl räkna med samma slags ordbildning. Namnet (ordet) hör till den grupp av feminina fornsvenska ord (t.ex. *blacka* 'grums, drägg' till *blacker*, *bleka* 'krita, kalk', till *bleker* 'blek', *bredha* 'bredyxa' till *bredher* 'bred', *halva* 'hälft (av by)' till *halver* 'halv' osv.), vilka E. Olson⁹ anger som *ōn*-avledningar. De användas »för att av adjektivstammar bilda sakliga konkreta . . . (substantivering i svag form), varvid genus ursprungligen är beroende av det underförstådda substantivet». Detta kan vara *jord*, *mark*, *äng* el.dyl., då det gäller ordet *fala*. I många av de ovan uppräknade exemplen behöver man ju inte räkna med direkta *ōn*-avledningar av gammal typ.

Enligt min mening är den av Götlind och efter honom Lindén antagna specialbetydelsen 'marknadsplats' för ordet *fala* i *Falun* och *Falköping* icke trolig. En helt annan sak är att en marknadsplats

⁶ B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier I: 2 s. 52 ff.

⁷ J. SAHLGREN aa s. 75.

⁸ J. SAHLGREN aa s. 76 f.

⁹ E. OLSON, De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan s. 208 ff.

lätt kan ha uppstått på en lokal, som betecknats som *fala*, liksom också ett *träde* 'mark som trampas, trädесаker' kan ha använts som namn på en marknadsplats, jfr namnet *Trädet* som namn på en dylik 22 km söder om Falköping.¹⁰ Lindén¹¹ utgår från ett marknamn *Faluträdet* i Mora sn och anser, att namnet ursprungligen varit en epexegetisk benämning på »marknadsplatsen i Falu stad» och sedan använts som »ett slags uppkallelsenamn» på en slättmark med klen gräsväxt i Bonäs, Mora. Detta är föga troligt. Om man accepterar antagandet, att förleden i namnet är en form av stadsnamnet *Falun*, är det enligt min mening rimligare att i namnet *Faluträdet* se en betydelse 'trädesåker i Falu-bygden'. Vi veta att roströken tidigare fördärvade växtlighet och natur i hela Falubygden och att detta ofta gjort ett starkt intryck på besökande från andra trakter. Missfärgade områden (åkrar etc.) med klen växtlighet på andra håll böra ha kunnat jämföras med en »Faluåker», om man velat ge en drastisk beskrivning av området ifråga. Jag tror inte huvudvikten i förklaringen bör läggas på uppgiften från Bonäs »slät(t) som ett faluträde» utan på »ser ut som ett faluträde». I alla händelser är Lindéns slutsats att *Faluträdet* »uppenbarligen har varit en i bygden tidigare bruklig beteckning för den gamla marknadsplatsen i Falu stad» enbart konstruerad. Namnet kan icke ge några bidrag till frågan om namnet Falun och vad det betytt. Vi känna Falunamnet i skrift från 1400-talets början. Eftersom namnformerna uppträda med bestämd slutartikel, kan namnet ej vara särskilt gammalt.

***Bambaraarvet.** — ena thækt . . baambaraarfwit ligghiande nordhan widhir norena mz hws oc Jordh . . baambaraarfwit (2 ggr) 1400 21/3 diplom i RA=DD 1 s. 55 f. ~ Förleden är gen. av fsv. *bam-bare* m. 'trumslagare', väl använt som tillnamn.

***Benekarvet** — eena tæækt . . bænekarff 1428 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 194 or., i beneka arffuit 1500 3/2 diplom i RA=DD 1 s. 173, bänekarff 1551 DD 3 s. 124 or. — Bänekarff 1542, Benickearff:t 1569, Benckare Bonnekearffuuet 1575, Benikare 1615, Benickare 1617 jb. ~ Upptas i 1617 års jb under Hästbergsbygden. Var enl. J. Ingelsson, Berättelse s. 46, beläget »straxt ofwan gamla Kiörckian». Förleden är gen. av det urspr. lågtyska mansnamnet *Beneka*, *Bennike*, *Benneke*. Täkten såldes 1428 av en *Beneka Haquonsson*, tydligen en

¹⁰ J. GÖTLIND i Namn och bygd 1933 s. 10; B. LINDÉN aa s. 54 f.

¹¹ B. LINDÉN aa s. 55.

ättling till en tidigare *Beneka*. För förleden jfr *Benickebol* (*Bæneko-bodhe* 1383) i Vidbo socken, Stockholms län.

***Biskopsberget.** — Byskopzberget 1569, Biskopberiget 1575, Bischopzbärgh 1615 jb. ~ Enligt Ingelsson, Berättelse s. 8, beläget vid Gamla berget. Förleden är gen. av ordet *biskop*, väl syftande på att egendomen ägts av någon sådan. Jfr *Biskopsberget* i V. Silvberg (*Bischopzbergit* 1544 DD 2 s. 275, *Biskopzbärgitt* 1552 DD 3 s. 135, gamle biskopzbärgitt 1552 DD 3 s. 140).

***Biskopsäng** — paa kirkians strøm . . . hoos biscopsæng ok mællen mathis arff ok grwen 1434 19/1 diplom i RA=DD 1, s. 81. — Biscops ängie 1716 Ingelsson, Berättelse s. 8. ~ Låg tydligen vid Gamla berget. För förklaring se *Biskopsberget*. Hyttan, som nämnes i brevet, såldes till biskop Olov i Västerås.

***Born** — in bori in parochia thorsang sita 1336 SD 4 s. 482 or., in borenom in monte cupri 1446 11/9 diplom i RA, pa born 1500 16/2 diplom i RA, vid boorss hytttoner 1503 DD 1 s. 182 avtr., i Bornn 1537 G. I:s reg. 11 s. 223, på Boren 1543 DD suppl. s. 36 or., Bors-hytte gårdh 1558 Almquist, Lokalförvaltn. 3 s. 211 or. — Bären, Boren 1539 1542, K. M. hyttegard Boren 1554, Bohren 1825 jb. ~ Enligt N. Sahlström¹² låg Born vid Södra Mariegatan nära den nuvarande Urlakningsbron. Läget är det man väntar för detta namn, som urspr. är obestämd (senare best.) form av ordet *bor* 'landsträcka där man måste *bära* båtar o. last mellan två sjöar, eller förbi en fors eller där man på vintern måste lämna isen på grund av att strömdrag gjorde den opålitlig'. Det är troligt, att med *boren* i detta fall ursprungligen menats hela sträckningen mellan Varpan och Tisken.¹³

Britsarvet *brèsara*. — bredz arffüith 1452 12/4 diplom i RA. — Bredzarffuit 1569, Bredzarffuuet 1575, Bretssare 1617 jb. — Brässare 1776 Schröder-Bosell-Lundström gsk, Brässarvet 1810 Wermingska, Butsarvet 1858 Liunggrens ka. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Bredh*.¹⁴

***Bältaregården.** — Beltaregården på Åssen 1539 jb. ~ Förleden är gen. av yrkesnamnet *bältare* 'bältare, gördel- eller sadelmakare'.

¹² N. SAHLSTRÖM, Var låg Borns hyttegård? Meddelanden från Dalarnas hembygdsförbund 1918 s. 43 f.

¹³ Om namn på *-bor(en)* se B. HESSELMAN i Namn och bygd 1930 s. 28 ff. och G. WIDMARK ib. 1957 s. 43 ff.

¹⁴ LUNDGREN-BRATE, Personnamn s. 35.

***Dagfinnsarvet.** — som heter dafinzarwit ligiandes østan widh tiskisse 1400 28/4 diplom i RA=DD 1 s. 56 or., j nore de daghfinzarweno d:o a t., Daghfinsaruidh i Norena 1413 SDns 2 s. 660 or., mith hemman daffijnsserwat . . fför:de Daffensenwath 1528 DD 2 s. 136 or. ~ Egendomen har tydligen hört till Noret. Förleden är gen. av det nordiska mansnamnet *Dagfinn*, väl känt bl.a. från Dalarne, jfr *Dagfind Dagfindsson* i diplom från Trostabäck, Vika, 1351.¹⁵ *Jowan dafinzmager* och hans hustru *walburgh dafinzdotter* pantsätta Dagfinnsarvet till fogden Jösse Finnsson i det ovannämnda diplomet från 28/4 1400.

***Daglösa.** — i daglösa (2 ggr) 1502 21/5 diplom i Skoklostersaml. RA=DD 1 s. 178 or., i Daglösa, till förbenembde daglösa 1505 DD 1 s. 190 avskr., Dagzlösa 1537 DD 2 s. 232 avskr. — Daghlössa 1539 Daaglössa 1540 1542, Daglösa 1569, Daglözett 1575, Daglössa, Dagzlössa 1617 jb. — Daglösa 1640 Tabula geographica, Wedhyggstret på Daglöse-Täkten (1690) 1789 Hammarström, Märkvärdigheter 1 s. 168, (205, 206), Daglöse Tägten 1800 Hillerströms ka, 1827 Theels ka, Daglös tägten 1810 Wermings ka, 1858 Liunggrens ka, Daglös-tägten 1892 Mogensens ka. ~ Namnet *Daglösa*, som närmast motsvarar nuvarande *Daglöstäkten*, där *-täkten* är ett epexegetiskt tillägg, är ej ett »äkta» *lösa*-namn utan bildat till *lösa* 'brist'.¹⁶ Namnet är otvivelaktigt föranlett av att den täta skogen på platsen vid tiden för namngivningen gett området ett mörkt och dystert, »*dagerlöst*» utseende. Det ovan från 1505 anförda diplomet rör just en tvist om en skog vid Daglösa.¹⁷

Dikarbacken *dikæbakæn, dijfsesbakæn.* — Digarebackæ 1480 DD 1 s. 130 or. — Dikarebackan 1539, Dickarebakan 1549, Dikarebackan 1554, Dickarbacken, Dikerbacken 1569, Dikarbakan 1615, Dikarbackan 1617, Dickerbake 1624, Dijkerbackenn 1629, Dykarbackan 1685, Dikarebacken 1715 1725, Dikarbacken 1794 1825 jb. — Dijkare Backen 1640 Tabula geographica, Dikarbacken 1776 Schröder-Bosell-Lundström ggek, Nedre, Öfra Dikarbacken 1858 Liunggrens ka. ~ Förleden är väl gen. sg. av yrkesnamnet *dikare* 'en som dikar, gräver

¹⁵ SRP nr 10.

¹⁶ Se senast I. LUNDAHL i Namn och bygd 1951 ss. 42, 49, 52 med där anförda paralleller och cit. litt.

¹⁷ Jfr HÜLPHERS, Dagbok s. 418 och HAMMARSTRÖM, Märkvärdigheter 1 s. 168 (205, 206).

diken', väl använt som mansbinamn, jfr *niclis dikara* i diplom från Kopparberget i RA 1400 28/4. Jfr även *Kronodiket* norr om bebyggelsen.

Elsborg *ælsbúrg, ælsbúrj, ðvra æ., nēdra æ.* — Elseborg 1626 Forsslund, Med Dalälven 3: 6 s. 173, Älssborg(h) 1647 rb f. 4, 8, 9, 1648 rb f. 22, Ytreälssborgh 1647 rb f. 19, Yterälssborgh 1648 rb f. 13, Nedre Essborgh (!) 1681 tb f. 37, Nedre Elfsborg 1733 tb f. 43, Neder-Elsborg 1757 Hülphers, Dagbok s. 342, Öffwerälssborgh 1647 rb f. 18, 19, 29, Öffwerälssborgh 1648 rb f. 12, Öfwer Elssborgh 1681 tb f. 47. ~ Namnet är säkerligen uppkallelse efter *Älvsborg*, nuvarande *Gamla Älvsborg*, vid Göta älvs mynning. Älvsborgs fästning var i äldre tid kanske mera känt än något annat ortnamn främst på grund av de tunga pålagor, som drabbade alla i riket, då fästningen skulle återlösas från danskarna (»Älvsborgs lösen»). Elsborg i Falun har väl äldst, innan det blev kvartersnamn, varit benämning på en gård eller dylikt. Denna har kanske varit kostsam för ägaren och detta föranlett en skämtsam jämförelse med Älvsborg och Älvsborgs lösen. Uppkallelse kan också ha skett av andra skäl.

Falubro — wit Falabroo 1405 SDns 1 s. 419 or., framan for Falabro ændha . . mit oppa falabro 1503 DD 1 s. 182 avtr., Falu Bro 1789 Hammarström, Märkwärdigheter 1 s. 266, Fahlu bro 1858 Liunggrens ka. ~ Bron anses ha varit belägen i Mariagatans förlängning.¹⁸ För namnets förklaring se *Falun* ovan.

Falu gruva de minera cupri in diocesi Arosiensi sita 1361 DD 1 s. 253 (or.), grwen a kopparbergh 1434 19/1 diplom i RA=DD 1 s. 81, widh grwffwona 1481 DD 1 s. 131 avskr., kopperberggruwan 1507 DD 1, s. 204 avtr., Kopperbergz Gruffuo 1536 DD 2, s. 230 avskr., kopperbergx Gruffwo 1540 DD 2 s. 238 avskr., Koperbergxgruffwe 1544 DD 2 s. 277 avskr., widh gamble Kåpperbergz gruffwe 1552 DD 3 s. 138 avskr., Fahlu grufwa 1747 Linné, Vestgöta resa s. 20, 130, 151 1751 Linné, Skånska resa s. 376. ~ Namnet är äldst en appellativisk benämning för gruvan vid *Kopparberget*, resp. *Falun*.

Gamla berget *nēda, ðva gæmbærjæ.* — a Gamlabærgh 1406 SDns 1, s. 574 or., på gamble bergitt 1474 DD 2 s. 17 avskr., oppa gamla bærgith 1481 25/3 diplom i RA=DD 1 s. 131, oppa gamla bergitt 1487 DD 1 s. 137 or., a gamla bergh 1487 DD 1 s. 139 avskr., vppå

¹⁸ Se J. INGELSSON, Berättelse s. 49, not 2 och jfr N. SAHLSTRÖM i Staden vid Falun, h. 2 s. 41 samt FORSSLUND, Med Dalälven 3: 6 s. 31.

Gamlaberg 1487 DD 2 s. 20 avskr., på gamble bergit, min gard Gamblebergit 1492 DD 1 s. 148 avskr., på Gamlaberget 1513 DD 1 s. 220 avskr., widt gammlebergit 1544 DD 2 s. 275 avskr., på gambleberghet 1545 DD 3 s. 49 or., på gambleberghet 1545 DD 3 s. 51 or. — Gambleberghet 1539, Gambleberghet 1542, Gamleberget 1569, Gamlebergh 1605, Gambleberget 1615, Gammelberg 1617, Gamleberget 1629 1635, Gamlaberget 1825 jb. — Gambergit 1647 rb f. 23, Gamberget 1648 rb f. 7, Gamlaberget G. ~ Senare leden är knappast det vanliga ordet *berg* 'bergshöjd', snarare *berg* 'bergslag'. Förleden anger detta »berg» som gammalt i förhållande till ett annat, senast i början av 1400-talet grundat. Några spår av gruvbrytning lära icke finnas vid Gamla berget.¹⁹ Det hade annars varit frestande att identifiera Gamla berget med det 1288 nämnda Tiscasioberg. Detta »berg» behöver ej ha legat omedelbart invid sjön Tisken. I det centrala Torsång har man mycket väl kunnat beteckna området vid nuvarande Gamla berget som »berget» i närheten av sjön Tisken, i all synnerhet som man väl bekvämast nådde dit över Runn och Tisken.

Hanrö *hånro, händro*. — Haneröd 1569, Hanerö 1575 1617 jb. — Hane RödZ Bygden 1640 Tabula geographica, Hanrö 1647 rb f. 6 ff., 1648 rb f. 15, 25, Haneröö 1681 tb f. 67, 1684 tb f. 105 Hanrö 1733 tb, 1800 Hillerströms ka, 1858 Liunggrens ka. ~ Stadsdelsnamnet *Hanrö* betecknade urspr. ett torp. Den äldsta namnformen, från 1569, kunde göra intryck av att vara sammansatt med ett urspr. *ryd* 'röjning'. Sannolikt får formen emellertid betraktas som en etymologiserande skrivning. Uttalet bör vid denna tid ha varit Hanerö eller Hanrö, jfr den obetydligt yngre formen Hanerö från 1575. Några namn på ursprungligt *-rydh*, *-rudh* äro, mig veterligt, f.ö. icke kända från Dalabergslagen, där motsvarande begrepp 'röjning' i stället återges med *rönning*, *ruda* (*rudu*), *röjsel* o.dyl. I bl.a. Rättvik finnas dock ägonamn, som väl innehålla ett ursprungl. *rudh* (el. möjl. *rydh*), t.ex. *Brossrö* och *Räbbrö*. *Hanrö* skulle kunna återgå på ett urspr. **Hanarudh* el. **Hanarudhu*, utvecklat till **Haneru*, vilket senare skulle ha uppfattats som *Hanerö*. Senare leden kan också möjligen vara fsv. *rö*, biform till fsv. *rör* 'röse', kanske i betydelsen 'gravröse'. Förleden är fsv. *hani* 'hane, tupp', snarast använt som mansbinamn.

***Heden** — a hedhene wit Falabroo 1405 SDns 1 s. 419 or. — på Hedhene 1539, på Heden 1617 jb. — Heedan 1640 Tabula geogra-

¹⁹ Enligt brev från f. Riksarkivarien B. Boëthius 3/6 1956.

phica, Nedra Heden 1776 Schröder-Bosell-Lundström gkg, Heden 1757 Hülphers, Dagbok s. 342, Hedgårdarne 1810 Wermings ka, Nedra Heden 1858 Liunggrens ka. ~ Namnet är urspr. best. form av *hed* 'tallhed, åsmark'. Området vid Falubro har tydligen kallats *Heden*. Jfr *Heden* i Stora Kopparbergs sn.

***Henarvet.** — een gardh, ligghianthe a hedhene wit Falabroo, som kallas Heynearfuit, ok henne innan arf fiol 1405 SDns 1 s. 419 or., i ene thekth a kopparberghena som hethir hena arffidh østhan vppa thisskenom 1449 23/6 diplom i RA=DD 1 s. 104. ~ Förleden är gen. av det tyska mansnamnet *Heyne*, jfr att Heynearvet 1405 anges som *Gese Heynedotther* tillhörigt arvegods.

Hästberg *hæsbæ* (äldre uttal), *hæstbær̄i*. — j hästabærgh 1474 17/5 diplom i RA, i Hästbærge 1556 G. I:s reg. 26 s. 625. — Hestebergh(et) 1539, Hestebergh 1549, Hesteberg 1569 1575, Hestebergh 1605 1615, Hesteberg 1617 jb. — Hästberg 1858 Liunggrens ka., Hästberg G. ~ Förleden är gen. plur. av djurnamnet *häst*, senare leden obest. form av *berg* 'bergshöjd'. Tydligen har området urspr. använts som hästbete, jfr att 1615 års jordebok anger, att M. på Falun »brukar en hestehage i Hestebärgzbygdenn», och M. i Järlinden »en hestehaga i Hestebärgh».

Ingarvet *in̄ara*. — Ingarff 1551 DD 3 s. 123 or. — Jngearff:t 1569, Ingarff:t 1575, Jngare 1617, Ingerät 1624, Ingarfws kopparhytta 1663, Ingarfvet 1825 jb. — Ingharf wett 1684 tb, f. 105, Ingaret 1716 Ingelsson, Ingarf wet 1776 Schröder-Bosell-Lundström gkg, Ingarfshyttor 1810 Wermings ka, Ingarfvet 1858 Liunggrens ka. ~ Förleden är fsv. gen. *Inga* av mansnamnet *Inge*.

***Ingesarv** — fira tomptha een swa som hether Jngisarff, som liggher østhan brona widh falona 1438 10/1 diplom i RA=DD 3 s. 198. ~ Förleden är väl fsv. gen. av mansnamnet *Inger*, eller möjligen av *Ingiæld* eller sekundär gen. av mansnamnet *Inge*. Jfr **Inge(l)sarvet* i Stora Kopparbergs sn.

***Knappsarv** — twa andhra tompta som ther [Ingesarv] nærer ligghia kalladha knapzarff 1438 10/1 diplom i RA=DD 3 s. 198 or. ~ Förleden är snarast fsv. gen. av ordet *knapp* (fsv. *knapper*), använt som mansbinamn.²⁰

Kyrkbacken *şörlkbákan*, *n̄ra* (*óvræ*) *ş.*, *şödra* (*nédvræ*) *ş.* — på Kyrkbackann 1545 DD 3 s. 50 or., på Kyrkiobacken 1556 DD 3 s. 173

²⁰ Jfr E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 99.

avskr., Kyrkebakan, Kyrkiebaken 1615 jb, Kyrkebacken 1640 Tabula geographica, Norre Kyrkiebackan 1681 tb reg., Söder Kyrkiebackan 1681 tb f. 81, Norra Kyrkobacken 1697 tb f. 124, Norra Kyrkobacken Södra Kyrkobacken 1858 Liunggrens ka. ~ Namnet är snarast best. form av ordet *kyrkobacke* 'backe vid kyrkan'.

Kämparvet *šempåra*. — i Kempare 1533 G. I:s reg. 8 s. 192, 342, på Kemparffue 1536 G. I:s reg. 11, s. 156. — Kemparff 1539 1542, Kemptarff:t 1569, Kämparfuedt 1605, Kempere 1615, Kiempare 1617, Kiemparfwet 1629, Kiemparet 1635, Kiemparfue 1639, Kiämparfwet 1685, Kiemparfvet 1794, Kjämparfvet 1825 jb. — Kämparfvet 1858 Liunggrens ka. ~ Förleden är fsv. gen. av ordet *kämpe* m. 'kämpe, stridsman', använt som mansbinamn. Jfr namnet *Halwardher Hyttakämpe* i diplom från 1386 10/3²¹ och *Lafrinze Hyttokempasson* från Koppaberget, diplom i RA 1400 28/4. Möjligen är *Kämpe* i *Kämparvet* en kortform för nyssnämnda *Hyttokämpe*.

Lallarvet *lälåra*. — Lallare 1647 rb f. 15, 28; 1648 rb f. 26, 1789 Hammarström, Märkwärdigheter 4 s. 47, Lallarvet 1858 Liunggrens ka. ~ Förleden är väl gen. av ett mans(bi)namn *Lalle*, jfr Lundgren-Brate, Personnamn s. 164, not. 1.

***Lemketäkt** — ? gard och täkt swnnan wid falona som kallas lemcketäkt 1499 1/11 diplom i RA, båda Leminikzgårderna 1556 DD 3 s. 173 avskr., Lamichegården 1569 jb. ~ Förleden är gen. av det medellågtyska mansnamnet *Lemmeke*, diminutiv till *Lamprecht*.

Lunden se **Lundtäkten**.

Lundtäkten *luntækta*. — i lunden 1499 1/11 diplom i RA, vnder Lunden 1545 DD 3 s. 50 or., på hestbergh som lyder till lunden 1556 DD 3 s. 173 avskr. — Jöns Persson på Steennäset gör af en teckt heter Lundeteckthen 1539, Lunden 1540 1544, Lundan 1545, Lundann 1547, Lunden 1549 jb. — Lundtechten 1647 rb f. 15, Lundtechtens nybygde tompter 1681 tb f. 59, Lundtägten 1858 Liunggrens ka. ~ Stadsdelsnamnet kan urspr. beteckna en *täkt* 'intaga, nybygge', tillhörig den försvunna gården *Lunden*, som de äldsta namnformerna ovan åsyfta.

***Matsarvet** — mathis arff 1433 19/1 diplom i RA, a mathis arff . . mællen for:de mathis arff ok grwen 1434 DD 3 s. 195 or., matthissarff 1437 DD 3 s. 196 or., næsth wthan matts arffs hyththona 1481

²¹ Se B. BOETHIUS, Grycksbo s. 12.

25/3 diplom i RA=DD 1 s. 131. — Matzarff 1539 1542, Matzarffvedh 1549, Masarffuit 1554 1569, Matzsarffuuet 1575, Matsare 1615 jb. — Matzarff 1545 DD 3 s. 51 or., Massarfwet 1640 Tabula geographica. ~ Förleden är urspr. gen. *Mattisa* (av *Mattiasa*) av det bibliska mansnamnet *Mattias*. Hustru *Valborgh mattissadotther* säljer 1437 en tredjedel i egendomen.²² Förleden *Mattis-* i de medeltida beläggen har förlorat sitt *-a* framför efterleden *-arff*. Jfr *Mattissadotther* ovan.

Myckelmyra *mÿkælmyra*. — j Möklemyro 1545 DD 3 s. 51 or., Myckelmyr Röset 1800 Hilleströms ka., Myckelmyra 1810 Wermings ka., Myckelmyra, Myckelmyr åkern 1892 Mogensens ka. ~ Förleden är böjningsform av adj. *mykil* 'stor', senare leden ortsdialektens *myra* f. 'myr', jfr *Myckelmyra* i Stora Kopparbergs socken. Namnet avsåg urspr. en myr belägen i närheten av nuv. Lugnet.

Noret *nórvæ, kúvsgæn*. — (nordhan widhir norena), j norena 1400 DD 1 s. 55 or., i Nore 1405 SDns 1 s. 419 or., i Norena eet bonda gotz 1413 SDns 2 s. 660 or., i Noor 1414 DD 2 s. 12 avskr., i Noret 1505 DD 1 s. 190 avskr., j nora 1526 DD 2 s. 78 avskr., j noreth 1528 DD 2 s. 136 or., i Noret 1534 DD 2 s. 218 avtr., i noret 1542 DD suppl. s. 35 avskr., å Noredt 1545 DD 3 s. 51 or., j Noredt 1549 DD 3 s. 109 or. — Noredt 1539—1543, Noredth 1549, Nore 1572, Norett 1575, Noor 1617 jb. — Noret 1757 Hülphers, Dagbok s. 343. ~ Namnet är best. form av ordet *nor* 'kort sund mellan två sjöar', syftande på förbindelsen mellan Tisken och Runn. Jfr *Norlund* i Kopparbergs socken.

Prästtåkten *præstæktta, præstæktta*. — Præstetächten, Præstetechten, Prestatechten 1647 rb f. 5, 9, 15, 28, Prestetechten 1681 tb f. 13, Præstetågten 1789 Hammarström, Märkwärdigheter 4 s. 46, Præsttågten 1858 Liunggrens ka. ~ Förleden är urspr. gen. pl. av *præst*, senare leden *tåkt* 'intaga, nyodling'. Tåkten »har lydt och legat under Gamla Kyrkan och Kyrkoherde-Gården».²³

***Sketnebro(n)** — j sketnebrone 1545 DD 3 s. 51 or., Sketnebro 1640 Tabula geographica. ~ Försvunnen bergsmansgård ungefär vid Myckelmyra. Förleden i namnet är fsv. böjningsform av adj. *skitin* 'smutsig etc.', och senare leden är best. form av *bro*. Namnet har väl urspr. syftat på en kavelbro eller risbro över dyig, sumpig (*skitin*) mark.

²² Se DD 3 s. 196.

²³ HAMMARSTRÖM, Märkwärdigheter 4 s. 46.

***Skragås** — tri gardha j dala pa falone som kallas skragaas 1463 13/11 diplom i RA. ~ Förleden är oklar, jfr fsv. *skraghi* m. 'belägringsmaskin bestående av en grov och i ändarna tillspetsad bjälke, genomträdd av korsvis ställda pålar'.²⁴

***Spitsarvet**. — j Spijssarff 1545 DD 3 s. 51 or. — Spesarffuuet 1575, Spitzarff 1605, Spetzare 1615, Spetssare 1617 jb. — Spetzare 1612 Ingelsson, Berättelse s. 55, Spitsare 1776 Schröder-Bosell-Lundström gkg. ~ Låg på gränsen mot St. Kopparbergs socken norr om Britsarvet. Förleden är väl fsv. gen. av ordet *spetz*, m. 'spets, pik', väl använt som mansbinamn, jfr tillnamn som *Spik*, *Spiut* och *Stok*.²⁵

Stennäset *stēnēsæ*. — på Steennäset 1539, Steenäset 1542, Stennäset 1569, på Stennäs 1575, på Stenäs 1605, på Stenäset 1615, på Stenesset 1617 jb. — på Stennäset 1545 DD 3 s. 50 or., 1556 DD 3 s. 173 avskr., på Stenäs 1556 DD 3 s. 179 avskr., på steennäset 1607 DD 3 s. 174, Steen Näs 1640 Tabula geographica, Stennäset 1810 Wermings ka., 1858 Liunggrens ka., 1892 Mogensens ka. ~ Förleden är väl snarast urspr. gen. pl. eller möjligen stamform av *sten*, syftande på att *näset* i Varpan är stenigt.

***Stubbnarvet** — Stubbnare 1615 jb, Stubbnarf 1640 Tabula geographica, Stubbnarfvet 1858 Liunggrens ka, 1892 Mogensens ka. ~ Förleden är väl gen. av ett person(bi)namn, kanske det fsv. mansnamnet *Stubbiorn*. För ljudutvecklingen jfr *Stämmnarvet* i St. Kopparbergs sn.

Åsen *ýtæ åsn*, *óvæ åsn*. — Åssen 1539 1542, Åsen 1554, på Åsen 1569, på Åsenn 1575 jb. — på åsen (2 ggr) 1556 DD 3 s. 173 avskr., Åhssen nedan om Nya Kyrckan eller ytterra åsen 1681 tb f. 63, Ytter-Åsen 1757 Hülphers, Dagbok s. 343, Öfra Åhsen 1761 Kiellström-Siölin gkg, Yttra Åsen Öfvra Åsen 1858 Liunggrens ka. ~ Namnet är best. form av ordet *ås* 'höjdrygg, sandås, grusås'.

Östanfors *òstafos*. — i östanfors 1492 DD 1 s. 146 avskr. — Osthansfors 1539, Östhanfors 1542, Osthnsfors 1543, Osthansfors 1547, Ostanfors 1549, Östanfors 1569, Östanffors tektann 1575, Östanfors-tächten 1615, Östanfors, Östanfårs 1617 jb. — Östan fors 1640 Tabula geographica, Östanfors 1858 Liunggrens ka. ~ Namnet är givet efter läget *öster om* en fors i ån.

²⁴ SÖDERWALL, Ordbok 2 s. 391 f.

²⁵ Se HELLIQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 99.

Stora Kopparbergs socken

Kopparberget — octauam partem montis cupri dictj Tiscasioberg, parrochie thorsanger 1288 Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 27 or. (=SD 2 s. 49, DD 1 s. 2), in monte cupri 1310 DD 1 s. 5 avtr., quarte partis montis cupri 1318 SD 3 s. 372 or., in monte cupri 1327 SD 4 s. 7 or., de monte cupri 1333 SD 4 s. 314 f. or., 316 avskr., montis cupri 1336 SD 4 s. 482 or., i waro kopparbergi 1336 SD 4 s. 537 avskr., culturi montis cupri 1336 DD 3 s. 1 avskr., in monte cupri 1344 SD 5 s. 296 avtr., a coparbergheno 1347 DD 1 s. 14 or., aa Koperbergena 1347 DD 1 s. 18 avskr., a Koparsbergghi 1347 SD 5 s. 635 or., aduocati Montis cupri 1351 SD 6 s. 283 or., a Kopparbergeno 1357 DD 1 s. 29 avskr., 1359 DD 1 s. 30 avskr., in monte cupri 1359 DD 1 s. 30 avskr., cultoribus montis cupri . . in monte cupri 1360 Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 41 or., cultoribus Montis cupri, de monte cupri, montis cupri 1361 15/8 dipl. i RA=SDa 1: 2 s. 648, DD 1 s. 32 f., cultores Montis cupri 1362 SD 8 s. 168 or., cultoribus montis cupri 1366 DD 1 s. 33 or., vp vsem Copperberghe 1367 DD 1 s. 34 avtr., oppa Kopparberghit 1368 DD 1 s. 37 avtr., a Kopparbergena 1368 SD 1 s. 440 avtr., a koparbærgheno 1368 5/10 diplom i RA=SRP nr 843, aa koparberghe 1369 20/9 diplom i RA=SRP nr 900, aff bergheno 1370 10/9 diplom i RA, cultores montes cupri 1370 8/12 diplom i RA=SRP nr 970, coloni coltorum montis cupri 1371 Styffe, Bidrag 1 s. 140 or., a Coparberghe 1373 Styffe, Bidrag 1 s. 143 or., a coperbergheno 1381 DD 2 s. 2 or., in monte cupri 1381—83 SRPp nr 56 or., aa koperbergheno 1386 DD 1 s. 45 or., halfuæ Koberbierghenæ . . halft koberbierghet 1388 FMU 1 s. 416 avskr., vppa kopparberghe 1389 DD suppl. s. 2 or. =SRP nr 2410, circa montem cupri 1390 DD 1 s. 257 avskr., a kopparberghe 1392 DD suppl. s. 42 or., aff koparbergheno 1394 24/11 diplom i RA=DD 1 s. 258, aff koparbergheno 1394 3/12 diplom i RA=DD 1 s. 259, foget ouer Berch vnde ouer Dale 1395 DD 1 s. 51 avtr., uppå Kopparberget, Fogete på Berget, på . . Bergena 1396 DD 1 s. 51 avtr., vppå Kopparberget 1396 DD 1 s. 52 avtr., Kopparbergit (2 ggr), Koperbergit 1396 DD 1 s. 53 avtr., oppe deme Kopperberge (2 ggr) 1396 DD 1 s. 54 avtr., van dem Kopperberge, auff dem Kopperberge ib. a t., in monte cupri 1399 18/11 diplom i RA=DD 3 s. 20, a coperberghena 1400 DD 1 s. 55 or.=SRP nr 3079, cultoris montis

cupri 1400 DD 1 s. 56 or., a coparberghena 1400 21/3 diplom i RA = SRP nr 3079, vppa Kopperbærghena 1406 SDns 1 s. 574 or., aff kopperberget 1408 DD 1 s. 70 avskr., pa koperberghit 1413 Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 51 or., af Kopparbergeno, uppå Kopparbergeno 1414 DD 2 s. 12 avskr., a Koperbergheno 1416 SDns 3 s. 111 or., oppa Koperbærghit 1418 SDns 3 s. 353 or., oppa kopperbergedh i vyka Sokn, oppa kopperbergedh 1422 DD 1 s. 262 or., oppa koperbærghit (2 ggr) 1427 11/2 diplom i RA = DD 3 s. 193, oppa koppar Bergeno 1428 DD 1 s. 265 avskr., wppa koperbergeno 1428 u.d. diplom i RA = DD 3 s. 194, på Kopparberget 1431 DD 1 s. 79 avtr., a kopparbergith 1434 19/1 diplom i RA = DD 3 s. 194, vpa kopparberghet vpa for:de koppar bergeth 1436 29/2 diplom i RA = DD suppl. s. 14, SMR nr 377, a koparbergith . . datwm monte cupri 1437 29/10 diplom i RA = DD 3 s. 197, vppa kopar bergit, curia . . montis cupri 1438 10/1 diplom i RA = DD 3 s. 198, SMR nr 686, uppå Kopparberget . . Datum de Monte Cupreo 1439 DD 1 s. 86 avskr., a koparbergith 1440 3/2 diplom i RA = DD 1 s. 90, j koparbergit 1441 15/8 diplom i RA = SMR nr 1450, paa koperbærgit 1442 DD 1 s. 94 or. = Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 55 or., oppa gamla koperbergit 1444 DD suppl. s. 16 or., pa kopperberget 1445 DD 1 s. 269 avskr., oppa koparbærgit 1447 4/7 diplom i RA, paa koparbærgh 1449 Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 59 or., a kopparberghena 1449 23/6 diplom i RA = DD 1 s. 104, oppa gamla kopparberget 1450 24/2 diplom i RA, paa copperbergith 1452 12/4 diplom i RA, paa Koperbergit 1458 Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 63 or., wid kopperberghet, wid kopperbergeth 1461 DD 1 s. 111, 112 or., uppå Kopparbergit (2 ggr), uppå Kopparbergith 1463 DD 2 s. 15 avskr., oppa kopperberget 1467 3/8 diplom i RA, paa kopparberghit 1468 9/3 diplom i RA, paa Koperberghit 1468 DD 3 s. 203 or., Capella Montis Cupri 1471 DD 1 s. 124 avskr., paa kopparbergith 1472 18/5 diplom i RA = DD suppl. s. 19, oppo koper bærg 1474 17/5 diplom i RA, vpå Koperberg 1476 DD 2 s. 18 avskr., paa kopperberghet . . paa berghet 1478 28/11 diplom i UU = DD 1 s. 270, vpo gamla koparberghet 1480 DD 1 s. 130 or., vpo koperberghet 1480 22/9 diplom i RA = DD 1 s. 273, opa koparbærgh 1481 25/3 diplom i RA = DD 1 s. 131, pa Kopperberg 1481 Sthlms tänkeb. 1474—83 s. 321 (m.fl. belägg), koperbergit (ack.) 1483 DD 1 s. 133 or., pa Koperbærgidh, pa Kopperbærgidh 1484 DD 3 s. 219 or., pa Kopperberghet

1484 21/1 diplom i RA=DD 3 s. 217, pa kopperberget 1484 13/3 diplom i UU=DD suppl. s. 22, oppa koppbgh 1485 DD 1 s. 134 f. avskr., vppa kopparbergit 1486 DD 1 s. 136 or., pa gamla Kopparberget 1486 Sthlms tänkeb. 1483—92 s. 127, vppa Copperbergh 1486 DD 3 s. 224 or., oppa kopperbergett 1487 DD 1 s. 138 avskr., opå Copperberget 1487 DD 2 s. 20 avskr., pa Kopparberget 1487 Sthlms tänkeb. 1483—92 s. 127, på kopparbäret 1488 DD 1 s. 275 avskr., j copperberge, pa copperbergit 1489 DD 3 s. 228 or., på koperberget 1490 DD 1 s. 144 or., j kopparbergx kyrke, vppa Copparbergh (2 ggr) 1491 DD 1 s. 145 or., vpå Koperberget 1491 DD 2 s. 22 avskr., uppa Kopperbergith 1491 Priv. för Sveriges städer 1 s. 204 or., her Paal Kyrckieherde pa Kopperbergit 1492 DD 1 s. 149 avskr., til . . Koperbærgh 1493 Priv. för Sveriges städer 1 s. 209 avtr., pa koperbergith 1493 11/9 diplom i RA, Kopperberget 1493 Sthlms tänkeb. 1492—1500 s. 110, 143, 244, 254, 318, pa koperberget 1493 Sthlms jordebok 1474—98 s. 239, pa koperbergith . . oppa koperbergit 1496 17/4 diplom i UU=DD 1 s. 280, aff Kopperbergit 1497 Sthlms tänkeb. 1492—1500 s. 322, 324, aff Kopperbergith 1498 Sthlms tänkeb. 1492—1500 s. 393, oppaa koperberget 1499 Wessén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 67 avskr., Kupperbergz priuilegier, paa Koperbergit 1499 D:o s. 70 avskr., paa koperbærgith 1499 14/9 diplom i RA=DD 1 s. 170, pa kopparbergit 1499 DD 1 s. 168 avskr., på Kopperberget 1499 DD 1 s. 171 avskr., pa koperbergit 1499 1/11 diplom i RA, paa Koperberget 1499 DD 1 s. 172 avskr., aff koperberghit, aff koperbærg 1500 25/5 diplom i RA, pa koperbergit 1500 25/5 diplom i Westins saml. UU, apud ecclesiam Koperbergh 1501 DD 1 s. 176 or., pa koperbergh (2 ggr) 1502 21/5 diplom i Skoklostersaml. i RA=DD 1 s. 178, oppa koperbergh 1503 DD 1 s. 182 avtr., paa Koperberget 1504 Styffe, Bidrag 5 s. 15 or., pa Berget 1505 Styffe, Bidrag 5 s. 42 or., vtaff bergith 1507 DD 1 s. 204 avtr., paa kopparbergh 1513 DD suppl. s. 28 or., paa koperbergedh 1523 G. I:s reg. 1 s. 143, aff berget 1525 DD 2 s. 47 avtr., til berged 1529 G. I:s reg. 6 s. 268, på kupperbergit 1531 DD 2 s. 196 or., Koffuerbergett, Koffuerbergs mend 1533 DN 11, s. 669 or., paa Korbergeth 1536 DD 2 s. 230 avskr., Kopparbergx Kirke sogn 1539 DD 2 s. 238 avskr., Kupperbergit (2 ggr) 1540 G. I:s reg. 13 s. 121, Kopparbergs sochen 1542 DD suppl. s. 34 avskr., Kupperbergz lagen 1543 G. I:s reg. 15 s. 41, Korbergit 1544 G. I:s reg. 16 s. 168, wijdt Korebergett 1549 DD 3 s. 92 avskr., Cårbergiitt

1551 DD 2 s. 311 or., Kopperbergitt 1551 G. I:s reg. 22 s. 123, widh Korbärgitt . . wedh Kopperbärgittz gruffwe 1552 DD 3 s. 138 avskr., inn dem Kupfferberge 1554 G. I:s reg. 24 s. 298, Korbergzlagen 1599 Strängnäs tänkeb. 1590 t., Bidr. till Söd. ä. kult. 12 s. 50, 62, 73. — Kåpperbergz s(ocken) 1554 Kopperbergz sn 1569 Kopparbärgz sn 1605 1615 Kopperbergh 1639 Kåpparbärgz sn 1715 Kopparbergs socken 1794 1825 jb. ~ Det äldsta namnet, *Tiscasioberg*, innehåller namnet på nuvarande sjön *Tisken*, *Tiscasio* (østan tiskisse 1400 28/4 diplom i RA=DD 1 s. 1, vppa thisskenom 1449 23/6 diplom i RA=DD 1 s. 104, Tiskin 1640t Nova Delineatio, Tischen 1761 Kiellström-Siölins ka.), vilket är flertydigt. E. Hellquist gissar¹ på att den germanska roten **tis* 'glänsa' skulle ingå. Alternativt föreslår han med tvekan en avledning av gudanamnet *Tyr*. Ingendera tolkningen är övertygande. Senast har namnet behandlats av P. Envall.² Enligt honom är det ett urspr. **Ty-ysugasio* 'den tvåosförsedda sjön', syftande på Faluåns och Trumbäckens utlopp, *os (yse)*. Man har emellertid för övrigt inga som helst spår efter ett adjektiv **tviysug*, **tiisug* 'tvåosig', och det lider nog inget tvivel om att tolkningen är oantagbar. Vi ha att utgå från en förled *Tiska-*, som formellt också kan vara ett ursprungligt **Tyska-*, vars *y* delabialiserats till *i*. I båda fallen kunna vi anknyta till annat språkmateriel. En delabialiserad form av fsv. adj. *pyppisker* 'tysk', som skulle syfta på *tyskar* i samband med gruvdriften vid berget, kan ej ingå, då namnet 1288 skrives med *T-*, ej *Th (þ)*, jfr *thorsanger* 'Torsång' i samma brev. Det finns emellertid ett norskt *Tyskaaen*, en å, som går från sjön *Tysken* förbi *Tyskeberget* till Wermunden i Aasnes herred, Hedemarken, och i Gråsmarks socken, Värmland, bynamnet *Tiskaretjärn* (*tisqan*, *Tysserekiern* 1640, *Tiskarekiern* 1686, *Tiskaretjärn* 1914 jb) invid *Tiskaretjärnssjön*. Om namnet skriver Ortnamnskommittén:³ »Namnet är givet efter den närliggande sjön . . Ovisst är på grund av älsta skrivningar, huruvida f. leden sammanhänger med no. *tiska* 'prassla, viska' (ty. *zischen*), i vilket fall väl sjöns utloppså en gång burit namnet **Tiska*». De norska namnen sakna liksom det värmländska namnet tillräckligt gamla skriftformer för att man skall kunna avgöra, om namnen ursprungligen börjat på *T-* eller *Th-*. Detta ger

¹ E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 1 s. 622.

² P. ENVALL, Tiveden, Isala och Husum s. 45 ff.

³ SOV 2 s. 12.

alternativa tolkningsmöjligheter, men den att nationalitetsordet *tysk* ingår avvisas försiktigt av K. Rygh.⁴ S. Bugge förklarar⁵ med en viss tvekan namnet på den norska ån som ett urspr. **pysigr*, gen. **pyskjar*, bildat till ett fno. adj. **pysjugr* av fno. *pyss* m. 'Bulder, Fremstormen'. P. Envall menar (nyss a.st.), att namnet *Tysken* är etymologiskt identiskt med det dalska namnet *Tisken*. Formellt kan det av Ortnamnskommittén a.st. föreslagna norska onomatopoetiska verbet *tiska* 'rasle sagte, hviske', äldre da. *tiske* 'hviske', nhty. *zischen* 'hvisle'⁶ ingå i det värmländska och det dalska namnet. Norskan har även ett verb *tyska* 'hviske, smaasnakke lavt, tale utydelig', som Torp⁷ närmast för till en annan rot men förklarar vara påverkat av *tiska*. Måhända är *tyska* endast en biform till *tiska*.

Åar och sjöar få ofta namn efter lätet. Så anför Rygh⁸ de norska *Susbäcken* och *Susna* till *susa*, *Songa* till *sjunga*, *Kvina* till *hvina* 'vina, susa', och Hellquist nämner⁹ de svenska ånamnen *Brusan*, *Susan* o.s.v. Av sjönamn kunna exempelvis nämnas *Skrikegallen*, *Skrålen*, *Sången*, *Tjutingen*, *Vinen*, *Ylen*.¹⁰ Man har i varje fall rätt att som en möjlighet räkna med att verbet *tiska* kan ingå i de ovan berörda ortnamnen på *Tiska-* (*Tyska-*). För *Tisken* i Dalarne räknar jag med att förleden i *Tiscasio* urspr. är gen. sg. **Tiskār* av ett ånamn **Tiskā*, syftande på nuvarande Faluån, och bildat till det ovan nämnda verbet *tiska* 'viska, småpladdra'. Den nuvarande sjönamnsformen *Tisken* är en elliptisk bildning med senare vidfogad slutartikel.

Kopparberget, lat. *mons cupri*, är urspr. inget ortnamn utan en appellativisk benämning 'berget (gruvan) som ger koppar', jfr *Silvberg* (*mons argenti*) och *Järnberget* (*mons ferri*). De under 1500-talet från 1536 uppträdande skrivningarna *Korbergeth*, *Korebergett*, *Cårbergitt* etc. få betraktas som omtydningar, uppkomna genom anslutning till exempelvis *Kårarvet*, varom se nedan. Möjligen kan sången om bocken *Kåre* redan då varit utformad och namnet *Koppar-*

⁴ RYGH, Norske Elvenavne s. 281.

⁵ RYGH aa s. 339.

⁶ Se A. TORP, Nynorsk etymologisk ordbok s. 788.

⁷ A. Torp aa s. 828.

⁸ RYGH aa ss. 253, 240, 136.

⁹ E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 3 s. 7.

¹⁰ E. HELLQUIST aa 3 s. 72.

berget i etymologiserande syfte anslutet till bocknamnet. Däremot är det knappast troligt, att *Kårberget*, som T. Söderberg anser,¹¹ »varit en fristående geografisk benämning». Någon »kortform» **kår* för *koppar* har naturligtvis icke existerat.

Alvik. — Enkebyn 1539, Änkebyn 1542, Enkebyn 1569, Änkebynn 1575, Enckby 1605, Enkebynn 1615, Enckieby 1663, Enkebyn 1825 jb. — Alvik G. ~ Förleden är genitiv av ordet *änka*, antagligen syftande på att det ursprungliga nybygget (byn) grundats av en sådan. Namnet har under 1800-talet ändrats till *Alvik*.

Backa. — Backa 1539—1615, Baka 1617, Backa 1825 jb. ~ Gård vid Heden. Namnet är böjningsform av ordet *backe* 'liten höjd, kulle'.

Bengtsarvet *bågsåra*. — i Bentzarffwet 1505 DD 1 s. 190 avskr. — Beinctzarff 1539, Bangzarffuit 1569, Benngsarffuet 1575, Bengssare 1617 jb. — Bengtsarvet G. ~ Förleden är genitiv av mansnamnet *Bengt*, av det urspr. lat. *Benedictus*.

Berg. — Bergh 1569, Berg(h) 1605—1725, Berg 1794 1825 jb. — Berg G. ~ Namnet är obestämd form av ordet *berg*. Kallas vanligen *Norlingsberg*, kanske efter hemmansägaren Hans Andersson *Norling* i Bergsgården (1774—1844),¹² jfr *Bondberg*.

Berggården *bærgån*. — Berggården G. ~ Förleden är väl stamform av ordet *berg*.

Bergsgården *bæsgån*. — barfridzgardhin 1418 DD suppl. s. 13 or., Barfredzgården 1543 DD suppl. s. 36 or., Barfridzgården 1556 G. I:s reg. 26 s. 687. — Barfredzgarden 1539, Barfredzgard 1569, Barfferdzgällenn 1575, Barfridzgården 1605, Berfersgårdenn, Barfersgårdenn, Bärfersgårdenn 1615, Bergzgerden 1617, Bergzgårds qvarn 1663, Bergsgårds qv. 1825 jb. — Bergsgården G. ~ Det medeltida Barfredsgården har av H. Lagergren¹³ identifierats med Slottet eller »Elsborgs slott» i Falu stad. Identifieringen är felaktig. I jordeböckerna upptas Barfredsgården liksom Bergsgården under bygdelaget »Ovan Varpan». *Barfreds-* har i uttalet dragits samman till *Bärfs-* och *Bärs-*, som sedan uppfattats som *Bergs-*. Förleden i namnet är fsv. *barfridh*, *bergfridh* 'flyttbart torn, avsett att innesluta beväpnade krigare och att nyttjas vid angrepp, i synnerhet vid belägring eller stormandet av

¹¹ T. SÖDERBERG aa s. 9.

¹² Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 48.

¹³ H. LAGERGREN i Dalarnas hembygdsförbunds tidskr. 1927 s. 93.

fästningar'; 'till skydd och försvar byggt torn, vanligen i förbindelse med fästningsmuren'.¹⁴ Bergsgården vid Falun innehåller troligen ej *barfrid* i denna militära betydelse utan i en annan: 'överbyggd förstuga, betäckt gång, sval'.¹⁵ Jfr uppgiften i ett dombrev från 1556,¹⁶ där det talas om att en Bengt Jönsson från Stennäset vid Falun skall »hafwa en frij ingång mädh trapp op i *barfredz loftet*». Från Älvdalen i Dalarne upptas betydelsen¹⁷ 'överbyggd förstuga, förstugukvist, bislag', en betydelse som är känd även från Østerdal i Norge.

Ordet *barfred* är lånat från det medellågtyska *berchvrede* 'flyttbart försvarstorn', som motsvaras av medeltidslatinets *ber-*, *belfredus* och fornfranska *beffroi*, varav det engelska *belfry* 'klockstapel'. Ordet är bildat till *berg* (eller stammen i *bärga*) samt *fred*, *frid*.¹⁸

Det franska *beffroi* betecknade egentligen »kärnan», det centralt anlagda huvudtornet, i en medeltidsborg, men det användes också om de stora vakt- och klocktorn, som uppfördes i medeltida städer i förening med rådhus eller andra offentliga byggnader. Mest kända äro tornen i de belgiska städerna Brugge och Gent.

I Danmark utrustades bl.a. prästgårdarna ofta med en barfrid av enklare beskaffenhet och även enskildas gårdar fingo utbyggnader av detta slag. En särskild byggnadstyp, *barfredsstugan* har under medeltiden trängt in söderifrån över Danmark och Sverige och även nått Østerdal i Norge. Det var ursprungligen behovet av en säkrare tillflyktsort och ökad försvarsförmåga som motiverade typen. Förstugan utanför huset byggdes ut framför husets mitt, och ovanpå densamma byggdes ett rum med uppgång endast genom en lucka i golvet med en lös stege. Ingången var icke längre i lika hög grad prisgiven åt fiendens angrepp. Från gluggarna i övervåningen kunde man med pilskott hålla ovälkomna på tillbörligt avstånd. Sprängdes dörren, lämnade likväl tornkammaren med stängd golvlucka och uppdragen stege en sista ypperlig tillflykt, säger den danske kulturhistorikern Troels-Lund.¹⁹ Byggnadstypen har levat kvar in i våra dagar.²⁰

¹⁴ SÖDERWALL, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket 1 s. 78.

¹⁵ DAHLGREN, Glossarium s. 48.

¹⁶ Se DD 3 s. 173.

¹⁷ RIETZ s. 23.

¹⁸ E. HELLQUIST, Etymol. ordbok, 2:a uppl., s. 53.

¹⁹ TROELS-LUND, Dagl. Liv i Norden II s. 69 f.

²⁰ Se S. ERIXON i Svenska kulturbilder V s. 9 f.

Bjusboda se **Finnsveden**.

Björkersbo *björkasbo*. — Björkarsbo(o) 1624—1794, Björkarsbo 1825 jb. — Björkersbo G. ~ Förleden är säkerligen genitiv av ett personbinamn (öknamn) **Björnakar*l, motsvarande det från Våmhus, Dalarne, kända *bjönkall* 'björnhanne'.²¹ Från Kopparberget omtalas i jb 1575 en person med tillnamnet *biörnekarll* och 1615 års jb upptar ett *Biörkarlstächt*. Senare leden är troligen plur. av *bodh* 'fäbod?'.
Bojons *bōjons*. — Bojons G. ~ Enligt ortstraditionen kom den förste bebyggaren från en *Bo*-gård på Heden. Slutleden är genitiv av mansnamnet *Jon* (av *Johannes*).

Bojsenburg. — Bojsenburg G. ~ Ungt namn, väl uppkallelse efter staden *Boizenburg* i storhertigdömet Mecklenburg-Schwerin mellan Berlin och Hamburg eller efter köpingen *Boitzenburg* (in der Uckermark) vid Potsdam.

Bollnäs *bólnæs*. — Bollnäs G. ~ Väl uppkallelse efter *Bollnäs* i Hälsingland.

Bondberg *bōndberǵ*. — Bondebergett 1569, Bondeberg 1615 1617 jb. — Bondberg G. ~ 1615 års jb upptar »O. i Nygården för en eng Bondeberg, är tächtekarlsjord». Förleden är urspr. genitiv plur. av *bonde*, tillagt för att särskilja detta Berg från *Berg* (*Norlingsberg*).

Borgen *bōrǵa*. — Borgen(n) 1575—1635, Borgen 1639—1825 jb. — Borga G. ~ Namnet är urspr. best. form av ordet *borg* f. 'fäste, borg', men namnorsaken är obekant.

***Bosarvet** *bōsǵara*. — Boosarwet 1411 DD 1 s. 71 or. — Bootzarff 1539, Bossarffuit 1569, Bodzarff 1605, Bossare 1615, Bodtssare 1617 jb. — Boossarf:t 1640 Tabula geographica. ~ Nu en äga vid Solbacka. Förleden är väl gen. av ettdera av mansnamnen *Bovidh*,²² *Bose* el. *Bo*, snarast det sistnämnda. Jfr *Bosarvet* i Sundborns sn.

Botäkt *bōtǵekt*. — Bodeteckten 1569, Botecktann 1575, Bootächtten 1605, Bodetächten 1615, Botecht 1617 jb. — Botägt G. ~ Förleden är troligen gen. av *bodh* 'fäbod, förrådsbod' eller också kan namnet möjligen vara ett urspr. ideellt **Wærpabodhatäkt*, bildat till namnet *Varbo*. Botäkt skulle i så fall ursprungligen vara en *täkt* till *Varbo*.

Bromyra *brōmyra*. — Bromyra G. ~ Förleden är ordet *bro*, väl i betydelsen 'kavelbro', slutleden best. form av *myr*(a) fem. 'sank mosse'.

²¹ RIETZ s. 37 a.

²² Se LUNDGREN-BRATE, Personnamn s. 35.

***Brändetäkt.** — Brendetecht 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Täkt norr om Varpan. Förleden är väl snarast böjningsform av participet *bränd*, senare leden *täkt* f. 'intaga, nyodling'.

***Buska.** — Buska 1539—1615 jb. ~ Försvunnen gd ovan Varpan sydväst om Haged. Namnet är väl böjningsform av ordet *buske*, snarast i en kollektiv betydelse 'buskig mark, buskskog', jfr *ris* i t.ex. *Gruvriset* nedan och en rad namn innehållande elementet *Busk(a)-*, t.ex. *Buska* (j *bwtzka* 1487 DD 2 s. 22 or.), by, By sn, Dalarne, *Buskahult*, by i Sillhövda socken, Blekinge, och samma namn i Urshults socken, Kronobergs län, *Buskbo* på minst fyra ställen i Kopparbergs län, *Busktäkt* i Vika socken och *Buskåker* i Stora Tuna samt *Buskabygd* i Gällareds socken, Hallands län.²³

Bäckehagen *bäkehågen*. — Bäckehagen 1734 Forsslund, Med Dalälven III: 4, s. 90, G. ~ Förleden är gammal gen. sg. av ordet *bäck*, senare leden best. form av *hage* 'inhägnad betesplats'. Jfr gården *Bäckegården* (*Beckegårdh* 1545 G. I:s reg. 17 s. 88) i Morbygden.

***Börsarvet** *børsåra*, *børsastékt*. — östan för Börtzarff 1463 DD 2 s. 16 avskr. — Borzarff 1605, Borssare 1615 jb. — Bolsarfvet 1640 Tabula geographica. ~ Är nu en åker vid Heden. Förleden är väl gen. av ett mans(bi)namn, kanske det fsv. *Byrvidh*.²⁴

Dalkarlsbo *dalkasbó*. — Dalkarlsbo G. ~ Förleden är genitiv av ordet *dalkarl* 'man från övre Dalarne', senare leden väl plur. av *bodh* 'fäbod?'. Namnet visar, att folket i Falu-trakten ej räknat sig som dalkarlar. Jfr *Olafvær Dalakar* 1383,²⁵ och *Dalekarlsgården* 1536²⁶ vid Kopparberget. Namn med förleden *Dalkarls-* äro otänkbara i de övre, genuina Dalasocknarna, men äro vanliga i Mellansverige i övrigt.²⁷

Dammen *dåmæn*. — på Dammen 1539—1569, Damen 1575, Dammen 1620 1629, Damben 1635 1639, Dammen 1685—1825 jb. — Dammen G. ~ Namnet är bestämd form av ordet *dam* 'uppdämd vattensamling, fördämning'.

Digertäkt *dīgætækt*. — Degertekann 1575, Degertächt 1615, Degerrecht 1617, Degerteket 1624, Degertecktenn 1629, Degertächten 1635—

²³ Se SOH s. 254.

²⁴ Se LUNDGREN-BRATE, Personnamn s. 41.

²⁵ B. BOËTHIUS, Grycksbo s. 11.

²⁶ Gustaf I:s reg. 11 s. 177.

²⁷ Se B. HESSELMAN i Namn och bygd 1930 s. 43.

1685, Degartechten 1715, Degertäkt 1794, Digertäkt 1825 jb. — Diger-täkt G. ~ Förleden är böjd form *digra*, av fsv. adj. *digher* 'stor, betydande', vanligt i svenska ortnamn (*Degerby, Degerfors* o.s.v.).

Djäversbo *ǰǻrvasbo*. — Girbaggeboda 1492 DD 1, s. 148 avskr. — Gerbackebodha 1539 1549, Järnbaggeboda 1554, Jernbageboda 1569, Jerbageboda 1575, Gerbagebo 1615, Jerbbagebodha 1624, Jerbagebo 1635, Järnbagebo 1685, Jernbagebo 1725, Jern Bagbo 1794, Jerbaggbo 1825 jb. — Djeversbo G97. ~ Förleden är kanske gen. av ett f.ö. okänt mans(bi)namn **Gerbage*, jfr de fornväst-nordiska mansnamnen *Geirbiqrn* och *Geirulfr*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. Hur den nuvarande namnformen skall uppfattas är osäkert.

Eliebo äldre uttal: *ǰliesbo, æliæbó*. — Eliebo G97. ~ Av det äldre uttalet att döma kan förleden vara genitiv av det bl.a. i Västmanland och Dalarna vanliga äldre mansnamnet *Ilian*, senare sammanblandat med *Elia(s)*. Slutleden är väl plur. av *bodh* 'fäbod?'.
Evrikgården *ǰvrikgǻn; ǰfrekǻn*. — Äfrikegården 1439 DD 1 s. 86 avskr., Offrickegården 1556 G. I:s reg. 26 s. 687. — Effrichgården 1569, Effrikegårdenn 1575, Efrichgården 1605, Efrekegården 1615, Efrikegård 1617, Efrickgården 1825 jb. — Efrikgården G97. ~ Förleden är gen. av det urspr. lågty. mansnamnet *Efrika*, av vars bärare *Efrika Efrekason*, som var häradshövding i Dalarna under slutet av 1300-talet, är den mest kände. Evrikgården har väl grundats av honom eller hans far.

Felbo *félbo*. — Fidleboda 1684 1685, Fedlerboerne 1715, Fidleboda 1725 1794, Fidlebodarne 1825 jb. — Felbo G97. ~ På grund av bristen på tillräckligt gamla skriftformer är namnet oklart. Förleden ser snarast ut att vara gen. av fsv. *fidhla* sv. dial. *fela* 'fiol', kanske använt som personbinamn. Jfr fsv. tillnamnet *Pipa*.²⁸ Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.
Finnbo. — Finnebodarne 1684, Finneboderna 1685, Finnebodarne 1715, Finneboda 1725—1825 jb. ~ Låg norr om Bjusarna vid nuvarande Krontäkten. Förleden är snarast gen. av ordet *finne* 'man från Finland', kanske använt som mansbinamn. Jfr *Erich Finne* i Änkebryn på 1500-talet.²⁹ Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

²⁸ E. HELLQUIST, Fornsv. tillnamn s. 99.

²⁹ Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 74.

Finnsveden *fínsvén*. — Biusbodha el. Finsweden 1684, Biussehooda el. Finsweden 1685, Biuseboda el. Finsweden 1715, Biusboda 1794, Bjuseboda elr Finn Sveden 1825 jb. — Finnsveden G. ~ Förleden i det äldre namnet *Bjusboda* syftar på läget vid *Bjusarna*, **Biursio*- 'Bäversjö-', och senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. Det yngre namnet *Finnsveden* innehåller väl gen. av *finne* 'man från Finland', kanske använt som mansbinamn. Slutleden är *sved* 'svedjefall'. Jfr *Finnbo*.

***Folmarsarv**. — folmarsarff 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Var täkt norr om Varpan. Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Folmar* (*Folkmar*).³⁰

Främby *frémby*. — frömundaby 1390 1/9 dipl. i RA=SRP nr 2505, fridmundaby (2 ggr) 1412 DD 3 s. 191 or.=SDns 2 s. 464 f., frödmundhæby 1437 13/9 dipl. i RA=DD 3 s. 196 or., ffrydmandaby 1447 4/7 diplom i RA, Främmandeby 1463 DD 2 s. 16 avskr., fræmandheby 1474 17/5 diplom i RA, fremetzby 1478 28/11 diplom i UU, ffrömandaby 1482 14/5 diplom i RA, fremande by 1484 21/3 diplom i RA, ffrydmundeby 1487 DD 1 s. 137 or., fremmendby 1487 DD 1 s. 138 avskr., fremandeby 1492 DD 1 s. 147 avskr., Fremmande by 1492 DD 1 s. 149 avskr., fremendeby 1496 17/4 diplom i UU, Fremendby 1513 Styffe, Bidrag 5 s. 524 or. — Främundeby 1539, Främendeby 1542, Fremandeby 1569, Fremmy 1605, Fremby 1615, Främmanby kungsgårdh 1694, Främby Kongsgård 1715, Främby Kungsgård 1794, Främmandeby Kongsgård 1825 jb. — Främby G. ~ Gården räknades bl.a. 1447³¹ och under 1500-talet till Torsångs socken. Förleden är urspr. fsv. gen. *Fridhmundar* av mansnamnet *Fridhmund* (*Frömund*).³² Samma mansnamn ingår av allt att döma även i namnet *Främsbacka*, där dock med den yngre, sekundära, genitiven på -s. Slutleden i namnet *Främby* är *by* 'nybygge, gård'.

Främsbacka *lúsl, stó frémsbáka*. — i frömenzbacka 1484 10/8 diplom i RA, j Fremendzbacka 1504 Sthlms tänkeb. 1504—14 s. 24, paa främmitzbacke 1534 DD 2 s. 221 or., wider (på) Främundzbacka 1545 DD 3 s. 50 or. — Främundzbacka 1539, Främundzbacke 1542, Främundssbacka 1544, Fremendebacka 1545, Fremundzbacka 1549, pa Fremondzbacke 1569, Ffremasbaka 1572, Frenndzbaka 1575,

³⁰ LUNDGREN-BRATE, Personnamn s. 55.

³¹ Diplom i RA 1447 4/7.

³² LUNDGREN-BRATE aa ss. 56, 59.

Fremesbacka 1605, Fremmessbacka 1615, Fremmesbacka 1663, Främsbacka 1825 jb. — L., St. Fremesbacka G. ~ På 1500-talet räknat till Torsång. Förleden är yngre genitiv *Frömunds* av det fsv. mansnamnet *Fridhmund* (*Frömund*), jfr *Främby*. Senare leden är böjningsform av *backe* 'liten höjd'.

***Gammlegården** *gāmægān*. — gamblegården 1493 DD 1 s. 152 avskr., gamlegården 1543 DD suppl. s. 36 or., gamblegårdh 1545 DD 3 s. 47 avskr., gamblegården 1545 DD 3 s. 51 or., gamblegårdhen 1546 DD suppl. s. 37 or. — Gamblegården 1539 1542, Gamlegården 1569, Gamelgåll 1575, Gamblegården 1605 1617 jb. ~ Nu försvunnen gård i Heden. Det är ovisst, om de äldre beläggen alla avse Gammlegården i Heden (ovan Varpan). Det halvt appellativiska namnet Gammlegården förekommer vid Falan, vid Gamla berget, i Aspeboda, i Kniva och i Heden. Förleden är böjningsform av adj. *gammal*.

Gammeltäkten *gāmæ tēkta*. — Gammeltäkten G97. ~ Var enligt ortstraditionen urspr. fäbodställe åt prästen i Ål. Namnet utgår från ett urspr. **Gamla täkten*.

Gassarvet *gāšara*. — ? gattarødz arffuidh (2 ggr) 1452 12/4 diplom i RA, Gatzarffvit 1549 G. I:s reg. 20 s. 67, Gassarff 1551 DD 3 s. 123 or. — Nedgåssarff:t, Öffre gåsarff:t 1569, Nidergasarff:t Öffuergasarff:t 1575, Gassarffuedt 1605, Gassare 1615 1617, Gassarvet 1825 jb. — Gassarvet G. ~ Förleden är dunkel. Om man bortser från det osäkra äldsta belägget, kan förleden vara genitiv av det fsv. tillnamnet *Gadder* 'gadd'.³³

Germundstäkt *gærmstækt, gærmuns tēkt*. — Jermasteckt 1539, Germundztech 1569, Germundztächt 1615, Germunztech 1617 jb. — Germundstäkt kb 1921. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Germund*, som är känt från Koppaberget i äldre tid; år 1612 nämnes t.ex. en *Germundh* i Evrikgården.

Girbaggeboda se **Djäversbo**.

***Gisslarearv**. — Gisslarearff 1539 jb. ~ Förleden kunde möjligen vara gen. av ett mot fornhögtyska mansnamnet *Gisilhar*, *Gislar* svarande fsv. *Gisslar*, besläktat med fsv. *Gisle*.³⁴

Glamsarvet *glāmsāra*. — Glamssarffuit 1569, Glansarff 1575, Glamsarff 1605, Glamsare 1615, Glamssare 1624, Glamsaret 1635, Glamsarfwē 1639, Glams(s)arfwet 1685—1725, Glamsarvet 1794

³³ Se H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 48.

³⁴ Se närmare H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 54 f.

1825 jb. — Ned., Öf. Glamsarfvat G. ~ Förleden är troligen det fsv. mansbinamnet *Glam*.³⁵ Helt uteslutas kan inte möjligheten att förleden är gen. av ett mot fvn. *Glámr* svarande mansnamn i så fall med tidig förkortning av det urspr. långa *a*:t framför konsonantgruppen *-ms-*.

Grufriset *grùvr̥isæ*. — i Grufris 1441 (1450?) DD 1 s. 93 avtr., i grufriiset, i . . grufriis 1474 DD 2 s. 17 avskr., i grwffworiisith 1481 25/3 diplom i RA=DD 1 s. 131, i Grufrijset 1493 DD 1 s. 151 avskr., i Gruffrijset 1499 DD 1, s. 171 avskr., i grwffweriis 1499 1/11 diplom i RA. — Gruffwerijss 1539, Gruffwerijssedt 1542, Gruffverisseth 1549, Gruffueriss, Gruffue riisset 1554, Gruffue ryset 1569, Gruffue riz 1575, Grufueris 1605 1615, Grufrisett 1615, Grufris 1617, Grufweris 1663, Grufris 1825 jb. ~ Förleden i namnet är fsv. gen. sg. av *gruva*, syftande på Falu gruva, och senare leden bestämd form av *ris* 'skog, småskog'. Ordet *ris* ingår i flera ortnamn bl.a. de plurala *Källrisen* nordväst om Karlsby fäb., *Sundborn*, *Kammarrisen* vid Råberget i samma socken, *Björkrisen*, skog vid sjön Rog, och *Flåriset*, skog i Svärdsjö, samt *Ristäkten*, åker i Morbygd. *Ris* hette också ett hemman väster om Hanrö, upptaget på Tabula geographica år 1640.

Grycksbo *grýksbo*. — af Grykkisboda 1382 B. Boëthius, Grycksbo s. 10, i Gryckesbodhum 1383 ib. s. 11, j grykkisbodhom, af . . grykkisbodhom 1386 DD 1 s. 45 or. Boëthius, Grycksbo s. 12, Grickiesboda 1540 DD 2 s. 240, grijkesbodha 1542 DD suppl. s. 35 avskr. Gryckesbodha 1551 DD 3 s. 123 or., 1552 DD 3 s. 131 or., 1555 DD 3 s. 147 or. — Gryckesbodha 1539, Gryckesbåde 1569, Gryckesboda 1575, Gryckisbo 1605, Gryckesbo 1615, Gryckesboo 1685, Gryckzboo 1725, Grycksbo 1794 1825 jb. — Grycksbo G. ~ Förleden är genitiv av sjönamnet *Grycken* 'den grytiga, steniga'.³⁶

***Gudsormsarv**. — Gudzormsarff 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Tägt norr om Varpan. Förleden är gen. av det även från södra Dalarna under medeltiden kända mansnamnet *Guzorm*.

Gullnäs *gúlnæs*. — Gullnäs G97. ~ Namnet är oklart. Det ser ut att innehålla en stamform av *gull* n. 'guld', jfr *Sellnäs* (av **Silv(er)-näs*?) i Stora Tuna socken.

³⁵ Se härom E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 102.

³⁶ Se E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 1 s. 195.

Gunsarvet *gùnsåra*. — Gunnarsarff:t 1569, Gundesarffuue 1575, Gumsarffuedt 1605, Gunsare 1615 1617, Gunssare 1624, Gunssarffwet 1629, Gunsaret 1635, Gunsarfue 1639, Gunssarffweth 1685, Gunsarfwet 1715, Gunsarfvet 1794 1825 jb. — Hultåsa G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Gunnar*.³⁷ Namnet *Hultåsa*, som betecknar en avsöndring från det urspr. Gunsarvet, har införts på 1870-talet av en inspektor P. G. Brattström från Värmland.³⁸ Väl uppkallelse efter något av Götalands *Hultås(a)*. Jfr *Hult*, gd vid Varpan (*Hult G*), som också är ett ungt namn.³⁹ Namnelementet *hult* 'skog' är okänt i södra Dalarnes genuina ortnamn.

Götgården *gòtgån*. — Götgården 1542, Giötegården 1569, Götégåll 1575, Giötegården 1605, Giötegårdenn 1615 jb. — Götgården G. ~ Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Göte*, känt bl.a. från Torsång under 1500-talet.

Haghed *håge*. — j hadhahedum 1400 28/4 diplom i RA=DD 1 s. 57. — Hagehed 1617, Hagheedh 1629 1635, Haghe(e)dh 1639, Hagheedh 1685, Haghet 1715, Hagheed 1725, Haghed 1794 1825 jb. — Haghed G. ~ Förleden anses av Lundgren-Brate⁴⁰ vara ett endast från flera mellansvenska ortnamn känt mansnamn **Hadhi*, väl i så fall givet för att skilja *Haghed* från *Heden* söder därom. Senare led är *hed* 'skog' el. 'skogig sandås', i allmänhet beväxt med tall.⁴¹ Sekundärer till Haghed äro namnen *Haghedsgården* och *Haghedslinden*, det senare innehållande dalabergslagsmålets *lind* 'åker, besådd med gräs'.⁴² Snarast har förleden i ett ur *Hadhahedh*- utvecklat **Hadhedh*-, **Hade(d)*- associerats med det vanliga ordet *hage* och uppfattats som sammansatt med detta ord, för så vitt ej den ensamstående medeltida namnformen skall uppfattas som en felform för ett **Haghahedhum*.

Hakbo *håkbó*. — Hakbo G97. ~ På grund av bristen på äldre namnformer är namnet flertydigt. Förleden ser ut att vara gen. av mansnamnet *Hake*.⁴³ Slutleden är väl urspr. plur. av *bodh* 'fäbod?'.

³⁷ Se H. STÅHL i *Namn och bygd* 1941 s. 54.

³⁸ Se K. E. FORSSLUND, *Med Dalälven* III: 4 s. 16.

³⁹ K. E. FORSSLUND aa s. 35.

⁴⁰ LUNDGREN-BRATE, *Personnamn* s. 88 f.

⁴¹ Se B. HESSELMAN i *Namn och bygd* 1930 s. 4 ff.

⁴² Se t.ex. MAGNEVILL, *Bjursåsmålets ordförråd* s. 88.

⁴³ LUNDGREN-BRATE aa s. 90.

***Hallsarvet** *hålsæra*. — Halffwardzarff:t 1569, Halsarff:t 1575, Halsarwe 1612, Hallsarfv:t 1825 jb. ~ Nu en odling vid Höglunda, Österå. Förleden är urspr. fsv. gen. av mansnamnet *Halvardh*.

***Handskarvet**. — Handskarffuit 1569, Hanskarffuet 1575, Hinsk-arffuedt 1605 Hanskare 1615 jb. ~ Låg ovan Varpan. Förleden är väl gen. av ett fsv. personbinamn **Handske*, jfr fsv. namn som *Hanzkastang*, *Hatt*, *Hielm*⁴⁴ och det tyska *Handschuhsheim* (*Hantschohasheim* 788) vid Heidelberg.

Haraldsbo *hàralsbo*. — Haraldzbodha 1539, Haraldssbodha 1540—1547, Haraldsbodha 1549, Haraldzbo 1615, Haraldzboo 1617 jb. — Haraldsbo G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Harald*, senare leden pl. av *bodh* 'fäbod'.

Harmsarvet *hàrmsåra*. — Hermanssarff 1542, Hermessarff:t, Hermessarffuet 1569, Hermesarffuuet 1575, Hermsarffuedt 1605, Harmsare 1615 1617, Harmssare 1624 jb. — Harmsarvet G. ~ Två olika *Harmsarvet* finnas inom socknen, det ena norr om sjön Grycken, det andra norr om Stora Vällan. Förleden är i båda namnen gen. av mansnamnet *Herman*.

Heden *héa*. — a hedhene 1405 DD 3 s. 22 avskr., wppa hedhena 1413 DD suppl. s. 11 or., oppa . . Hedena 1485 13/1 diplom i RA = DD 1 s. 134, på hedhen 1551 DD 3 s. 123 or. — på Hedan 1554, på Heden 1569, på Hedann 1575, på Heden 1605—1635 jb. — Heden G. ~ Namnet är best. form av *hed* f. 'skog el. skogig sandås', jfr *Hag-hed*. Jfr *Heden* i Falu stad.

Hemmingsbo *hèmmingsbó*, *hèmmingsbó*. — Hemmingsbo G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Hemming*, slutleden väl urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.

***Holmfridsarv**. — Holmfridzarff 1463 DD 2 s. 15 avskr. ~ Låg ovan Varpan. Förleden är gen. av mansnamnet *Holmfridh*.

Hult se under **Gunsarvet**.

Hultåsa se **Gunsarvet**.

Hågarvet *hègara*. — Hogarffuit 1569, Hogare 1572, Högarffuuet 1575 jb. ~ Gård vid Östborn. Under 1500-talet upptaget under Torsång. Förleden är snarast gen. av fsv. mansnamnet *Hughi*.

Håltäkt *hètàkt* (äldre uttal), *hòtàkt* (i lokalt riksspråk). — Holttecht 1612 Älvsborgs lösen, Holtächten 1640 Tabula geographica

⁴⁴ Se E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 98.

Hålltägt 1686 jb. — Holtägt G. ~ Av det genuina (äldre) uttalet att döma är förleden snarast urspr. böjningsform av ett mot nusv. *håla* fem. svarande äldre *hula* eller adj. *hol*, *hul* 'ihålig, urholkad', betecknande att den ursprungliga *täkten* haft lågt, nedsänkt, läge i terrängen.

Hälla *hæla*. — Helle 1569, Hella 1605—1617, Hälla 1617 jb. — Hälla G. ~ Namnet är väl plur. av *häll* 'stenhäll' eller best. form sg. av *hälla* med samma betydelse.

Hälsingberg *hælsygbærn*. — Helsingberg G. ~ Namnet, som av uttalet att döma är ungt, är väl bildat till *Hälsinggården*, möjligen av ett ideellt **Hälsing*[gårds]berg. Se *Hälsinggården*.

Hälsinggården *hælsyggæn*. — Helsinge gården 1536 G. I:s reg. 11 s. 177. — Helssingegården 1539—1544, Helzingården 1549, Helsingegården 1554, Helsingegården 1569, Helsingegårdenn 1575, Helssingegården 1605, Helsingårdenn 1615, Helsingegården 1617, Helsingegård 1825 jb. — Helsinggård(e)n G. ~ Två olika bebyggelser, en norr om sjön Rog, den andra vid Runn. Förleden är väl gen. av ordet *hälsing(e)* 'man från Hälsingland', snarast använt som personbinamn. Jfr *peder helsingh* i Korsgården 1499⁴⁵ och *Per Helsing* i 1575 års jb.

Hälsingstrand *hælsystrand*. — Helsingstrand G. ~ Namnet är av uttalet att döma ungt. Det är snarast en ideell ellips av ett **Hälsing*[gårds]strand, bildat till *Hälsinggården*, jfr *Hälsingberg* och *Hälsinggården*.

Högtäkt *höhtækt*. — Högtäkt G. ~ Namnet utgår väl från ett **Högatäkt*, där förleden är böjningsform av adj. *hög*, syftande på det höga läget.

Höjen *hóæen*. — hoygin 1386 DD 1 s. 47 or., j hogenom 1442 DD suppl. s. 15 or., vpå högen 1491 DD 2 s. 23 avskr., oppa höghen 1496 DD 1, s. 280 or., på Högen 1505 Styffe, Bidrag 5 s. 42 or., på Höijen 1545 DD 3 s. 49 or., på Höghen 1549 DD 3 s. 109 or. — Höijen 1539—1542, Hoyen 1543, Hoienn 1545, Höien 1569, Högen 1572, på Höyen 1605, på Högen 1615, Höienn 1617, Höjen 1825 jb. — Höjen G. ~ Namnet är bestämd form av ordet *hög* m. 'hög, höjd'?

Hökviken *hökvika*. — Hökviken G. ~ Namnets förled är snarast gen. pl. av fågelnamnet *hök*, senare leden *vik* f. i best. form, syftande på läget vid en vik av Varpan. Jfr *Hökviken* i Svärdsjö socken.

⁴⁵ Diplom i RA.

***Inge(l)sarvet.** — Jngessarff 1539—1547, Jngesarffvedth 1549, Jngesarffue 1572, Jngesarffuett 1575, Jngesarff 1605, Ingsare 1615, Jngssare, Jngzsare 1617 jb. — Ingelssarf:t 1640 Tabula geographica. ~ Låg i Hosjöbygden norr om Höjen. Förleden är gen. av ettdera av de fsv. mansnamnen *Inger*, *Ingiæld* eller sekundär gen. av mansn. *Inge*. Jfr **Ingesarv* i Falu stad.

***Ivarsnäset.** — iwarnäss 1511 DD suppl. s. 27 avskr. — Jwarssnäset 1539, Jwarssnäset 1540 1542, Jwarssnäset 1544, ?Iffwernäs 1569 jb. ~ Under 1500-talet upptaget under Torsång. Låg i närheten av Östborn. Förleden är gen. av det i Dalarne under äldre tid ganska vanliga mansnamnet *Ivar* (*Iver*); jfr t.ex. den 1569 omtalade bergsmannen *Iffwer* i Grunebode.

***Jordsarvet** *jòsarvø.* — offwen for iordens arffua 1452 12/4 diplom i RA. — Jordsare Tächt 1684, Jordssaretächt 1685, Jordsaretecht 1715, Jordsaretächt 1725 jb. ~ Nu täkt till Järgarvet. Förleden är fsv. gen. av det rätt vanliga mansnamnet *Iordan*.⁴⁶

Juskbo *jùskbø.* — Juskebo 1663, Jutskebooda 1684 1685, Juskeboda 1715—1794, Justeboda Juskebo 1825 jb. — Ljuskebo kb. ~ Ligger vid Grycksbo folkets hus. Namnet utgår snarast från ett **Jutskabodha*, där förleden är böjningsform av fsv. adj. *jutsker* 'jutsk, dansk', och betydelsen urspr. antingen »danskens (fä)bodar» eller »de danska (fä)bodarna», väl syftande på att den ursprunglige ägaren varit av dansk börd. Etymologiskt identiskt är *Juskebo* (i *Jwtska bodhum* 1399 Styffe, Bidrag 2 s. 88 or.), gård i Harakers socken, Västmanland. Betydelseparalleller äro *Danskabo* (*Danskabol* 1547 tl), by, Holsljunga sn, Älvsborgs län,⁴⁷ *Danskbo*, by i Söderbärke, Kopparbergs län och *Danskebo*, by i Härnevi socken, Västmanlands län.

Justeboda se **Juskbo**.

Jämtbo *jæmbø.* — Jämpteboda, -bode 1544 G. I:s reg. 16 s. 351. — Jemptebodha 1539—1549, Jempteboda 1554 1575, Jempteboda offn werppen 1569, Jemptebo 1615—1663, Jemtbo 1825 jb. — Jemtbo G. ~ Förleden är gen. sg. av ordet *jämte*, man från Jämtland, använt som personbinamn; bl.a. 1569 och 1605 förekommer *Jempte* som binamn i Kopparbergs sn. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. I Stora

⁴⁶ Se LUNDGREN-BRATE aa s. 137.

⁴⁷ SOÅ 7: 2 s. 38.

Tuna sn har också funnits ett *Jämtbo*, nämnt i äldre handlingar, med vilket *J.* ovan Varpan då och då förväxlats.

Järbagbo se **Djäversbo**.

Järgarvet *jærgara*. — Jergarvet kb, Järgarvet ml 1945. ~ Vid sjön Grycken. Namnet är oklart. Förleden kan möjligen vara en förvrängning av en urspr. gen. av det lågtyska mansnamnet *Gerika* — jfr *Gerika Skeppare (Skiptare)*, omtalad från Kopparberget 1358.⁴⁸ Om ett binamn **Järg* (av *dvärg* 'spindel') inginge i namnet, väntade man sig en form **Järgsarvet*. Som appellativ är ordet *järg* 'spindel' väl känt från södra Dalarne och en eventuell förvrängning av det urspr. namnet kan ha skett genom association med det nyssnämnda appellativet.

Järlinden *jærlinda*. — Jerlinden 1569, Jerlindann 1575, Järnlinda 1605, Järlinden (n) 1615, Jernlinda 1617 jb. — Järlinden G97. ~ Förleden är flertydig, knappast en form av ordet *järn*, vartill emellertid anslutning skett i 1600-talsformerna av namnet. Snarare ingår gen. av det speciellt från Uppland kända fornsv. mansnamnet *Iærle*.⁴⁹ Ett urspr. **Jærlalind-* skulle med hapologisk synkope utvecklas till *Järlind-*. Senare leden är best. form av det i södra Dalarne vanliga dialektordet *lind* f. 'åker besädd med gräs', jfr *Haghedslinden* under *Haghed* ovan.

Karlberg *kalbær*. — Karlberg G. ~ År 1791 ägdes gården av borgmästaren *Hans Carlleberg*.⁵⁰

Karlbäcken *kælbæjzen*. — Karlbeck 1684, Karlbäck 1685, Karbäcken 1715, Karlbäcken 1725, Karlsbäcken 1794, Karlbäcken 1825 jb. ~ Gård vid Gamla berget. Av uttalet att döma är namnet trots skriftformerna snarast ett urspr. **Kalobäcken*.

***Klacksarvet** *klåksara*. — Klaxarff 1439 DD 1 s. 86 avskr., Clagx-arffvidz gårdt 1552 G. I:s reg. 23, s. 220. — Klagzarffuit 1569, Klagzarffuett 1575, Klagzarff 1605, Klagssare, Klagsare 1615, Klaxare 1617 jb. ~ Nu odling vid Hallsarvet, Österå. Förleden är väl fsv. gen. av mansnamnet *Klak*.⁵¹ Mansnamnet finns belagt i runsvensk tid men synes för övrigt endast vara känt från ortnamnen.

⁴⁸ DD 1 s. 30 avskr.

⁴⁹ LUNGGREN-BRATE aa s. 142.

⁵⁰ Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 94.

⁵¹ LUNGGREN-BRATE aa s. 150.

***Klemetsarvet.** — Clemetzarff:t 1569, Klemesarffuet 1575 jb. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Klemet* (*Klement*, *Clemens*), jfr *Klämshyttan* (*Clemetshyttan* 1539 Kröningssvärd, Samling s. 93) i Hedemora socken.

Klockartäkt *klòkætäkt*, *klòkætäkt*. — Clockaretechten 1569, Klockartekann 1575, Kläckertecht 1615 jb. — Klockartägt 1921 kb. ~ Gård nära Hälla. Förleden är gen. av ordet *klockare*, syftande på att någon klockare tagit upp täkten eller på att densamma kanske varit anslagen till klockarens bruk eller lön.

***Klubbtäkten** *klùbtäkt*. — Klubbetäckten 1554 jb. ~ Nu odling vid Bergsgården. Förleden kan vara fsv. gen. av ett mansbinamn **Klubba*, jfr binamnet *Kylva*.⁵² Jfr *Klubbtäkt* i Vika sn.

***Kokillarv.** — Kokillarff 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Norr om Varpan. Namnet kan utgå från ett **Kokelaraarv* och innehålla ett binamn **Kok(e)lare*, motsvarande det fsv. *koklare*, medellågtyska *kockeler*, *kokeler* 'trollkarl, gycklare'.

Kolarbacken *kòkæbákan*. — Kolarbaken 1624, Kolarbackann 1629, Kålarbacken 1635, Kolarebacken 1639, Kohlarbackan 1685, Kåhlerbacka 1715, Kolarbacken 1794 1825 jb. ~ Gård i Morbygden. Förleden är gen. av yrkesnamnet *kolare*, senare leden best. form av *backe* 'liten höjd'.

***Kolarearv.** — Kolarearff 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Täkt norr om Varpan. Förleden är gen. sg. av yrkesnamnet *kolare*.

***Kopebacke.** — i Copebacke 1534 DD 2 s. 221 or. ~ Uppges i diplomtet ligga nära Främsbacka. Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Kope*, väl känt från Dalarne under medeltiden.

***Korgsarvet.** — Korgzarffuit 1569, Korgesarffuett 1575, Korgsare 1615, Korgssare 1617, Korgzare 1624, Korgzarfwet 1629, Korgsaret 1635, Korgarfue 1685 jb. ~ Mellan Stora Vällan och Dammen. Möjligen är förleden ett mansbinamn **Korg(e)*.⁵³

Korsgården *kòsgån*. — i Korsgården 1414 DD 2 s. 12 avskr., i korsgaardhen 1499 14/9 diplom i RA. — Korssgården 1539 1542, Korsgården 1569, Korsgårdenn 1575, Korsgåll 1575, Kårsgåln 1605, Korssgården 1615, Kårssgarden 1617, Korsgården 1825 jb. — Korsgården

⁵² Se härom E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 99.

⁵³ Om binamn av typen *Mes* 'korg', *Hafresæk* 'havresäck' o.dyl. se HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 98 f.

G. ~ Förleden är ordet *kors*, men anledningen till namnet är obekant. Jfr *Korsnäs* nedan.

Korsnäs *kósnæs*. — på Korsnääs 1546 DD 3 s. 55 or. — Korssnääs 1539, Kårssnääs 1542, Korsnäs 1569, Korsnáz 1575, Kårsnäs 1605, Korssnääs 1615, Korsnes 1617, Korsnääs 1663, Kornsnäs, Korsnäs 1825 jb. — Korsnäs G. ~ Förleden är ordet *kors* men anledningen till namnet är obekant. Enligt B. Hesselman⁵⁴ är namnorsaken den, att ett kors säkerligen en gång varit rest på en udde i Runn, en förklaring som är möjlig men ej säker. Senare leden, *näs* syftar på ett näs i sjön Runn. Jfr *Korså* i Sundborns socken.

***Krokarv**. — Krokarrff 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Täkt norr om Varpan. Förleden är möjliggen gen. av ett f.ö. ej belagt mansbinamn **Kroke*.⁵⁵

Krusbo *krúsbó*. — Krusseebo 1629, Krussebo 1635, Krusebo 1639, Kruusboo 1685, Krusebo 1715—1825 jb. — Krusbo G. ~ Förleden är snarast gen. av mansbinamnet *Kruse*.⁵⁶ Senare leden är säkerligen urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Kåarvet *kárara*. — Kåårarrff 1545 DD 3 s. 50 or. — Kåårarrff 1539, Korarrff:t 1569, Kåa(r)fft 1575, Kåarrff 1605, Kårare 1615 1617, Kåarrfwet 1629, Kåarrfvet 1794, Korarrfvet 1825 jb. — Kåarrfvet G. ~ År 1860 uteslutet ur jb. Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Kare*, *Kåre*.

Källsarvet *fsjalsára*. — Ned. Källsarfvet, Öf. Källsarfvet G. ~ Förleden synes vara gen. av mansnamnet *Käll* (av fsv. *Kætil*). I DD 1 s. 71 anföres från 1411 ett *kætilsarwet* från Vika. Det är högst osäkert, om detta är mer än formellt identiskt med nuvarande Källsarvet.⁵⁷

Källslätten *fsjèsléta*. — Kelle sletten 1617, Källeslätten 1624, Killeslättann 1629, Killeslätten 1635, Kiällslätt 1685, Kiällslät 1725, Kielslätten 1794, Kjällslätten 1825 jb. — Källslätten G. ~ Förleden är sannolikt det fornsvenska *kældo*, gen. av ordet *kælda* 'källa' och senare leden är bestämd form av fsv. *slæt* f. 'slätt'. Av topografiska kartan framgår ej att terrängen skulle vara slät där.

⁵⁴ B. HESSELMAN i Namn och bygd 1930 s. 28.

⁵⁵ Om dylika binamn av typen *Bucke*, *Galte*, *Korpe* se HELLQUIST aa s. 97.

⁵⁶ Se LUNDGREN-BRATE aa s. 155.

⁵⁷ Jfr H. STÅHL i Namn och bygd 1941 ss. 46 och 49.

Källviken *ʃæ̀lviʃsa*, *ʃæ̀lvika*. — j kællowik 1406 DD 1 s. 67 or., i kellaviken 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24, j kellewijkenne 1538 DD 2 s. 236 avskr., Kellewijken 1552 DD 3 s. 132 or. — Kellewijken(e) 1539, Kellewijken 1542, Kelleuiken 1549, Kielleuiken 1554, Kellewyken 1569, Keluickann 1575, Källewijken, Kälwijken 1605, Kelleuiken 1615, Kielwiken, Kellewiken 1624, Kielwijken 1635 1639, Kiällwijken 1685—1725, Kielviken 1794, Källviken 1825 jb. — L., St. Källviken G. ~ Förleden är urspr. fsv. gen. *kældo* av *kælda* 'källa' och senare leden urspr. obest. form av *vik* f. 'vik', syftande på en vik av sjön Runn.

***Käringbo**. — käringeboda väster becken wid Wällen 1492 DD 1 s. 148 avskr. — Kerlingboda 1569, Kiaringebo 1624, Kiaringebo 1629, Kiäringebo 1635, Käringebo 1639, Kiäringbo(o) 1685—1725, Käringbo 1794 1825 jb. — Kiäringebo 1640 Tabula geographica. ~ Låg i Morbygden väster om Näverberg. Förleden är gen. (sg.?) av fsv. *kerling*, sv. *käring*. Jfr *Tjärintäkt*.

Käringtäkt se **Tjärintäkt**.

Labbarvet *läb̄ara*. — Labbarff 1539, Labarffved 1549, Labbarffuit 1554, Labarffuit 1569, Labarffuuet 1575, Labbare 1615 jb. — Labbarfvet kb 1921. ~ Är nu ett torp vid Österå. Förleden är gen. av det i fornsvenskan vanliga mansnamnet *Labbe*, känt även från södra Dalarna. Jfr *Labbe* i Nor i Söderbärke 1367 och *Labbe* i Medväga i Stora Tuna 1399.

Larsarvet *läsara*. — Larssare 1617, Lars Arfue 1624, Larsarfweh 1684 1685, Lassarfwet 1715, Larsarfwet 1725, Larsarfvet 1825 jb. — Larsarfvet G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Lars* (av *Laurentius*).

Larsmyran *läs myra*. — Larsmyren G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Lars*, slutleden best. form av ortsdialektens *myra* f. 'myr'.

Lindsberg *lindsbær̄*. — Lindsberg G. ~ Gården, som ligger ungefär vid platsen för det gamla Slättmyra, ägdes på 1770-talet av rådmann Sam. Dan. *Berglind*, som tydligen gett gården namn.⁵⁸

Ljusbo se **Juskbo**.

Lurgården *lurgån*. — Lurgården G. ~ Förleden *Lur-* ingår i flera andra namn i trakten, *Lurån*, ån från Utgrycken till Rog, *Lurviken*, viken söder om Lurgården, i vars östra del Lurån mynnar, *Lur-*

⁵⁸ Se FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 50 f.

holmarna i östra Rog och *Lurgärdet*, en gård nordväst om Lurgården. Namnen kunna knappast, som ortstraditionen gör,⁵⁹ sammanställas med verbet *lura* 'blåsa i lur' (efter vilsekomna kor). Möjligheten att ordet *luder* 'åtel' ingår kan ej uteslutas. Snarast är ånamnet det primära, jfr de norska ånamnen *Lura* och *Luru*.⁶⁰ Ånamnet är flertydigt. Möjligen är det bildat till verbet *lura* 'gå med fart'⁶¹ — höjdskillnaden mellan Utgrycken och Rog är enligt topografiska kartan 68,8 meter — eller till svenska dialekters *lur* 'kvarnlave'. Nära åns utlopp lågo tre kvarnar i rad.⁶² Namnet *Lurgärdet* är väl en (ideell) ellips av ett urspr. **Lurgårdsgärdet* och har kanske från början varit ett *gårde* till Lurgården. Jfr *Hälsingberg*, *Hälsingstrand* och *Hälsinggården*.

Lurgärdet *lūriǫ́kæ*. — Lurgärdet G. ~ Se *Lurgården*.

***Långsveden**. — Långesweden 1624, Långswedenn 1629, Långsueden 1635, Lång Sweden 1685, Långsweden 1715 1725, Långsveden 1794 1825 jb. ~ Förleden är böjningsform av adj. *lång*, väl betecknande den urspr. *sveden* 'svedjefallet' som långsträckt.

Löbberg *lōvbǫ́ræ*. — Löbergit 1569, Löffberg 1575, Löfbergh 1605, Löfbärgh 1615, Löfberga 1629, Loffbergh 1635, Löfberg 1639, Löfbergh 1635—1685, Löfberg 1715—1825 jb. — Löfberg G. ~ Förleden är säkerligen *löv*, syftande på att där varit lövskog, lämplig att utnyttja för lövtäkt. Lövet, särskilt av sälg, var förr mycket uppskattat och dess betydelse för foderförsörjningen stor, speciellt i trakter, där höskörden var liten,⁶³ jfr *Näverberg* nedan.

Mjölnarbo *mēṅabó*. — Mjölnarbo G. ~ Förleden är gen. av yrkesnamnet *mölnare*, fsv. *mylnare* 'mjölnare'. Om senare leden urspr. är plur. av *bodh* 'fäbod' eller ett senare efter mönster av namnen på *-bodha* bildat *bo* kan ej med föreliggande material avgöras.

Morbygden *mōrbýgða*. — i Morene 1492 DD 1 s. 148 avskr., moren 1528 DD 2 s. 119 avskr., j Moor 1538 DD 2 s. 236 avskr. — Morene 1539, Moren 1542 1549, Moran 1554 1569, Moran(n) 1575, Moor 1605, Moren 1615 1617, Måran Moren 1624, Morenn 1629, Mo(o)ren 1635—1715, Mohren 1685—1725, Moren 1794 1825 jb. — Morabygden 1569

⁵⁹ Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 11 f.

⁶⁰ RYGH, Norske elvenavne s. 149.

⁶¹ RIETZ s. 412 a.

⁶² Se topografiska kartan och FORSSLUND aa s. 12.

⁶³ Se om lövtäkt L. LEVANDER, Övre Dalarnes bondekultur 1, s. 189 ff.

1575, Morbygdenn 1615, Morabygdenn 1617, Morbygden 1624, Morbygde Lagen, Morbyggden 1825 jb. — Morbygden G. ~ Det ursprungliga gårdnamnet, *Moren*, är best. form av det i mellansvenska ortnamn vanliga ordet *mor* '(sank) granskog', som bl.a. ingår i socken- och stadsnamnet *Mora* och stadsnamnet *Hedemora*, Dalarne.

Bygden och gårdarna runt detta *Moren* kallades med ett gemensamt namn *Morbyggden*, där *bygd* har betydelsen 'bygdelag'. I och omkring Kopparberget lågo *Morbyggden*, *Varggårdsbygden* (*Vargårdz bygdenn* 1617 jb), *Asbobygden* (*Asboo Bygdenn* 1617 jb), nuvarande Aspeboda socken, *Hosjöbygden* (*Hosiöö Bygden* 1617 jb) och *Ovan Varpan* (*Offwan Varpan* 1617 jb), det sistnämnda i 1569 års jordebok kallat *Werppebygden*. Senare leden i *Morbyggden* skall alltså ej sammanföras med det namnelement *bygd* 'nybygge', som uppträder på andra håll i Sverige.⁶⁴

Morsbo se Mörtsjöbo.

Myckelmyra *úvæ mykæ(t)myra*. — Myckelmyra G. ~ Förleden är böjningsform *myckla* av det fornsvenska adj. *myckel* 'stor' och senare leden best. form av *myr(a)* 'myr'. Namnet är väl givet i jämförelse med det sydligare belägna *Myran*.

Myran *myra*. — Myran G. ~ Namnet är best. form av ortsdialektens *myra* f. 'myr'.

***Målaregården.** — Malaregården 1569, Mälargåll 1575, Målaregården 1617 jb. ~ Gård som 1617 låg i Hästbergsbygden. Förleden är yrkesnamnet *målare*.

Mörtsjöbo *mýsbo, mýsbo*. — Morssboda 1528 DD 2 s. 119 avskr. — Mörsieboda 1569, Mårsboda 1575, Morssebo 1605 1615, Mårssebo 1617, Mörsebo, Mårsebodha 1624, Morsseboo 1629, Mårs(s)eboo 1635, Mors(s)ebo 1639, Mårtzboo 1685, Morssbo 1715 1725, Morsbo 1794 1825 jb. — Mörtsjöbo G. ~ Förleden är *Mörtsjö-*, *Mörtse-*, syftande på läget invid *Mörtsjön*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod, slätterbod?'. År 1528 uppges namnet beteckna en täkt.

Nordanrog *nôðanróg*. — Nordan Roo 1624, Nolan Roo 1629, Nolan Roo 1635, Nordanroo 1639 1685, Nordanro 1715 1725, Nordanrog 1794, Nordan Rog 1825 jb. ~ Namnet betecknar urspr. bygden norr om sjön *Rog*.

⁶⁴ Se härom D. PALM, Svenska ortnamn på -bygd(en). Namn och bygd 1927 s. 133 ff.

Norslund *nóslún*. — (widhir norena, j norena 1400 DD 1 s. 55 or., i Norit 1534 G. I:s reg. 9 s. 40. — Noredt 1539 1542, Noret 1569, Noor 1605 1615, Noor 1617, Noret 1825 jb.) — Norslund G. ~ Namnet *Norslund* är ungt och bildat till namnet på kungsgården *Noret*, varom se under Falun. Det senare är best. form av ordet *nor* 'small sund', syftande på förbindelsen mellan Tisken och Runn. Första belägget ovan avser denna, övriga belägg kungsgården.

Nuppsarvet *nùpsára, nùfsára*. — Nubbeszarffuet 1536 G. I:s reg. 11 s. 156. — Nubessarff:t 1569, Nubbeszarffuet 1575, Nubbeszarffuedt 1605 jb. ~ En del av Kårarvet. Förleden är kanske gen. av ett mansbinamn **Nubb(e)*. Jfr namn som *But* 'stump' och *Nabbe* 'utskjutande spets'.⁶⁵

Nybo *nýbo*. — Nyboo 1617, Nybo 1624, Nybo(o) 1629—1639, Nybo(o) 1685 1715, Nyboo 1725, Nybo 1794 1825 jb. — Nybo G. ~ Förleden är urspr. böjningsform av adj. *ny*, senare leden väl urspr. plur. av *bodh* 'fäbod?'.⁶⁵

Nygården. — ?Nyiegården 1539 1542, Nye gårdenn, Nyegållenn 1575, Nygålen, Nygården 1605, Nygålen 1617, Nygården(n) 1629 1635, Nygården 1685—1825 jb. ~ Vid Bergsgården. Förleden är urspr. böjningsform av adj. *ny*. Det appellativiska namnet Nygården förekommer utom här även i Aspeboda samt i Kniva och Bröten i Vika sn. Vilket Nygården, som avses i olika fall är ofta svårt att avgöra i äldre källor.

Nysveden *nýsven*. — Nysveden G. ~ Förleden är urspr. böjningsform av adj. *ny*, senare leden best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

***Näs(et)**. — Näässedt 1539, Nässe(d)t 1542 1544, på Näs 1569, på Nääs 1605 1615, på Nääs 1617, Nääs 1635, Nääs 1639, Nääs 1685—1725, Näs 1794 1825 jb. ~ Försvunnen gård vid Österå. Namnet är best., resp. obestämd form av *näs* 'udde'.

Näverberg *nèvæbærg*. — næffwabærg 1481 25/3 diplom i RA, vid Näffuerberg (2 ggr) 1492 DD 1 s. 148 avskr., Näfwerbergs tågtegårds-hörnet 1513 DD 1 s. 221 avskr., på Näffuaberg 1533 DD 2 s. 216 avskr. — Neffrberg 1569, Neffuerberg 1575, Näfuerbergh 1605 1615, Nefwerberg 1617 jb. — Näfverberg G. ~ Namnet innehåller snarast urspr. ett fsv. **Næfra-*, gen. av *näver* fem. Sannolikt har man hämtat

⁶⁵ Se HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 101. Jfr även H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 49 f.

björknäver där, ett förr mer än nu viktigt material, bl.a. för tak-täckning m.m. I ett diplom från 1493⁶⁶ talas om *næffwerskogh* 'skog där man hämtar näver'. Jfr *Lövberg* ovan. Möjligheten, att förleden är fsv. gen. av ett personnamn *Næve*,⁶⁷ kan ej uteslutas.

***Olovsboda.** — olaffs bodha, oleffs bodhæ 1452 12/4 diplom i RA. ~ Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Olov* (*Olav*, *Olev*). Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Piltarvet *pìltára*. — Piltarfws quarn 1663, Piltarfvet 1825 jb. ~ Nu åker, Heden. Förleden är kanske ett till ordet *pilt* 'gosse, pilt' bildat tillnamn **Pilte* eller möjligen gen. pl. *pilta* av ordet *pilt*. *Pilter* är känt som tillnamn under fornsvensk tid.⁶⁸

***Piparvet** *pìpára*. — Pijpearff:t 1569, Piparffuuet 1575, Pipare 1615, Piparet 1624, Piparfwet 1629, Piparfuet 1635, Pipararfwet 1639 jb. ~ Nu försvunnen gård norr om Österå. Förleden är väl gen. sg. av ett tillnamn *Pipare* 'pipare, flöjtblåsare', jfr *Bambaraarvet*.

Porsmyran *pøsmýra*. — Porsmyran G. ~ Förleden är växtnamnet *pors* (*Myrica gale*) eller möjl. *pors* i betydelsen 'getpors, skvattram' (*Ledum palustre*). Båda växterna användes under äldre tid i stället för humle till öl, som blev starkt rusande. Senare leden är best. form av *myr(a)* f. 'myr'.

***Prästarvet.** — Prestarff:t 1569, Prestarffued 1575, Prestarfue 1617 jb. ~ Låg sydost om Kårarvet. Förleden är gen. av ordet *präst* som yrkesnamn eller tillnamn. Jfr den 1550 från Garsås i Mora nämnde *Anders prest*, som knappast kan ha varit prästman.⁶⁹

Puttbo *pùtbo*. — Pättboo 1663, Puttbo 1825 jb. — Puttbo G. ~ Förleden är snarast dialektordet *putt* 'puss, vattensamling', väl syftande på den lilla sjön intill. Möjligheten att förra leden är gen. av ett mansbinamn **Putte* till *putte* 'gosse etc.' kan emellertid inte uteslutas. Senare leden är väl plur. av *bodh* 'fäbod?'.

Rostberg *røstbærj*, *rósbarj*. — Rodssbergh 1542, Rosseberg 1569, Ruseberg 1575, Rosberg 1605, Rossebergh 1615 1624, Röstbergh 1629, Rostbärgh 1635, Rostberg 1639, Rössbergh 1685, Råssbärg 1715, Råsbberg 1794, Råstberg 1825 jb. — Rogzbärg 1563 Kröningssvärd, Sam-

⁶⁶ DD I s. 149.

⁶⁷ LUNDGREN-BRATE aa s. 182.

⁶⁸ Se HELLIQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 104.

⁶⁹ Se A. PERS, Gamla papper från Mora socken s. 23 och H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 56.

ling s. 33. Öf. Rostberg G. ~ Byn ligger till större delen i Sundborns socken. Förleden är flertydig. Namnformen från 1563 kan, om den är pålitlig, tolkas som innehållande sjönamnet *Rog*, och namnet skulle i så fall betyda »berget på vägen mot Rog». Man får då räkna med förkortning av första vokalen framför konsonantgruppen *-gsb-*. *Rosseberg* o. likn. kan emellertid snarast uppfattas som innehållande gen. pl. av det fsv. ordet *ros* n. 'russ, häst' och namnet skulle då vara att jämföra med *Hästberg* i Falun. Även andra tolkningsmöjligheter finnas. Det är emellertid mycket tveksamt, om gen. *rås* av *rå* m. el. f. 'stav, gräns(märke)' kan ingå. De flesta säkra sammansättningar med detta ord synas sakna *s* i kompositionsfogen. Man finge även i detta fall räkna med en förkortning av första vokalen framför förbindelsen *-sb-*. Sakligt vore tolkningen väl motiverad — Rostberg ligger i själva gränsen mot Sundborn. Jfr *Rosttäkt* nedan.

Rosttäkt *røstækt*. — Rorickztecktt 1539, Kørsstecht 1569, Rørs-tekt 1575, Rörstechten 1605, Rørsstecht 1615, Rörstech 1617 jb. — Rosttäkt G. ~ Förleden är snarast fsv. gen. av mansnamnet *Rörik*.⁷⁰

***Rotebo**. — Rothebo, Roteboo 1617, Råtebo 1624, Rotebo(o) 1629—1639, Rootho 1685, Rotebo 1715—1825 jb. — Rootho 1640 Tabula geographica. ~ Upptas på Tabula geographica norr om Slånget. Förleden är flertydig, snarast urspr. gen. av *rot* i betydelsen 'trädrot'. Senare leden är väl pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Rottneby *røtneby, ròtneby*. — Rotneby 1569, Rotneby 1572, Rottneby 1575, Rottneby 1605, Råtneby 1615, Rotneby 1617, Råtneby 1663, Råttenby 1685, Rottneby 1715, Råtneby 1794, Råttenby 1825 jb. — Rotneby G. ~ Under 1500-talet upptaget under Torsång. Namnet är dunkelt. Det verkar icke vara genuint. Jag har icke kunnat finna det i medeltida källor. K. E. Forsslund uppger,⁷¹ att Rottnebys förste kände ägare var Olof Olofsson Stierna, begravd 1498, och likaså, att Christopher Olsson, som var bergsfogde på Kopparberget 1502—1509, bodde på Rottneby. Den sistnämnde förekommer i åtskilliga diplom, men jag har icke kunnat finna honom nämnd i samband med Rottneby. De äldre källornas tystnad tyder på att Rottneby är ett uppkallelsenamn.

Till formen synes det vara identiskt med bl.a. stadsnamnet *Ronneby* (*Rotnæbu* o. 1300 Valdemars jb s. 26), där förleden är en form av

⁷⁰ Se om detta namn LUNDGREN-BRATE aa s. 212.

⁷¹ K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 139.

ett äldre namn, **Rotn*, på nuvarande *Ronnebyån*. Det dalska namnet kan vara uppkallat efter det blekingska stadsnamnet eller efter något annat *Råttneby*, *Rottnaby*, jfr *Råttneby* i Mularps socken, Skaraborgs län⁷² och *Råttneby*, gård under godset Ulvstorp i Sparlösa socken, Skaraborgs län, samt *Rottnaby*, en gård i Eksjö landsförsamling i Småland.

Samuelsdal *såmelsdålk*. — Samuelsdal G. ~ Namnet är ungt. Förleden är gen. av det bibliska mansnamnet *Samuel*. Senare leden är det i yngre villanamn o.dyl. uppträdande *dal*.

Sjulsarvet *siușåra*. — Siuordzarffuit 1569, Siulsarff:t 1575, Siulsarffuidt 1605, Siulsarfuett 1615, Siullssarfwet 1629, Siulsaret 1635, Hwilsarfue 1639, Siulssarfwet 1685, Skiutzarfwet 1715 1725, Skiulsarfwet 1794, Skjulsarfwet 1825 jb. — Sjulsarfwet G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Sjul* (*Siugurdh*), biform till *Sigurd*.

***Skadëbjörsarvet**. — skadæbjörsarffuith 1452 12/4 diplom i RA. ~ Förleden är kanske gen. av ett f.ö. ej känt tillnamn **Skadëbjörn* 'björn som gör skada', jfr fsv. *skapa mæper* 'person som tillfogar skada, fiende'.

***Skinnarbo**. — Skinnerboo 1624, Skinnarbo(o) 1629 1635, Skinnarebo 1639, Skinnareboo 1685, Skinnarbo 1715—1825 jb. ~ Förleden är gen. av yrkesnamnet *skinnare* 'skinnberedare, buntmakare, körsnär', kanske använt som mansbinamn. Senare leden är väl pl. av *bodh* 'fäbod?'. 1569 nämnes även ett *Skindereholmen*, en av Lasse Hanssons i Varbo gårdar ovan Varpan. Jfr Jon *Skinnere* j Vllewyken 1569.

Skuggarvet *skuggåra*. — Skugarffuit 1569, Skugarffuett 1575, Skuggare 1639, Skuggarfweh 1685, Skuggaret 1715, Skugarfwet 1725, Skuggarfvet 1794 1825 jb. — Skuggarfvet G97. ~ En del av byn ligger i Sundborn. Förleden är troligen fsv. *skugge* 'skugga'. De flesta namnen på *-arv* innehålla förleder, som äro personnamn eller personbinamn. Något personbinamn **Skugge* är emellertid ej känt, däremot en rad ortnamn sammansatta med *Skugge-* o.dyl., t.ex. *Skuggbo* i både Folkärna och Stora Skedvi socknar, *Skuggebo* (in *skuggabodhum* 1344) i Nydala socken, Småland, *Skuggebol* i Stora Malms socken, Södermanland, och *Skuggetorp* i Steneby socken, Dalsland. Det norska *Skuggerud* i Buskeruds amt har förklarats ur

⁷² Se härom I. LUNDAHL, Falbygdens by- och gårdnamn s. 120.

skugge 'skugga',⁷³ liksom gårdnamnet *Skuggetorp* i Steneby socken, Dalsland.⁷⁴ *Skuggarvet* finns också som ägonamn på Sollerön. Den ursprungliga täkten skulle, om tolkningen är riktig, ha legat i skugga, haft föga solljus. En betydelseparallell skulle i så fall föreligga i namnet *Daglöstäkten* i Falun.

Slughage *sluǵshàga, slòǵshàga*. — Slughage G. ~ Förleden är gen. av familjenamnet *Schloug*, senare leden *hage* 'betesbage'.

Slånget *slánjje*. — Slånge 1617, Slånget 1624 1629, Slangit Slånget 1635 1639, Slånget 1685, Slanget 1715, Slånget 1725, Slånge 1794, Slånget 1825 jb. — Slånget G. ~ Namnet är väl best. form av en motsvarighet till det från Västerbotten kända *slang, slång* n. 'krökning på en väg, där vintertiden släden gärna slänger till och vill stjälpas'.⁷⁵ Detta till det germanska verbet **slingan* 'kröka sig' bildade ord betyder väl ursprungligen 'krök' och syftar här snarast på den stora krök, som den öster om gården till Mörtsjön rinnande bäcken gör. Jfr *Slången*, gd i Steneby socken, Dalsland.⁷⁶

Slätta *slèta*. — Slätta 1575, Slätte 1605 1615, Slät(t)a 1624 1629, Slätta(n) 1635, Slätten Slätta 1639, Slättan 1685 1715, Slätten 1725—1825 jb. — Slätta G. ~ Namnet är best. form av det med *slätt* f. befryndade, bl.a. från Bjursås socken kända *slätta* f. 'slät mark'.⁷⁷

***Slättmyra** *slætmyra*. — som Slättemyra heter, liggande uppå Kopparbergith ofwan Warpan i Tuna Sochn . . Slättmyra 1463 DD 2 s. 15 f. avskr., å Slettemyro 1545 DD 3 s. 51 or. — Slettemyre 1539, Slettemyra 1542, Slettemyre 1569, Slätemyra 1575, Slättmyra 1605, Slättemyra 1615, Sletmyra 1617 jb. ~ Betecknar nu åker och skog mellan Heden och Berggården. Förleden är väl urspr. böjningsform av fsv. adj. *slætter* 'slät, jämn', senare leden obest. form av ortsdialektens *myra* f. 'myr'. Jfr *Lindsberg*.

Smedsarvet *smèsåra*. — ? smidz arff, ? smidsarffuet 1432 DD 1 s. 80 or., Smedzarffuit 1536 DD 2 s. 230 avskr., Smettzarydt 1544 G. I: s reg. 16 s. 351. — Smedzarff 1539, Smidzarff:t 1569, Smedzarffuet 1575, Smedzarff 1605, Smedssare 1615, Smets sare 1617, Smessarfwet 1684, Smedzarfweth 1685, Smesarvet 1794, Smids-

⁷³ Se Norske gaardnavne 5 s. 186.

⁷⁴ Se SOÄ 19 s. 120.

⁷⁵ RIETZ s. 623 b.

⁷⁶ Se SOÄ 19 s. 120.

⁷⁷ MAGNEVILL, Bjursåsmålets ordförråd s. 137.

arfvet 1825 jb. ~ Gård vid Bergsgården. Förleden är gen. av yrkesnamnet *smed*, kanske använt som mansbinamn.

***Snappertuna**. — Snappertuna 1569, Sinapertuna 1575, Snaptuna 1615 jb. ~ Upptogs 1569 som kronolandbo vid Kopparberget. Läget är nu okänt. Namnet som förekommer på flera andra håll, bl.a. i Finland och Danmark, är icke något äkta *tuna*-namn utan säkerligen ett uppkallelse- eller vandringsnamn.⁷⁸

Snällbotäkt *snällbo*. — Snällebo Tächt 1684, Snälleboo Tächt 1685, Snällebotecht 1715, Snällebodatächt 1725, Snällebotägt 1794, Snälbo Tägt 1825 jb. ~ Ligger mellan Tansen och Grycken. Det urspr. namnet är troligen *Snällbo*, vartill *täkt* lagts epexegetiskt. Förleden i det urspr. namnet är kanske gen. av ett mot fornvästnordiska *Snialli* (till *sniallr* 'duktig, modig, gäv') svarande mansbinamn **Snälle*. Senare leden är sannolikt pl. av *bodh* 'fäbod?'.⁷⁹

Solbacka *sølvbaka*. — Solbacka G. ~ Förleden i namn på *Sol*-brukar ange soligt läge. Slutleden är böjningsform av ordet *backe* 'liten höjd'.

Stallgården *stalgårn*. — Stalgården 1569—1617, Stallgårdhen 1684, Stallgården 1685—1825 jb. ~ Vid kapellet i Grycksbo. Namnet är tydligen best. form av fsv. appellativet *stalgardher*, 'stallgård, stall', men anledningen till namnet är okänd.

Stenbacken *stènbackan*. — på Steenbackan 1551 DD 3 s. 123 or. — Stenebackan 1539, Stenebacken 1542, Stenebakan 1549, Stenbacka 1554, Stenbacken 1569, Stennbakann 1575, på Stenbaken 1615, på Stenbackan 1617 jb. — Stenbacken G97. ~ Förleden är urspr. snarast gen. pl. av *sten*, syftande på att backen varit stenig. Senare leden är bestämd form av *backe* (*backa*) 'liten höjd'.

***Stensarvet** *stènsåra*. — Steenssarff 1539—1544, Stenssarff 1547, Stensarffuedt, Stenssarffved 1549, Stensarffuit 1554, Sthenssarffueth 1569, Stensarffuedt, Steenssarff 1605, Stens(s)are 1615 jb. ~ Upptas i jordeboken 1605 under Kopparberget men gör kyrkotonde till Stora Tuna. Är nu en åker vid Heden. Förleden är gen. av mansnamnet *Sten*.

Strömhagen *strømbø*. — Strömhagen G. ~ Av brist på äldre belegg kan namnet ej med säkerhet tolkas. Förleden är kanske en form av ordet *ström*, i så fall väl syftande på strömdrag i den förbiflytande

⁷⁸ Jfr S. DAHLSTRÖM, Namnet Snappertuna. Budkavlen 1929 s. 97 ff. och J. SAHLGREN i Namn och bygd 1934 s. 161.

bäcken, såvitt förleden inte är en form av familjenamnet *Ström*? Senare leden är i uttalet *bo*, kanske urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'

Studsarvet *stùsára*. — Stussarffuetth, Studzarffuit 1569, Studzarff:t 1575, Stutzarff 1605, Studsere 1615, Stussare 1617, Stussarfwet 1684, Studzarfweth 1685, Stusarfwet 1825 jb. — Studsarfwet G. ~ Förleden är sannolikt gen. av fsv. *stuter* 'ung tjur, ox', använt som mansbinamn.⁷⁹ År 1364 nämnes en *Sighwrdet Stuter* i Husby och 1474 en *Lasse Stuu*t på Vikaberg i Hedemora. Fogde på Väster Silvberg var 1556 *Mats Stut*.

Stämnarvet *stènnára*. — sten bærnæ arff 1386 DD 1 s. 47 or., Stemenarffve 1555 G. I:s reg. 25 s. 589. — Stemenarff 1539, Stemenarff 1542, Stemnarff 1547, Stemnarffuit 1569, Stemnar 1572, Stemmarffuet 1575, Stemnare 1617, Stemnarfwet 1825 jb. — Stämnsarfwet 1921 kb. ~ Gård vid Höjen. Namnet utgår från ett urspr. **Stenbiornararf*, **Stenbernararf*, där förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Stenbiorn*, *Stenbern*. Utvecklingen har varit **Stenbern*- > **Stenben*- > **Stemben*- > *Stemmen*-.

Sveden *sven*, *svédn*. — Sweden 1569, Suedenn 1575, Sweden 1605, Swedenn 1615, Sweden 1624—1725, Sveden 1794 1825 jb. — Sveden G. ~ Namnet är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

Säljebo *sàljəbo*. — ath säliebodarne 1492 DD 1 s. 148 avskr., Selieboda 1536 DD 2 s. 231 avskr. — Säljebo G. ~ Namnet är kanske urspr. ett mot det från Västerdalarne (Äppelbo socken)⁸⁰ kända appellativet *sälbod* svarande fsv. **sæliabodhar*. Förleden i ordet är gen. pl. av det från Norge och bl.a. Västerdalarne kända *säl* (*sel*) n. 'fäbodställe, fäbodhus', jfr *Gråsala* och *Isala* i Svärdsjö.

***Tallsarvet** *tàlsára*. ~ Nu åker, Morbygden. Förleden är oklar, då man saknar äldre belägg och varje kännedom om namnets ålder.

Tansbo *tànsbo*, *tánsbo*. — Tandtzebode, Tansebo 1569, Tansbo 1575, Tansebo 1605, Tanssebo 1615 1617, Ofwertansbo 1725, Öfra Tansbo 1794, Tansbo, Öfver Tansbo 1825 jb. — Tansbo G. ~ Förleden är urspr. ett **Tandsjö*- el.dyl., namn på nuvarande sjön *Tansen*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. T. Söderbergs gissning,⁸¹ att förleden är namnet på en bergsman *Herman Tand* från Vika,

⁷⁹ Jfr E. HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 97.

⁸⁰ Se F. HEDBLOM, De svenska ortnamnen på *säter* s. 9 och J. SAHLGREN i Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1947 s. 9 f.

⁸¹ T. SÖDERBERG, Stora Kopparberget under medeltiden s. 372.

nämnd på 1400-talet, kan knappast vara riktig. Sjönamnet *Tansen* är säkerligen primärt.⁸²

Tjärtäkt *ʃsɛ̃ntækt*. — Kärिंगetecktene 1542, Kerlingtechten 1569, Kerngetekenn 1575, Kärिंगetächtenn 1605, Kärिंगetechten 1615, Kiering(e)techt 1617, Kiärिंगeteket 1624, Kieringetäckt 1635, Kiäring-tächt 1685, Kiäringtecht 1715, Kärिंगtägt 1794 1825 jb. — Tjärtäkt G. ~ Förleden är snarast gen. sg. av fsv. *kærling* 'kvinna' o.dyl., vårt *käring* senare, snarast av eufemistiska skäl?, ersatt med *tjärn*. Formellt möjligt, men mindre troligt, är att förleden är gen. plur. av det nämnda *kærling*.

Tomsarvet *tømsåra*. — tommæs arffuidh 1452 12/4 diplom i RA. — Tomsarvet G. ~ Förleden är gen. av det bibliska mansnamnet *Tomas*. En *Tomas* i Lerighe (Liljan) nämnes 1406 och år 1430 var en *Thomas* Klauusson bergsman på Kopparberget.

***Torarv**. — Torarff 1439 DD 1 s. 86 avskr. ~ Namnet utgår väl från en äldre form **Thordhararv*, där förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Thord*.⁸³

***Torsdagsbodarna**. — Torssdagzbodarne 1684 1685, Torsdagsboerne 1715, Torsdagsboderne 1725, Torsdagsbodarne 1794, Thorsdagsbodarne 1825 jb. ~ Låg söder om Felbo. Förleden är väl gen. av ordet *torsdag* snarast använt som mansbinamn, jfr sådana namn som *Tidichinus Fridagh* 1349 (Söderköping) m.fl.⁸⁴ Namnet kunde möjligen vara en förvrängning av ett **Torstensbodha*-, där förleden vore gen. av mansnamnet *Torsten*. Senare leden är best. pl. av *bodh* 'fäbod?'. Den av B. Boëthius, Grycksbo s. 82, anförda till Torsdagsbodarna hörande täkten *Fredagsbo* är snarast bildat som en pendang till namnet *Torsdagsbo(darna)*.

Tå *tå*. — Tåå 1549 1554, Too 1569, Tåå 1575 1617 jb. ~ Nu lägenhet ovanför Heden. En försvunnen gård *Tå* har funnits vid Gamla berget, inlagd under Hyttegården. Namnet är obest. form av det vanliga ordet *tå* 'bygata, smal väg mellan gärdesgårdar, fägata' etc.

Täkt se **Österå**.

Uggelviken *ūkvīʃa* (ä. uttal). — Olewik 1439 DD 1 s. 86 avskr., wlfue wiken 1452 12/4 diplom i RA, Wlffwawiik 1472 (2 ggr) DD suppl. s. 19 or., Wlffwewiken, Wlffua wiken 1484 DD 3 s. 219 or.,

⁸² Jfr K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 53.

⁸³ Se H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 54.

⁸⁴ Se HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 85.

Vlewijkena 1551 DD 3 s. 123 or., Vlwewijkenn 1553 DD 3 s. 147 or. — Vgglewijkene 1539, Vlwewijken 1542, Vllewyken 1569, Vlleuikenn 1575, Vglewijken 1605, Vgleuiken 1615, Vgellwijken 1629, Uggelvikien 1825 jb. — Uggelvikien G. ~ Förleden är urspr. gen. plur. av *ulf* 'varg' och senare leden best. form av *vik* f. Förleden kan icke vara mansnamnet *Ulv*, syftande på den 1307 nämnde bergsmannen *Ulpho in monte*, som Forsslund⁸⁵ gissar.

Uvnäs *ùvnäs*. — Vffwenäas 1551 DD 3 s. 123 or. — Vffuenäs 1569, Uffuenäas 1575, Vfnäs 1605, Ufuenäas 1615, Ufnäs 1629 1635, Uffuenäs 1639, Vfnä(ä)s 1685—1725, Ufnäs 1794 1825 jb. — Ufnäs G. ~ Förleden är urspr. fsv. gen. pl. av fågelnamnet *uv*, senare leden *näs* 'udde', väl syftande på landsträckan mellan ån från Rog till Varpan och den lilla sjön vid byn.

Varbo *várbo*. — wærpe bodhæ . . verpæ bodhe hytto 1452 12/4 diplom i RA, i Værpa bodha 1487 DD 1 s. 137 or., Werpebodha 1543 DD suppl. s. 36 or. — Warpebodha 1539, Werppeboda 1569, Warpeboda 1575, Warbo 1605 1615, Warbo(o) 1617, Warpeboo 1663, Warpebo 1825 jb. — Varbo G. ~ Namnet utgår från ett fsv. **Værpa-bodhar*, där förleden väl är gen. av sjönamnet **Værpe*?, nu *Varpan*, och slutleden pl. av *bodh* 'fäbod?'. Vokalen *ä* har i ställningen mellan *v* och *r* utvecklats till *a*, jfr fsv. *kværn* > *kvarn*.⁸⁶

Varggården *vårgården*. — wargagården 1474 DD 2 s. 17 avskr., i Wargegården 1481 DD 1 s. 79 avtr., warga gaardin 1489 31/1 diplom i RA=DD 3 s. 227, Wargagarden 1500 25/5 diplom i Westins saml. UU=DD suppl. s. 24, i varghiegaardhen 1505 21/9 diplom i RA=DD 1 s. 193, wargaalen 1528 DD 2 s. 137 or., warge gaarden 1534 DD 2 s. 221 or., wargegården 1542 DD 2 s. 243 f., vargegården 1543 DD suppl. s. 36 or. — Wargegården 1539 1542, Lisle Wargården 1554, (Lille) Wargegården 1569, Wargård 1615, Wargården 1617, Wargorden 1624, Warg(g)årdenn 1629, Warggården 1639, Warggården 1685—1825 jb. — Ned., Öf. Varggården G. ~ Namnet är urspr. best. form av det fsv. appellativet *varghagardher* m. 'varggård, inrättning för fångande av varg'. Den enklaste typen av sådana vargegårdar var en varggrop med stängsel (*gård*) på var sida, vilket skulle leda vargen lättare i försåtet. Man kunde också bygga ett stängsel som lutade inåt runt gropen, vilket gjorde, att vargen lätt klätt-

⁸⁵ FORSSLUND, Med Dalälven III: 4 s. 36.

⁸⁶ Se A. NOREEN, Altschw. Grammatik § 117.

råde in utifrån men omöjligt kunde ta sig ut. De egentliga varggårdarna voro emellertid större områden, inhägnade med lutande stängsel och försedda med en öppning med grop innanför. Vargarna lockades till platsen med åtel, vanligen något självdött djur.⁸⁷

***Vibjörnaskoga**. — Wibiörna Skoga 1463 DD 2 s. 15 avskr. ~ Förleden är gen. av det vanliga fsv. mansnamnet *Vibiorn*.⁸⁸ Senare leden är plur. av fsv. *skogher* m. 'skog'.

Vippan. — Hwippan 1684—1725, Wippan 1794, Hvippan 1825 jb. ~ Vid Grycksbo. Namnet är tydligen best. form av ett subst. *vippa* av obekant betydelse, kanske 'vippgunga', jfr det äldre svenska från tyskan lånade *vippa* 'vippgalge' och *vippa* 'inrättning, varmed båge spännes'.⁸⁹

Vällgården *vælgården*. — Wellegården 1629, Wälgården 1635, Welgarden 1639, Wällgården 1685—1794, Wälbgården 1825 jb. — Vällgården G. ~ Namnet är snarast ett urspr. **Vällagården*, där förleden är en form av sjönamnet *Vällen*. Jfr *Varbo*.

Västanbäck *væstabæk*. — Vestanbäck G. ~ Förleden är prep. *væstan* 'väster om' och senare leden *bäck*. Någon bäck väster om gården framgår ej av topografiska kartan. Namnet är oklart.

Åsbo *ásbo*. — Lille, Store Åsboda 1552 1569 1575 jb. — Åsbo 1921 kb. ~ Nu prästgård nära Hälla. Förleden är ordet *ás* 'höjdrygg', senare leden urspr. plur. av *bodh*, kanske i betydelsen 'fäbod'.

Änge *ængv*. — Enge 1617 jb. — Änge G. ~ Namnet är urspr. best. form, *Änget*, av det i Dalabergslagen vanliga *änge* n. 'naturlig äng'.

Änkebyn se **Alvik**.

Önsbacken *önsbåkan*. — Önssebakan 1615, Önsbackan 1617 jb. ~ Lägenhet vid Ryckepung. Förleden är väl gen. av det vanliga fsv. mansnamnet *Önd(er)*. Senare leden är best. form av *backe* (*backa*) 'liten höjd'.

Östborn *östbårn*. — Østensbor 1401 DD 1 s. 61 avskr., ii østinsbur 1403 DD 1 s. 61 avskr., Östensbor 1404 DD 1 s. 65 avskr. — Östenborgh 1539, Östenboren 1540, Ostenssboren 1542, Östhenssboren 1543, Osthnborghen 1547, Ostenborgen 1549, på Östanboren 1569, Östens-

⁸⁷ Se om varggårdar och vargfångst S. EKMAN, Norrlands jakt och fiske s. 104 ff. och jfr J. SAHLGREN, Fornä tiders jakt och djurfångst i Namn och bygd 1920 s. 146 ff.

⁸⁸ Se LUNGGREN-BRATE aa s. 295.

⁸⁹ Se K. F. DAHLGREN, Glossarium s. 977.

bor 1572, Ostansboren 1575 jb. — Östborn G. ~ Uppges 1401 ligga i Torsångs socken, i vars skattehandlingar det är upptaget även under 1500-talet. Förleden är snarast gen. av mansnamnet *Östen*, senare leden best. form av *bor* 'ställe där man måste bära båtar och last', 'landsträcka mellan två sjöar'.⁹⁰ Slutlederna i namnen på *-born* i sträckningen mellan Toftan och Runn, *Sundborn*, *Karlbörn*, *Östborn*, beteckna tydligen delar (bebyggelser?) av en stor *bor*, landsträckan mellan Toftan och Runn, se närmare under namnet *Sundborn*.

Österå *östærg.* — Österåå 1663, Österå 1825 jb. — Österå G. ~ Namnet är ett urspr. naturnamn, **Østraā* 'den östra ån', avseende ån mellan Rog och Varpan till skillnad från den västerut liggande ån, *Västerån*, mellan Grycken och Varpan. Namnet *Österå* (*herrgård*) är relativt nytt. Orten hette i äldre tid *Täkt* — Techt 1571, Tächt 1605 1615, Tächt, Techt 1617 jb. — vilket namn är bevarat i skifteslagsnamnet *Täkt och Hyttbacken*. *Täkt* betyder 'intaga, nyodling'.

Stora Skedvi socken

Skedvi, Stora (*stōra*) *fævi*. — in scæthinj 1268 SD 1 s. 443 or., de Schedui 1297 SD 2 s. 233 or., in skiædwi 1325 SD 3 s. 689 or., skedhwi sokn 1370 10/9 diplom i RA=SRP nr 957, Skiædhwi sokn 1378 21/10 diplom i RA=SRP nr 1379, j skædhwi sokn 1380 20/10 diplom i RA=SRP nr 1527, j skedwi 1384 31/7 diplom i RA=SRP nr 2036, j skædhui 1392 12/6 diplom i RA=DD 3 s. 189, skædhui sokn 1393 22/4 diplom i RA=SRP nr 2665, i skædhwi 1394 1/8 diplom i RA=SRP nr 2732, in skædwi 1395 11/11 diplom i RA, Skædhwi sokn 1413 diplom i da. RA=SDns 2 s. 660, i skædhwi 1432 DD 1 s. 81 or., Parochia skædhui 1447 D 11 f. 53 r., Parochia skædhui 1466 UU C32 f. 21 r., skedewy sokne 1467 3/8 diplom i RA, skedhwi sokn 1472 21/12 diplom i RA, Skedwi Sockn 1476 DD 2 s. 18 avskr., Schewij Sochn 1478 DD 1 s. 126 avskr., skædwij Sochn 1478 DD 1 s. 271 avskr., j skyædhvi (sokn) 1479 DD 1 s. 128 or., j skædwi sokn 1480 9/8 diplom i RA=DD 3 s. 209 or., parochia skædhui 1480 VkjB KA f. 3 v., skedwi sokn 1484 DD 1 s. 275 or., Skædwi 1488 DD 1 s. 275 avskr., skædwj sokn 1489 DD 3 s. 228 or., skedwi sokn 1489 24/2 diplom i RA=DD 1 s. 276, skedwi sokn 1490 DD 3 s. 229 or., Skedwi Sochn 1491 DD 2 s. 22 avskr., . . Skiedwi sokner 1492 DD 1 s. 147 avskr., aff skedhwi

⁹⁰ Se B. HESSELMAN i Namn och bygd 1930 s. 28 ff.

1493 DD 1 s. 149 or., Skedwy Sochn 1493 DD 1 s. 151 avskr., Skädwij Soken 1493 8/10 diplom i RA=DD 1 s. 278, skedwi sokn 1493 24/1 diplom i RA=DD 3 s. 232, Skedvij Sochn 1499 DD 1, s. 171 avskr., Parrochia Skedwi, i Skædwij 1502 D 12, f. 180 v., aff Skødwe 1517 DD 1 s. 228 avtr., aff skedui 1529 G. I:s reg. 6 s. 177, Skedhwi sogn 1530 HH 11, s. 58 avskr., Skedwi 1533 DD 2 s. 215 avskr., Skijduj sokn 1533 DD 2 s. 216 avskr., Skedhviij Sochn 1534 DD 2 s. 219 avskr., Skedhvy Sochn 1535 DD 2 s. 224 avskr., Skedwj Sokn 1539 jb, j Skeduj 1545 DD 3 s. 51 or., Skedwj Sokn 1546 DD 3 s. 55 or., Schedwij Sochn 1549 DD 2 s. 309 avskr., Skædwij Sockn 1551 DD 3 s. 119 avskr., Skeedui 1561 Kröningsvärd, Samling s. 1, Skedwij sokner 1594 Privil. f. Sv. städer IV s. 91 avskr., Skedwij 1635 HSKh 35 s. 221 avskr. ~ Slutleden i namnet är säkerligen ordet *vi* 'helgedom'. Förleden är svårtolkad. Den ingår utom här i flera andra gamla namn, t.ex. i sockennamnen (*Västra*) *Skedvi* (*in skiedwi* 1325 or.) i Åkerbo hd, Västmanland, och *Skedevi* (*in skædwi* 1340 avskr.) i Finspångaläns hd, Östergötland, samt bl.a. i det på flera håll i Västergötland förekommande sockennamnet (och stadsnamnet) *Skövde* (*i Sködwe* sl. 1200-talet). Sockennamnen *Skerike* (*datum Skægherghi* 1283 or.) i Norrbo hd, Västmanland, *Skederid* (*Ecclesie Skædarghi* 1317 or.) i Sjuhundra hd, Uppland, och *Skegrie* (*Sche-thrøgum* 1123 or.) i Skytts hd, Skåne, innehålla säkerligen samma förled samt som slutled ordet *harg* 'helgedom'. Olika meningar om förledens betydelse ha framställts. En forskare menar, att den är en form av ett f.ö. okänt gudinnenamn **Skedja*,¹ en annan² att den är ett ord *sked*, *skede* 'kappridning'. J. Sahlgren³ har antagit, att »de talrika fornsvenska *Skædhwi* innehålla ett ursprungligt *-widhi* [dvs. 'skog']». Förleden skulle då kunna vara ett äldre **skaid-*, »möjligen i betydelsen 'skepp', jfr de talrika bynamnen *Skeppshult* och det västgötska *Skephult* . . ., eller 'bräde' (jfr de två fornsv. *Skædhbro*) eller ev. 'gräns'». Enligt min mening kunde förleden vara det feminina ordet *sked* i en betydelse 'bräde', bevarad i fsv. *vinsked*, svenska dialekters *vindsked* 'takbräde på husgavel'. Man kunde gissa

¹ H. LINDROTH, En nordisk gudagestalt . . . Antikvarisk tidskrift för Sverige 20: 4 s. 1 ff.

² E. WESSÉN, Forntida gudsdyrkan i Östergötland. Meddelanden från Östergötlands fornminnes- o. museiförening 1922, s. 1 ff.

³ J. SAHLGREN, Skövde. Ortnamnsällskapets i Uppsala årsskrift 1951 s. 47 ff.

på att dessa vin och hargar varit inhägnade platser — jfr ordet *skidgård* 'gärdesgård av unga kluvna trä'n', gotländskt *skäidun* 'vanlig gärdesgård' — eller också varit försedda med brädskydd eller uppförda av bräder eller kluvna stockar. Namnen skulle då med andra ord ha betecknat helgedomar av särskilt utseende eller särskild konstruktion, jfr från senare, kristen, tid benämningarna *stavkyrka*, *stenkyrka*, *rundkyrka* osv.⁴

Fiskarbo *fiskabó, fíjfabo*. — Fiskarebodha 1539 jb, Fiskarbo kb, jb, G. ~ Förleden är gen. av yrkesnamnet *fiskare*, senare leden plur. av *bodh* väl i betydelsen 'skjul, primitiv bostad'. Namnet är känt från fyra olika håll i Dalarne och kan möjligen betraktas som en betydelseparallell till det mycket vanliga *Fiskartorp*, fsv. *Fiskarathorp*.

Klingsbo *klyngsbo*. — wart godz Clingisbodha 1370 10/9 diplom i RA=SRP nr 957, klingisbodha i dalum, datum klingisbodhum 1392 12/6 diplom i RA=DD 3 s. 189, om klingisbodha 1395 11/11 diplom i RA=DD 3 s. 190, i klingisbodhum 1424 23/11 diplom i RA, j klyngesbode 1484 1/12 diplom i RA=DD 1 s. 275, i Klingzbodom 1491 DD 2 s. 23 avskr., j Klyngebode pa Kopperbergit 1495 Sthlms tb s. 244, i Klinxboda pa kopperbergit 1495 d:o s. 277, i Klingsbo 1505 DD 1 s. 190 avskr., Klingssbodha, Klingessbodha 1539 jb, Kling(e)sbodha 1546 DD 3 s. 55 or., Klingisboda 1565 HH 13:1 s. 174 not, Stora, Lilla Klingsbo 1757 Hülphers, Dagbok s. 72, G. ~ Förleden är gen. **Klingis* av sjönamnet **Klingir*, det urspr. namnet på sjön *Övre Klingen*, där byn ligger. Om sjönamn som förled i namn på *-bodha* jfr *Grycksbo* i Stora Kopparberg och *Aspeboda* i Aspeboda sn. Sjönamnet är snarast bildat till verbet *klinga*. Sjönamn ha ofta fått namn efter lätet, t.ex. *Skrålen*, *Sången*, *Vinen*, *Ylen* osv.⁵ Jfr sjönamnet *Tisken* under *Kopparberget* i Stora Kopparbergs sn.

Kvista *kvista*. — j qujdhstadhe, j qujdhstadhum, 1378 21/10 diplom i RA=DD 3 s. 12, SRP nr 1379, j kudhzstadhum (2 ggr) 1380 20/10 diplom i RA=DD 3 s. 13, SRP nr 1527, j gudstadhum, j quistadhum, j gustadhum 1384 31/7 diplom i RA=DD 3 s. 14, SRP nr 2036, j quistadhum (3 ggr) 1385 16/3 diplom i RA=DD 3, s. 15, SRP nr 2094, j quistadhum 1393 22/4 diplom i RA=DD 1 s. 257, SRP nr 2665, j Qwidstadhum (2 ggr) 1399 21/10 diplom i RA=DD 3 s. 19, i Quidstadum 1447 D 11 f. 53 r., 120 r., j quidhstathom 1466 UU C32 f.

⁴ Se H. STÅHL, Västeråstraktens ortnamn. Västerås genom tiderna I s. 295.

⁵ Se E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 3, s. 7.

21 r., Qwistada 1478 DD 1 s. 271 avskr., i qwistada 1480 9/8 diplom i RA=DD 3 s. 209, j quidhstathom 1480 VkjB KA f. 3 v., i qwistada 1482 13/3 diplom i RA, i quidstadha 1493 24/1 diplom i RA=DD 3 s. 232, j qwiestathom, j qwii stathom, j qwistada 1502 D 12 f. 180 v., i Quistadhe 1534 DD 2 s. 220 avskr., Kwistad(e) 1539 jB, Qvistada, Qvickstada 1550 G. I:s reg. 21 s. 9, Kvista jr, kb, Qvista G. ~ Förleden i namnet är väl gen. av ett mansnamn eller mansbinamn, ovisst dock vilket.⁶ Senare leden är väl plur. av *stadh* m. och Kvista hör säkerligen till de äkta namnen på *-stadha*, där det mycket omdiskuterade⁷ namnelementet väl närmast kan översättas med 'boplats, gård'.

Pingbo *piŋbo*. — Pinkebodha 1539 jB, Pinkebo 1825 jB, Pingbo G. ~ Namnet är synbarligen en parallell till *Pinkebo* i Skerike sn, Västmanland.⁸ Förleden är av oviss innebörd, kanske gen. av ett mansbinamn **Pinke*, jfr dialektordet *pink* 'sparv, bofink', *pinka* 'slå med små och hastiga slag, så att ett klingande ljud uppstår' samt det gamla ordet *pinkare* 'kopparslagare' och *pink* el. *pinke* 'slags fartyg'.⁹ Samma förled är det väl som ingår även i de fyra namnen *Pinkarvet*, ägor i Pingbo, *Pinkharn*, grund i St. Lönnvattnet; *Pinkgården*, åker å nr 1 Kyrkbyn — Pink Gärdet 1871 laga skiftet; *Pinkmören*, åker å nr 3 Gussarvshyttan.

Rasjöbo *raʃjöbo*, (*raʃbo*). — Raassbo 1539 jB, Rasboda 1551 G. I:s reg. 22 s. 58, Rassbo 1632 Sahlstedt, Stora Tuna, Bih. XXXVIII, Rasjöbo jB, jr, kb, G. ~ Rasbo är officiell benämning på nr 1 Rasjöbo och dessutom på gårdar i Gussarvshyttan. Rasjöbo och Rasbo äro ursprungligen samma namn, där förleden är en form av namnet på den intilliggande sjön, *Rasjön*, vars härledning är osäker och flertydig.

Spinkarvet *spiŋkæræ*. — Spinkarfvet nr 1 1850 laga skiftet. ~ Är nu en åker å Lilla Klingsbo. Traditionen i orten vill förlägga namnets uppkomst till tiden för laga skiftet omkr. 1850. »Det skulle ha

⁶ LUNDGREN-BRATE, Personnamn, s. 193, konstruerar ett **Qvi(dh)*.

⁷ Se t.ex. J. SAHLGREN i Namn och bygd 1930 s. 137 ff. och L. HELLBERG ib. 1958 s. 74 ff. samt G. LINDE, Studier över de svenska stannamnen (Uppsala 1951) och där cit. litt.

⁸ Se H. STÅHL, Västeråstraktens ortnamn. Västerås genom tiderna 1 s. 315. Jfr även *Pinkahemmet*, gd i Fröjereds sn, Skarab. län, varom se Ortnamnen i Skaraborgs län 13 s. 79.

⁹ Svenska akademiens ordbok: P 891 f.

blivit en *spinkbit* över.» Namnet är säkerligen äldre och förleden är väl antagligen gen. av ett mansbinamn **Spinke*, jfr *spinke*, *spikke* (Svea- o. Götaland) 'spenslig människa', *spink* m. 'kramsfågel, sparv' och *gråspinke* m. 'gråsparv' (Östergötland).¹⁰

Sundborns socken

Sundborn *səmbən, səmbərŋ*. — i sunneborg 1464 DD 1 s. 115 avskr., j swnnaborg, swnnaborg, j swnnaborgh, j for:de swnnaborgh (2 ggr) 1484 21/1 diplom i RA=DD 3 s. 217 f., mädh suneborne . . sundeborgen, i suneborgen 1495 DD 1 s. 156 avskr., på Szoneborg 1536 G. I:s reg. 11 s. 177, Sunnerboren 1539 Kröningssvärd, Samling s. 16, en äng . . j Swalsjö sockn . ., benempd Sunnerborg 1544 DD 3 s. 43 avskr., wid sonneboren, på sonneboren 1545 DD 2 s. 282 avskr., (Sunnerborener 1549 DD 3 s. 104 or.), på Sunnerborenn 1551 DD 3 s. 123 or. — Sundborn sn 1638, Swndbårn sn 1650, Sundboren sn 1679, Sundborns(s) sn, Sundborns socken 1715—1825 jb. — Sundborn G. ~ Namnet avser urspr. området vid Sundborns by, varifrån namnet lånats som sockennamn i förra hälften av 1600-talet. Angående efterleden *-born* se **Born* i Falu stad. Namnet har tolkats som »den södra boren» av B. Lindén.¹¹ I denna tolkning har B. Ejder instämt.¹² De äldsta originalformerna av namnet innehålla emellertid *Swinna-*, vilket, så vitt jag förstår, förbjuder denna tolkning, som även rent sakligt är mindre tilltalande. Varken Lindén eller Ejder ha motiverat tolkningen. Närmaste *bor*-namn i norr äro *Boränget* och *Borgärdet* mellan Toftan och Svärdsjön över en mil från Sundborn. Antagligen skulle Sundborn vara namngiven från Svärdsjöhållet och betecknad som den *södra* i förhållande till boren mellan Toften och Svärdsjön. Begreppet *söder* brukar i dessa trakter i äldre tid återges med *sudher* och böjningsformer av detta, senare utvecklat till *sör*, se t.ex. det i bl.a. södra Dalarne vanliga *Sörbo* av ett urspr. **Sudhrubodhum*, *-bodha*. Om *sunner* hade ingått i namnet Sundborn, hade man väntat ett **Sunnrebor* el.dyl. under medeltiden. Man kan knappast räkna med något slags dissimilatoriskt bortfall av första *r*:t framför *r* i born. I vissa norska namn, t.ex. *Sundalen* (i *Sundale*

¹⁰ RIETZ s. 657 b.

¹¹ B. LINDÉN, Dalarnas ortnamn. Dalarna s. 167.

¹² B. EJDER i Svensk uppslagsbok, 2:a uppl., bd 27, sp. 1228.

1329) och *Sundfjor* (*Swndfjor* 1500t)¹³ räknar man med *Sunn-* 'söder'. Problemet tarvar en särskild undersökning. För Sundborns del har man emellertid enligt min mening icke att räkna med något *Sunn-* 'söder'.

Enligt min mening ingår i ortnamnet fsv. gen. av mansnamnet *Sunne*.¹⁴ Namnet skulle med andra ord tillhöra den grupp av ortnamn på *-bor(en)*, som innehålla mansnamn eller mansbinamn i förlederna. Just i området mellan Runn och Toftan ligga *Hälsingborn*, *Östborn*, *Karlborn* och *Sundborn*, enligt min mening sammansatta med *Hälsinge*, *Östen*, *Karle* och *Sunne*. I dessa nyssnämnda ortnamn syftar efterleden *-boren* sannolikt ej på olika 'bärplatser' utan på (bebyggda?) delar av en och samma *bor*, nämligen hela området mellan Toftan och Runn. Närmast är jag böjd att uppfatta t.ex. *Östborn* som Östens del av boren eller snarare Östens gård på boren, *Karlborn* som Karles del av boren eller snarare Karles gård på boren. Jfr *Kårtylla*, *Räfstylla*, *Angerstylla* och *Kopatylla* i Torsång, som tydligen betecknat olika gårdar inom området vid *tyllarna*, den stora byn *Tylla*. *Boren* mellan Toftan och Runn bör dock ha kunnat särskiljas från *boren* vid Falun och *boren* mellan Toftan och Svärdsjön. Enligt min mening är *Hobboren* det äldsta *bor*-namnet i området mellan Runn och Toftan och ursprungligen namn på hela den långa boren utefter ån **Hoa*, varom se under *Hosjön* i Vika och *Hobboren* nedan. Möjligen syftar *boor* i belägget *holinger j boor*¹⁵ — faste å ett ting i St. Tuna 1358 12/2 — på en bebyggelse på *boren* mellan Toftan och Runn. Övriga fastar äro från dåvarande Svärdsjö socken.

Backa *bàka*. — a backa 1484 1/12 diplom i RA. — Backa 1539—1555, Backe, Baka 1569, Backa 1575, Baka 1585, Backa 1604—1825 jb. — Backa G. ~ Namnet är obest. höjningsform av ordet *backe* 'liten höjd'.

Baggärdet *bàgæ, bågæ*. — Baggegierdh 1536 G. I:s reg. 11 s. 177. — Baggegärde 1539—1544, Baggegerde 1549, Baggierde 1569, Baggegierdet 1629 1635, Baggegierditt 1638, Baggegerdet 1650, Bagghierd 1679, Bagghierdett 1685, Baggierdet 1715 1725, Baggjerdet 1794, Baggärdet 1825 jb. — Baggärdet G. ~ Förleden kan antingen vara fsv. gen. av mansbinamnet *Bagge* eller gen. pl. av djurordet

¹³ Se Norske gaardnavne 13 s. 388 och 10 s. 439.

¹⁴ Se LUNGGREN-BRATE aa s. 250.

¹⁵ DD 1 s. 30 avskr.

bagge. Senare leden är urspr. best. form av *gårde* 'inhägnat jordstycke'.

Björnmyran *björnmyra*. — Biörne Myran 1640 Tabula geographica, Björnmyra G. ~ Upptas på Tabula geographica som skattehemman. Förleden är gen. sg. av djurnamnet *björn*, senare leden best. form av ortsdialektens *myra* f. 'myr'.

Björssarvet *bjössara*. — Byörssarff 1539—1544, Börsarff:t 1575, Biörnsarffuedt 1604, Biörsare(t) 1635, Biörssarffwe 1638, Biörsarffue 1650, Biörsare 1679, Biörsaree 1685, Biörsarffwet Biersarffwet 1715, Björssarffwet 1725, Bjösarffvet 1794, Björssarffvet 1825 jb. — Björssarffvet G. ~ I det nuvarande *Björssarvet* har även uppgått *Börelssarvet*. 1539 års jb upptar en tåktekarl i *Byörssarff* och en i *Börelssarff*, båda lydande under Risholen. Förleden är sekundär gen. av mansnamnet *Björn*.

Blixbo *blixbo*. — blixboda 1465 29/10 diplom i RA=DD 1 s. 113, blegxbodhe 1477 DD 1 s. 269 avskr. — Bligzbodha 1539, Bligsbodha 1540—1543, Bligzbodha 1544, Blixbodha 1549, Blixboo 1555, Blixbåde 1569, Blixboda 1575, Blixbo 1604 1617, Blixboo 1635 1638, Blixbo 1650, Blixbo 1679—1825 jb. — Blixbo G. ~ I 1539 års jordebok upptas en tåktekarl, som lyder under Risholen. Förleden är fsv. gen. av ett mans(bi)namn, snarast en motsvarighet till det fvn. *Bligr*.¹⁶ Namnet ifråga förekommer även i Danmark.¹⁶ Lundgren-Brate anser¹⁷ med utgångspunkt från den ensamstående namnformen blegxbodhe 1477, att förleden är mansnamnet *Blek*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Boda *boda*. — Fetepeningzbodha 1540—1549, Boda 1550, Bodha 1555, Boodha 1635, Bodha 1638, Boda 1650—1825 jb. — Boda G. ~ Jb 1540 upptager en tåkt. Förleden i det urspr. namnet är väl gen. av ett f.ö. okänt mansbinamn **Fetepening*, och slutleden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. Jfr från 1600-talet gruvdrängsnamn som *Blöt Kucku*, *Tusen Daler* m.fl.¹⁸

Bodarne *smebøanæ*. — Bodena 1618, Boderna 1626, Boodharnee 1629, Bodharna Boderna 1638, Boderne 1650—1685, Bodarne 1715—1825 jb. — Bodarne kb. ~ Gård å Lövänget. Namnet är urspr. best. form pl. av *bodh* 'fäbod?', i senare tid med förleden *Smed*-.

¹⁶ LIND, Norsk-isländska personbinamn sp. 30, LIND, Norsk-isländska dopnamn sp. 149, samt KNUDSEN-KRISTENSEN, Danmarks gamle personnavne 2 sp. 88.

¹⁷ LUNDGREN-BRATE aa s. 28.

¹⁸ Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 5 s. 280 f.

Borgarsveden *börgæsvæn*. — Borgarreswedenn 1629, Borgaresveden 1635, Borgswedhen 1638, Borgsueden 1650, Borghsweden 1685, Borgarsweden 1715, Borgsveden 1725—1825 jb. — Borgarsveden G. ~ Jb 1629 upptar en gård på ett halvt mantal och en tåktekarl. Förleden är gen. av ordet *borgare*, senare leden best. form av *sved* 'svedjeland, svedjefall'. Kanske har den ursprungliga sveden upptagits av någon (f.d.) borgare från Falun.

Bosarvet *bōsæra*. — Båtsarfuet 1626, Bodzarfwet 1629, Bodhzaret 1635, Bodzarffue 1638, Botzarfuet 1650, Bosaret 1679, Bossarett 1685, Bossaret 1715, Bosarfwet 1725, Bossarfwet 1825 jb. ~ Upptas i 1626 års jb som tåktekarlshemman. Avser väl nuv. gården Bosarvet. Förleden är väl gen. av etdera av mansnamnen *Bo*, *Bose*, eller *Bovidh*, jfr *Bosarvet* i Stora Kopparbergs socken.

Brandsarvet *brānsæra*. — en gaard . . branssz arff 1525 DD suppl. s. 32 or. — Brandzarff 1539—1544, Branssarffved 1549, Branssarff:t 1555, Brandzarff:t 1569, Branssarffuet 1585, Brandtzarfwet 1635, Brandzarfuet 1650, Brandsaret 1679, Bransaret 1715, Brandsarfwet 1794 1825 jb. — branssarff 1556 DD 3 s. 174 avskr., Branssarfwet? 1640 Tabula geographica. ~ Var 1539 tåkte. Räknas i dagligt tal till Finngärdet. Förleden är gen. av mansnamnet *Brand*.¹⁹

Buskbo *būskbo*. — Buskbo G. ~ Förleden är väl urspr. gen. pl. eller stamform av ordet *buske* m., syftande på buskvegetation. Om senare leden är pl. av *bodh* 'fåbod?' eller bildat efter mönster av namnen på *-bo* (av urspr. *-bodha*) är ovisst.

Bäckänget *bæk̄sænne*, *bæk̄sængs*. — Bäckänget 1825 jb. — Bäckänget G. ~ År 1866 överflyttat från Svärdsjö socken. Förleden är urspr. gen. sg. av *bäck*, syftande på bäcken söder om byn. Senare leden är best. form av ortsdialektens *änge* 'naturlig äng'.

Bölet *bōlæ*. — Böle(d)t 1539, Böledt 1540, Bölet 1542, Böledt 1543 1544, Böledtt 1549, Böllen 1554, Bolet 1569, Bøllet(t) 1575 1585, Bölet 1604 1617, Böhle 1725 jb. — Böle 1640 Tabula geographica. ~ I jordeböckerna upptaget under Vika socken. Nu gård å Utanmyra. Namnet är best. form av fsv. *bōle* 'bostad, gård'.

***Börelsarvet** — Bergilsarffuit 1536 G. I:s reg. 11 s. 177. — Börelssarff 1539, Borelssarff 1540, Börelssarff 1543, Borelssarff 1544, Bölzarffue, Bölzarffuedt 1604, Bölssare 1617, Börsarfuet 1635, Börsare

¹⁹ LUNDGREN-BRATE aa s. 35.

1679 jb. ~ Jb 1539 upptar en tåktekarl i Börelsarv under Risholen. Det har nu uppgått i Björsarvet. Förleden är gen. av fsv. mansnamnet *Byrghil*, *Böriel*, välkänt från Dalarne under medeltiden, jfr *Borsbo* (*Börilssboda* 1539 Kröningssvärd, Samling s. 160) i Hedemora socken.

Danholen *dānon*. — Dannehollenn 1585, Danholen 1604, Danholm 1617—1825 jb. — Danholm G. ~ 1585 och 1617 upptaget i Vika sockens jordeböcker. Förleden är väl urspr. gen. pl. av *dan* 'dansk', senare leden best. form av ordsdialektens *hol* 'liten kulle'.²⁰

***Fetepenningsboda** se **Boda**.

Finnbodarna *finboanæ* el. *finbo fæboanæ*. — Finneboo 1618 1635, Finneboda 1638—1794, Finnoda 1825 jb. ~ Var 1618 tåktehemman. Förleden är gen. (sg. el. pl.) av folknamnet *finne* 'man från Finland', möjligen använt som mansbinamn, jfr *Finngårdet*. Senare leden är nu best. form pl. av *bodh* 'fåbod'. För finnbebyggelse i Sundborn jfr beteckningen *Hins finnar* (*Hinss Finnarne* 1626 o.dyl., *Hins Finnar* 1825 jb) betecknande urspr. finnbebyggelse vid sjön *Hinsen*.

Finngårdet *fīnāræ*. — Finnegärde 1539—1542, Finnegerde 1543—1569, Finnegierde 1575, Finnegiärde 1585, Finnegårdet 1604, Finnegiärditt 1638, Finnegierdet 1650 1679, Fingierdet 1715 1725, Finn-gjerdet 1794, Finngårdet 1825 jb. — Finngårdet G. ~ I jb 1539 en bonde. Förleden är snarast gen. sg. av folknamnet *finne* 'man från Finland', väl använt som mansbinamn, jfr *Finnbodarna*. Senare leden är ordet urspr. obest. form av *gårde* n. 'inhägnat åkerstycke'.

Folkesbacka *fésbaka*. — Folkarebackan 1539 1540, Folkarebacken 1542 1543, Ffolkarebacken 1544, Folkerebackan 1549, Ffolckarebackan 1555, Folckarebacken 1569, Folkarbakan 1575, Follkarbakann 1585, Folkarebachan 1604, Fålkarsbakan 1617, Folckesbackan 1635, Fålkesbackan 1638, Folkesbacka 1679, Fålkarssbacka 1685, Folkiersbacka 1715, Folkarsbacka 1725, Folkiärsbacka 1794, Folkersbacka 1825 jb. — Folkesbacka G. ~ Jb 1539 en tåkt under Risholen. Det nuvarande namnet är en förvrängning av ett ursprungligare *Folkarebackan*, kanske av ett **Folkwardarbacke*, där förleden vore gen. av ett mot fvn. *Folkvarðr* svarande mansnamn, senare utbytt mot mansnamnet *Folke*.

Gallsjön *gālfōn*. — Galgesiönn 1620, Galiesiöö 1624, Gallgesiönn, Galgssiönn 1629, Galgsjön 1635—1685, Galsjön 1715, Gallsjön 1725,

²⁰ Se J. SAHLGREN i Namn och bygd 1953 s. 15.

Gallsjön 1794 1825 jb. — Gallsjön G. ~ Jb 1620 tre tåkthmn. Förleden ser ut att vara ordet *galge* och kunde möjligen vara ett minne av en gammal avrättsplats vid sjön *Gallsjön*, som ursprungligen burit namnet.

Gråden *gráa*. — Grådhen 1572, Grådann 1575, Grådenn 1585, Grå 1604, Gråå 1617 1635, Perstingzgråå 1638, Porstingzgrå 1650, Perstigh Gråå 1679, Gråå 1685—1825 jb. ~ Var 1572 tåkthmn. Nu gårdar i Sundborns by. Namnet är best. form av **gråd* f., biform till ortsdialektens *gråda* 'mindre fors'. Den i äldre belägg från 1600-talet förekommande förleden *Perstings-*, *Porstingz-* är oklar, snarast gen. av något personbinamn.

Hobborn *hòbøn*. — vppa hoboren 1493 DD 1 s. 149 or., aff hoboren, i hoffboren, pa hoborgen 1495 DD 1 s. 156 avskr. — Håboren 1539—1544, Hoboren 1542—1575, Hob(b)orenn 1585, Hoboren, Hobborn 1604, Håborn(n) 1617, Hobborren 1635, Hobborn 1638 1650, Håbboren 1679, Hobborn 1685—1825 jb. — Hobborn G. ~ Jb 1539 upptar ett stadghmn med tre partägare. Förleden är troligen gen. **Hou* av **Hoa*, ett urspr. namn på nuvarande Sundbornsån, också bevarat i namnet *Hosjö* (se detta namn) i Vika socken. Sammansättningen **Houboren* har utvecklats till *Hoboren* och *o*-ljudet i första stavelsen förkortats framför *b* liksom *y* i t.ex. »*Nybby*» av *Nyby*. Om senare leden se **Born* i Falu stad. Det ursprungliga naturnamnet **Houboren* bör ha betecknat hela »bärsträckan», *boren*, utmed ån mellan Toftan och Runn (eller möjligen mellan Toftan och Hosjön). Se även namnet *Sundborn*.

Hytnäs *hýtñæs*. — Hyttenäs 1575, Hyttenäas 1679, Hytnäs 1685 jb. ~ Nu del av Sundborns by, på en udde, där flera hyttor stått. Var 1575 en utäng. Förleden är snarast gen. sg. av *hytta*.

Karlborn *kålbøn*. — Karlabor 1414 DD 2 s. 12 avskr. — Karleborgnen 1539, Karleboren 1539—1549, Karlborgen 1555, Kaleboren 1569, Kareboren 1575, Kalborenn 1585, Karleboren 1604, Carlebor(e)n 1617, Carlboren 1685 jb. — Karlborn G. ~ Jb 1539 upptar två bergsmän. Namnet har enligt P. Envall²¹ sannolikt givits »efter vårdkassen på Vettberget». Enligt min mening är förleden urspr. gen. av det fsv. mansnamnet *Karle*.²² Om senare leden *born* se **Born* i Falu stad och jfr *Sundborn* och *Hobborn*.

²¹ P. ENVALL i Dalarnas hembygdsbok 1946 s. 66 f.

²² LUNDGREN-BRATE aa s. 148 f.

Karlsbyheden se **Karlsbyn.**

Karlsbyn *ká:byn*. — Karlssheed 1539, Kaarlsshedhen 1540, Karlsshed(h)en 1542—1549, Carlsheden, Kars Hedan 1569, Karlzhedan 1575, Karsbyenn 1585, Karsby 1604, Karsbyn 1617, Kars Byen 1635, Kaarsbyen 1638, Kars(s)byn 1685 1725, Karsbyn 1794 1825 jb. — Karlsbyn G. ~ Jb 1539 upptar tre bönder. Karlsbyheden och Karlsbyn äro tydligen delar av samma bebyggelse. Det urspr. namnet har varit *Karlsheden*. Förleden är säkerligen gen. av mansnamnet *Karl*. P. Envalls hypotes²¹ att namnet urspr. vore ett **Kalungsbyn* 'byn som hör samman med kaln på Vettberget' har intet stöd i äldre skriftformer. Uttalet *Kasbyn* kan jämföras med t.ex. gårdsnamnet *Kols* i Ramsnäs, uttalat *Kos* och utvecklat ur ett äldre *Erik-Ols(sons)*. S-ljudet i uttalet kan mycket väl representera ett urspr. kakuminalt eller supradentalt s-ljud. Senare leden *-byn* i *Karlsbyn* betyder antingen 'gården' eller kanske snarare, eftersom namnet är relativt ungt, 'byn'. Slutleden i *Karls(by)heden* är best. form av *hed* f. 'skog, skogig sandås'. Jfr *Heden* i Stora Kopparbergs socken.

Kolarbo *kø:bo*. — Kolarebodha 1539 1549, Kolareboda 1569, Kolarboda 1575, Kollareboda 1585, Kålareboda 1604 1617, Kolareboda 1638, Kohlareboda 1650 1679, Kohlarboo 1685, Kohlarboda 1715 1725, Kohlarbo 1794 1825 jb. — Kolarbo G. ~ Jb 1569 upptar en kronolandbo. Förleden är gen. av yrkesnamnet *kolare* — bl.a. 1626 skattade gården två stigar kol. Senare leden är pl. av *bodh*, sannolikt i betydelsen 'fäbod'. Jfr *Kolarbo* i Aspeboda sn.

Kolbergsbo *kø:vasbo*. — Kolbegzboda 1586, Kolbergzboda 1604 1617, Kolberghbodha 1635, Kolbergzboda 1638, Kohlbersboda 1650, Korbergh 1679, Korbergh, Kohlbergbo 1685, Kårberg 1715, Kårberg 1725, Kårberg 1794, Kårberg 1825 jb. — Kolbergsbo G. ~ Jb 1586 upptar två bönder. Förleden är säkerligen urspr. gen. av ett mansnamn eller mansbinamn, kanske ettdera av namnen *Kolben* eller *Kolbiorn*.²³ Slutleden är urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Korså *kø:sqanæ* (äldre uttal), *kø:sa brúk*. — Korså G. ~ Namnet efter läget vid sammanflödet av Baggbäcken och Mjölñarån. För begreppet *korså* jfr *korsväg* och *väggors* om två vägar som korsa varandra eller mötas.

Kragsveden *kr@:gsvan*. — Kragsveden G. ~ Namnet är relativt ungt. Förleden är möjl. urspr. ett med de från södra Dalarna kända

²³ LUNDGREN-BRATE aa s. 152 f.

orden *krak* n. 'hässjevirk, hässjegubbe', *krake* m. 'stubbe, risig och besvärlig gren' etc., adj. *krakug* 'risig, besvärlig' sammanhängande ord. Senare leden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

Kristineberg *kristinebærη* el. vanl. *bærη*. — Kristineberg G. ~ Ungt namn.

Krokforsen *krøkførssn*. — ena lindho krokfors 1403 DD 1 s. 61 avskr., en lind östan åhn, som kallas Krokfors 1404 DD 1 s. 65 avskr. — Kroochforsen, Krokforssen 1539, Krookforsen 1540, Krookforssen 1543, Krockforssen 1549, Krofforss 1575, Krockfårs 1604, Crochforssen 1617 jb. — Krokfors G. ~ Urspr. namn på en fors, *Krokforsen*, i Sundbornsån, »forsen som gör en krok».

Kårberg se **Kolbergsbo**.

Kårtäkt *kætæhta*. — Korghareteckthene 1539, Korgharetecktene 1540—1543, Karingetecktene 1544, Korgaretechtten 1549, Korgaretecht 1555, Korgartekan 1575, Kortectenn 1585, Kårtechten 1635, Kortectan 1638, Kårtechten 1650, Korcktecht(en) 1679, Kårtächt(en) 1685, Kårletecht, Kårtächt 1715, Kåhretächt Kohrtächt 1725, Kåretägt 1794, Kårtägt 1825 jb. — Kårtägt G. ~ 1539 täktekarlshemman. Förleden är urspr. säkerligen gen. av ett bl.a. från det medeltida Arboga känt mansbinamn *Korghare*, väl från början ett yrkesnamn med betydelsen 'korgmakare'.²⁴

***Käringtorp**. — Kerringetorp 1642, Käringetorp 1650, Kieringtorpp 1679, Kiäringtorp 1715, Kieringetorp 1725, Kiäringtorp 1794, Käringtorp 1825 jb. ~ Nu okänt. Förleden är gen. av ordet *käring*, jfr *Tjärintäkt* i Stora Kopparbergs socken. Ordet *torp* 'dagsverkstorp' används ej genuint i ortens namnskick.

Lilltäkt *liltækt*. — liisle tekth 1452 12/4 diplom i RA. — Lilletächt 1679, Lill Tächt 1685 jb. — Lilltägt G. ~ Förleden är urspr. fsv. böjningsform av adj. *litol* 'liten', senare leden *täkt* f. 'intaga, nyodling'.

Lisselbo *lisslboan*, *lisslboane*, *lisslbo* (yngre uttal). — Litzlebo 1679, Litzleboda 1685 jb. — Lisselbo G. ~ Förleden är urspr. böjningsform, *lit(s)lu*, *lisslu*, av adj. *liten*, fsv. *litol*. Senare leden är best. form av *bodh* 'fäbod?'.

Lumsviken *lumsvijsa*. — Lumsswikenn 1576, Lumswijken 1604, Lumswicken 1685, Lumswijken 1715, Lumsviken 1815 1825 jb. — Lumsviken G. ~ År 1576 en åbo. Förleden är oklar. Den ingår i flera,

²⁴ SÖDERWALL aa suppl. s. 417.

tydliga etymologiska samhörande namn bl.a. i Bergslagen och Gästrikland: *Lumsviken*, gd, och *Lomsen* (*lòm̥sn̥*, Lomsen G), sjö, med *Lomsbäcken* (*lòm̥sbéj̥sn̥*), bäck från Lomsen, i Sundborn, *Lumsen* (*lòm̥sn̥*, *lòm̥søn* † Lumsen G), sjö, med *Lumsheden* (*lòm̥san* Lumsheden G), by i Svärdsjö, *Lumsen* (*lòm̥sn̥*, Lumsen G), sjö i Malingsbo socken, *Lumsån* (*lòm̥sãa*, Lumsån G), å, avlopp från föreg., i Malingsbo och Söderbärke socknar, *Lomsjön* (*lòm̥fjøn*, Lomsjön G), sjö mellan Årsunda och Valbo socknar, Gävleborgs län, och de med detta sjönamn sammanhängande *Lomsheden* (*lòm̥shéd̥n̥*), tallhed i Årsunda, *Lumsvik* (*lòm̥svik* ~ *lòm̥svik*, Lumsvik G), by, Årsunda, samt, på andra sidan av sjön, *Lomshed* (*lòm̥shé*, Lomshed jb G), gd i Valbo socken. I samtliga fall utom i fallet *Lumsviken* i Sundborn synes vi ha att göra med sjönamn, *Lomsen*, *Lumsen*, *Lomsjön*, till vilka bildats namn på vid sjöarna belägna lokaler, *Lumsheden*, *Lomshed*, *Lumsån*, *Lumsvik*. Namnet *Lumsen* i Malingsbo har av E. Hellquist²⁵ alternativt tolkats som en parallell till sjönamnet *Lomsen* i Jösse och Fryksdals härad, Värmland, vilket han, säkerligen med rätta, anser innehålla fågelnamnet *lom*. Samma tolkning av detta namn ger Ort-namnskommittéen.²⁶ Enligt min mening utgå alla dessa sjönamn från ett ursprungligt **Lom(a)siö(n)*, där förleden är kompositionsform el. gen. pl. av fågelnamnet *lom*. Det långa *o*-ljudet har i formen *Lomsjö(n)* förkortats framför konsonantförbindelsen *-msj-* och i tillräckligt gamla namn gett ett uttal med *u-* eller *ø*-ljud, jfr de två olika uttalen för *Lumsen* i Svärdsjö samt *Lomsjön* (med slutet *o*) och det intilliggande *Lomshed* (med *ø*-ljud) i Valbo socken.

Namnet *Lumsviken* i Sundborn kan förklaras på samma sätt, om man förutsätter, att förleden även i detta fall är ett sjönamn **Lomsiö(n)*, ett äldre namn på hela södra delen av sjön Toftan? *Toftan* (*Toffte siö* 1560 Rasmus Ludvigssons memorial) skulle i så fall från början endast ha avsett sjöns norra del och snarast vara sekundärt till bynamnet *Tofta* i Svärdsjö. Den sydöstligaste stora viken i denna **Lomsiö* — jfr Forsslund:²⁷ »Lumsviken är Toftans sydöstra bukt» — har så, eftersom den är den mest utpräglade viken i sjön, kallats **Lomsjövik*.

Löpholen se Lövhult.

²⁵ E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 1 s. 353.

²⁶ SOV 2 s. 61 och SOV 6 s. 99.

²⁷ FORSSLUND, Med Dalälven III: 3 s. 17.

Lövhu^lt *løphøn, løphøn* (äldre uttal), *løvhult*. — Lööpholen 1539—1544, Lopholen 1549 1555, Hollen 1569, Löpholenn 1575, Lophollen 1585, Löpholen 1604 1617, Lopholenn 1619, Lopholen 1635, Löpholn 1639—1825 jb. — Löfhult G. ~ Förleden i det äldre namnet synes vara gen. eller kompositionsform av ordet *loppa*, men kan även tolkas på annat sätt. Senare leden är best. form av orstdialektens *hol* 'liten rund kulle'. Namnet *Lövhu^lt* är en av eufemistiska skäl gjord konstruktion. Ordet *hult* 'skog' finns ej i dessa traktens genuina ortnamn. Jfr *Hult* och *Hultåsa* i Stora Kopparbergs socken.

Lövnäs *løvnæs*. — Löfnäs G. ~ Som bebyggelsenamn är Lövnäs tydligen ungt. Om det återgår på ett äldre naturnamn, kan förleden syfta på lövtäkt, jfr *Lövberg* i Stora Kopparbergs socken.

Löväⁿge^t *løväⁿge^t*. — Löfänget G. ~ Förleden *Löv-* syftar väl på lövtäkt, jfr *Lövberg* i Stora Kopparbergs socken. Senare leden är best. form av orstdialektens *änge* n. 'naturlig äng'.

Mjölnarvallen *mønⁿærv^ln, mønⁿærv^lanæ*. — Möhlnarewallen 1679, Miöhlharewallen 1685, Mölnare Wall 1725 jb. — Mjölnarvallen ml G. ~ Förleden är urspr. gen. sg. av yrkesnamnet *mölnare* 'mjölnare'. Senare leden är väl best. form av *vall* 'fäbodvall'.

Näsänget *næsänⁿa*. — Näsänget 1825 jb. ~ Gården ligger på ett näs i sjön Toftan. Senare leden är best. form av orstdialektens *änge* n. 'naturlig äng', i uttalet plural.

***Olsarvet**. — Oolssarff 1543, Olssarff 1544, Oloffzarff 1547, Oloffzarffvedt 1549 jb. — Oluffzarffwet 1640 Tabula geographica. ~ Låg norr om Östborn. På 1500-talet upptaget under Torsångs socken. Förleden är gen. av mansnamnet *Olov*.

Persarvet *pæsærvæ*. — Pederssarff 1539—1544, Pederssarffuedt 1549, Perssarff:t 1555, Persarffuett 1575, Pärsarffuet 1585, Persarffuedt 1604, Peersaret 1635, Perssarffue 1638, Persarfuet 1650, Perssare 1679, Pehrsare 1685, Persarfwet 1715 1725, Persarfvet 1794 1825 jb. — Persarfvet G. ~ 1539 års jb upptar en åbo. Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Peter* (*Per*).

Ramsnäs *råmsnæs*. — Ramsnäs 1556 1569, Ramsznäs 1575 1585, Ramsnäs 1604—1635, Ramssnäs 1638, Ramnäs 1650, Ramssnäs 1679, Ramsnäs 1715—1825 jb. — Ramsnäs G. ~ Förleden är väl gen. av ordet *ramn* 'korp', kanske använt som mansnamn.

Riset *rísæ, ríss*. — Riset 1866 jb. — Riset G. ~ Namnet är best. form av ordet *ris* 'skog, småskog', varom se under *Gruvriset* i Stora Kopparbergs socken.

Risholen *rîsholn*. — a riisolen 1461 DD 1 s. 111 or., Riiszolen 1530 G. I:s reg. 7, s. 95, en gård . . Rijszortt 1533 G. I:s reg. 8 s. 189, paa rijssholen 1534 DD 2 s. 221 or., på Riiszoord 1536 G. I:s reg. 11 s. 12, i Rijssordt, Rijshordt 1537 G. I:s reg. 11 s. 223, på Riiszordenn 1537 G. I:s reg. 11 s. 226. — Rijssholen 1539—1542, Rijssholen 1543, Risholen 1549 1554, Rijssolen 1569, Rishol 1575, Rishorn 1617, Rysholn 1725 jb. — Risholn G. ~ Förleden är ordet *ris* 'skog, småskog', varom se under *Gruvriset* i Stora Kopparbergs socken. Senare leden är best. form av ortsdialektens *hol* 'liten, rund kulle'.

Rostberg *rîstbarg*. — Öf., Ned. Rostberg G. ~ För äldre namnformer och namnets förklaring se *Rostberg* i Stora Kopparbergs socken, där en del av den urspr. byn är belägen.

Rupstjärn *rúpsæn ä, rúpsæn, rúpsæn*. — Rup Kärn 1775 Linge, Svärdsjö s. 468. — Rupstjärn G. ~ Förleden i det ursprungliga tjärnnamnet är oklar. Den kan möjligen hänga samman med det sörmländska dialektordet *ruffse* n. 'torva av många tätt sammanvuxna sädesstånd',²⁸ ortsdialektens *rufsa* 'bringa i oordning',²⁸ adj. *rufsu(g)* 'rufsig' etc. och i så fall syfta på vegetationen vid eller i tjärnen. För en övergång *-fs-* till *-ps-* jfr växlingen *näpsa, näfsa* i fsv.

Sandsberg *sansbårg*. — Sandsberg G. ~ Förleden kan vara gen. sg. av sv. dialekters *sand* 'sandstrand', såvida namnet ej är helt konstruerat i nyare tid.

***Skarptäkten** *skîrptäkta*. — Skarptächten 1685 jb. ~ I jb 1685 oskattlagt bergsfrälse. Nu »täkt» å Kolarbo. Förleden är böjningsform av sv. dial. *skarp* 'torr, hård (brukad)', syftande på jordmånens beskaffenhet. Senare leden är *täkt* f. 'intaga, nyodling'.

Skuggarvet *skûgæræ*. — Skuggarfvet G. ~ För äldre namnformer och namnförklaring se *Skuggarvet* i Stora Kopparbergs socken, där en del av den urspr. byn är belägen.

Skäggheden *fåqđana, fêranæ*. — Skeggeheden 1539—1542, Skeggeheden(d) 1543 1544, Skäggeheden 1549, Skeggeheden, Skegge Hedan 1569, Skegeheden(n) 1575, Skegeheden(n) 1585 1604, Schieggieheden 1617, Skiäggeheden 1638, Skäggeheden 1650, Skiegheden 1679,

²⁸ RIETZ s. 541 b; MAGNEVILL, Bjursåsmålet.

Skieggeheden 1715, Skiäggeheden 1725, Skäggeheden 1794, Skägg-heden 1825 jb. — Skäggheden G. ~ Jb 1539 upptar tre åboar. Förleden är sannolikt fsv. gen. av mansnamnet *Skägge* — jfr det norr om Skäggheden liggande *Karlsheden*, nu *Karlsbyn* — knappast växtnamnet (*finn*)*skägg*²⁹ 'Nardus stricta', som i bl.a. Enviken vanligen kallas *håra*, i så fall syftande på växtligheten, jfr *Linghed* i Svärdsjö sn. Slutleden är best. form av *hed* 'skog, skogig sandås'. Jfr *Heden* i Stora Kopparbergs socken.

***Snyssingsboda.** — Snyssingzbodha 1539, Snyssingssbodha 1540, Snyssyngssbodha 1542, Snyssyngzbodha 1544, Snyssingzbodha 1549, Snyssingzboda 1575 jb. ~ Betecknas 1539 som »nyss bygt». Förleden ser ut att vara gen. av ett f.ö. okänt mansbinamn.

Spadarvet *spáræ*. — Spadere 1617, Spadarfwet 1635, Spadarffuett 1638, Spaderafue 1650, Spare 1679, Sparet, Spadarfwet 1715 jb. — Sparet 1640 Tabula geographica. ~ Gård i Sundborns by. Förleden kan vara gen. av ett mot fvn. *Spaði*³⁰ svarande fsv. mansbin. **Spade*.

Storsveden *stòsvæn*. — Sweddia 1539 1540, Swedia 1542, Sweddia 1543, Swedia 1544, Suidia 1555, Sweden, Store Sweden 1569, Sweden, Storeswedenn 1575, Storesuedenn 1585, Storesweden 1604, Stoor Swedenn 1635, Storsweden 1650—1725, Storsveden 1794 1825 jb. — Storsveden G. ~ De äldsta namnformerna utgå från det fsv. *svipia* f. 'svedjeland'. I de från mitten av 1500-talet uppträdande namnformerna är förleden böjningsform av adj. *stor*, senare leden best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

***Stängslen.** — Stengzlen 1626, Stengzlen 1635, Stengzlan 1638, Stengzlen 1650 jb. — Stengsslan 1650 Tabula geographica. ~ Var ett tåkthehman. Upptas på Tabula geographica öster om Blixbo. Namnet är väl snarast pl. av det från södra Dalarne kända dialektordet *stängsel* n. 'inhägnat område' och har väl från början betecknat en inhägnad nyodling.

Sundborn *smbss bijn*. — Szoneborg 1536 G. I:s reg. 11 s. 177. — Sunerboren 1539 1542, Sunnerboren 1540 1549, Swneboren 1569, Swneboren 1575, Swneborenn 1585, Sunnboren 1604, Sundborn 1617, Sundborren 1635, Såndboren 1679, Sundborn 1638—1825 jb. ~ För medeltida former och namnets förklaring se under sockennamnet.

²⁹ A. LYTTKENS, Svenska växtnamn s. 1406 ff.

³⁰ LIND, Norsk-isländska personbinamn sp. 349. Se H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 63.

Superbacka se **Överbacka**.

Torpet *térpæ*. — ? Johans(s)torp 1626—1679, ? Torp 1715 1725 jb. — Torp 1640 Tabula geographica, Torpet kb. ~ Gård i Finngärdet. Namnet är best. form av ordet *torp* i oviss betydelse, 'dagsverkstorp'? Elementet *torp* ingår ej i ortens genuina ortnamn.

Turbo *tùrb@ancæ*. — Tureboda 1575 jb. — Turbo kb. ~ Nu gård, Lövänget. Förleden är väl gammal gen. av mansnamnet *Ture*, senare leden pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Utanmyra *ùtamýra*. — Utan Myran 1640 Tabula geographica. — Utanmyra G. ~ Upptas på Tabula geographica som ett bergsmansfrälshemman. Förleden är prep. *utan* 'utanför, utom'. Senare leden är best. form av ordsdialektens *myra* f. 'myr'.

***Ånarvet**. — Ånarff 1539, Åånarff 1540—1544, Ånarffuett 1575, Ånarffuett 1604, Ånarfwet 1613, Ånarfue 1638, Åhnarfuet 1650, Ånare, Ånnåre 1679, Åhnare 1685, Ånarue 1715, Åhnare, Ånarfwet 1725, Ånaret 1794, Åhnarfvet 1825 jb. — Åhnarfvet 1640 Tabula geographica. ~ 1539 års jb upptar en åbo under Risholen. Var beläget norr om Danholen. Förleden är väl urspr. gen. av ett mot fvn. mansnamnet *Áni* svarande fsv. mansnamn, känt endast från ortnamn.

***Årberget** *årbarja*, *årbárja* (sällsynt uttal). — Årberget 1631, Åhrberget 1635, Åhrbergitt 1638, Åhrberget 1650, Åhrberg 1679, Orberget 1715, Ohret 1725 jb. ~ År nu benämning på skogspartiet mellan Sundborns by och Folkesbacka. Jb 1631 upptar en kolare. Förleden är oklar. Den kan möjligen urspr. vara fsv. gen. sg. av ordet *å*, syftande på nuvarande Sundbornsån.

Önsgärdet *óns@aka*. — Onssteckt 1539, Onsteckt 1540, Önsteckt 1542, Öns(s)tecktt 1543 1544, Önstächt 1555, Öndztächt 1569, Önsstäcktt 1575, Önszgerdett 1585, Önsegerdet 1604, Önsegierdett 1617, Önssegierdet 1635 1650, Öndzgierde 1679, Önssgiärdett 1685, Önsgerdet 1715, Önsgiärdet 1725, Önsgerdet 1794, Önsgärdet 1825 jb. — Önsgärdet G. ~ Tillhörde 1539 biskopsgården i Västerås. En åbo. Förleden i det urspr. namnet är gen. av fsv. mansnamnet *Önder*.³¹ Slutleden är från början ordet *täkt* 'intaga, nyodling', senare ersatt med best. form av *gårde* 'inhägnat jordområde'. Jfr *Önsgårde* i Vika socken.

Överbacka *òvæbaka*, vanligen *sùvæbaka*. — Suparebackan 1539—1542, Suparebacken 1543, Suuparebacken 1544, Subarbakann 1575,

³¹ B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier 1: 2 s. 116.

Syuparebaka 1585, Superbachan 1604, Superbakan 1617, Suparbackan 1635, Suparebackan 1638, Superbacken 1650, Suparebacka 1679, Superbacka 1685 1715, Supporbacka, Supperbacka 1794, Superbacka 1825 jb. — Superbacka G. ~ 1539 års jb upptar en åbo. Förleden i det urspr. namnet är väl fsv. gen. av ett f.ö. okänt mansbinamn **Supare*, kanske bildat till äldre svenska *supa* 'äta supanmat'. Binamnet har knappast haft betydelsen 'drinkare'. Det nuvarande namnet, som införts av eufemistiska skäl, är förmodligen en »lärd» översättning av förleden *Super-*, vilken felaktigt eller skämtsamt uppfattats som lat. *super* 'över'.

Svärdsjö socken

Svärdsjö *svøfθ*. — Swerdhesiö Sochn 1357 DD 1 s. 29 avskr., suard siö sochen, suerd siö sochen 1358 DD 1 s. 30 avskr., ecclesia Swärdhasiö 1405 DD 1 s. 65 avskr., i Sverdasiö 1464 DD 1 s. 113 avskr., Swerdziö Sochen, Swerdziö Sochen 1464 DD 1 s. 114 f. avskr., Swærdisiö Swerdsiö 1469 Linge, Svärdsjö s. 1 or., swærdesiö sognh 1477 DD 1 s. 269 avskr., i swerdesyø 1484 21/1 diplom i RA=DD 3 s. 218, Swärdsiö 1488 DD 1 s. 275 avskr., i swerdhesyø 1491 u.d. diplom i UU, Swerdissiö sokn 1492 DD 1 s. 147 avskr., Aff Swærdhesiö 1493 DD 1 s. 149 or., suerdsiö sochen 1495 DD 1 s. 156 avskr., Sualesiö sockn 1526 G. I:s reg. 3 s. 273, Suælæsiö 1527 G. I:s reg. 4 s. 240, Suärds öö 1529 G. I:s reg. 6 s. 210, Swarldszö 1531 G. I:s reg. 7, s. 375, Swalsiö 1534 G. I:s reg. 9 s. 259, Swerdesiö prestegieldh i Östre Dalerne 1538 G. I:s reg. 12 s. 62, swärdhesiö sokn 1539 DD 2 s. 237 or. — Swalessyø sn 1539 1540, Swalessyø sn 1542 1544, Sualsziö sn 1549, Swärdsiö sn, Suerdssiö sn 1569, Swerdsio sn 1575, Swerdesiö sn 1585 1604, Swerdsiö sn 1617, Suerdsiö sn 1639, Swärdsiö sn 1685, Swärdssiö sn 1715 1725, Sverdsiö sn 1794, Svärdsjö sn 1825 jb. ~ Namnet åsyftar urspr. nuvarande *Svärdsjön*, har därifrån överflyttats till bebyggelsen vid denna, nuvarande *Kyrkbyn*, och sedan lånats som sockennamn. Socknen omfattade förr även Enviken och större delen av Sundborn. B. Lindén förklarar¹ namnet som 'sjön med grässtrand eller gräsboten'. Förleden skulle snarast vara fsv. pl. **Swardha-* av ett mot sv. dialekters *sval*, *svål* (*grässvål*) 'gräsboten' svarande ord.

¹ LINDÉN aa 1: 3 s. 116 ff., jfr även K. LINGE, Svärdsjö s. 1 ff.

Alderriset *alderrísø*. — Alderriset kb, G. ~ Förleden är trädnamnet *alder* 'al', senare leden best. form av *ris* 'skog, småskog', varom se *Gruvriset* i Stora Kopparbergs socken.

Arnbo *arnbo*. — Arnbo G. ~ Förleden är väl som Linge² antar gen. av mansnamnet *Arne*. Senare leden är väl pl. av *bodh* 'fäbod?'.
Backa *bàkva*. — Backa 1539—1555, Backe 1569, Baka 1585, Backa 1604—1825 jb. — Backa G. ~ Jordeboken 1542 uppftar två bönder. Namnet är böjningsform av ordet *backe*.

Backabro *brøggaklan, bróa, bækvró*. — Brogården 1667 ka, Backabro 1756 db, Backa Bro 1785 hfb Linge, Svärdsjö s. 461, Backabro G. ~ Är enl. Linge a.st. en del av byn *Backa*. Slutleden syftar på en *bro* över en bäck till Fläddran.

Backanäs *baknæs*. — Näs liggandes i Tofftha, näsett 1464 DD 1 s. 115 avskr. — Näasset 1539, Nässet 1540—1543, Nässedth 1549, Näs 1555, Näs 1569, Näsedtt 1604 1617, Näsitt 1639, Näset 1715—1825 jb. — Backanäs G. ~ Är enligt Linge² en del av Backa. Ligger på en udde i Toftan.

Backa-Rösslen *bakvrólla, rólla*. — Backa Rögsel 1773 db, 1785 hfb Linge, Svärdsjö s. 462. ~ Nu en gårdsgrupp i Backabro. Namnet *Rösslen* är best. form av det i bergslagen rätt vanliga dialektordet *röjsel, rössel* f. 'röjning, nyodling'. En annan gård är *Bengtshed-Rösslen* (*bægserélla*).

Baståsen *bástasø*. — Badstuguåsen 1785 hfb Linge, Svärdsjö s. 477, Baståsen G. ~ Förleden är som Linge a.st. påpekar ordet *badstugu, bastu*.

Bengtsheden *bæysan*. — benktz hedhen 1539 DD 2 s. 237 or. — Beinctzhedh 1539, Beinctsshedhen 1540, Beinctssheden 1542, Benctzhedhen 1549, Bängss Hedan 1569, Bengzhedann 1575, Bengzheden 1604, Bengzhedan 1639, Bengshed 1715, Bengsheden 1725, Bängsheden 1794, Bengtsheden 1825 jb. — Bengtsheden G. ~ Jb 1539 uppftar sju bönder. Förleden är gen. av mansnamnet *Bengt* (av *Benedictus*), senare leden obest., resp. best. form av *hed* f. 'skog, skogig sandås'.

Bengtshed-Åkern (*bægse)ákø*. — Åkre 1543, Åkren 1569, Åkrenn 1575, Åckrenn 1585, Åkerenn 1617, Åkrenn 1635, Åkren 1685, Åkern 1715—1825 jb. — Bengtshedsåkern kb. ~ Jb 1569 uppftar 29 spann-

² LINGE aa s. 461.

land. Ligger vid Bengtsheden. Namnet är möjl. urspr. dat. sg. *åkre* av ordet *åker*, senare omändrat till best. form av samma ord.

Björnmossen, Lilla *liʃbjo̥rmɔsən, liʃla bjø̥rmɔsən*. — Biöremossa 1629, Biörnmossa 1635, Biörnmåsa 1639, Biörmåsa 1685, Biörnmåsa 1715, Biörnmossan 1794, Björnmåsen 1825 jb. — L. Björnmossen G. ~ Stora Björnmossen ligger i Ockelbo socken. Förleden är en form av djurnamnet *björn*, senare leden best. form av *mosse*. Namnet är urspr. ett namn på mossen intill.

Boda *bø̥v*. — a bodum 1358 DD 1 s. 30 avskr., j bodum 1400 28/4 diplom i RA=DD 1 s. 57, i Bodum 1406 SDns 1 s. 574 or., i bodom 1495 DD 1 s. 156 avskr. — Bodha 1539—1549, Boda 1555, Båda 1569, Boda 1575 1585, Bodha 1604 1617, Boodha 1635, Bodha 1685, Boda 1715—1825 jb. — Boda G. ~ Namnet är pl. av *bodh* väl i betydelsen 'fäbod'. Jfr *Boda* i Sundborn.

Borgärdet *bø̥rjæ̥tə, bø̥rjæ̥dæ* r. — Boragierdhe 1357 DD 1 s. 29 avskr., i borgärde 1495 DD 1 s. 156 avskr. — Borgärde 1539—1543, Borgerde 1544—1555, Borgergerde 1569, Borgierd 1575, Borgerdett 1585, Borgerd 1604, Borgierdett 1617, Borgiärdit 1639, Borgiärdet 1685, Borgiärde 1715, Borgjerdet 1794, Borggärdet 1825 jb. — Borgärdet G. ~ Förleden är urspr. gen. sg. **borar* av *bor* 'ställe där man bär båtar' el.dyl., se **Born* i Falu stad och *Sundborn* samt jfr *Boränget*. Förleden i namnet syftar väl på »bärsträckan» mellan Toftan och Svärdsjön. Senare leden är urspr. best. form av *gårde* 'inhägnat jordområde'.

Boränget *bø̥ræ̆nɛ̆*. — Borängith 1571, Borenghe 1576, Borängitt 1585, Boreng:t 1604, Boreng 1617, Boränge 1635, Borängie 1639 1685, Biörangie 1715, Båhränge 1725, Boränget 1794, Boränge 1825 jb. — Boränget G. ~ I jb 1576 upptas två åboar. Förleden är densamma som i *Borgärdet*, se ovan, och syftar på samma *bor* mellan Toftan och Svärdsjön. Slutleden är best. form av ortsdialektens *änge* 'naturlig äng'.

Brattbacken *bræt̆bakv*. — Brattbacken ml G. ~ Förleden är böjningsform av adj. *bratt* 'brant'. Slutleden är i uttalet böjningsform av *backe*.

Brattberget *bræt̆bæ̆rɛ̆*. — Brattebergs fäb. 1825 jb. — Brattberget ml, G. ~ Förleden är böjningsform av adj. *bratt* 'brant', senare leden best. form av *berg*. Ursprungligen namn på berget, där gården ligger.

Båtpers *båtþæs*. — Båt Pärs torp 1735 Linge, Svärdsjö s. 477, Båt-pers G. ~ Namnet innehåller väl som Linge a.st. påpekar det från Älvsborgs lösen kända personnamnet *Båte Peder*.

Bölet *bølv*. — Böledt 1539, Bö(ö)ledt 1540—1544, Böledth 1549, Bölet 1555, Böllet 1569, Bölett 1575 1585, Böledt 1604 1617, Bööleth 1635, Bölett 1639, Böhle 1685, Böhlet 1715 1725, Bölet 1794, Böhlet 1825 jb. — Böle G. ~ Jb 1539 upptar en åbo. Namnet är best. form av fsv. *böle* 'bostad, gård'.

Falkåsen *fålkåsn*. — Falkåsen G. ~ Enligt Linge³ är förleden i det svenska namnet på byn, vars finska namn var *Viimäki*, soldatnamnet *Falk*.

Gråsala *gråssala, gråssalbyñ*. — j grade säliuan 1358 DD 1 s. 30 avskr., grado sälia 1359 DD 1 s. 30 avskr. — Gråsellia 1539—1549, Gråsila 1555, Grås(s)elia 1569, Gråsellia 1575, Gråszelia 1585, Gråsalettt 1617, Gråssaleth 1635, Gråssahla 1685, Gråsala 1715, Gråssahla 1725, Gråsala 1794 1825 jb. — Gråsala G. ~ I 1539 års jb upptas en åbo. Namnformen från 1358 får väl uppfattas som en felform för ett *j *gradesälium* el.dyl. Förleden är snarast fsv. gen. sg. av ett mot dalska dialekters *gråda* 'ström, fors' svarande ord, väl syftande på någon ström i Gråsalaån. Senare leden är plur. av *säl* 'fäbod'.⁴

Gårdvik *gårdvik*. — Gårdwijk 1539—1543, Gårdvick 1549, Gårdeuick 1555, Gårdewych, Gårdeuick 1569, Gårduick 1575 1585, Gårde-wich 1617, Gårdwijck 1639, Gårdwijk 1685—1725, Gårdvik 1794 1825 jb. — Gårdvik G. ~ Jb 1542 upptar sju åboar. Förleden är väl fsv. gen. pl. av *garþer* m. 'gård', snarast i bet. 'fiskegård', jfr fsv. *fiskiagarþer*. Man har väl haft fiskegårdar i viken vid Toftan, där byn är belägen.⁵

Hedsveden *hēsven*. — Hedsveden kb, G. ~ By vid Bengtsheden. Förleden syftar väl på samma *hed* som *-heden* i Bengtsheden. Senare leden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

Hillersboda *hillsbödan*. — Hillersboda 1844 hfb Linge, Svärdsjö s. 465. ~ Lär från början ha varit fäboddar till Bengtsheden och Boda, se Linge a.st. Förleden kan av brist på äldre namnformer ej säkert tolkas. Förmodligen är den gen. av ett mansnamn, jfr *Hillersbo* (*in*

³ LINGE aa s. 478.

⁴ Se J. SAHLGREN i Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1941 s. 9. Om *säl* se även F. HEDBLÖM, De svenska ortnamnen på säter s. 9 ff.

⁵ LINGE aa s. 465.

Hillolfsbodhum 1371) i Möklinta socken, Västmanland, där förleden är gen. av mansnamnet *Hildolf*. Senare leden i Svärdsjö-namnet är best. form pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Hobergssveden *höbøssvén*. — Hobbers Sveden 1775 hfb Linge, Svärdsjö s. 462, Hobergssveden G. ~ Gården ligger vid *Hoberget*. Detta namn, som förekommer på flera håll i Sverige, bl.a. Dalarne, är oklart. Det innehåller möjligen böjningsform av ett mot isl. adj. *hór* 'hög' svarande ord.⁶ Slutleden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

Holvret *hólvrø*. — Holfret G. ~ Namnet är väl best. form av ett dialektord *holver* 'stenig mark, blockmark?', jfr K. E. Forsslund:⁷ »väldiga 'stenhólver' överallt i skogen, massor av stora kala block».

Hökviken *høkviŕsa*. — Hökwijken 1539, Hookwijken 1540 1542, Hookwiiken 1543, Hookwijken 1544, Hökeviken 1549, Hökeuiken 1555, Höckuiken, Hökewyken 1569, Hucviken 1571, Hökeuiken 1575, Hockeuikenn 1585, Höckewiken 1604, Höchewichen 1617, Högh Wijkenn 1635, Höckwijken 1639, Höökwijken 1685, Hökwijken 1715 1725, Hökviken 1794 1825 jb. — Hökviken G. ~ Förleden är dunkel. Uttalet och de äldre namnformerna från bl.a. 1540 och 1543 visa, att vi ha att utgå från en form med *o-* eller *u-*ljud. Namnet skulle kunna tänkas innehålla det av Hellquist⁸ för gårdnamnet *Hok* i Svenarums socken, Jönköpings län, antagna ordet *hok* 'udde?', som uppträder även i den isländska avledningen *høkja* 'krycka' och som är avlydande till det vanliga ordet *hake*. I så fall skulle förleden syfta på den mycket karakteristiska udden, som skjuter ut i viken nordost om byn. Jag föredrager dock att i förleden se gen. pl. (eller möjl. stamform) av en motsvarighet till fågelnamnet *hök*, nämligen biformen *hok*, en form av fågelnamnet som är känd bl.a. från Rättvik, Mora och Venjan. Denna för stora delar av dalmålet karakteristiska övergång av *au* till slutet *o-*ljud, har man spår av i några ord och ortnamn i södra Dalarne, se t.ex. *Ornäs* i Torsångs socken. Det slutna *o:t* bör vid förkortning kunna utvecklas till bergslags-*u* (*u*), jfr de växlande uttalen *Loms-* och *Lums-*, varom se under *Lumsviken* i Sundborn. Alldeles uteslutet är inte heller, att vikenamnets förled kan vara gen. av ett ånamn, **Hoka-a* eller **Hoka* (av **Hauk-* eller **Hok-*)

⁶ Se E. HELLQUIST i Namn och bygd 1916 s. 127.

⁷ K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 1 s. 25.

⁸ I Namn och bygd 1923 s. 33.

'Hökån' eller 'Hokån (till *hok* 'udde')', i så fall ett äldre namn på Svärdsjöån. *Hök* kanske i detta sammanhang snarast syftar på *fisk-hök*, d.v.s. 'fiskgjuse'.

Isala *ÿsäl*. — j Iselie 1524 G. I:s reg. 1 s. 278, wthy iselie 1526 G. I:s reg. 3 s. 273. — Issellia 1539—1549, Isiella 1555, I(s)selia 1569, Issellia 1575, Isellia 1585, Jseledt 1604, Isaledt 1617, Isalet 1635, Isalett 1639, Isahle 1685, Isahla 1715, Isahlet 1725, Isalet 1794, Isala 1825 jb. — Isala G. ~ Enligt B. Lindén⁹ utgår namnet från ett **i sæli*, där första komponenten är prepositionen *i*, som sedan skulle ha sammansmält med namnet. Lindén utgår från en singular form av *säl* 'fäbod'. Jag håller det för mera sannolikt, att vi haft att göra med en pluralform, *-sælium*, jfr *Gråsala*. P. Envall¹⁰ anser första leden i namnet vara »ett delabialiserat *Ys(e)*», syftande på att byn är belägen vid Isalaåns utlopp i Svärdsjön. Ordet **yse* är emellertid en ren konstruktion, vilket gör den sakligt tilltalande förklaringen omöjlig. Jfr *Islingby* i Stora Tuna socken. Alldeles utesluten är väl inte möjligheten, att förleden kan vara en form av idegranens (*Taxus baccata*) namn, *i*, eller kollektivet *idhe* (fsv. **idhe*, **ydhe*).¹¹ Uppgifter om att idegran växt här saknas, men idegranens nordgräns för östra Sverige synes gå ungefär i dessa trakter.¹²

Kvarntäkten *kv̄rtäkta*. — Quartechtan 1615, Qwarntächtenn 1628, Qwarntächtan 1635 Linge, Svärdsjö s. 466. — Qvarntägt G. ~ Förleden är gen. sg. el. pl. av ordet *kvarn*. I bäcken nedanför kvarntjärnen ha funnits 12 à 14 skvaltkvarnar, se Linge a.st. Slutleden är best. form av *täkt* f. 'intaga, nyodling'.

Kyrkbyn *ÿsörÿsebÿn* (äldre uttal), *ÿsörkbÿn*. — i kyrkiebyn 1495 DD 1 s. 156 avskr. — Kyrkebyn 1539 1543, Kyr(c)kebyn 1549 1555, Kyrckiebynn, Kyrkebyn 1569, Körkebynn 1585, Kyrchiebynn 1617, Kÿrkiebyen 1639, Kyrckiobyen 1685 1715, Kyrkobyn 1794 1825 jb. — Kyrkbyn G. ~ Det nuvarande namnet är best. form av ordet *kyrkoby*, fsv. *kirkio byr* 'kyrkby, by med kyrka', vilket ersatt det gamla namnet *Svärdsjö*, sedan detta blev sockennamn.

Liljansnäs *lÿljansnäs*. — Liljansnäs kb G. ~ Förleden är gen. av sjönamnet *Liljan*. Gårdarna ligga på ett näs i denna. Sjönamnet är

⁹ B. LINDÉN, Dalska namn och ordstudier 1:2 s. 146 not 2.

¹⁰ P. ENVALL, Tiveden, Isala och Husum s. 82.

¹¹ Se om namn med dylik förled J. SAHLGREN i Svenska landsmål 1912 s. 62 ff.

¹² Se E. HULTÉN, Atlas över växternas utbredning i Norden, karta nr 68.

kanske etymologiskt identiskt med *Liljan* i Aspeboda och Torsång, se *Liljan* i Aspeboda.

Linghed *lyhe*. — j linghed 1358 DD 1 s. 30 avskr. i lingeheed 1464 DD 1 s. 115 avskr. — Lingeheden 1539—1542, Lingeledene 1542, Lingeled(h)en 1543 1544, Lyngeheden 1549, Lingeledene 1555, Lingeleden, Lingeledan 1569 1575, Linghedann 1585, Lingeleden 1604, Lingeledenn 1617, Linghedan 1639, Lingheedh 1685, Linghed, Linghet 1715, Lingheed 1725, Linghed 1794, Lingeleden 1825 jb. — Linghed G. ~ Bynamnet innehåller kanske i förleden en fsv. gen. **Linga* av nuvarande sjönamnet *Lingan*, som väl i sin tur är bildat av den i dalmålet vanliga, obrutna biformen *ling* 'ljung, bärris' till vårt *ljung*. Snarare är kanske namnet *Linghed* primärt och sjönamnet en elliptisk bildning till detta. Enligt Linge¹³ har »heden varit beväxt med ljung, lingonris och små buskar». Senare leden är *hed* f. 'skog, skogig sandås'.

Ljusnäs *lysnæs*. — Ljusnäs 1844 hfb Linge, Svärdsjö s. 467, Ljusnäs G. ~ Namnet kan, som Linge a.st. alternativt föreslår, innehålla böjningsform av adj. *ljus*, syftande på det öppna läget med sjön i söder. Gården ligger vid ett litet *näs*, en udde, i sjön Långselnan.

Lumsheden *lumsan*. — Lumshede 1554, Lumpzheden 1555, Lumss Hedan, Lumpzhedan 1569, Lumsshedan 1575, Lumpzhedan 1585, Lumsheden 1604, Lums Hedhen 1617, Lumsheedenn 1635, Lumsshedan 1639, Lumssheeden 1685, Lumsheden 1715—1825 jb. — Lumsheden. G. ~ Namnet utgår väl från en form **Loms* (*ioar*)*hed* el.dyl., där förleden är gen. av det urspr. namnet på nuv. sjön *Lumsen*. Angående förklaringen av förleden se *Lumsviken* i Sundborns socken. Senare leden är best. form av *hed* f. 'skog, skogig sandås'.

***Lövsveden**. — Gråselia 1569, Gråselia 1585, Gråsalett 1617, Gråsalet 1639, Gråsahla el. Löf Sweden 1685, Löfsweden 1715, Löfsueeden 1725, Löfsveden 1794 1825 jb. ~ Nu försvunnet. Förleden *Löv-* i det yngre namnet syftar väl på lövtäkt, jfr *Lövberg* i Stora Kopparbergs socken.

Mörtåsen *mörtåsn*. — Mörtåsen 1725 Linge, Svärdsjö s. 479, Mörtåsen G. ~ Byns finska namn skall enligt Linge a.st. ha varit *Särki-mäki* (Mörtberget). Mörtåsen är uppkommet ur ett ursprungligt **Mört* (*tjärns*)*åsen*, 'åsen vid **Mörttjärnen*', d.v.s. nuvarande *Mörtåstjärnen*, jfr *Abborrberget* i Grangärde invid *Abborrtjärnen*.

¹³ LINGE aa s. 467.

Näset se Backanäs.

Näsänget *näsänget*. ~ Var före storskiftet fäbodställe. Nu gårdar. Namnet efter ett änge ovanför Fäbodsvedsudden i Långselnan. Slutleden är best. form av *änge* 'naturlig äng'.

Råbacken *råbakän*. — Råbacka 1725, Råbacken 1775 hfb Linge, Svärdsjö s. 479, Råbacken G. ~ Som Linge a.st. påpekar, har den ursprungliga backen namngivits av att rågången mot Gästrikland går över byn.

Spaksjön *spåksjön*. — Spakssiöö 1629, Spacksio 1635, Spaaksiö 1639, Spackssiöö 1685, Spaksiö 1715 1725, Spacksjön 1794, Spaksjön 1794 1825 jb. — Spaksjön G. ~ Förleden i det ursprungliga sjönamnet är väl adj. *spak* 'lugn, stilla'.

Storsveden *storsveden, storsveden*. — Storsveden 1667 ka, Backa Storsveden 1753 db Linge, Svärdsjö s. 462. — Backa Storsved kb, Storsveden G. ~ Slutleden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall' jfr *Bengtshed-Storsveden*.

Svartnäs *svartnäs*. — swarttenäs 1610, Swartnäs 1613, Swartenäas 1623, Swartsjö 1667, Swartnäas 1725 Linge, Svärdsjö s. 480, Svartnäs G. ~ Namnet syftar snarast på det höga området mellan sjön Svarten och Svartnäsån på östra sidan om Svarten, där finnbyn Östra Svartnäs ligger. Förleden i bebyggelsenamnet är en form av sjönamnet *Svarten* 'den svarta, mörka, sjön'.

Svensjön *svensjön*. — Svensjön 1844 hfb Linge, Svärdsjö s. 469, Svensjötorp G. ~ Gården ligger vid *Svensjön*.

Tjärnsveden *sjärnsven, sjärnsven; sjärnsven?* — Tjärnsveden G. ~ Sen. leden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'. Gården ligger vid Boxbotjärnen.

Tofta se Toftbyn.

Toftbyn *töftbyn; töfta*. — i tuffte 1358 DD 1 s. 30 avskr., i Tofftha 1464 DD 1 s. 115 avskr., i toftta (2 ggr) 1495 DD 1 s. 156 avskr., j tofftha 1527 G. I:s reg. 4 s. 240. — Toffta 1539—1544, Tofftta 1549, Tofta 1555, Tofftta, Toffte 1569, Tofft(t)a 1575—1604, Tåftta 1617, Toffta 1635—1685, Tofta 1715—1825 jb. — Toftby G. ~ Namnet är oklart. På grund av att tillräckligt gamla säkra namnformer saknas, kan ej avgöras om namnet från början skrivits med *T* eller *Th*. Likaså är det ovisst, vilket som är det primära, sjönamnet eller bebyggelsenamnet. Detta och liknande namn ha behandlats av J. Sahl-

gren,¹⁴ C. I. Ståhle¹⁵ och B. Holmberg¹⁶ utan att dock någon riktigt övertygande tolkning framlagts.

Vintjärn *vinfjærn*. — Winkärs grufwa 1771 db, Vindkjern 1844 hfb Linge, Svärdsjö s. 470, Vintjärn G. ~ Byn, som urspr. var fäbodar under Böle, har namn efter läget vid en tjärn med samma namn. Sannolikt innehåller tjärnnamnet ett företrädesvis norrländskt dialektord *vin* 'fågellek'.¹⁷

Åg *ag*. — Åg G. ~ Enligt Linge, Svärdsjö s. 470 började en masugn anläggas där 1827. Bebyggelsen har lånat namnet från sjön, nu *Ågsjön* (Åågh Lacus 1640 Tabula geographica), som tidigare tydligen kallats *Åg*.

Åkern se **Bengtshed-Åkern**.

Ön *óa*. — ?öön 1597, Ön 1775 hfb Linge, Svärdsjö s. 470, Ön G. ~ Namnet efter *Has-Nils udd*, en udde i Svärdsjön, som före dennas sänkning åtminstone tidvis var en ö.¹⁸

Östansjö *østafø*. — j östansiö 1358 DD 1 s. 30 avskr., i Östansiöö 1464 DD 1 s. 114 avskr., i östhansiöö 1469 Dalarnas hembygdsförb. tidskr. 1928 s. 41. — Östhenssyö 1539 1540, Ostennssyö 1542, Östhen-syö 1543, Ostenssyö 1544, Östenssiö 1549, Östanssiö 1569, Östansjö 1569—1604, Östansjö(ö) 1617—1715, Ostanssiö 1725, Östansjö 1794 1825 jb. — Östansjö G. ~ Förleden är fsv. prep. *østan* 'öster om', angivande läge öster om Svärdsjön.

Österbyn *østebjyn*. — Österby (fäb.) 1825 jb. — Österbyn G. ~ Är urspr. en utflyttning från Östansjö, av vilken by dessa gårdar utgöra östra delen.¹⁹

Torsångs socken

Torsång *tøsaug*. — parrochie thorsanger 1288 SD 2 s. 49 or. = Wes-sén, Urkunder rör. St. Kopparberg s. 27, in thørsangh 1335 SD 4 s. 409 or., in parochia thorsang 1336 SD 4 s. 482 or., i Thorsunge (2 ggr) 1357 DD 1 s. 29 avskr., i Thorsange . . i Torsang 1368 DD 1

¹⁴ J. SAHLGREN, Skagershults sockens naturnamn s. 101 ff.

¹⁵ C. I. STÅHLE, Ortnamnen på -inge s. 471 ff.

¹⁶ B. HOLMBERG, Tomt och toft s. 149.

¹⁷ Se om detta ord L. MOBERG i Namn och bygd 1949 s. 112 ff.

¹⁸ Enligt uppteckning av G. TIDESTRÖM 1930 i Svenska ortnamnsarkivet.

¹⁹ Se LINGE aa s. 471.

s. 38 avtr., j thorsang sokn 1386 DD 1 s. 47 or., j thorsange sokn 1388 DD 2, s. 8 or., i Thorsang 1399 Styffe, Bidrag 2 s. 94 or., j thorsange, j thorsangx sokn 1401 DD 1 s. 61 avskr., Thorsånger Sochn 1404 DD 1 s. 65 avskr., Thorsangx sokn 1405 SDns 1, s. 419 or., i Torssanghor sokn 1405 SDns 1 s. 457 or., thorsangs sokn 1413 DD suppl. s. 11 or., torssangh sokn 1435 u.d. diplom i RA, torsang(s) sokn 1442 DD 1 s. 95, 98 avskr., thorsangx sokn 1442 DD suppl. s. 15 or., torsangx sokn 1447 4/7 diplom i RA, torssangh sokn 1479 DD 1 s. 128 or., Torsongh sokn, i Torssongh, j Torssongher 1486 DD 1 s. 136 or., Thorsang Sochnn 1487 DD 2 s. 21 avskr., Thorsangh 1488 DD 1 s. 275 avskr., T(h)orsangh sokn 1491 DD suppl. s. 24 or., Tor-sangh sokn 1492 DD 1 s. 147 avskr., Torsangh sokn 1493 10/1 diplom i RA, (ffraa, i) torssongh (3 ggr) 1493 DD 1 s. 149 f. or., Aff Torssånger 1499 DD 1 s. 171 avskr., Torsang sokn 1500 16/2 diplom i RA, aff torsangh 1503 Arboga tb 3 s. 145, Thorsaangs sokn 1511 DD suppl., s. 27 avskr., wijd Torszång, på Torszång 1533 DD 2 s. 215 avskr. — Torssång sn 1539, Torssångz sn 1540, Torsanger sn 1545, Torsongh sn 1562, Thörsång sn 1580, Tårs(s)ånger sn 1611—1679, Torssongs sn 1794, Thorsångs socken 1825 jb. ~ Socknen omfattade under äldre tid en del av Aspeboda och hela Falu-området. Förleden i namnet är gen. av gudanamnet *Tor*. Enligt I. Modéer¹ är slutleden ordet *anger* 'vik', samma ord som i landskapsnamnet *Ångermanland* och t.ex. det norska *Hardanger*. B. Lindén anser,² sannolikt med rätta, att efterleden är ordet *vång* 'grässlätt'. Namnet skulle ursprungligen syfta på den gamla kult- och tingsplatsen på näset, där kyrkan byggts.

***Angerstylla.** — i Angerstillom tw bonda gotz 1413 SDns 2 s. 660 or. ~ Avser en del av *Tylla*. Förleden är väl snarast fsv. gen. av mansnamnet *Arnger* fda. *Arnger*, fvn. *Arngeirr*, jfr **Kopatylla* och *Räfstylla* samt bynamnet *Tylla* nedan.

***Ansvarsbyn.** — j ansvarsbynom 1413 DD suppl. s. 11 or. ~ Detta namn är f.ö. icke känt. Förleden synes vara gen. av det fsv. mansnamnet *Answer*.³

Burgrevegården *bùrgrevegån*, *bùrgravgån*. — Burgrefgården G97. ~ Förleden i gårdnamnet synes vara gen. av ett mot medelhögtyska

¹ I. MODÉER, Färdvägar och sjömärken s. 15.

² B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier 1: 2 s. 111 f.

³ LUNGGREN-BRATE aa s. 13.

burggråve, fsv. *borghagreve* m. 'borggreve, stadsdomare', äldre sv. *burgrefwe* svarande ord, använt som mansbinamn.

Dalvik *dālʷvik, tǫsǫys dālʷvik*. — j dalawik 1399 21/10 diplom i RA=SRP nr 3034, j daghulwiik 1400 diplom i Grycksbo gårdsarkiv, Dalarnas hemb. förb. tidskr. 1923 s. 73 or., Dagheluiik 1401 SDns 1 s. 15 avskr., i dageluiik 1435 u.d. diplom i RA=DD 1 s. 267, i Dagelwik 1490 13/10 diplom i RA=DD 3 s. 230, gamle dahlwiks qvarnestadh 1492 DD 1 s. 148 avskr. ~ En del av byn ligger i Vika socken. Efterleden är *vik*, syftande på en vik i Runn. Namnet utgår sannolikt från ett fsv. **Daghvarþarvik*, där förleden är gen. av fsv. *daghvarþer* 'förmiddagsmål, frukost, det ena av de två huvudmålen på dagen', 'tidpunkten för denna måltid', motsvarande fvn. *dagverðr, doǵurðr* ds. Namnet är väl givet av (fiskande?) Torsångs- och Vika-bor, som utifrån Runn sett solen stå över viken vid dagvardstid och använt detta som tidmärke. En parallell skulle enligt min mening föreligga i det norska bergnamnet *Dugurmaal(k)natten*.⁴ Jfr även det hälsingska sockennamnet *Undersvik (vndarnsvik* 1314 SD 3 s. 165 or.), som innehåller fvn. *undorn* 'tiden omkring klockan nio f.m.'.⁵ Här är emellertid den lokal, som ursprungligen avsetts, en vik av Orsjön, namngiven uppifrån land. Det ursprungliga **Daghvarþar-* har utvecklats till **Daghurðha-* till *Daghul-*, *Dagel-* och *Dal-*. För utvecklingen *rp* till kakuminalt *l* se Noreen, Altschw. Grammatik § 275. Övergången har i södra Dalarna inträtt redan i slutet av 1300-talet. *Dalviksberg (dālʷviksbérr)*, Dahlviksberg 1743 Sahlstedt, St. Tuna Minnesdöme s. 39, Dalviksberg G) är ett ungt namn, bildat på 1700-talet till det gamla bynamnet.

Dalviksberg se under **Dalvik**.

Djupsänget *ǰūpsænnr*. — Djupsäng G. ~ Förleden i namnet är oklar. Den synes vara gen. av *djup* n. men kan också förklaras på annat sätt. Slutleden är best. form av ordet *änge* 'naturlig äng'.

Haganäs *hāganæs*. — Haganäs G. ~ Tydligt ett ungt namn, bildat till *haga*, böjningsform av *hage* 'betesbage' och *näs* 'udde'.

***Halltäkten**. — Halteckthen 1539, Halteckten 1540 1543, Haltecktene 1544, Haltechtän 1545, Haltechtenn 1547, Halthectten 1549, Halfftektann 1575 jb — Halteckta 1549 Sthlms tänkeb. 1549—53 s. 17, Håltächtan 1640 Tabula geographica. ~ Låg enl. Krönings-

⁴ Se härom O. VON FRIESEN i Nysvenska studier 1931 s. 152.

⁵ O. VON FRIESEN aa s. 151.

svärd, Samling s. 39 under Ornäs. Förleden är snarast en form av *hall* f. 'stenhäll' och senare leden *täkt* 'intaga, nyodling'.

Hinsnoret *hinsnóræ*. — j lergisnor, widh lergesnor 1442 DD suppl. s. 15 or., hinze noret d:o a t., min Gårdh . . Leriessnor . . för:ne Leriassnor Gårdt . . Leriassnor gårdt 1552 DD 3 s. 245 or. — Leriassnoredt 1539, Noredt 1539—1544, Noradt 1545, Noretth 1549, Noret 1572 1575, Noretth 1580, Noret 1590, Noredt 1604, Hinsssnoredt 1611, Hinsnoredt 1617, Hinsnoredt 1629, Hinss Noret 1633, Hinsnoret 1650, Hinsnoredt 1679, Hinsnoret 1715, Hinsnoredt 1725, Hinsnoret 1825 jb. — Hinsnoret G. ~ Det ursprungliga namnet, *Lergisnor*, innehåller genitiv av sjönamnet **Lerugher*, nuv. *Liljan*, varom se *Liljan* i Aspeboda. Denna förled liksom förleden i det fr.o.m. 1611 uppträdande namnet *Hins(e)noret* är given för att skilja detta *nor* 'sund' från noret mellan Tisken och Runn, se *Noret* under Falu stad. Förleden *Hins(e)* i det yngre namnet är urspr. gen. av det under 1400-talet bl.a. i Torsång vanliga, från början tyska, mansnamnet *Hinse* (*Hinzo*, *Hintze*), kortform till *Henrik*. Kröningssvärd, Samling s. 38 omnämner från år 1539 en *Olof Hinsesson*.

***Klockarbo**. — itt ödesheman kallas Clockarebodha 1539, Klåckkarbo torpet 1694, Klåckarebo 1715, Klåckkarbo 1725 1794, Klockarbo 1825 jb. ~ Enligt 1539 års jb under Holm. Nyskattlades 1694. Förleden är gen. av ordet *klockare*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

***Kopatylla** — i kopatyllom (3 ggr) i tylbygis fjerd. 1435 u.d. dipl. i RA=DD 1 s. 266. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Kope* — jfr *Cope* i tyllom 1386 DD suppl. s. 1 or. Om senare leden se *Tylla*. *Kopatylla* — 'Kopes Tylla' var säkerligen en gård inom byn *Tylla*.⁶

Kyna *jsýna*, *şýna*. — i Kynom 1368 DD 1 s. 38 avtr., j kynom 1400 Dalarnas hemb. förb. tidskr. 1923 s. 73 or. 1401 DD 1 s. 61 avskr., j Kynom 1405 DD 3 s. 22 avskr., j kynom 1442 DD suppl. s. 15 or., i kyne 1473 7/1 diplom i RA=DD 3 s. 204, j Kynom 1487 DD 2 s. 21 avskr., i kynom 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24, i Kynom 1492 DD 1 s. 147 avskr., i kynom 1500 16/2 diplom i RA. — Kyne 1539—1544, Kyna 1545, Kynnö 1547, Kyna 1549 1562, Kynna 1572 1575, Kynan 1590, Kyne 1595, Kynne 1611, Kynna 1629, Kyna 1633 1650, Kyna 1679 1825 jb. — Kyna G. ~ Namnet är dunkelt. B. Lindén anser,⁷ att namnet »måhända . . innehåller en artiku-

⁶ Se H. STÅHL, Kvill och tyll s. 64.

⁷ B. LINDÉN, Dalska namn och ordstudier I: 2 s. 118 not.

lerad form av ordet *kya* 'fäfålla'. Förmodandet kan knappast vara riktigt. Den medeltida namnformen *Kynom* är av allt att döma en dativ pluralis. Efter normala fornsvenska böjningsregler borde dat. pl. av *kya* i obestämd form heta **kyom* (**kyum*), i bestämd form **kyomin* (**kyumin*). En västnordisk dat. pl. best. form **kyonom* (**kynom*) ha vi knappast rätt att räkna med. Därtill kommer att bestämda artikeln sällan eller aldrig uppträder i gamla namn, jfr att dat. pl. i så relativt sena namn som dem på *-bodha* alltid heter *-bodhom* alltså obest. form, aldrig *-bodhumin*, som den bestämda dat. pluralformen skulle lyda. Vi ha ingen anledning att anta annat än att *Kyna* är ett relativt gammalt namn. 1539 hade byn tre bönder och läget är relativt centralt invid Runn eller rättare sagt vid dennas vik Ösjön. Möjligen är *Kyna* en urspr. böjningsform av ett gammalt namn på södra delen av Runn, nuvarande Ösjön jämte den del, som begränsas av Granön och Prästöarna i norr och som delas av den stora halvön (»ön») där Nordanö och Sunnanö ligger. Gissningsvis kunde detta ursprungliga sjö- el. fjärdnamn antagas vara ett till den ieu. roten **dūi-* 'tvi-' bildat urn. **Twiniar*, fsv. **Twinir*, med substitution av **Tw-* med **Kw-*⁸ **Kwinir*, 'den tvedelade sjön', jfr sjönamnen *Tisnaren* och *Kvismaren*.⁹ Ett till det nyss antagna sjönamnet **Kvinir* bildat pluralt inbyggarnamn **Kvinar* (?), betecknande dem som bodde vid sjön, skulle i dat. plur., den i plurala ortnamn vanligaste kasusformen, ge **Kvinum*, genom kombinerat *u*-omljud **Kynum*, *Kynom*. *Kyna* och *Tronsjö* (*Trondzkyna* 1486), varom se nedan, ligga på olika sidor av sjön och representera av allt att döma de äldsta bebyggelserna vid denna. Enligt min mening är *Tronds-* i det senare namnet tillagt i relativt sen tid för att skilja de två liknämnda namnen åt.

Kårtylla *kártj|a* (äldre uttal), *kätj|a*. — j karetylle 1388 6/7 diplom i RA=DD 2 s. 8, j karatillom 1413 DD suppl. s. 11 or., i koretylle 1473 7/1 diplom i RA=DD 2 s. 204, i kartillom 1493 DD 1 s. 154 avskr., Kortilla 1539 Kröningssvärd, Samling s. 37, j Kortijlla 1546 DD 3 s. 53 or., j Kortille 1551 DD 2 s. 310 avskr. — Kortilla 1643 1650, Kårtilla 1679—1725, Kårtylla 1725, Kårtylla 1794 1825 jb. ~ År 1679 överflyttat från Stora Tuna. Förleden är urspr. fsv. gen. av

⁸ Se härom H. STÅHL, Kvill och tyll s. 50 ff.

⁹ STÅHL aa s. 159 ff.

mansnamnet *Kare*, *Kåre*, som bl.a. ingår i *Kårby* i St. Tuna.¹⁰ Om senare leden se *Tylla*.

***Lergisnor** se **Hinsnoret**.

Liljan se **Liljan** i Aspeboda.

Liljesund *lehesún(d)*, *lehesún(d)*, *lehesúnd*. — Liljesund G. ~ Förleden är en form av sjönamnet *Liljan*, se under *Liljan* i Aspeboda. Slutleden syfta på samma *sund*, som i Hinsnoret kallas *-noret*, äldre *Lerghisnor*. Namnet är ungt och motsvarar kanske det äldre *Nybyggen*, se detta.

Långlandet *lág lándæ*. — Långlandet G. ~ Ungt namn. Förleden är böjningsform av adj. *lång* och senare leden best. form av *land* 'sjöstrand', syftande på en relativt lång strandremsa vid Runn.

Milsbo *milsbo*, *milsbo*. — i millesiøbodhom 1497 DD 3 s. 239 or., i Millesiøboda 1524 DD 2 s. 28 avtr., Millöseboda 1539 Kröningssvärd, Samling s. 95. — Milssboda 1643, Millsboda 1650, Millesbo 1679, Millsbo 1715, Milsbo 1725—1825 jb. — Milsbo G. ~ Har ursprungligen hört till Stora Tuna. Namnet utgår väl från ett ursprungligt **Millomsiöabodhom* el.dyl. med betydelsen 'fäbodarna mellan sjöarna', d.v.s. mellan nuvarande *Övre* och *Nedre Milsbosjön*. Jfr det vanliga by- och gårdnamnet *Mellansjö* och *Sjömellankälen*, by i Umeå landsförs., Västerbotten, samt *Sjömillan* i Åsheda socken, Kronobergs län, och *Sjömilsås*, gd i Sandsjö socken, Jönköpings län.

Nordanö *nøn̄r* (äldre uttal), *nøn̄ø*, *nøn̄ø*. — i nordhanø 1388 DD 2 s. 8 or., i nordanøø 1435 u.d. diplom i RA=DD 1 s. 267, j nordanøø 1442 DD suppl. s. 15 or., i nordhanøø 1447 4/7 diplom i RA, j nordhanyo 1479 DD 1 s. 128 or., i Nordenøø 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24, nordhenöö . . nordanöö 1493 DD 1 s. 149 f. or. — Noordanö 1539—1544, Nordanöö 1545—1575, Nordan ödh 1580, Nordanöö 1585—1617, Nordanödh 1629, Nordanöö 1633—1715, Nordanö 1725, Nordannö 1794, Nordanö 1825 jb. — Nordanö G. ~ Namnet utgår väl från ett fsv. **Nordhan-a-ø* 'norrut på ön', betecknande läget i norr på det stora näset i södra delen av Runn. Näset har tydligen betraktats som en ö. Jfr *Sunnanö*.

Norsbo *nósbø*. — Norsboo 1685 jb. — Norsbo G. ~ Förleden, gen. av ordet *nor*, betecknar snarast, att de ursprungliga fäbodarna tillhört gården *Nor*, d.v.s. nuvarande Hinsnoret.

¹⁰ H. STÅHL aa s. 62.

***Nybyggen.** — Nybygningen 1576—1585, Nybygning 1590, Nybyggningen 1595, Nybygningen 1604—1629, Nybyggningen 1650, Nybygningen 1679—1685, Nybyggen 1725, Nybyggen 1794 1825. — Nya bygghninggan 1640 Tabula geographica. ~ Var enl. Tabula geographica beläget vid Hinsnoret ungefär vid nuvarande Liljesund, som kanske är ett yngre namn för gården. År 1576 upptaget i jb som frälsetorp. Namnet är väl best. form av ett urspr. **ny(a)bygning* 'nyodling, nybygge', jfr *byggning* 'uppodling' (SAOB B 4652).

Ornäs *óηæs.* — i Ornesi 1368 DD 1 s. 38 avtr., i wrness i swnderste garden, i wrnæss 1491 DD suppl. s. 24 or., i wrness 1500 16/2 diplom i RA, j ornäs 1534 DD 2 s. 220 or. — O(o)rnääs 1539, Oornääss 1540 1542, Oornääs 1543, Oornääss 1544, Ornaas 1547, Ornäs 1549 1569, Orenes 1575, Ornäs 1679—1825 jb. ~ Förleden är ett mot fvn. *aurr* '(grovt) grus', sv. dial. *ör* 'stengrund, sandbank' svarande ord *or*, bl.a. ingående i sockennamnen *Ore* och *Orsa*. Senare leden är *näs* syftande på det näs i sjön Runn, varpå gården ligger.¹¹

Rävstylla *ræfstylla, røfstylla.* — j rangwistyllom 1413 DD suppl. s. 11 or. — Rawalstylla 1539, Raualsstylla 1540, Rawalstylla 1542—1544, Rewalstylla 1545, Reualsstylla 1547, Raffualsstylla 1562, Raualsstylla 1575 jb. — Ræfstylla kb. ~ Gårdar i Kårtylla, 1575 utjord till Tronsjö. Förleden är väl urspr. gen. av fornsvenska mansnamnet *Ragnvidh*, senare ersatt (förväxlat) med *Ra(gn)vald*. Om senare leden se *Tylla*.

Skålmyran *skålmjra.* — Skålmyran G. ~ Namnet är ursprungligen ett naturnamn. Förleden är väl en form av ett mot fsv. *skardh* 'skåra, inskärning' svarande ord, syftande på den smala »dal» som finns väster om den nuvarande gården. Senare leden är best. form av dialektens *myra* f. 'myr'.

Storsten *støsten, støsten.* — Store Steen 1640 Tabula geographica, Storsten G. ~ Förleden är böjningsform av adj. *stor*, senare leden best. form av *sten*. Antagligen syftar namnet ursprungligen på någon stor sten invid den första bebyggelsen.

Storsund *stošánd, stosúnd.* — j swnde 1400 Dalarnas hamb. förb. tidskr. 1923, s. 73 or., 1401 DD 1 s. 61 avskr., j Sundhe 1405 SDns 1 s. 419 or., i Swnde 1413 SDns 2 s. 660 or., i swnd 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24, i Sund 1499 DD 1 s. 171 avskr., i swnd 1500

¹¹ Se om namnet P. ENVALL i Dalarnas hembygdsförb. tidskr. 1923 sid. 97 f.

16/2 diplom i RA, Sund 1548 DD 3 s. 70 or. 1552 DD 3 s. 139 or. — Sund 1539—1544, Swnd 1545 1547, Sund 1549, 1562, Sundh 1572 1575, Sundh, Swndh 1580, Sundh 1590—1685, Sund 1650—1825 jb. — Storsund G. ~ Namnet är urspr. obest. form av ordet *sund*, syftande på sundet mellan Ösjön och Runn. Bestämningen *Stor-* har lagts till i sen tid för att skilja namnet från t.ex. *Liljesund*.

Sund se Storsund.

Sunnanö *sønø, sønø*. — Sumanöö 1368 DD 1 s. 38 avtr., j sunnanø 1401 DD 1 s. 61 avskr., i Sunnanø (2 ggr) 1405 SDns 1 s. 419 or., ij synnanöö 1442 DD 1 s. 95 avskr., DD 1 s. 98 avskr., j ssunnanyo 1479 DD 1 s. 128 or., i Swnnanöö 1486 DD 1 s. 136 or., j Sunnanöö 1487 DD 2 s. 21 avskr., i swnnanøø 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24, i Sunnanö 1499 DD 1 s. 171 avskr., i swnnanøø 1500 16/2 diplom i RA. — Sunanö 1539, Sunnanöbyn 1540 1542, Sonnanö 1544, Sindanöbyö 1545, Sindanööbyn 1547, Sönnanöö 1562, Sunnan ödh 1572, Swnnen ödh 1580, Swnanödh 1585, Sunannö 1617, Sunnanöödh 1629, Sunnanö 1715 1825 jb. — Sunnanö G. ~ Namnet utgår väl från ett fsv. **Sunnan-a-ø* 'söderut på ön', betecknande läget i söder på det stora näset i sjön Runns södra del. Näset har tydligen betraktats som en ö. Jfr *Nordanö*.

Tomnäs *tòmnes, tønnæs*. — i Tomansi 1368 DD 1 s. 38 avtr., i tomanäs 1492 DD 1 s. 147 avskr., Tomenääs 1548 DD 3 s. 70 or., Thomenääs 1551 DD 3 s. 123 or. 1552 DD 3 s. 139 or. — Tomenääs 1539, Tomenääss 1540—1542, Thomenääss 1543, Tomenäs 1549—1604, Tomnäs 1617 1629, Tomnäss 1685, Tomnäs 1715—1825 jb. — Tomnäs G. ~ Förleden är snarast fsv. gen. av mansnamnet *Tumi*, *Tome*, i Sverige endast betygat i ortnamn men välkänt i Danmark och på Island. Namnformen från 1368 får uppfattas som en fel-form för **Tomanæsi*, dat. sg. Slutleden är obest. form av *näs* 'udde', snarast syftande på den söder om gårdarna liggande udden i Ösjön.

Tronsjö *trónsfø, trønfsø*. — Pedhar trondsson . . haffwer solt . . eth godz . . som hether Trondzkyna (2 ggr) 1486 DD 1 s. 136 or. — Troonskyy(n) 1539, Troonskyy(n) 1540 1543, Tronskyn 1545—1604, Trånsky 1629, Trånskin 1633, Trunsky 1650, Tronskij 1679, Tronsiö 1715, Tronskijj 1725, Tronsjö 1794 1825 jb. — Tronsjö G. ~ Förleden är gen. av fsv. mansnamnet *Thronð*, jfr Pedhar *trondsson* 1486. Om senare leden *kyna* se bynamnet *Kyna* ovan. Formen *Tronsjö* är

en på 1700-talet införd omändring av det ursprungliga namnet, vars slutled *-sky* på grund av slitning då uppfattats som *sjö*.

Tylla *týla*. — j thyllwm 1384 DD 2 s. 4 or., cope i tyllum 1386 DD suppl. s. 1 or., i Tyllom 1405 SDns 1 s. 419 or., ij tyllom 1442 1 s. 96, 99 avskr., i tyllom 1473 7/1 diplom i RA=DD 3 s. 204, j tyllø 1473 8/1 diplom i RA=DD 3 s. 205, i tyllom 1484 1/12 diplom i RA=DD 3 s. 222, i tyllø 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24, i tillom 1500 16/2 diplom i RA. — Tylla 1539—1544, Tyllaa 1545 1547, Tylla, Tyllø 1549—1590, Tylla 1595—1617, Tyllø, Tylla 1633, Tylla 1715—1825 jb. — Tylla G. ~ Namnet är plural av ett ord *tyld*, *tyll* 'smalt sund med rinnande vatten', känt bl.a. från Dalälvsområdet i Söderfors socken, Uppland, och syftar snarast på dels Lillälven, dels det vatten, som bildas av bl.a. Tronsjötjärn och Bysjön (Kårtyllasjön). Detta senare vatten är långt och smalt och kan närmast betraktas som ett ursprungligt avlopp från sjön Runn. Till det ursprungliga Tylla har väl även räknats *Kårtylla* och *Räfstylla* liksom de nu försvunna **Kopatyllom* och **Angerstyllom*. Hela trakten har benämnts *Tyllbyggia fjärding*. De särskiljande, av gen. av mansnamnen *Kare*, *Ragnvid*, *Kope* och *Arnger* bildade, förlederna ha tillagts under medeltiden för att skilja de olika bebyggelseenheter (gårdarna) vid »Tyllarna» åt. Sekundärt till Tylla är *Tyllahagen* (*týla hægæn*, Tyllahagen G97), en utflyttning söder om byn.¹²

Tyllahagen se under **Tylla**.

Tyllsnäs *týlsnæs*. — i torløxnes 1435 u.d. diplom i RA=DD 1 s. 267, i torlexnæs 1442 DD suppl. s. 15 or. — Tyllessnäs 1539, Tyllessnässet 1540, Tyllessnässet 1542, Tyllesznes 1549, Tyllesnäs 1595—1629, Tyllsnäs 1679, Tyllnäs 1715, Tyllsnäs 1725—1825 jb. — Tyllsnäs G. ~ Förleden är gen. av fsv. mansnamnet *Thorløgh*, känt även från Koppaberget under medeltiden.¹³

Viken *vifsa*. — Wijkene 1539, Wijken 1540—1542, Wiken 1549 1575, Vichen 1617, Wijcken 1679, Wijken 1715 1725, Wiken 1794 1825 jb. — wijken 1548 DD 3 s. 70 or., Wijken 1552 DD 3 s. 139 or., Viken G. ~ Vid en vik av Ösjön.

Viksnäs *viksnæs*. — Viksnäs G. ~ Namnet är tydligen ungt. Beläget nära *Viken* och kanske avsondrat från någon gård i denna by.

¹² Se H. STÅHL aa s. 63 f.

¹³ Se t.ex. SDns 1 s. 574 från år 1406.

Efterleden *näs* syftar väl på den stora udden norr om gården. Udden kallas i orten *Viksö*.

Änges *æyjs*. — Änge G. ~ Namnet är gen. av ordet *änge* 'naturlig äng'.

Vika socken

Vika *vika*. — Wika Sochn, i Wikum 1357 DD 1 s. 29 avskr., ? j wikwm 1384 DD 2 s. 5 or., i Wika 1396 DD 1 s. 52 avtr., ii vikom 1400 DD suppl. s. 7 or., (j norwika sokn 1411 DD 1 s. 71 or.), i vyka Sokn 1422 DD 1 s. 262 or., j wikum (2 ggr) 1432 DD 1 s. 80 or., ij wikom 1442 DD 1 s. 95 avskr., i wiikom 1442 DD 1 s. 97 avskr., j wykom 1452 25/2 diplom i RA=DD 3 s. 201, j vika sokn 1452 16/12 diplom i RA=DD 3 s. 202, med Wika sokn 1459 DD 1 s. 111 avskr., i wikæ sokn 1461 DD 1 s. 112 or., i Wijka Sochn 1464 DD 1 s. 113 avskr., ecclesia Vika . . ecclesiam Vika (2 ggr) 1469 DD 1 s. 123 or., i wika ssokn 1470 DD suppl. s. 18 or., i wika ssokn 1475 DD 3 s. 207 or., i Wika Sochn 1478 DD 1 s. 125 avskr., j vika sokn 1479 DD 1 s. 128 or. i vike sokn 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, j wikasoken 1483 7/10 diplom i RA=DD 3 s. 215, j wika sokn 1483 DD 3, s. 216 or., j wyka sokn 1484 DD 3 s. 220 or., j wika sokn 1484 DD 3 s. 221 or., j wika soken 1484 DD 3 s. 222 or., j wika sokn 1484 DD 1 s. 274 or., j wyka sokn 1488 DD 3 s. 224 or., j vika sokn 1488 DD 3 s. 225 or., i wika sokn 1488 DD 3 s. 226 or., Wika 1492 DD 1 s. 147 avskr., Wika sokn 1493 DD 1 s. 149 or., j wika sokn 1493 DD 3 s. 231 or., i wika sokn 1496 26/11 diplom i RA=DD 1 s. 281, wika sokn 1497 3/3 diplom i RA=DD 3 s. 239, i Wijka Sochn 1499 DD 1 s. 171 avskr., ecclesie Vika 1501 DD 1 s. 175 or., ecclesie vika 1504 DD 1 s. 187 or., widh wyka 1507 DD 1, s. 203 avtr., j Vika sokn 1513 DN 14 s. 200 or., aff Vikaa 1517 DD 1 s. 228 avtr., Vika sockn 1526 G. I:s reg. 3 s. 312, i vikka sokt 1529 DD 2 s. 144 or., på wijka soken 1531 G. I:s reg. 7 s. 323. — Wijka sokn 1539 1540, Wyka 1542 1543, Wika sn 1549—1585, Wijka sn 1617—1725, Wika socken 1794 1825 jb. — Vika G. ~ Namnet är plur. av *vik*, troligen syftande på viken väster om Andrakebyn och Viksjöns nu avsnörda norra vik. Sockennamnet är lånat från det gamla namnet på nuvarande *Kyrkbyn*, se detta.

Andrakebyn *hånrekbijn* (äldre uttal), *andråkebjñ*. — ij andrakaby nom 1442 DD 1 s. 96 avskr., andrakaby 1442 ib. s. 99 vidim. avskr.,

i Andrakaby 1459 DD 1 s. 111 avskr., j andrakaby (2 ggr) 1470 DD suppl. s. 18 or., i andrakaby (2 ggr) 1475 7/4 diplom i RA=DD 3 s. 207, i andrakaby 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212 or., i Andrakeby 1543 DD suppl. s. 36 or. — Andrakebyn 1539—1549, Andrackaby 1554 1569, Andrakebyn 1569, Anderkebyenn 1585, Andrakabynn 1604, Handricke Byenn 1635, Andrakebyn 1639, Andrakeby 1685, Andrekebyn 1715, Andrakeby 1794, Anddrakebyn 1825 jb. — Andrakebyn G. ~ 1539 års jordebok upptar fem bönder från Vika och en från Tuna. Förleden är urspr. gen. av ett mansbinamn **Andrake* 'andhane', senare leden *by* 'nybygge, gård'.

***Backa.** — a bakka 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, a backa 1484 DD 1 s. 275 or., DD 3 s. 220 or., 221 or. j bakka . . a backa 1484 DD 3 s. 222 or. — å Backa, pa Backan 1569, Backa 1556—1825 jb. ~ Låg vid Hagelsnäs. Namnet är obest. böjningsform av ordet *backe* 'liten höjd'.

***Bengtsboda.** — jtt äng wider Dagelwijk kallas Beinctzbodha 1539, Beinctzbodha 1540, Beinctssbodha 1542, Benctzbodha 1544, Benctzbodha äng 1549 jb. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Bengt* (av *Benedictus*). Senare leden är plur. av *bodh* 'fäbod?'. Ordet *äng* är väl förklarande tillägg.

***Bebsarv** se **Bäfsarvet**.

***Bondetäkten.** — j bondetæktenne 1488 DD 3 s. 224 or. ~ Förleden är gen. av ordet *bonde*, slutleden best. form av *täkt* 'intaga, nyodling'.

***Borsänget** *bòsængje, bøsænge*. — Borsänge G, Borsänget 1908 kb. ~ Namnet kan ej säkert tolkas utan äldre former. Möjligen är förleden gen. av mansnamnet *Byrghil, Böriel*, välkänt från Dalarna under medeltiden och även senare, jfr *Borsbo* (*Börilssboda* 1539 Kröningsvärd, Samling s. 160). Senare leden är best. form av *änge* 'naturlig äng'.

***Botulfsbo** *bõtæfbo*. — i botholfsbodhum 1385 16/3 diplom i RA, j Botulfsbodum 1399 21/10 diplom i RA=DD 3 s. 19, j botulfsbodhum 1399 23/10 diplom i RA=SRP nr 3037, j botulfsbodhum 1400 Dalarnas hemb. förb. tidskr. 1923 s. 73, j botulffsbodum 1401 DD 1 s. 61 avskr., i Botwlfsbodan 1459 DD 1 s. 111 avskr., i botolffs bodhe 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, i botulfsbodum 1488 2/1 diplom i RA=DD 3 s. 225, i botolsbodom . . i botollfbodom 1488 DD 3 s. 226 or., i botulfsbodum 1496 26/11 diplom i RA=DD 1

s. 281, i bortes boda 1529 DD 2 s. 144 or., Bottels(s)bode 1540 DD 2 s. 239 avskr. — Botolfzbodha 1539, Botolfssbodha 1540, Botolffzbodha 1542—1549, Botalsboo 1554, Bottolzbbo, Botolffzbåda 1569, Botolfsboda 1604, Botolfs Boo 1635, Bottolsboo 1685, Botolfsboo 1725—1825 jb. — L., St. Botolfsbo G. ~ Förleden är fsv. gen. av mansnamnet *Botolf*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.

Bröten *brōta*. — å brötena 1370 Dalarnas hembygdsförb. tidskr. 1930 s. 145 avskr., oppa bröthenne 1452 25/2 diplom i RA=DD 3 s. 201, a hrötenom (!) 1470 DD suppl. s. 18 or., a brötenom 1475 7/4 diplom i RA=DD 3 s. 207, i bröthen 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, wppa brötenne 1484 1/12 diplom i RA=DD 3 s. 222, vppa brötenne 1490 DD 3 s. 229 or., wid bröten 1492 DD 1 s. 147 avskr., wppa bröthen 1493 DD 3 s. 231 or., poo brödhten (3 ggr) 1493 DD 3 s. 233 or., pa bröthen 1497 3/3 diplom i RA=DD 3 s. 239, paa Brothen 1513 DN 14 s. 200 or., på Bröthen (2 ggr) 1547 DD 3, s. 64 or. — Bröthen, Brothen 1539, Bröteboner 1540, Broten 1542, Bröthen 1543, Bröten, Börtén 1549, Bröttenn 1569, Brötann 1585, Bröthan 1604, Brööthenn 1635, Brötan(n) 1639, Bröten 1685—1825 jb. — Bröten G. ~ Namnet är best. form av ett mot fsv. *bröt* f. 'anlagd (röjd och banad) väg', fvn. *braut* f. 'röjning', 'bruten väg', 'brant backe', no. dial. *braut* 'väg', 'sida av en terrass, backe', 'backsida, brink mellan en backe och en ovanför liggande jämn yta' svarande ord. Betydelsen av namnet är oklar. Den kan ha varit 'röjning', men betydelsen 'väg' synes i fornsvenskan vara den vanligare. I så fall skulle bebyggelsen ha fått namn efter läget vid vägen, jfr det vanliga bebyggelsenamnet *Gatan* på olika håll i Sverige. En betydelse 'backsida, bergssida' är ej heller otänkbar; gårdarna ligga på sluttningen av det ovanför gårdarna ganska branta Brötberget.

Bröten se *Tysktäkten.

Busktäkt *būstækt* (äldre uttal), *būsktækt*. — wijd Busketächten 1499 DD 1 s. 172 avskr., till bwskatäktenä 1499 DD 1 s. 172 avskr. — Busktäkt G. ~ Gården är ej upptagen i äldre jordeböcker — jfr *Butäkten* — ej heller på Tabula geographica. Förleden är gen. pl. av ordet *buske*, väl syftande på buskvegetation på platsen för den ursprungliga täkten 'nyodlingen'.

***Butäkten** *bütäkta*. — Buddeteckthene 1539, Buddetecktene 1540—1544, Buddetechtten 1549, Buddetecktten 1554, Buddetechtan 1569,

¹ Se LUNDGREN-BRATE aa s. 29.

Buudetektann 1585, Buddetächtten 1604, Budetechten 1617, Burtecht 1725 jb. — Budtächt 1640 Tabula geographica. ~ Är nu en åker vid Busktäkt. Förleden är fsv. gen. *Budda* av mansnamnet *Budde* (*Bodde*).¹ Senare leden är best. form av *täkt* 'intaga, nyodling'.

***Bäfsarvet.** — *predia et bona infrascripta . . . puta Bebsarf* 1362 SD 8 s. 168 or., *bona . . .*, in *hosio puta bebsarf* 1370 8/12 diplom i RA=DD 3 s. 10. — *Biessarfw* 1617, *Biäsarfwet* 1725 jb. — *Bjäsarfwet* 1640 Tabula geographica. ~ Låg nära Stämshöjen enligt Tabula geographica. I diplomerna från 1362 och 1370 uppges *Bebsarf* vara ödegods och en gång ägt av en *Thorbernus Bebbir*. Förleden är gen. av detta fsv. mansbinamn *Bebbir*, vars härledning är oklar.

Dalvik *dälvik*, *vika dälvik*. — *Dagelwijk* 1539—1544, *Daalwick* 1549, *Daluick* 1554, *Dallewyk* 1569, *Dalleuik* 1575, *Dallewik* 1585, *Dalwijk* 1604, *Dalwich* 1617, *Daalwijck* 1639, *Dahlwijk* 1685—1725, *Dahlvik* 1794 1825 jb. — *Dalvik G.* ~ Även inom Torsångs socken. För medeltida namnformer och namnets tolkning se *Dalvik* i Torsång.

Dammen *dāmæn*, *stō d.*, *lisl d.* — *Dannen* (!) 1619, *Damben* 1635 1639, *Dammen* 1685—1825 jb. — *L. Dammen G.* ~ Namnet är best. form av ordet *damm* 'damm, uppdamning'.

***Digresved.** — *j dygre swedh* 1484 1/12 diplom i RA=DD 3 s. 220, *j dijgreswedh* 1488 DD 3 s. 224 or. ~ Närmare läge okänt. Förleden är böjningsform av fsv. adj. *digher* 'stor' och senare leden är *sved m.* 'svedjeland, svedjefall'.

***Diskarvet** *diskara*. — ? i *dyskanx arffve j vika sokn* 1479 DD 1 s. 128 or. — *Diskarff* 1539—1543, *Disckarff* 1544, *Diskarffued* 1549, *Diskarff:t* 1569, *Diskarffuuet* 1575, *Diskare* 1617 1725 jb. — *Diskarfwet* 1640 Tabula geographica. ~ Betecknar nu området vid Stjärnhjelmmonumentet. Huruvida den medeltida namnformen *Dyskanx arffve* avser *Diskarvet* är tveksamt. Den får väl i så fall bedömas som en felform för ett **Dyskara arffvet* el.dyl. Förleden i namnet *Diskarvet* är väl fsv. gen. av ett fornsvenskt yrkesnamn **diskare*, lån från medellågtyska *discher*, *disker* 'snickare'. Ordet anses av Söderwall² ingå i det finländska ortnamnet *diskare böle*.

***Drängbo.** — *Drengboo* 1629, *Drengbo* 1635, *Drängbo* 1639, *Drängieboo* 1685, *Drängsbo* 1715, *Drängebo* 1725, *Drängbo* 1825 jb. ~ 1852 uteslutet ur jordeboken som obefintligt. Förleden är urspr.

² SÖDERWALL, Ordbok 1 s. 188.

gen. av ordet *dräng*, väl i betydelsen 'dräng, tjänare'. Senare leden är sannolikt urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.³

Drängsarvet *drängsára*. — ij drænxaue 1442 DD 1 s. 95 avskr., i Drengsarfveth 1459 DD 1 s. 111 avskr., i drengz arffuet 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, i drengx arffweth 1488 2/1 diplom i RA=DD 3 s. 226. — Drengssarff 1539, Drängssarff 1540, Drengssarff 1542—1544, Drengssarffvedth 1549, Drengzarffuid 1554, Drengzarff:t, Drängssarffuett 1569, Drengzarffuett 1575, Drengesarffuett 1585, Drängsarffwedt 1604, Drengsarwe 1617, Drängzarffwet 1685, Drängsarffwet 1715 1725, Drängarffvet 1794, Drängsarffvet 1825 jb. — Drängssarffwet 1640 Tabula geographica. ~ Beläget vid Kyrkbyn. Förleden är väl gen. av det fsv. mansnamnet *Dräng*.³

Eriksberg *ériksbérg*. — Eriksberg G. ~ Namnet är ungt. Förleden är gen. av mansnamnet *Erik*.

Fläck *flæk*. — Fläck G. ~ Namnet är väl ordet *fläck* men anledningen till namnet är okänd. Jfr *Grön fläck* (*grönflæk*), plats efter stranden av Runn mitt emot Stabergsön.

Folkarbyn *fólkaby*. — Folkwidaby ? 1435 13/9 diplom i RA=DD suppl. s. 13, Folkviidaby 1464 DD 1 s. 113 avskr., folkwideby 1465 29/10 diplom i RA, j ffolkwidaby 1470 DD suppl. s. 18 or., i ffolkwidaby 1475 7/4 diplom i RA=DD 3 s. 207, i folkwideby 1477 DD 1 s. 269 avskr., i folkaby, i folkøbyn 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, j folkwedeby 1488 2/1 diplom i RA, i folkadaby (2 ggr) 1489 31/1=DD 3 s. 228 or., i folkwedeby 1496 26/11 diplom i RA=DD 1 s. 281, Folkareby (2 ggr) 1547 DD 3 s. 64 or. — Folkwedeby 1539, Folkwedheby 1540, Folkuedeby 1542 1543, Folkareby 1549, Folckarbyn, Folckarebyn 1569, Folkarbyyn 1575, Folkarebynn 1585, Fålkarbynn 1617, Folkarbyn 1639, Folkarsby 1725, Folkarby 1794, 1825 jb. — Folkarbyn G. ~ Förleden är urspr. fsv. gen. *Folkvidhar* av mansnamnet *Folkvidh*. Redan på 1500-talet har anslutning skett till namnen på *-arvaby*, t.ex. *Tosarby*, *Naglarby* i nuvarande Gustavs sn. Senare leden är *by* 'nybygge, gård'.

Färnviken *færnvika*. Färennwijkenn 1629, Farnwykan 1635, Fernewijken 1639, Färnewyken 1685, Fernwijken 1715 1725, Färnviken 1794, Fernviken 1825 jb. — Fernviken G. ~ Förleden är väl en form av det från Dalarne väl kända växtnamnet *färne* 'fräken', syftande på fräkenvegetation vid och i den vik av Runn, där gården ligger.

³ Se LUNDGREN-BRATE aa s. 46 och 332.

Getingsarvet *ǵetǵsára*. — Getingzarff:t 1569, Getinnsarff:t 1575, Gettingzarffuit 1585, Getinsarff 1604, Getings sare 1617, Gietingzarfuet 1635, Getingzarfue 1639, Getingzarfwet 1715, Giettingsarf:t 1725, Gettingsarfvat 1794, Getingsarfvat 1825 jb. — Getingssarfwet 1640 Tabula geographica. ~ Ligger nära Gringsbo. Förleden är gen. av djurnamnet *geting*, väl använt som mansbinamn. Tillnamnet är från yngre tid känt som soldatnamn och som namn på en gruvdräng på 1600-talet.⁴ Jfr de fsv. tillnamnen *Bi* och *Broms*.⁵

Gringsbo *grǵsbo*. — Grinsebodha 1539, Grinssebodha 1540, Grinsebodha 1542 1544, Grinsebåde 1569, Grinseboda 1575, Grinsboda 1585, Grinseboda 1604 1617, Gringzbo 1725 jb. — Gränssbo 1640 Tabula geographica, Gringsbo G. ~ Förleden är flertydig och kan genom bristen på tillräckligt gamla skriftformer ej säkert tolkas. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'.
Gränsen *grǵnsǵ*. — Gränsen G. ~ Namnet ser ut att vara best. form av ordet *gräns*, i så fall kanske syftande på den en kapp km söder om gården gående gränsen mellan Vika och Hosjö.

Grävningen *grǵvninga*, *lisl g.*, *stó g.* — ena tekt . . . sum kaldhas Gräfning 1357 DD 1 s. 29 avskr., ena halfwa thækt . . . græfningh 1399 18/11 diplom i RA=DD 3 s. 20. — Greffningen 1539, Gräffningen 1540—1544, Grefflingen 1549—1569, Greffningen 1575, Grefninge 1604, Grefningen 1617, Gräfningen 1725 jb. — L. St. Gräfningen G. ~ Namnet är bestämd form av ordet *grävning*, väl i en betydelse 'nyodling'. I Aspeboda förekommer *Grävningen* som åker-namn på minst tre ställen och synes där beteckna nyodlingar. Från Färnäs i Mora är ordet upptecknat av B. Lindén under formen *gröming* och med betydelsen 'skogsodling av äldre datum'. Det ingår i flera ortnamn. Från Rättvik uppger L. Gabriellsson en betydelse 'uppgrävd slog' för ordet *grävning*. Även i Rättvik ingår ordet i en rad ortnamn.

Hagelsnäs *hǵæǵnés*. — Hagelsnäs 1716 Sahlstedt, St. Tuna Minnesdöme, Bih. LXX, Hagelsnäs G. ~ Förleden är väl snarast en form av sjönamnet *Hagelsjön*, på vars norra strand gården ligger. Slutleden *näs* är snarast av i herrgårdsnamn vanlig typ utan egentlig betydelse. Namnet har väl tillkommit under 1600-talet?

⁴ Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 5 s. 281.

⁵ Se HELLIQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 97.

Hagen *hàgan*. — Hagha 1539 1542, Hagan 1569, Hagan(n) 1575—1635, Hagen 1639, Haghan 1685, Hagan 1715, Hagen 1725—1825 jb. — Hagen G. ~ Namnet är best. böjningsform av ordet *hage* 'betesbage'.

Hagudden *hàgúdn*. — Hagudden G. ~ Förleden är en form av ordet *hage* 'betesbage'. Gården ligger på en udde i Runn.

Halvarsbo *hålvæsbó*. — Halfvarsbo G97. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Halvard*. Det är ovisst, om slutleden urspr. är pl. av *bodh* 'fäbod?' eller om namnet är bildat efter mönster av namnen på *-bo* (av urspr. *-bodha*).

Heden *háa*. — Heedan 1640 Tabula geographica, Heden G97. ~ Namnet är best. form av ordet *hed* f. 'skog' el. 'skogig sandås, beväxt med tall', jfr *Heden* i St. Kopparbergs sn. På samma *hed* syftar efterleden i namnet *Utanhed* nedan.

Holmen *hólmæn*. — ?j holm 1406 DD 1 s. 67 or., Holmen G. ~ Namnet är best. form av fsv. *holmber* m. 'holme'.

Holen *høn*. — Hool 1640 Tabula geographica, Holn G. ~ Namnet är best. form av ortsdialektens *hol* m. 'liten rund kulle'.

Hosjö *hósfø*. — i (öfra) Hosiö 1357 DD 1 s. 29 avskr., in Hosio 1362 SD 8 s. 168 or., in hosio, jn . . . torrente hosio 1370 8/12 diplom i RA=DD 3 s. 10, wither hoosyo 1386 DD 1 s. 47 or., j Hosio bygghningh 1399 18/11 diplom i RA=DD 3 s. 20, ofwan Hosiö 1404 DD 1 s. 65 avskr., i hosiö (!) 1474 17/5 diplom i RA, i hosiö (2 ggr) 1508 DD 3 s. 242 or., i Hoosio bygdene 1511 DD suppl. s. 27 avskr., ? in hoosze 1526 G. I:s reg. 3 s. 129, Hosiö 1533 DD 2 s. 215 avskr., j Hosiö 1545 DD 3 s. 51 or. — Hosziö 1569, Hosiöö Bygden 1617, Hosjöbygd 1825 jb. — Hosjö kap. G. ~ I brevet från 1357 ovan räknas Hosjö till Vika socken men 1386, 1404, 1511 räknades det till Torsång. Bygderna öster om sjön hörde till Vika, de väster om sjön till Torsång (St. Kopparberg). Det 1399 uppträdande *bygghningh* är vårt ord *byggning* men i en betydelse 'bygd, trakt', i yngre språk ersatt med best. form av ordet *bygd* 'bygdelag', jfr *Morbygden* i Stora Kopparbergs socken. Namnet *Hosjö*, ursprungligen avseende sjön, anses av B. Lindén⁶ »helt enkelt [betyda] 'sjön som på visst sätt (till form och strandbildning) liknar en ho'» och förklaras av B. Ejder⁷ som innehållande ordet *ho* 'tråg, trågliktande fördjup-

⁶ B. LINDÉN, Dalarnas ortnamn. Dalarna s. 161.

⁷ I Svensk uppslagsbok, 2:a uppl., band 13 sp. 807.

ning'. »Sjön är liten i jämförelse med den intilliggande Runn och har rätt markerade stränder», fortsätter Ejder. Sjön skulle med andra ord se ut som ett tråg jämfört med Runn. Enligt min mening är det riktigt att ett ord *ho* ingår, men själva sjön har knappast liknats vid en *ho*. Namnet bör sammanställas med namnet *Hofors* vid *Hoån* i Gästrikland och sockennamnen *Ytterhogdal* och *Överhogdal* i Härjedalen.⁸ *Hoån* i Härjedalen anses ha namn efter de höljor eller inbuktningar i stranden eller botten, som finnas speciellt i åns nedre del. Enligt min mening är förleden i vårt sjönamn genitiv **Hou* av ett ursprungligt å-namn **Hoa*, ett namn på förbindelsen mellan Toftan och Runn. Ett **Housio* skall regelmässigt ge *Hosio*. Änamnet är, menar jag, även bevarat i namnet *Hobborn*, varom se under Sundborns socken. Jag hoppas i annat sammanhang få utförligare behandla hela detta namnkomplex och skall då närmare motivera min tanke att *ho* är ett appellativ, som betytt 'ränna' samt använts halvt appellativiskt som ånamn på många olika platser.

***Hågarvet.** — Haggårät 1619, Hogarfuet 1635, Hogarfwe 1639, Hågharfwet 1685, Hågarfwet 1715, Hogarfwet 1725, Hågarfwet 1794 1825 jb. — Hågarfwet 1640 Tabula geographica. ~ Gården låg söder om Lilltäkt i Sundborn enligt Tabula geographica. Förleden är gen. av ett mans(bi)namn, kanske *Hughi*.⁹ Jfr *Hågarvet* i Stora Kopparbergs socken.

***Hälsingarvet.** — Helssingearff 1539—1542, Helssingearff 1544, Helssingearffued 1549, Helssingearff:d 1554, Helssingearff:t 1569, Helssingarfue 1619, Helssingearfuet 1635, Helssingarfue 1639 jb. — Hälsingearfwet 1640 Tabula geographica. ~ Låg norr om Persarvet i Knivabygden enligt Tabula geographica. Förleden är gen. av ordet *hålsinge* 'man från Hälsingland', använt som mansbinamn. Jfr *Hålsingborn* nedan.

Hålsingborn *hålsingbgn.* — Helssingeboren 1539—1540, Helsingeboren 1542, Helssingeboren 1543 1544, Helsingeborren 1554, Helsingeboren 1569 1604, Helssingeborren 1619, Hålsingborn 1685, Hålsingborn 1715, Helsingborn 1725—1794 jb. — Helsingborn G. ~ Förleden är gen. av *hålsinge* 'man från Hälsingland', väl använt som

⁸ Se E. LIDÉN hos Modin, Härjedalens ortnamn och bygdesågnar, 2:a uppl., s. 297.

⁹ Se LUNDGREN-BRATE aa s. 112.

binamn, jfr *Hälsinggården* m.fl. namn i Stora Kopparbergs socken. Om senare leden se **Born* i Falun och *Sundborn*.

***Hästkosarvet.** — Hästkosare 1725 jb. — Hästkosarfwet 1640 *Tabula geographica*. ~ Låg enl. *Tabula geographica* i sydöstra kanten av Hosjön. Förra leden är väl gen. av ett mansbinamn **Hästsko*, jfr den nu utlocknade finsk-svenska adelsätten *Hästesko*, och ett 1408 (DD 1 s. 70) nämnt *hetskozarfvet* i Hedemora.

***Hökmora** *høkmóra*. — Skråm Enge el. Hökmohra 1684, Skråmänge el. Hookmora 1685, Skrömänge el. Hökmora 1715, Skråmänge el. Hökmora 1725, Skråmänget el. Hökmora 1794, Skråmänge el. Hökmora 1825 jb. — Hööke mora 1640 *Tabula geographica*. ~ Nu en äga under Hagelsnäs. Förleden i namnet *Skråmänget* är väl urspr. gen. av (äldre) svenska *skråma* 'skråma, rispa', väl använt i överförd betydelse om någon terrängformation. Slutleden är *änge* 'naturlig äng'. Förleden i det (yngre?) namnet *Hökmora* är urspr. (gen. pl. av) fågelnamnet *hök*, och senare leden best. form av *mor* 'sank granskog'.

Jugansbo *jugansbó*. — Joganstorp 1629, Jogansboo 1635, Jugansbo 1639—1825 jb. — Jugansbo G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Jugan*, biform till *Johan* (av *Johannes*). Om senare leden är urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?' är tvivelaktigt, snarare är ortnamnet bildat efter mönster av namnen på *-bo* (av urspr. *-bodha*). Formen *Joganstorp* från 1629 är snarast en mera tillfällig bildning.

***Järparvet.** — jærparet 1411 DD 1 s. 71 or. ~ Förleden är snarast fsv. gen. av mansnamnet *Järpe*, som bl.a. synes ingå i det östgötska ortnamnet *Iærpathorp*.¹⁰

Karlsbäcken *kúsbæjßen, kúsbækken*. — i kalxbek 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, kalsbergx gruffwe (2 ggr) 1526 G. I:s reg. 3 s. 278. — Kalfzbecken 1539, Kalffzbecken 1540 1542, Kalssbecken 1543, Kalffzbecken 1544 1549, Kalsbecken 1555, Kalffzbeckenn 1569, Kalzbeken 1575, Calsbäcken 1688, Karlsbecken 1715—1725, Kalfsbäcken 1794, Carlsbäcken 1825 jb. — Kalfsbäcken G. ~ Namnet, som urspr. åsyftar den bäck till Övra Klingen, vid vilken byn ligger, är flertydigt. Det innehåller dock knappast en förled *Kalungs-*, syftande på en vårdkase på Brötherget, som P. Envall menar.¹¹

Karlslund *kalslún*. Binamn: *Verktäkt* (*vørktækt*). — Wærketäc 1619, Werktäcchten 1635, Werketechten 1639, Wærctächten 1685, Warg-

¹⁰ Se LUNGGREN-BRATE aa s. 143.

¹¹ P. ENVALL i Dalarnas hembygdskbok 1946 s. 67.

tächt 1715, Wärechtecht 1725, Wargtägt 1794, Werktägt 1825 jb. — Karlslund G. ~ Det nuvarande namnet är ungt. Förleden i det äldre namnet är gen. sg. av ett mot fsv. *verke* m., sv. dial. *verke* 'inrättning för fiskfångst, risgård (i sjö el. bäck) med öppning för mjärde eller ryssja' svarande ord, jfr *lönamosa werka* (1411 DD 1 s. 71 or.) 'verkarna vid Lönnemossa' och **Stenverkarna* nedan. Senare leden är *täkt* 'intaga, nyodling'.

Kivnäbben *f̄s̄inæbæn, ſ̄inæbæn*. — Kiffwenebben 1539—1543, Kiffwenebben 1540 1544, Kiffueneben 1549, Kyffueneben 1569, Keffuenebenn 1585, Kifuenäb 1604, Kiffnäbben 1635, Kijfnäbben 1685, Kifnäbben 1715, Kijfnäbben 1794, Kifnäbben 1825 jb. — Kiffuenebben 1640 Tabula geographica. ~ Ligger i närheten av Busktächt. Namnet är best. form av fsv. *kivonäbb* (*kivenebb*) 'ett slags skansverk av trä, som av de försvarande uppfördes till ytterligare skydd utanför huvudfästningen.¹² Ordet förekommer i ortnamn i Norge, Västergötland, Västmanland och Dalarna samt Karelen i Finland.¹³ Huruvida Kivnäbben i Vika syftat på ett sådant skansverk av trä är ovisst. Schück anser tänkbart,¹⁴ att här legat ett tillfälligt försvarsverk, som kommit till användning under Sturetidens fejder, t.ex. 1470. Sannolikare är dock, att vi ha att göra med ett jämförelse- eller uppkallelse-namn. Jfr f.ö. *Bergsgården* i St. Kopparbergs socken.

***Klemetstäkt.** — Clemetzte(c)kt 1539—1542, Clemetsteckt 1544, Clemensteckt 1554, Clemedztecht 1569 jb. — Clemens teght 1547 DD 3, s. 64 or. ~ Uppogs i jb 1539 under Bröten. Förleden är gen. av mansnamnet *Klemet* (*Klement, Clemens*), jfr **Klemetsarvet* i Stora Kopparbergs socken.

***Klubbtäkt** *klùbbtäkt*. — Klubbeteckthen(e) 1539, Klubbetecktene 1540—1544, Klubetechttenn 1549, Klubbetechten 1569, Klubetäctan 1585, Klubbetechten 1617, Klubtecht 1725 jb. — Klubbetächtan 1640 Tabula geographica. ~ Är nu en äga vid Karlslund. Förleden är väl fsv. gen. av ordet *klubba*, kanske använt som mansbinamn, jfr *Klubbetorp* (*klubbatorp* 1491 u.d. diplom i RA), gd i Bankekinds socken, Östergötland, där förleden dock närmast synes vara ett mansbinamn **Klubbe*, som även kunde ingå i namnet Klubbtäkt. Senare

¹² SÖDERWALL, Ordbok 1 s. 657.

¹³ Se A. SCHÜCK i Arkeologiska studier tillägnade H.K.H. Kronprins Gustaf Adolf s. 212 f.

¹⁴ SCHÜCK aa s. 218 not.

leden är ordet *täkt* 'intaga, nyodling'. Även vid Bergsgården i St. Kopparbergs sn har funnits ett *Klubbtäkten*. Jfr detta.

Knektbo *knèktbo*. — Knechteboo 1635, Knechtebo 1639 jb. — Knektbo G, Vika Knektbo 1908 kb. ~ Förleden är urspr. gen. pl. av *knekt*, väl i betydelsen 'soldat', ej i den fsv. betydelsen 'dräng'. Det är ovisst om senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?' eller om namnet är bildat efter mönster av namnen på *-bo* (av urspr. *-bodha*). I Kniva bergslag finns också ett Knektbo, till skillnad från föregående kallat *Kniva Knektbo*.

Kniva *knìva*. — i Knifwa 1401 SDns 1 s. 15 avskr., widher kniwa hytto 1411 DD 1 s. 71 or., i knifwe 1461 DD 1 s. 111 or., j knijffwa 1471 2/2 diplom i UU, i Knifwom 1478 DD 1 s. 125 avskr., j kniffa 1482 14/5 diplom i RA=DD 3 s. 213, i kniffua 1484 25/2 diplom i RA=DD 3 s. 219, i Kniffua 1495 Sthlms jordeb. 1474—98 s. 277, j Knyffua 1495 Sthlms tänkeb. 1492—1500, s. 244, i Kniffwa 1499 DD 1 s. 169 avskr., i Kniffvom, i Kniffva 1499 DD 1 s. 171 avskr., i Knifvom 1499 DD 1 s. 172 avskr., i knijffua 1529 DD 2 s. 159 or., j kniffwom 1530 G. I:s reg. 7 s. 23. — Kniffwa 1539 1540, Kniffua 1542, Knifwa 1544, Kniffua 1554, Kniffue 1569, Kniffwa 1604 jb. — Knijffua Bygden 1640 Tabula geographica. ~ Omfattade bygden omkr. Dammen, Smedbacken, Staberg och Storgården och var i äldre tid ett bygdslag av samma slag som Hosjöbygden och Morbygden m.fl. Den äldsta bebyggelsen representeras väl av ett nu försvunnet *Gammelgården* samt *Storgården*. C. Lindberg avvisar¹⁵ säkerligen med rätta, teorien, att man skulle ha tillverkat knivar i Kniva. Han fortsätter: »Om namnet innehåller ordet *kniv*, förhåller det sig snarast så, att man före bebyggelsens tillkomst här uppsatt giller, bestående av nedfallande knivar o.d., i de gamla landskapslagarna benämnda självs-kott». Denna tolkning, som är sakligt rimlig, går emellertid enligt min mening svårligen att förena med namnets böjning i de medeltida källorna. Av allt att döma har man vid namnets tolkning att utgå från former som *i Knifwa*, *kniwa hytto* och liknande. Formerna *i Knifwom* och dyl. uppträda i det närmaste åttio år efter den förstnämnda och äro väl sena analogiformer efter mönster av andra plurala namn. Diplomet från 1401 skriver *j thorsange* och *j swnde* men *j dalom*, *j kynom*, *j botulffsbodum*. Detta tyder på

¹⁵ C. LINDBERG i Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1946 s. 25.

att vi i formen *i Knifwa* ha att göra med dativ till en maskulin singularis **Knive* och i *Kniva hytto* genitiv av samma ord eller namn. **Knive* skulle under sådana förhållanden kunna vara ett med det germanska tillhörighetssuffixet *-an* till vårt ord *kniv* bildat substantiv. Suffixet ifråga användes för att av substantiv bilda maskulina och feminina sakliga konkreter med betydelsen »liknande», »gjord av», »försedd med». Hit höra ord som *gere* 'kilformigt stycke' till fvn. *geirr* 'spjut', *kalve* 'vad, benkalv' till *kalver* 'kalv', *mialke* 'mjölke' till *mjolk* o.s.v.¹⁶ **Knive* skulle under sådana förhållanden kunna vara ett namn på nuvarande *Stabergsklack* eller snarare en del av denna och betyda »höjden som ser ut som en *kniv*». Jämförelser med ordet *kniv* synas vara ganska vanliga i nordiska ortnamn. Så tolkas de norska namnen *Knive nedre* och *Knive øvre* i Skoger sogn, Jarlsberg og Larviks amt som »Gaarden ved 'kniven'», ett namn på den närliggande *Kniveås* eller en del av denna.¹⁷ *Knive nordre* i Fiskum sogn, Buskeruds amt, tolkas på liknande sätt, av närheten till en höjd *Knivefjeldet*.¹⁷ *Knivsätter* (*Kniffuasetter* 1552 tl) i Å socken, Östergötland, anses av G. Franzén¹⁸ alternativt vara bildat till *kniv*, syftande på någon knivliknande formation i terrängen. Här kunde, enligt min mening, även det för vårt *Kniva* antagna **Knive* ingå.¹⁹

Kniv i betydelsen 'balja, fröbalja'²⁰ är även den en jämförelse med ordet *kniv*.

***Knutsbo** *knúsbø*. — Knutzboo 1685, Knutsbo 1715—1825 jb. — Knussbo 1640 *Tabula geographica*. ~ Nära Strand. Förleden är gen. av mansnamnet *Knut*. Om senare leden är urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?' eller bildad efter mönster av namnen på *-bo* (av äldre *-bodha*) är ovisst.

Knynen *knyn* (äldre uttal), *knynr*. — Knölen G. ~ Namnet är best. form av ä. nusv. *knyl* 'backe, upphöjning'.

Koparvet *kōpára*. — Kooparff 1539, Koparff 1540, Kooparff 1542 1544, Koparffued 1549, Kopperarff:dt 1554, Koparff:t 1569, Kop-

¹⁶ Se E. OLSON, De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan s. 211 f.

¹⁷ Se RYGH, Norske gaardnavne 6 s. 13; 5 s. 290.

¹⁸ G. FRANZÉN, Vikbolandets by- och gårdnamn s. 232.

¹⁹ Jfr även bl.a. E. HELLQUIST, Sjönamn 1 s. 328, H. LINDROTH, Ölands folk-mål 1, s. 57 not; B. OHLSSON, Blekinguskusten s. 102; C. I. STÄHLE, Ortnamnen på -inge s. 510 och i dessa arbeten citerad litt.

²⁰ RIETZ s. 337 a.

arffuett 1585, Kopparät 1619, Koparfuet 1635, Kopare 1639, Koopare 1685, Kopare 1715 1725, Koparfvet 1825 jb. — Koppar-arf 1757 Hülphers, Dagbok s. 470, Koparfvet G. ~ Förleden är fsv. gen. *Kopa* av mansnamnet *Kope*, jfr *Kopatylla* i Torsång. Redan vid mitten av 1500-talet uppträder urspårade former, där förleden associerats med *koppar*.

***Korslinden.** — Korsslinden 1539, Korslinden 1540 1542, Korsslinden 1543 1544, Kors(s)linden 1569, Korslindan 1585, Korslinden 1635—1794, Roslinda 1825 jb. ~ Läge för mig okänt. Förleden är väl samma ord *Kors-* som i *Korsnäs* och *Korsgården* i Stora Kopparbergs socken, jfr dessa namn. Senare led är best. form av *lind* 'med gräs besådd åker', jfr *Järlinden* i Stora Kopparbergs socken.

Kråknäs *kråknäs*. — Kråknäs G. ~ Förleden är en form av ordet *kråka*, senare leden syftar på läget vid en udde i sjön Runn.

***Kynäs.** — Kynäs 1629, Kynes 1635 1639, Kynä(ä)s 1686—1725, Nynäs 1794, Kynäs 1825 jb. ~ Läge obekant. Förleden är väl urspr. antingen gen. sg. *kyu* av *kya* 'fäfalla' eller samma element som ingår i *Kyna* och *Tronsjö* i Torsångs socken, se dessa namn.

Kyrkbyn *fşörkbÿn*. — j Wikum 1357 DD 1 s. 29 avskr., j kyrkioby 1470 DD suppl. s. 18 or., j kyrkioby 1475 u.d. diplom i RA, j kyrkiobynom 1475 7/4 diplom i RA=DD 3 s. 207, ? i wikom 1483 20/10 diplom i RA, j Kirkiobynom 1488 DD 3 s. 224 or., j kirkiobynom 1488 DD 3 s. 225 f. or., j kyrkiobynom 1496 DD 1 s. 281 or., j Kyrkebyn 1513 DN 14 s. 200 or., kyrkebyn 1542 DD suppl. s. 35 avskr. — Kyrkebyn 1539, Kyrkebyn 1540 1542 1569, Kyrkebyenn 1569, Körkebyenn 1585, Kiörkiebyen 1639, Kiorckiebyen 1725, Kyrkobyn 1794 1825 jb. — Kyrkobyn G. ~ Kyrkbyns urspr. namn är pluralis av *vik* f., troligen syftande på viken väster om Andrakebyn och Viksjöns nu avsnörda norra vik. Socknen har övertagit bynamnet och detta i fråga om byn ersatts med appellativet *kyrkby* i best. form.

***Kyrktäkt.** — Kyrketächt 1569, Kyrketäcktt 1575 jb. ~ Utjord till prästbordet. Förleden anger att täkten varit anslagen till *kyrkan*.

***Käringträdet.** — i Kärlinga thrædeno widher Kniwa hytto 1411 SDns 2 s. 406 avskr. — Käringe trädh 1640 Tabula geographica. ~ Låg i Knivabygden nära Runn. Förleden är gen. (sg.?) av fsv. *kærling* f. 'kvinna' o.dyl., vårt *käring*, jfr *Tjärntäkt* i Stora Kopparbergs socken. Senare leden är best. form av fsv. *træpe* n. 'plöjd men ej besådd åker', 'trädesjord'.

Lerbäcken *lərbæjzen*. — Leerbecken 1539—1544, Lerbecken 1549—1569, Lerbekenn 1575 1585, Le(e)rbecken 1639—1725, Lerbäcken 1825 jb. — Leerbecken 1640 Tabula geographica. ~ Vid en bäck nära Busktäkt. Förleden är snarast urspr. gen. av *ler(a)* 'ler, lera'.

Lisselbo *lislbö*. — Lillebodha 1539—1549, Lillebåde 1569, Lilleboda 1575 1585, Litzleboda 1619, Litzlebo 1635 1639, Lissellboo 1685, Litslebo 1715, Liselbo 1794, Lisselbo 1825 jb. — Lisselbo G. ~ Förleden är urspr. böjningsform *litlo* av fsv. *litil* 'liten' utvecklat till *Lissele-* och *Lissel-*. Senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?'. Jfr *Storbo*.

***Lukaretäkten**. — Lukaretechthene 1539, Lycketecht 1569, Lycketeckt 1575 jb. — Lukareteckthen 1547 DD 3 s. 64 or. ~ Låg 1575 under Bröten. Förleden är väl gen. av ett mansbinamn **Lukare* av oviss härledning. Senare leden är best. form av *täkt* 'intaga, nyodling'.

Luna *lünunnae, óvæ lūna, nēdæ lūna*. — i lungaa 1481 u.d. diplom i RA, Erich lwnaane 1484 1/12 diplom i RA=DD 1 s. 275, erich i lwnaan 1484 1/12 diplom i RA=DD 3 s. 220. — Lungåån 1539, Lungnåån 1540, Lungåån 1542, Lugnåån 1543, Lungåån 1544, Lwnan, Lunån 1569, Lunånn 1575, Lwnånn 1585, Lunon 1604 1617, Lunån 1635, Lunan el. Knechtebo 1715, Lunån el. Knecktbo 1825 jb. — Öf. St. Luna G, Nedre, Öfre Lunån 1908 kb. ~ Att döma av uttalet och flera av de äldre skriftformerna synes namnet vara best. pl. av ett *luna* f. i oviss betydelse, jfr det bl.a. från Västmanland kända *luna* 'grov stång av gran eller björk', som »begagnas vid husbyggnader för att sätta på sned emot väggar, så att stockarne rullas med rep uppföre». ²¹ Den äldsta namnformen liksom åtskilliga yngre former visa anslutning till adj. *lugn* och subst. *å*.

Lund *lun*. — Lundh 1629—1685, Lund 1715—1794, Lundh 1825 jb. ~ Väster om Hagelsnäs. Namnet är obest. form av ordet *lund*, säkerligen i den vanliga betydelsen 'dunge', icke 'helig lund'.

Långtäkt *långtekt*. — Longeteckthene 1539, Longeteckt 1540, Longetecktene 1542—1544, Långeteckttan 1549, Långateckttan 1554, Longetecktan 1569, Långetecktt 1585, Långtäckt 1635, Långtächt 1715 1725, Långtägt 1794 1825 jb. — Långtägt G. ~ Förleden är urspr. böjningsform av adj. *lång* och senare leden ordet *täkt* 'intaga, nyodling'.

Lönnemossa *lönneśsa*. — i lenemosa . . in lenemosum 1393 22/4 diplom i RA=DD 1 s. 257, j lønamosa, vppa lønamosa 1411 DD 1

²¹ RIETZ s. 415 a.

s. 71 or., the thektor . . som kallas lönæmossa 1461 DD 1 s. 112 or., i Lönmosa 1499 DD 1 s. 171 avskr., i Lönmåsen 1505 DD 1 s. 190 avskr. — Lönemoos 1539, Lönemossa 1540, Lönemoos 1542, Löne-mo(o)ssa 1543—1569, Lönemosse 1569, Lönemossa 1575, Lönmåsa 1604, Lönemåssa 1617, Lundmåsa 1725 jb. — Lönemossa G. ~ Förleden är fsv. gen. av trädnamnet *løn* 'lön', i de äldsta formerna med till *e* labialiserat *ø*, jfr bynamnet *Lennheden* i Stora Tuna socken och P. Envall, Dalabergslagsmålet s. 43. Senare leden är urspr. (sing.?) böjningsform av fsv. *mosi* m. 'mosse, myr'.

Lövet *lōvæ*. — Löfvet G. ~ Namnet, som synes vara best. form av ordet *lōv*, är tydligen ungt.

Marieberg *márvæbr.* — Reffsarffuuet 1575, Råfsaret 1725 jb. — Marieberg G. ~ Förleden i det äldre namnet är gen. av ett mansbinamn eller tillnamn *Räv*.²²

Mjölnergårdarna *mēnægårdan.* — Mjölnergården G. ~ Förleden är gen. av ortsdialektens *mōlnare* 'mjölnare', slutleden i dialekten best. form plur. av *gård*.

Narvtäkt *nārvtækt.* — Narvtäkt 1908 kb. ~ Gårdar nära Strand. Förleden är sannolikt gen. av ett mot fsv. mansnamnet *Narve* svarende namn. Senare leden är *täkt* 'intaga, nyodling'.

***Nisstäkt**. — Nissetecht 1549, Nissetecktt 1554 jb. ~ Namnet, som nu är okänt, innehåller gen. av kortnamnet *Nisse* (av *Nils*) och *täkt* 'intaga, nyodling'.

***Norvika**. — i Nor Wikum 1357 DD 1 s. 29 avskr., apud capellam Norwika 1362 SD 8 s. 168 or., apud capellam norwika 1370 8/12 diplom i RA=DD 3 s. 10, Datum norwika 1400 3/3 diplom i RA=DD 3 s. 22, j norwika sokn 1411 DD 1 s. 71 or. ~ Förleden i namnet är väl urspr. adv. *nor* (*pr*) 'norr, i norr'. Namnet har väl avsett norra delen av Vika socken med Hosjö kapell.

Nybodarna *nybōanæ.* — i Nyby 1496 26/11 diplom i RA. — Nybo 1684, Nyboo 1685, Nybo 1715 1725, Nybo 1794 1825 jb. — Nyby 1640 Tabula geographica. — Nybodarna G. ~ Det 1496 och 1640 belagda *Nyby* synes motsvara det nuvarande *Nybodarna*. Förleden är böjningsform av adj. *ny*, senare leden i förra fallet *by* 'nybygge, gård', i det senare obest. pl. av *bodh* 'fäbod?'. Det yngsta namnet innehåller *bodh* i best. form pl.

²² Jfr HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 97 och frälseätten Rääf i Småland.

Nyby se **Nybodarna**.

Nybyggningen se **Täkt**.

***Nygården**. — Nyiegården 1539—1543, Nyiegarden 1544, Nyegarden 1549, Nygården 1554, Nyegårdenn 1575 jb. — Nygården 1640 Tabula geographica. ~ Upptas 1575 under Bröten. Är icke identiskt med *Nyggården* (*Nyggård* G) i Kniva.

Nyhyttan *nȳta*, *nīta* (äldre uttal). — i nøyhitto 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212. — Nyiehytthan 1539, Nyiehyttone 1540—1543, Nyehyttan 1549 1554, Nyhyttan 1569 1617 1684, Nyhyttan 1685 1715, Nyhytta 1725, Nyhyttan 1794 1825 jb. — Nyhyttan G. ~ Det är oklart i förhållande till vilken äldre hytta denna angivits som *ny*.

Nynäs *nȳnæs*. — Skinnarebodha 1539—1549, Skinarebo, Skinderebåda 1569, Skinnareboda 1575 1604, Schinnarboda 1617, Skinnareboda 1639, Skinnarbo el. Nynäas 1685, Skinnarbo el. Nynäs 1715 1725, Skinnarbo el. Nynäs 1794 1825 jb. — Skinnarebo 1640 Tabula geographica. ~ Ligger vid Heden. Förleden i det urspr. namnet är gen. av fsv. yrkesnamnet *skinnare* 'skinnberedare, körsnär', kanske använt som mansbinamn. Senare leden är urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'.²³

***Nystefotsarvet**. — Nystafoos arff 1405 SDns 1 s. 457 or. — Nystefootzarff 1539—1543, Nystefootzarff 1544, Nysteffas arff:t 1569, Nystefotzarff 1604, Nystefotzarffwe 1617, Nystfotzarffwet 1639, Nystefotzarffwet el. Romsarffwet 1685, Nystefotsarffwet el. Romsarffwet 1715, Romsarffwet 1725, Romsarffwet 1794 1825 jb. — Nystefotzarff:t 1640 Tabula geographica. ~ Nystefotsarvet synes på 1700-talet helt eller delvis ha lagts under Romsarvet. Namnet lever kvar i namnet på en backe *Nystos backan* 'Nystefots(arvs)backen'. Förleden är gen. av ordet *nystfot* (*nystafot*) 'nystvinda, härvel', väl använt som mansbinamn. Jfr det jämtländska dialektordet *tokhärvel* 'tokstolle'.²³

***Nytsarv**. — Nytzarff (2 ggr) 1484 1/12 diplom i RA, nytzarff liggendis poo brødhten 1493 8/10 dipl. i RA=DD 3 s. 233, nytzarffweth . . pa brøthen 1497 3/3 diplom i RA=DD 3 s. 239. ~ Förleden är väl fsv. gen. av ett till adj. *nyter* 'duktig, hurtig' bildat mansbinamn **Nyter*, jfr medeltida namn som *Menlös*, *Oblidher*, *Rasker*.²⁴

***Näristäkten**. — Näristhæktin 1411 DD 1 s. 71 or. ~ Låg under Lönnemossa. Förleden är kanske gen. av det fsv. mansnamnet *Närer*.²⁵

²³ Enligt uppgift av arkivarie B. Flemström.

²⁴ Se HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 102 f.

²⁵ LUNDGREN-BRATE aa s. 181.

Personnamnet *Närer* är belagt en gång i förbindelsen *Laris Närisson*. Namnet *Närsbyn* i Laxarby socken, Dalsland, förklaras ur detta mansnamn.²⁶

Näset *lill næsæ, stó næsæ*. — oppo næseth 1474 17/5 diplom i RA, ?ness 1481 30/11 diplom i RA. — Näasset 1539, Nässe(d)t 1540—1549, Näs 1569, Näs 1575, Näs 1585, Nääs 1604, Näset 1725 jb. — å näset i Hoffsiyo 1543 DD suppl. s. 36 or., på Näset 1552 DD 3 s. 132 or., på Näs 1571 Dalarnas hemb.förb. tidskr. 1930 s. 78, L. St. Näs G. ~ Namnet är best. (resp. obest.) form av ordet *näs* 'udde', avseende en udde i Hosjön. *Näset* (*næsæ*, Näset G) NNV om Vika kyrka finnes ej upptaget på Tabula geographica men själva udden kallas på kartan ifråga *Långe Näset*.

Oxhagen *òkshágan*. — Oxhagagan (!) 1586, Oxehagen 1604 1635, Oxhagen 1639, Oxhagan 1685 1715, Oxehagen 1725, Oxhagen 1794 1825 jb. — Oxehagen 1640 Tabula geographica. ~ Beläget nära Stensarvet, möjligen i Sundborns socken. Förleden är gen. av ordet *oxe*, troligen i den äldre betydelsen 'tjur'. Senare leden är best. form av ortsdialektens *haga* 'hage, beteshage'.

Persarvet *pàsára*. — Pederssarff 1540 1544, Pederssarffued 1549, Pederssarff:d 1554, Persarffuet 1556 jb. — Persarvet G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Peter* (*Per*).

Prästlund *præstlum*. — Prestlund G. ~ Förleden är given för att skilja denna gård från den nära liggande gården *Lund*. Den närmare anledningen till namnet är obekant.

Pålsarvet *pàsára*. — Påålssarff 1539, Pålsarffuet 1569, Pålsarfuett 1575, Pålsarffuedt 1604, Pålssare 1617, Pålsarfuett 1635, Pålssare 1617, Pålsarfuett 1635, Pålsarfue 1639, Påhlssarfwet 1685, Pålsarfwet 1715 1725, Påhlsarfvet 1794, Pålsarfvet 1825 jb. — Pålssarffuet 1640 Tabula geographica. ~ Nu ägor vid Hälsingborn. Förleden är gen. av mansnamnet *Pål* (*Påvel*, *Paval* av *Paulus*).

Ragvaldsberg *råsbærj*. — Rawalssbergh 1539 1540, Rawalssbergh 1542 1543, Roffualdzbergh 1554, Rasberg 1569, Rauesberg 1575, Rasberg 1617, Rafwelsberg 1725 jb. — Ragvaldsberg G. ~ Förleden är gen. av det fsv. mansnamnet *Ragnvald* (*Ragvald*, *Raval*). Senare leden syftar på höjden där gården ligger.

Ramsnäsholm *råmsæshólm* (äldre uttal), *råmsnæshólm* el. *råmsnæs*. — i ramznæssedh (2 ggr) 1483 7/10 diplom i RA=DD 3 s. 215. —

²⁶ SOÄ 19 s. 68.

Ramsnäsholm G kb. ~ Den medeltida namnformen syftar på själva *näset* 'udden', där den nuvarande gården ligger. Förleden i namnet *Ramsnäset* är antingen snarast gen. av fågelnamnet *ramn* 'korp' eller också av det vanliga fsv. mansnamnet *Ramn*. Slutleden *-holm* i det moderna namnet är det (speciellt i herrgårdsnamn) vanliga *holm* 'holme' ursprungligen i sin egentliga betydelse men ofta i nyare namn utan egentlig innebörd.

Rankhyttan *rånkhta, rånkhyta*. — a rankkahytto 1470 DD suppl. s. 18 or., a rankkhytto 1475 7/4 diplom i RA=DD 3 s. 207, a rankkahytto 1475 u.d. diplom i RA, a rankkahittha 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, pa rankahytten 1483 7/10 diplom i RA=DD 3 s. 215, a rankahitte 1484 DD 1 s. 275 or., a rankahitte 1484 DD 3 s. 220 or., 221 or., wppa rankahitte 1488 DD 3 s. 224 or., 225 or., vppe rankehutte 1488 DD 3 s. 226 or., oppa rankahytttonne 1489 31/1 diplom i RA=DD 3 s. 227, wppa rankahitten (2 ggr) 1490 DD 3 s. 229 f. or., vppa rankahitten 1491 20/1 diplom i RA=DD suppl. s. 24 or., i Rånkehötthe 1493 8/10 diplom i RA=DD 3 s. 233 or., wppa rankahitten 1496 26/11 diplom i RA=DD 1 s. 281, på Rankahyttthene 1497 3/3 diplom i RA=DD 3 s. 239 or., paa Raankhytta 1499 DD 1 s. 169 avskr., pa Rankehytten 1517 Sthlms tänkeb. 1514—24 s. 139, paa ranckelhyttthen 1526 G. I:s reg. 3 s. 278, paa ranckehijtthane 1526 DD suppl. s. 32 or., på rwnkahyttan 1527 G. I:s reg. 4 s. 240, på Rånkehytten 1529 G. I:s reg. 6 s. 63. — Rank(e)hytten 1539, Rankehyttan 1540—1542, Rankehyttan 1543 1544, Ranckhyttan 1549, Rånghyttan 1554, Ranckahyttan 1569, Rånckehyttan 1575, Rånkahyttan 1585, Rånckhyttan 1604, Rankhyttan 1617 1725 jb. — Rankhyttan G. ~ W. Dybeck²⁷ har förmodat, »att Rankhyttan skulle betyda hyttan vid den i sjön utskjutande ranken eller långa smala udden, och skulle i så fall därmed avses den i Viksjön utskjutande udden eller näset, där Ramsnäsholm nu är beläget, och som förut tillhört egendomen Rankhyttan».

Härledningen är säkerligen felaktig. Vi veta för det första, att näset ifråga kallats *Ramsnäs* på 1400-talet. För det andra har den urspr. hyttan ej legat på eller vid näset. Sannolikt ingår i stället gen. av ett fsv. mansnamn *Ranke*. *Ranke Pålsson på Rankehyttone* nämnes år 1547,²⁸ väl en ättling till den ursprungliga hyttans grundare.

²⁷ I Dalarnas hembygdsförenings tidskr. 1923 s. 66.

²⁸ DD 3 s. 64.

Säkerligen är *Ranke* ett namn, som gått inom släkten. Enligt Dybeck (a.st.) är »den hittills äldsta kända ägaren av Rankhyttan Jöns Rankilsson, som bebodde och ägde gården 1435». Jag har i för mig tillgängliga diplom och diplomsamlingar icke kunnat återfinna någon uppgift om att Jönis Rankilson ägt Rankhyttan, men detta är mycket möjligt. Han bodde i alla händelser i Vika socken och nämnes i två diplom, det ena från 1442²⁹ och det andra från 1452.³⁰ Förleden i sonnamnet *Rankilson* är snarast gen. av ett mot fvn. *Hrafnkell* svarande fsv. mansnamn **Ramnkel* **Rankel*, till vilket namn *Ranke* väl är ett på vanligt sätt bildat kortnamn. I KA Dal. 1539: 4 s. 44 upptas en *Rankell* och ib. s. 117 en *Ranke* på Rankhyttan, förmodligen samma person. Den kända *Rank(e)*-släkten har säkerligen fått namn efter gården.

Rasberg se Ragvaldsberg.

Rensby *rénsbyn*. — i Reensbyn 1357 DD 1 s. 29 avskr., i rensby 1447 4/7 diplom i RA, i Rensby 1459 DD 1 s. 111 avskr., j rensby 1484 DD 1 s. 274 or., DD 3 s. 220 or., s. 221 or., s. 222 or., i rinsby 1488 2/1 diplom i RA, j rensby 1490 DD 3 s. 230 or., 1493 DD 3 s. 231 or., j rensbj 1496 DD 1 s. 281 or., i Rensby 1499 DD 1 s. 169 avskr. — Reenssby 1539, Reenssby 1540, Rensby 1543—1569, Rensbynn 1575, Rensby 1604, Reensbyen 1639, Rensby 1725, Rensbyn 1794, Rensby 1825 jb. — Rensbyn G. ~ Förleden är sannolikt gen. av ett mot fvn. mansnamnet *Hreinn* svarande fsv. mansnamn **Ren*.³¹ Senare leden är obest., resp. best. form av *by* 'nybygge, gård'.

Romsarvet *ròmssára*. — predia et bona infrascripta . . puta Rompsarf 1362 SD 8 s. 168 or., in hosio . . rompsarf 1370 8/12 diplom i RA. — Romssarff 1539, Rumssarff 1540—1543, Romssarff 1544, Romsarffuedtt 1549, Romsarff:d 1554, Romsarff:t 1569, Romsaret 1575, Romsarffue 1604, Romssare 1617, Romsaret 1725, Romsarfvat 1794 1825 jb. — Rumsarff 1551 DD 3 s. 124 or., Romsarff 1552 DD 3 s. 132 or., Råmssarffuet 1640 Tabula geographica. ~ Nu en gård vid Hosjöholmen. Enligt uppgift i diplomerna från 1362 och 1370 hade egendomen tidigare ägts av en *Tidemannus Romp*. Ortnamnets förled är säkerligen fsv. gen. av detta tillnamn, som snarast får tol-

²⁹ DD 1 s. 96.

³⁰ DD 3 s. 202.

³¹ LUNDGREN-BRATE s. 204.

kas som en stark biform till vårt ord *rumpa*, som är känt som medeltida namn.³² En sådan biform finnes i norska dialekter.

***Rumpenäs.** — Rumpenäs 1539, Rumpenässet 1540, Rumpenässet 1542, Rumpenäss 1543, Rompenäs 1549 1569, Rumpenäs 1569, Rompenäs 1575 jb. ~ Läge nu okänt. Namnet kan möjligen avse udden *Rommenäs* (*ròmænäs*) i sjön Logården i Sundborn på bergsfrälsekogen Slammerbergen nära gränsen till Vika. Förleden är väl urspr. gen. av ordet *rumpa* 'svans' syftande på någon svansliknande udde.

***Rävsarvet** se **Marieberg.**

***Röbacken.** — Röbackenn 1633, Röbeckan 1635, Robeken 1639, Rööbacken 1685, Röbecken 1715—1794, Röbacken 1825 jb. ~ Läge okänt. Förleden kan vara en form av färgadjektivet *röd*. Om senare leden är best. form av *backe* eller *bäck* är osäkert.

Sandviken *sånviſsa*. — in Sendawiik 1362 SD 8 s. 168 or., in sendawiik 1370 8/12 diplom i RA=DD 3 s. 10. — Sandwijken 1539, Sandwykene 1540, Sandwijkene 1542 1543, Sandwijken 1544, Sandwyken 1569, Sanduiken 1575, Sandwiken 1604, Sanduiken 1617, Sandwijken 1725 jb. — Sandwijken 1549 DD 3 s. 109 or., sanduiken 1551 DD 2 s. 311 or., Sandwijkene 1551 DD 3 s. 123 f. or. Sandviken G. ~ Hur de medeltida namnformerna *Sendawiik* skola uppfattas är osäkert. Tänkbara avledningar till ordet *sand* ge ingen sakligt rimlig förklaring till namnet.³³ I skrivningarna fr.o.m. 1500-talet är förleden det vanliga ordet *sand* 'sand, sandstrand'. Senare leden syftar på den *vik* av Runn, där gårdarna äro belägna.

***Skinnararv.** — Skinnarearff 1539 1540, Skinnararff 1542, Skinarearff 1543, Skinnarearffued 1549, Skinnare arff 1554, Skinnarearffuit 1569 jb. ~ Låg 1539 under Drängsarvet och var då en åkerlott. Förleden är urspr. gen. av yrkesnamnet *skinnare* 'skinnberedare, körsnär', kanske använt som mansbinamn.

***Skinnarbo** se **Nynäs.**

Skinnaränget *ſinnærdygr*. — Skinnaränge G. ~ Förleden är gen. av yrkesnamnet *skinnare* 'skinnberedare, körsnär', kanske använt

³² HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 100.

³³ Jfr det från Sverige och Norge kända ånamnet *Sända* (*Senda*), varom se RYGH, Norske elvenavne s. 209, sjönamnet *Sännen*, varom se E. HELLQUIST, Studier öfver de svenska sjönamnen 1 s. 608, fvn. *-sendir*, m. pl. i *Rauðsendir* 'Mænd fra Rauðsand' (Fritzner, Ordbog 3 s. 208).

som mansbinamn. Senare leden är best. form av *änge* 'naturlig äng'.

***Skråmånget** se **Hökmora**.

Smedbacken *smébackan*. — Smedbacken 1725 jb. — Smedbacken G. ~ Av uttalet och skriftformerna att döma är namnets förled urspr. gen. pl. av *smed*.

***Smedsarvet**. — ena halwo tækt . . sum kallaz smidz arff . . smidsarffuet 1432 DD 1 s. 80 or. ~ Skänktes av två Husby-bor till prästbordet i Vika. Läge obekant. Förleden är gen. sg. av yrkesnamnet *smed*, kanske använt som mansbinamn.

***Smältartäkt**. — slmædhtara thæck 1443 25/3 diplom i RA, ssmæltthare tæcth vppa brøthenne 1452 25/2 diplom i RA=DD 3 s. 201, smeltara tekth liggiendis vppa brøtenne 1490 28/1 diplom i RA=DD 3 s. 229. ~ Låg under Bröten. Förleden är gen. av fsv. yrkesnamnet *smältare* 'smältare', kanske använt som mansbinamn.

Staberg *stábærj*. — Stabergh 1539, Staberg 1540, Stabergh 1542 1543, Staberg 1544, Stabergh 1554, Stadbergh 1569, Staberga 1575, Staberg 1617 1725 jb. — Staberg G. ~ Namnet avser från början berget *Stabergs klack*. Förleden är flertydig. Med största sannolikhet ingår emellertid urspr. gen. sg. av det mot fvn. *stōð* 'båtplats' svarande sv. *stad* 'landningsplats, båtplats'. Viken vid Staberg, Stabergsviken, som låg väl skyddad innanför Stabergsön och Uddnäsön, har utgjort en god och viktig hamn för båtförbindelserna mellan Falun och Knivabygden. Jfr *Kniva*.

Stensarvet *stènsåra*. — Steenssarff 1539—1544, Stensarffuedtt 1549, Stensarffuet 1569, Stensarffuuet 1575, Stensarffuit 1585, Stensarffuett 1604, Steensarfwet 1725 jb. — Stensarvet G. ~ Förleden är gen. av mansnamnet *Sten*, som i det medeltida Dalarne av registret till Diplomatarium Dalekarlicum att döma, är belagt endast inom de högre stånden.

***Stenverkarna** *stènværkan*. — Stenwerckan täckte 1635 jb. — Stenwårkan 1640 Tabula geographica, Stenwårkan 1757 Hülphers, Dagbok s. 469. — Stenverken G. ~ Nu lägenhet i Stora Skedvi socken. Slutleden är pl. best. form av ordet *verke* 'fiskeverke, inrättning för fiskfångst'. Förleden anger väl att verkarna var byggda av sten i stället för av ris och störrar som i vanliga fall. Jfr *Verktäkt*, varom se *Karlslund* ovan.

Storbo *stòbo* — Storebodha 1539—1549, Storebode 1569 1575, Storebodha 1585, Storboda 1604, Storeboda 1617, Storboda 1635 jb. — Storbo G. ~ Förleden är böjningsform av adj. *stor*, senare leden pl. av *bodh* 'fäbod?'. Förleden anger de urspr. bodarna som stora i förhållande till *Lisselbo*, jfr detta namn.

Storgården *stògæn*. — Storgården, Storegården 1545 DD 3 s. 50 or. Storegården 1553 DD 3 s. 147 or. — Storegården 1569, Storegåll 1575, Storegården 1585 1617, Storgården 1725 jb. — Storgården G. ~ Förleden anger väl gården som den största i Kniva-bygden.

Strand *stræn*. — Datum et actum Strand 1327 DD 1 s. 252 avskr., a sstrand 1470 DD suppl. s. 18 or., a strand 1475 7/4 diplom i RA = DD 3 s. 207, a sstrand 1475 u.d. diplom i RA, a strandh 1481 u.d. diplom i RA = DD 3 s. 212, a strandh 1483 11/10 diplom i RA = DD 3 s. 216, a strandh 1484 DD 1 s. 275 or., wppa strand 1484 DD 3 s. 220 f. or., vppe strandh 1488 DD 3 s. 226 or., pa strandh 1493 DD 3 s. 231 or., vppa strand 1496 DD 1 s. 281 or. — Strand 1539—1575, Strann 1585, Strandh 1604—1685, Strand 1715—1825 jb. — Strand G. ~ Namnet är obestämd form av ordet *strand*, syftande på byns läge vid Vikasjön, jfr ett i Vika liggande men nu okänt *skinhetta stran* (1452 16/12 diplom i RA = DD 3 s. 202), där förleden synes vara (gen. pl.?) av ett fsv. **skinhätta* f. 'hätta av skinn', väl syftande på någon (några) terrängformation(er) på stranden. Jfr namn som *Trollhättan* och det isländska *Hekla* av isl. *høkull* 'kappa (med kapuschong)', båda likhetsnamn.

***Stubbarvet** *stùbhåra*. — ?Stubbearfvet 1539 Kröningssvärd, Samling s. 87. ~ Nu en åker i Östantjärna. Förleden kan vara gen. av ett fsv., till *Stubbiorn* bildat kortnamn **Stubbe*, jfr det finländska namnet *Stobbe*.³⁴ Möjligheten att förleden är gen. pl. av ordet *stubbe* 'trädstubbe' kan ej uteslutas. Jfr i så fall *Skuggarvet* i Stora Kopparbergs socken.

Stämshöjen *stämshøjæn*. — Stemmesshöjen 1539—1543, Stemmeshöien 1549, Stenshögen 1554 jb. — Stämshöjen G. ~ Förleden är väl snarast sekundär genitiv av mansnamnet *Stenbiorn*, jfr *Stämnarvet* i Stora Kopparbergs socken. Senare leden är best. form av *hög*, jfr *Höjen* i Stora Kopparbergs socken.

Sunnanhaga *sènhåga*. — i Sönnanhaga 1357 DD 1 s. 29 avskr., j swnnen haga 1452 16/12 diplom i RA = DD 3 s. 202, i Sunnanhagha

³⁴ LUNDGREN-BRATE aa s. 245.

. . i Swnenhagha 1459 DD 1 s. 111 avskr., j synnanhaga, j ssynnanhaga 1470 DD suppl. s. 18 or., j ssynnanhaga(a), j ssynnan haga, i synnan haga 1475 7/4 diplom i RA=DD 3 s. 207, j sunnanhagha 1479 DD 1 s. 128 or. i sunnehago 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, i sumnehaga biur ænge 1483 7/10 diplom i RA=DD 3 s. 215, j swnnanhage 1484 DD 3 s. 220 ff. or. 1488 DD 3 s. 224 ff. or., j Swnnanhaga byræng 1489 DN 16 s. 329 or., i synnanhaga 1493 DD 1 s. 149 or., i synnenhaga 1493 DD 3 s. 231 or., i swnnanhage 1496 26/11 diplom i RA=DD 1 s. 281 or. — Sunanhagha 1539, Sunnanhagha 1540—1543, Sunanhagha 1544, Sun(n)anhaga 1569, Swnnanhaga 1575, Sunnanhag(h)a 1635—1725, Sunnanhag 1794, Sunnanhaga 1825 jb. — Sunnanhaga G. ~ Förleden är fsv. prep. *sunnan* 'söder om'. Senare leden är obestämd böjningsform av ordet *hage* 'betesbage'. Byn är väl urspr. en gammal utflyttning från Folkarbyn.

Svartskär *svåtjær*. — Swartetierna 1539—1544, Suarttetierna 1549, Swartstierne 1569, Suarttienna 1575, Suarttierna 1585, Swartstiern 1604, Swartskier 1617, Swartskiär 1725 jb. — Svartskär G. ~ Namnet utgår väl från ett fsv. **Svartesiötierne* med ett epexegetiskt **tierne*, biform till *tjærn*, lagt till ett urspr. **Svartesio* 'den svarta, mörka, sjön', avseende nuv. *Svartskärssjön*. Ljudförbindelsen *-stj-* i den ur **Svartesetiærne* utvecklade formen **Svartstierne* har övergått till *sj-*ljud och namnet associerats med *skär*.

Sveden *svæn, svédny*. — Sveden G. ~ Namnet är tydl. ungt. Det är best. form av *sved* 'svedjeland, svedjefall'.

Sörbo *sörbo*. — Söderboo 1629, Sörboo 1635, Sörbo 1639, Sörboo 1685, Sörboda 1715, Sörbo 1725—1825 jb. — Sörbo G. ~ Förleden är böjningsform av adj. *söder*, senare leden är urspr. pl. av *bodh* 'fäbod?'. Från *Östantjärna* sett lågo dessa »bodar» i söder och *Österbo* i öster (nordöst). Såväl Sörbo som Österbo äro väl utflyttningar från Östantjärna.

***Trostabäck** — Datum Throstabæk 1351 SD 6 s. 283 or., i trostebchsbroo 1492 DD 1 s. 148 avskr., i troste kella 1492 DD 1 s. 148 avtr. ~ Trostabäck utgjorde gräns mellan Vika och Svärdsjö (Sundborn) och är den bäck som nu kallas Fridhemsbäcken eller Stensarvsbäcken. Bäcken kommer från *Trosta källa*. *Trostebäcksbro* (*Trostebro*) är den lilla bron öster om Östborns bro.³⁵ Förleden *Throsta-* är

³⁵ Se K. LINGE, Svärdsjö socken s. 5.

väl gen. pl. av ett mot ortsdialektens *trost* 'trast' svarande fsv. **thros-ter*. *Trosta källa* och *Trostebro* äro snarast reduktbildningar av ett urspr. (ideellt) **Throsta*(*bæks-*)*kælda*, resp. **Throsta*(*bæks*)*bro*.

***Tysktäkten**. — Brötthen 1555, Brötten 1569, Brötenn 1575, Brötan(n) 1585 1604, Brötan 1639, Bröthen el. Tysketächten 1685, Bröten el. Tysktächt 1715, Tysktächt 1725, Bråten el. Tysktägten 1794, Bröten el. Tysktägten 1825 jb. — ?Tyskegården 1640 *Tabula geographica*, Nygården, då Tysktägten kalladt, 1757 Hülphers, *Dagbok* s. 479. ~ Enligt Hülphers hörde täkten till Strands gästgivaregård. Förleden i namnet *Tysktäkten* är snarare gen. av sv. dial. *tyske* m. 'tysk' — kanske använt som mansbinamn — än av adj. *tysk*. Senare leden är best. form av *täkt* 'intaga, nyodling'.

Täkt *tækt*. — Thektt 1539, et heman kalles Teckt 1569, Nybyg: Matz Nilsson i Tächt 1605, Nybygiare 1617, Nybygningen 1635, Nybyggningen el. Tächt 1685, Nybygningen el. Tächt 1715, Nybygge el. Tächt 1725, Nybygge el. Tägt 1794 1825 jb. ~ Gård vid Sörbo. Det äldsta namnet är best. form av *Nybyggning* 'nybygge', senare utbytt mot *täkt* 'intaga, nyodling'.

Uddnäs *ùdnæs*. — widh juddenæs 1411 DD 1 s. 71 or., wddenæs 1461 DD 1 s. 112 or., vddenæssz 1536 G. I:s reg. 11 s. 12. — Vddenäs 1539—1544, Vddenes 1554, Vddenäs 1569 1604, Vddnäs 1635, Vddenäss 1639, Vdnäs 1715, Vddnäs 1725, Uddnäs Werkan 1794, Uddnäs 1825 jb. — Uddnäs G. ~ Förleden är sannolikt urspr. gen. av det fsv. mansnamnet *Judde* (*Jodde*).³⁶ *J-* har senare i formen *Juddenæs* o.dyl. uppfattats som preposition och namnet associerats med ordet *udde*. Slutleden *näs* syftar väl på landtungan söder om gården mellan Runn och den lilla tjärnen öster om landsvägen.

Utanhed *ùtané*, *ùtanhé*. — ena thækt som kallas vtanhedhe 1400 3/3 diplom i RA=DD suppl. s. 7, Utanhedha 1478 DD 1 s. 125 avskr. — Utanhedhe 1539—1544, Vtanhede Wthanheda 1569, Wtanheda 1575, Vtanheda 1604, Vthanhedh 1617, Vtanhedh 1685, Vtanhed 1715, Vtanheed 1725, Utanhed 1794 1825 jb. — Utanhed G. ~ Förleden är prep. *utan* 'utanför, utom'. Senare leden, *hed* 'skog', 'skogig sandås', syftar på samma *hed*, som gett upphov till namnet *Heden*, se detta namn.

***Uvebo** *ùbo*. — Effueboo 1619, Vffboo 1635, Vfwebo 1639, Vfweboo 1685, Vfwebo 1715 1725, Ufvebo 1794 1825 jb. ~ Nu en täkt

³⁶ LUNDGREN-BRATE aa s. 139.

vid Svartskär. Namnet är kanske snarast ordet *uvbo* 'uwnäste', antingen på grund av den första bebyggelsens läge intill ett dylikt eller i skämtsam, överförd, användning. Möjligheten att senare leden är pl. av *bodh* 'fäbod?' kan icke helt uteslutas. Förleden är i så fall möjligen ett till fågelnamnet *uv* bildat **uve*, använt som mansnamn.³⁷

Vika se **Kyrkbyn**.

Viksberg *viksbérr*. — Viksberg G. ~ Namnet är ungt. Det kan vara konstruerat till sockennamnet Vika. Slutleden är snarast den i moderna namn vanliga ändelsen *-berg*, ofta utan egentlig betydelse.

***Veltekvärn** — molendinum in inferiori torrente Hosio dictum Veltequern 1362 SD 8 s. 168 or., molendinum . . dictum Veltequern 1370 8/12 diplom i RA=DD 3 s. 10. ~ Förleden är möjligen gen. av fsv. ordet *välta*, f. 'hopvältrad hög (av stockar el. ris)', motsvarande ortsdialektens *timmervälta*, knappast gen. av ett endast från ortnamn känt mansnamn **Välte*.³⁸ Slutleden är fsv. *qvärn* f. 'kvärn, vattenkvärn'.

Verktäkt se **Karlslund**.

***Ynvarsarv**. — et godz som hætir ynvarsarff 1452 16/12 diplom i RA=DD 3 s. 202. ~ Egendomen låg enligt diplommet i Sunnanhaga. Förleden är snarast fsv. gen. av mansnamnet *Ingvar*. Stavningen *Ynvars-* får fattas som en omvänd skrivning av **Invars-* i ett område, där redan under medeltiden delabialisering av *y* till *i* var vanlig.³⁹

Åsbo *ásbo*. — Åsbo G. ~ Namnet är tydligen ungt.

Åsen *ásn*. — Åsen G. ~ Är ej upptaget på Tabula geographica. Gårdarna ligga på en typisk *ås*.

Ängessveden se **Ängsberg**.

Ängsberg *ængsvén* (äldre uttal), *ængsbérr*. — Ängsberg G. ~ Det nuvarande namnet är ungt, jfr *Viksberg*. Förleden i det äldre namnet *Ängessveden* är gen. av ortsdialektens *änge* 'naturlig äng'. Slutleden är best. form av *sved* m. 'svedjeland, svedjefall'.

Önssgårde *ónsfææ* (äldre uttal), *ónsææ*. — öndzgerdhe 1481 u.d. diplom i RA=DD 3 s. 212, (? öndz engh 1488 DD 3 s. 225 or.) — Onssgårde 1539, Önssgårde 1540 1543, Önssgerde 1542 1549, Öndz-

³⁷ Se om dylika namn HELLQUIST, Fornsvenska tillnamn s. 97.

³⁸ Se härom LUNDGREN-BRATE aa s. 302.

³⁹ Jfr P. ENVALL, Dalabergslagsmålet s. 27.

gårde 1569, Önsgerde 1575, Önsegierdhe 1617, Önssgiärdet 1685, Onssgierdet 1725, Önsgerdet 1794, Onsgardet 1825 jb. ~ Förleden är gen. av det fsv. mansnamnet *Önder*.⁴⁰ En *Önder* i Sunnanhaga omtalas från Vika socken år 1488.⁴¹ Senare leden är urspr. obest. form av *gårde* 'inhägnat jordstycke'.

Östantjärna *östnjšēna*. — Östhantierna 1539—1544, Östantierna 1549 1569, Östantiernna 1575 1585, Östantiärna 1604, Östantierna 1617, Östen Tierna 1635, Östantierna 1725, Östantjerna 1794 1825 jb. — Östantjärna G. ~ Förleden är fsv. prep. *östan* 'öster om', syftande på bebyggelsens läge öster om Vikasjöns norra avsnörda vik, nu kallad Kyrkbyttjärnen. Slutleden är urspr. böjningsform av **tjärne* m., biform till *tjärn*.

Österbo *östebó*. — Österboo 1629 1635, Österbo 1639, Osterboo 1685, Osterboa 1715, Österbo 1725—1825 jb. — Österbo G. ~ Om namnets förklaring se *Sörbo* ovan.

⁴⁰ Se B. LINDÉN, Dalska namn- och ordstudier 1: 2 s. 116.

⁴¹ DD 3 s. 225 or.

Ortnamnen och bebyggelsen

Liksom på andra håll visa sig bebyggelsenamnen inom Kopparbergslagen tillhöra en mängd olika typer. En stor del äro ursprungliga naturnamn, d.v.s. namn på naturlokaler, andra äro kulturnamn, namn som mer eller mindre direkt syfta på bebyggelsens odlingshistoria eller andra kulturella förhållanden. En del av dessa senare namn och namntyper kunna ge upplysningar om bygdens relativa ålder och bebyggelsens framväxt.

Den medeltida sockeninindelningen i södra Dalarna var delvis en annan än den nuvarande. Gamla socknar äro *Grytnäs* (ecclesia dicta Gritenes 1353 SD 6 s. 787 or.), *Hedemora* (parochia Henamorum 1362 SD 8 s. 168 or.), *Husby* (viþ husæby kirkio 1347 SD 5 s. 639 or.), *Skedvi* (in skiædwi 1325 SD 3 s. 689 or.), *Tuna* (ij twnæ sokn 1359 DD 2 s. 1 or.), *Vika* (i Wikum 1357 DD 1 s. 29 avskr.), *Torsång* (parochie thorsanger 1288 Wessén, Urk. rörande St. Kopparberg s. 27 or.) och *Svärdsjö* (Swerdhesiö Sochn 1357 DD 1 s. 29 avskr.). Ur dessa storsocknar ha andra utbrutits, flera i relativt sen tid. *Säter* var sålunda under namn av *Dals(by) fjärding* (Dals fiærdunge i Tuna sokn 1413 SDns 2, s. 719 or.) en del av Tuna liksom *Silvberg* och *Gustavs* (Enbacka Capellslag 1743 Sahlstedt, St. Tuna Minnes-Döme s. 148). Till det gamla Tuna hörde också delar av *Aspeboda* och *Stora Kopparberg*. I nordväst omfattade Tuna större delen av nuvarande Aspeboda socken och de delar av nuvarande Stora Kopparbergs socken, som ligga kring sjöarna Varpan och Grycken, alltså väster om nuvarande Faluområdet, som hörde till Torsång.¹ *Falu stad* ligger på Torsångs gamla utmark, och Vika med Hosjöbygden har omfattat delar av Sundborn, som emellertid till större delen varit en del av Svärdsjö, dit även *Enviken* räknats.

Bebyggelsen inom Kopparbergslagen är tydligen till allra största

¹ B. BOËTHIUS, Grycksbo s. 14 ff.

delen utgreningar från bygderna kring Dalälven, och detta gör det nödvändigt att i viss utsträckning ta hänsyn också till bebyggelsenamnen i de angränsande delarna av Dalälvsområdet, framför allt Stora Tuna sockens kärnbygd.

Såsom den alltför tidigt bortgångne arkeologen Eskil Olsson visat i en postumt publicerad avhandling² äro fynden från den äldre stenåldern i Dalarne och Västmanland koncentrerade till vad han kallar »Krylboområdet», d.v.s. socknarna Grytnäs, Folkärna och By i Dalarne samt Karbenning, Västerfärnebo och Möklinta i Västmanland. Havet gick vid denna tid, den s.k. trindyxtiden, c:a 3000—2500 f.Kr., upp mot dessa trakter, och den glesa bebyggelsen var en typisk strandbebyggelse av jägar- och fiskarstammar. Enligt Olsson kommo dessa jägare och fiskare, som först trampade Västmanlands och Dalarnes jord, från trakten av Vänern över Västergötland och Närke. Från Krylboområdet härrör enligt samme författare den senare bebyggelsen i det övriga Dalarne. I huvudsak följer den floderna och åsarna.³ Någon egentlig bebyggelse längre upp i Dalarne existerade inte vid denna tid. Stenåldersfynden där anser han vara spår endast av mera tillfälliga strövtåg upp efter Dalälven.⁴

Från förromersk järnålder saknas arkeologiska fynd från Dalarne. Samma är förhållandet med Norrland, Nordnorge och Finland.⁵ Arkeologerna ha olika förklaringar till denna fyndfattigdom. Några ha ansett den bero på förändrade kulturförhållanden, bl.a. i gravskicket med likbränning och anspråkslösa gravar och fattigt och sällsynt gravgods. Andra mena, att man skall söka förklaringen i en faktiskt påvisad klimatförsämring i landet under de fem århundradena före vår tideräknings början. För oss är det tillräckligt att konstatera frånvaron av arkeologiska fynd för denna tidsperiod.

Under nästa period, den romerska järnåldern, som omfattar de fyra första århundradena av vår tideräkning, ha vi spridda fynd, några romerska mynt, ett från näset vid älvområdet i Gagnef,⁶ ett från

² Stenåldern i Västmanland, Dalarne och Gästrikland. I: Ymer 1917 s. 105 ff. Jfr Västmanlands fornminnesförenings tidskr. 9 s. 1 ff.

³ Aa s. 128.

⁴ Aa ss. 117 och 128.

⁵ G. HALLSTRÖM, Den tidigaste järnåldern i Dalarna. I: Dalarnas hembygdsbok 1931 s. 28 ff.

⁶ HALLSTRÖM aa s. 32.

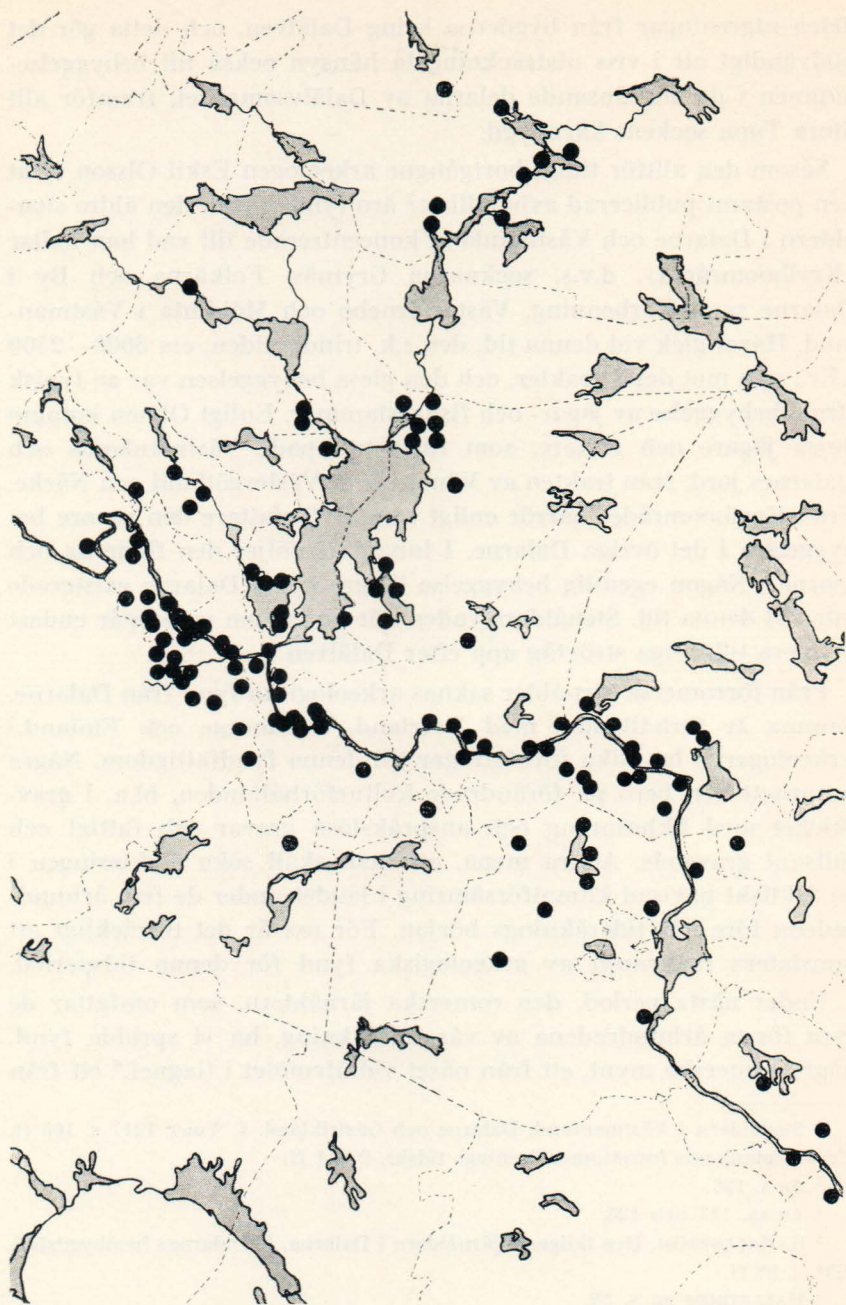

Fig. 1. Bebyggelsen före 1400 enligt bevarade diplombelägg. Skala 1 : 500.000.

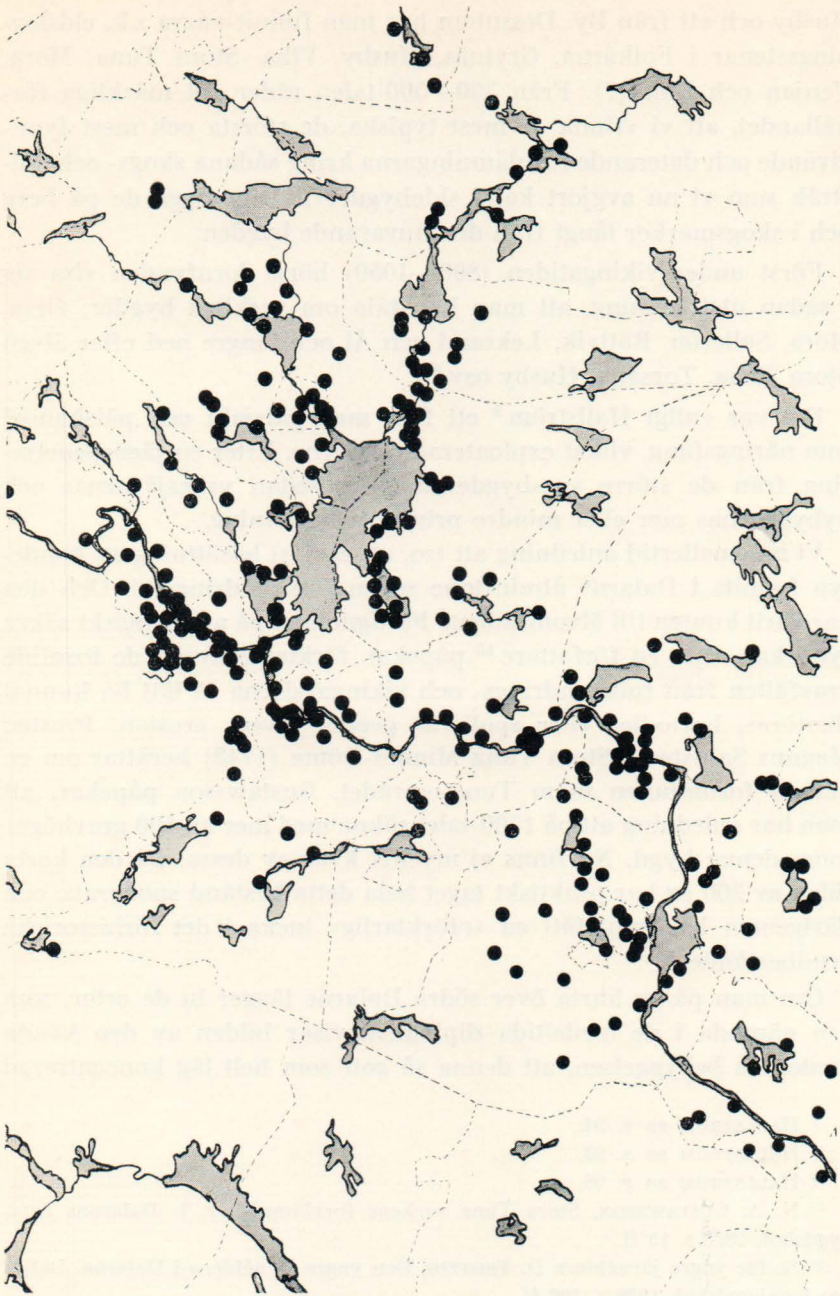

Fig. 2. Bebyggelsenamnen omkring 1500 enl. bevarade diplombelägg.
Skala 1 : 500.000.

Husby och ett från By. Dessutom har man funnit några s.k. eldslagingsstenar i Folkärna, Grytnäs, Husby, Vika, Stora Tuna, Mora, Venjan och Lima(?). Från 300—500-talen råder det märkliga förhållandet, att vi »finna de mest typiska, de största och mest fyndgivande och daterande fornlämningarna kring sådana skogs- och dalstråk som vi nu avgjort kalla sidobygder».⁷ Ofta ligga de på berg och i skogsmarker långt från den nuvarande bygden.

Först under vikingatiden (800—1050) börja fornfynden visa sig i sådan utsträckning, att man kan tala om verkliga bygder: Orsa, Mora, Sollerön, Rättvik, Leksand och Ål och längre ned efter älven Stora Tuna, Torsång, Husby osv.⁸

Det var enligt Hallström⁹ ett folk med pälsjakt och pälshandel som näringsfång, vilket exploaterade Dalarne. Efter en jägarpenetration från de större sveabygderna, kom sedan yrkesjägarnas och nybyggarnas mer eller mindre primitiva bosättning.

Vi ha emellertid anledning att tro, att en fast bosättning av bonde-typ funnits i Dalarne åtminstone sedan folkvandringstid. Och den har varit knuten till älvmrådena. Fattigdomen på arkeologiskt säkra fynd kan, som en författare¹⁰ påpekat, förklaras av att de forntida gravfälten från folkvandrings- och vikingatiderna så lätt ha kunnat förstöras, bortodlas eller spolieras genom älvens erosion. Prosten Magnus Sahlstedts Stora Tuna Minnes-Döme (1743) berättar om en mängd fornminnen inom Tuna-området. Gustawsson påpekar, att man har anledning att på 1700-talet räkna med mer än 100 gravhögar inom denna bygd. Nu finns ej mycket kvar av dessa. På den korta tiden av 200 år har praktiskt taget hela detta bestånd spolierats, och därigenom har man fått en »oförklarlig» lucka i det förhistoriska fyndbeståndet.¹¹

Om man på en karta över södra Dalarne lägger in de orter, som äro nämnda i de medeltida diplomerna, visar bilden av den kända medeltida bebyggelsen, att denna så gott som helt låg koncentrerad

⁷ HALLSTRÖM aa s. 94.

⁸ HALLSTRÖM aa s. 93.

⁹ HALLSTRÖM aa s. 96.

¹⁰ K. A. GUSTAWSSON, Stora Tuna sockens fornlämningar. I: Dalarnas hembygdsbok 1933 s. 15 ff.

¹¹ Se för yngre järnåldern D. TROTZIG, Den yngre järnåldern i Dalarna. Dalarnas hembygdsbok 1936 s. 100 ff.

kring Dalälven och dess sjösystem. Helt tillförlitlig kan en sådan karta aldrig bli med det bristfälliga material, som står oss till buds. Många diplom ha förstörts eller förkommit under tidernas lopp, och många orter ha kanske aldrig nämnts i ett medeltida köpebrev eller någon annan dylik handling, trots att de redan då existerat. En detaljerad bild kan man därför inte få på detta sätt, men i stort ger kartan en föreställning om den äldsta bebyggelsen.

Den övervägande delen av bebyggelsen i och omkring Falun synes vara relativt sena nybyggen, som till största delen ha koppargruvan och dess exploaterande att tacka för sin tillkomst. En undersökning av själva ortnamnen och namntyperna i detta område bekräftar denna syn på bebyggelsen där och dess omfattning. Den gamla bondebygden kring älven och sjön Runn skiljes från den i Svärdsjö genom gruvbygden. En ur bondesynpunkt relativt värdelös utmark får folk och liv genom gruvan.

Den äldre bebyggelse, som vi trots oss kunna konstatera genom de äldsta skriftliga källornas vittnesbörd, följer så gott som helt de mera lättodlade områden, som på geologiska kartan¹² utmärkas som älvmjäla, älvsand, mjäla, sand och mo. Moränmarkerna kring Falubygden och även i övrigt ha ej varit så eftertraktade sett ur bondesynpunkt. Samma är förhållandet med de vidsträckta områdena mellan det gamla Tuna och Västerbergslagen, som i stort synas höra mera samman med Västmanland än med Dalarne i övrigt, och där Kolbäcksåns vattensystem spelat samma roll vid kolonisationen som Dalälven i öster.¹³

Namnforskaren kan genom ett studium av de s.k. namntyperna och deras utbredning komplettera och kontrollera den äldsta bebyggelsens utsträckning. En närmare granskning av de namntyper, som äro representerade bland de från de medeltida diplomerna kända namnen, ger, som man kunde vänta, vid handen, att de ur typsypunkt i stort äro äldre än huvudparten av de namn, som vi känna först från och med 1500-talet. Namn som *Skedvi* (de Schedui 1297 SD 2 s. 233 or.) *Torsång*, *Vika* och *Tuna* (i twna 1325 Orsa 2 s. 14 vidim. 1456) äro med all säkerhet mycket gamla, måhända från tiden för Kristi födelse.¹⁴ *Ansta* (in angastathum 1268 SD 1 s. 443 or.), *Kvista*

¹² Sveriges geologiska undersökning serie Aa 181, 184, 188, 189 och 194.

¹³ Jfr HALLSTRÖM aa s. 44.

¹⁴ Jfr J. SAHLGREN, Vad våra ortnamn berättar, 2:a uppl., ss. 29, 38, 45 och 60.

(i quidhstadhum 1378 21/10 diplom i RA) och *Orrsta* (i orrestadhum 1378 21/10 diplom i RA) i Stora Skedvi äro sannolikt från folkvandringstiden. Namnet *Hysta* i nyssnämnda socken hör emellertid inte till denna grupp. Som t.ex. skrivningen *a Hydishytto* 1482 (Diplom i RA 1482 13/3) visar, är det ett ursprungligt namn på *-hytta*.

Plurala namn

Det är påfallande, att Kopparbergslagen nästan helt saknar namn av den gamla plurala typ, som nyss nämnts, t.ex. *Tuna*, *Ansta*. Endast i de allra sydligaste delarna av de gamla bondesocknarna Torsång och Vika har man några representanter för typen, *Tylla*, *Kyna* och *Tronsjö* (av *Trondskyna*) i Torsång och själva sockennamnet *Vika*. Namntypen ifråga finns annars i det för oss aktuella området från Folkärna till Bäsna i Gagnef så gott som uteslutande intill Dalälven. Inom Stora Tuna ha vi *Forsa* (af Forsum 1359 DD 2 s. 1 or.), *Mjälga* (i Myelgom 1325 Orsa II s. 14 vidim. 1456), *Medväga* (j Midhwæghwm 1384 DD 2 s. 4 or.), *Mora* (af Morum 1359 DD 2 s. 1 or.), nuvarande *Ytter-* och *Övermora*, *Tjärna* ? (aff Tiærnum, ij Tiærno, af Tiærne 1359 DD 2 s. 1 or.) och *Gimsbärke* (j Gimisbrikkwm 1384 DD 2 s. 4 or.).

Namnet *Forsa* syftar på strömdrag i Dalälven och *Mjälga* innehåller ett ännu i dessa trakter känt dialektord *mjälg*, i dalmålet *mjåg*,¹ betecknande de höga sandstränderna vid älven. Elementet **Midhwægher*, som ligger till grund för det plurala *Medväga*, är oklart. Det kan ha betecknat den punkt, som ligger ungefär mitt på den väg, som sträcker sig mellan vägövergången över älven vid Nyckelby och det gamla vägmötet väster om nuvarande Bomsarvet (eller vägövergången vid Brusbro). Betydelsen skulle emellertid i stället kunnat vara 'mellanvägen', en beteckning för vägen *mellan* vägförbindelsen norr om älven och den gamla vägen på älvens väst-sida från Tuna över Tjärna och Båtsta. *Mora* innehåller liksom det också hithörande stadsnamnet *Hedemora*, av Hesselman tolkat som

¹ Ordet *mjälg* (*mjåg*) är snarast, som S. BUGGE — NOREEN, Ordlista öfver dalmålet, s. 126, not 3 — antar, en vernersk växlingsform till det fvn. *melr*, bildad till roten *(s)*mel* 'mala'. Annorlunda SAOB M 1149 (»trol. substantivering av ett till *mjåla*, subst., bildat, icke anträffat fsv. adj. *mielugher*»).

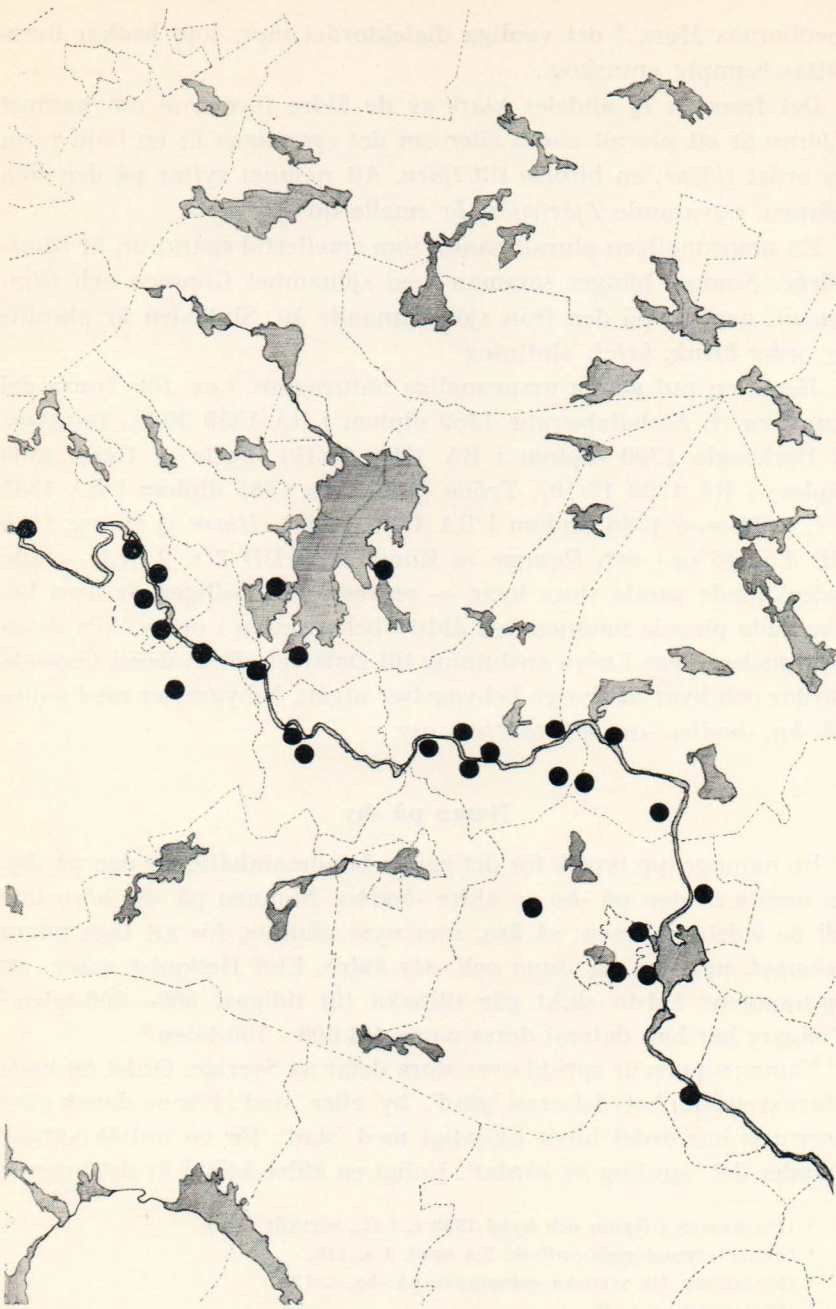

Fig. 3. Plurala bebyggelsenamn på -a. Skala 1 : 500.000.

'hedbornas Mora',² det vanliga dialektordet *mor*, som brukar översättas 'sumpig granskog'.

Det framgår ej alldeles klart av de äldre formerna om namnet *Tjärna* är ett pluralt namn eller om det egentligen är en böjd form av ordet *tjärne*, en biform till *tjärn*. Att namnet syftar på den lilla tjärnen, nuvarande *Tjärnsjön*, är emellertid tydligt.

Ett ursprungligen pluralt namn, som emellertid spårat ur, är *Gimsbärke*. Namnet hänger samman med sjönamnet *Gimmen* och *Gimma(n)*, namnet på den från sjön rinnande ån. Slutleden är pluralis av ordet *brink*, *brick* 'sluttning'.

Jämte en rad gamla ursprungliga naturnamn, t.ex. för Tunas del *Amsberg* (ij Ambatzbærghe 1359 diplom i RA 1359 30/9), *Borlänge* (i Borlængio 1390 diplom i RA 1390 13/10), *Gylle* (a Gyllo 1390 diplom i RA 1390 13/10), *Tröne* (a Thrøna 1385 diplom i RA 1385 9/7, a Thrøno 1386 diplom i RA 1386 19/11), *Hesse* (j Hæsse 1386 DD 1 s. 45 or.) och *Romme* (a Rume 1383 DD 2 s. 2 or.) — alla betecknande gamla stora byar — representera tydligen de nyss behandlade plurala namnen den äldsta bebyggelsen i orten. Alla dessa bebyggelser ligga i nära anslutning till Dalälven. Från dessa urgamla gårdar och byar ha övriga bebyggelser utgått, bebyggelser med namn på *-by*, *-bodha*, *-arv(et)*, *täkt(en)* osv.

Namn på *-by*

En namngrupp typisk för det gamla bondesamhället är den på *-by*, en annan är den på *-bo* av äldre *-bodha*. Namnen på *-by* höra inte till de äldsta namnen; så äro, som nyss nämnts, för att taga några exempel, namnen på *-tuna* och *-sta* äldre. Elof Hellquist anser, att *by*-namnens äldsta skikt går tillbaka till tidigast 500—600-talen.¹ Tidigare har han daterat dessa namn till 600—700-talen.²

Namngruppen är spridd över stora delar av Sverige. Ordet *by* hade i fornsvenskan betydelsena 'gård', 'by' eller 'stad'. För en dansk eller norrman har ordet blivit liktydigt med 'stad', för en nutida svensk betyder det 'samling av gårdar'. Enligt en äldre åsikt³ är det i denna

² HESSELMAN i Namn och bygd 1930 s. 1 ff., särskilt s. 4 f.

¹ Svensk etymologisk ordbok, 2:a uppl. 1 s. 116.

² HELLQUIST, De svenska ortnamnen på *-by*, s. 126.

³ HELLQUIST aa s. 56.

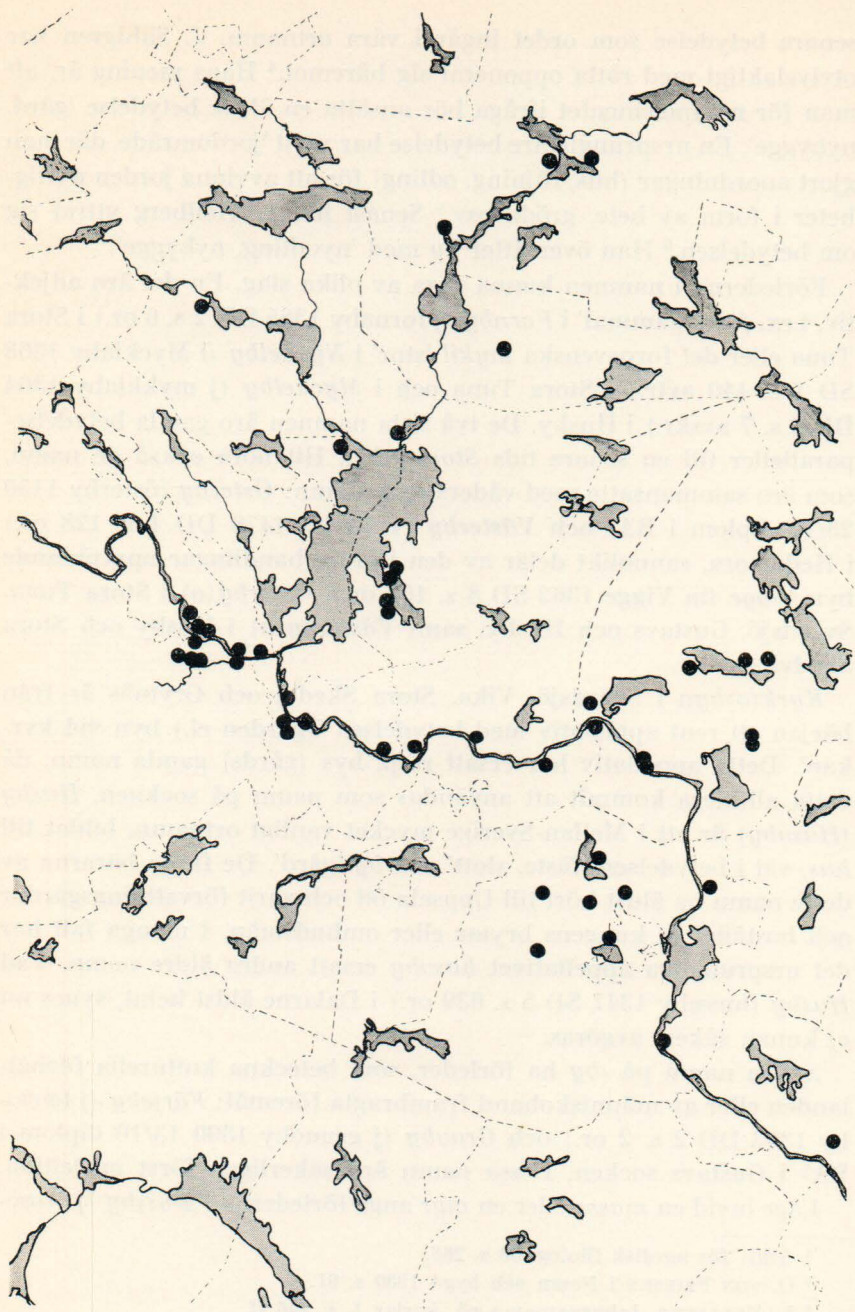

Fig. 4. Namnen på -by. Skala 1 : 500.000.

senare betydelse som ordet ingår i våra ortnamn. J. Sahlgren har otvivelaktigt med rätta opponerat sig häremot.⁴ Hans mening är, att man för namnelementet ifråga bör ansätta en äldre betydelse 'gård, nybygge'. En ursprungligare betydelse har varit 'jordområde, där man gjort anordningar (hus, röjning, odling) för att avvinna jorden nyttigheter i form av bete, gröda osv.'⁵ Senast har L. Hellberg yttrat sig om betydelsen.⁶ Han översätter *by* med 'nyodling, nybygge'.

Förlederna i namnen kunna vara av olika slag. En del äro adjektiv, t.ex. *forn* 'gammal' i *Fornby* (j fornaby 1385 DD 2 s. 6 or.) i Stora Tuna eller det fornsvenska *mykil* 'stor' i *Nyckelby* (i Mycklaby 1368 SD 1 s. 440 avtr.) i Stora Tuna och i *Myckelby* (j mycklaby 1364 DD 3 s. 7 avskr.) i Husby. De två sista namnen äro gamla betydelseparalleller till en senare tids *Storgården*. Hit höra också de namn, som äro sammansatta med väderstrecksnamn: *Österby* (österby 1450 23/10 diplom i RA) och *Västerby* (vesterby 1479 DD 1 s. 128 or.) i Hedemora, sannolikt delar av den i äldre handlingar uppträdande byn *Vigge* (in Vigge 1362 SD 8 s. 168 or.), *Österby(n)* i Stora Tuna, Svärdsjö, Gustavs och Husby, samt *Västerby(n)* i Husby och Stora Skedvi.

Kyrk(o)byn i Svärdsjö, Vika, Stora Skedvi och Grytnäs är från början ett rent appellativ med betydelsen '(gården el.) byn vid kyrkan'. Detta appellativ har ersatt resp. *bys* (gårds) gamla namn, då detta alltmera kommit att användas som namn på socknen. *Husby* (*Husaby*) är ett i Mellan-Sverige mycket vanligt ortnamn, bildat till *hus*, väl i betydelsen 'fäste, slott' och *by* 'gård'. De flesta bärarna av detta namn ha äldst hört till Uppsala öd och varit förvaltningsgårdar och bostäder åt kungens brytar eller ombudsmän. I många fall har det ursprungliga appellativet *husaby* ersatt andra äldre namn. Vad *Husby* (*husæby* 1347 SD 5 s. 639 or.) i Dalarne äldst hetat, synes nu ej kunna säkert avgöras.

Andra namn på *-by* ha förleder, som beteckna kulturella förhållanden eller av människohand frambragta föremål: *Färjeby* (j færjoby 1383 DD 2 s. 2 or.) och *Grubby* (j gruuoby 1390 13/10 diplom i RA) i Gustavs socken. Dessa namn äro säkerligen först medeltida.

Läge invid en *mosse* eller en *myr* ange förlederna i *Mossby* (j Mose-

⁴ Arkiv för nordisk filologi 50 s. 288.

⁵ O. VON FRIESEN i Namn och bygd 1930 s. 91.

⁶ L. HELLBERG, Inbyggarnamn på -karlar 1, s. 146 ff.

by 1547 DD 3 s. 59 or.) i Gustavs och *Myrby* (Myraby 1464 DD 1 s. 113 avskr., 1465 29/10 diplom i RA) i Husby.

Årby (j aarby 1383 DD 2 s. 2 or., j arby 1388 DD 2 s. 8 or.) i Stora Tuna innehåller genitiv singularis av ordet *å*, och förleden syftar på läget vid Dalälven.

Toftbyn (j tuffte 1358 DD 1 s. 30 avskr.) i Svärdsjö och *Långsbyn* (i Långa 1404 DD 1 s. 65 avskr., Longsbyn 1554 DD 3 s. 155 or.) i Husby äro mycket sena typer. Elementet *-byn* är här ett epexegetiskt tillägg av samma slag som *stad* i Stockholms stad. Tillägget har gjorts för att kunna skilja byarna från de intilliggande sjöarna *Toftan* och *Lången*.

Ett namn som *Hansbyn* i Husby socken, belagt först på 1500-talet (Hanssebyn 1539 Kröningssvärd, Samling, s. 142, Hansebyn 1554 DD 3 s. 155 or.) är uppenbarligen ungt, ursprungligen en (utflyttad?) gård i den gamla Flinö by. Förleden är det kristna mansnamnet *Hans* av *Johannes*. Av samma typ är *Karlsbyn* i Sundborn, som av allt att döma innehåller genitiv av mansnamnet *Karl*. Andra sådana namn är *Källsby* (i kedelsby 1493 24/1 diplom i RA) i Husby, där förleden är genitiv av mansnamnet *Kättil*, vårt *Käll* (*Kjell*), *Främby* i Stora Kopparberg, *Rensbyn*, *Folkarby* och *Andrakebyn* i Vika, varom se ovan.

Kårby (j kareby 1385 DD 2 s. 6 or., j koraby 1473 8/1 diplom i RA = DD 3 s. 205) i Stora Tuna utgår väl från ett **Karaby*, där förleden av allt att döma är genitiv av det fornsvenska mansnamnet *Kare*, *Kåre*.

För *Åselby* (asslaby 1435 13/9 diplom i RA = DD suppl. s. 13, i aselby 1479 DD 1 s. 128 or., osleby, Ossleby 1514 DD 1 s. 221 avskr.) i Stora Tuna saknas tyvärr former, tillräckligt gamla att tillåta en säker och entydig tolkning. För min del anser jag det sannolikast, att även här förleden är ett personnamn. Man kan formellt utgå från en ursprungligare form **Atlaby*, där förleden vore genitiv av ett fornsvenskt personnamn **Ätle*, som även synes ingå i bynamnet *Åsselsta* (in Atlatum 1355 SD 6 s. 582, i atlastom 1396 6/7 diplom i RA, i oslista 1495 4/6 diplom i RA) i Munktorps socken, Snevringe härad, Västmanland.⁷ Utvecklingen av vårt namn skulle då ha varit **Atlaby* > **Ätslaby* > *Äslaby* > *Åselby* > *Åselby*, alltså en utveckling av samma slag som fornsvenska *nätla* 'nässla' och *vatle* 'vassla' till

⁷ Jfr det fornvästnordiska synnerligen vanliga *Atti*, som dock att döma av LIND, Norsk-isländska dopnamn sp. 94 f. synes ha kort *a*.

nätsla, nässla resp. *vatsle, vassle*.⁸ De östgötska namnen *Åselstad* (Aslastada 1502 ? 17/3 diplom i Skoklostersaml. i RA), herrgård i Tingstads socken, och *Åseltorp* (Aslathorp 1406 SDns 1 s. 597 or.), gård i Östra Hargs socken, innehålla kanske snarast genitiv av det från fornsvenskan kända mansnamnet *Åsle*,⁹ som anses motsvara det fornhögtyska mansnamnet *Ansila*. Det är mycket möjligt, att detta mansnamn ingår även i bynamnet *Åselby*. Vi skulle i så fall ha att utgå från en äldre form **Åslaby*, som nära överensstämmer med den äldst belagda namnformen.

Ett namn som skenbart hör till samma bildningstyp som *Årby*, *Mossby* och *Myrby*, är *Åby* i Stora Tuna. Sannolikt är namnet emellertid identiskt med *Öfverby* i 1825 års jordebok. Det skrevs 1605 Öffwerby, 1639 Offuarbyn, 1685 Öfwarbyn och 1725 Öfwerbyn. 1575 uppträder emellertid formen Offuadeby och 1539—1542 Åwedebyn. Av allt att döma är förleden icke ordet *å* utan i stället även här genitiv av ett personnamn, nämligen *Åvidhar* av det fornsvenska mansnamnet *Åvidh*, *Åvid*. *Överby* är en av någon med ortsförhållandena obekant jordeboksskrivare från *Offuarby* o.dyl. »rättad» namnform. Denna sistnämnda form är i sin tur en missuppfattning av *Offuadeby* av det ursprungligare **Åvidha(r)by*. I orten har lätt urspårning kunnat ske till *Åby*, eftersom byn ligger nära Tunaåns mynning i Dalälven.

I den ursprungliga socknen Tuna ligga fyra byar, i vilkas namn ingår ordet *arve* 'arvinge', nämligen *Söpnarby* och *Skomsarby* i nuvarande Stora Tuna, *Naglarby* och *Tosarby* i Gustavs socken. Kringliggande socknar sakna denna namntyp,¹⁰ som för övrigt är väl känd från Uppland och Finland.¹¹ Dessa namn äro närmast att jämföra med de namn på *-by*, som äro sammansatta med person(bi)namn, dock sådana av speciellt slag.

E. Hellquist skriver¹² om namnen på *-arvaby*: »Det synes mig närmast på grund af ändelsen *-by* tänkbart, att här är fråga om egendomskomplexer, som samfäldt egts och brukats af någons arvingar och att sålunda det verkligen är gen. plur. (av fsv. *arve* m. 'arfvinge'),

⁸ Se härom A. NOREEN, Altschw. Grammatik §§ 334 och 290.

⁹ Se LUNDGREN-BRATE aa s. 18.

¹⁰ Från Gagnef omtalas 1387 ett *Karlungxarfweby*, nu ej känt. Se DD 2 s. 7.

¹¹ Se E. HELLQUIST aa s. 86 ff.

¹² HELLQUIST aa s. 90.

som här uppträder. Men mycket sannolikare är väl ändå, att grundstommen i dessa namn snarare är ett vanligt gårdnamn på *-arf* eller det däraf . . . bildade tillnamnet, så att t.ex. *Karlungxarfweby* egentligen hetat *Karlungsarf(vet)* och att sedermera i den mån gården blifvit utstyckad, beteckningen *-by* tillagts det gamla namnet.»

Namnen på *-arvaby* äro säkerligen inga ursprungliga *arv*-namn.¹³ Sannolikt är det ej heller fråga om några egendomskomplex eller »storbyar». Hellquist ansåg alternativt, att dessa namn skulle tolkas som »NN:s arvingars by», alltså med genitiv pluralis av *arve* 'arvinge', en tolkning som är formellt fullt möjlig. Jag anser det dock sannolikast, att *arve* ingår i genitiv singularis.¹⁴ Betydelsen av namnen skulle enligt min mening snarast vara »NN:s-arvingens gård».

Skomsarby (j *skwmsarwaby* 1384 DD 2 s. 4 or., i *skomsarwaby* 1391 DD 2 s. 9 or., i *skomsarby* 1447 4/7 diplom i RA) innehåller sannolikt ett f.ö. i Sverige okänt mansbinamn **Skum*, kanske en motsvarighet till det fornvästnordiska mansnamnet *Skúmr*, i så fall med den ursprungligen långa vokalen förkortad framför konsonantgruppen *-ms*.¹⁵

I *Söpnarby* (j *sebenarueby* 1384 DD 2 s. 3 or., j *sigbernaruby* 1384 DD 2 s. 5 or., j *sebbernarfweby* 1385 DD 2 s. 6 or., *säbbnaarfwa-by* 1391 DD 2 s. 8 or., j *sebiornaarby* 1391 DD 2 s. 10 or., j *sibbenära by* 1459 15/11 diplom i RA) ingår snarast det fornsvenska mansnamnet *Sighbiorn*. Detta mansnamn har i stor utsträckning i såväl Sverige som Danmark och på västnordiskt område sammanfallit med det snarlika namnet *Sæbiorn*.¹⁶

Gustavs-namnen *Naglarby* (j *naghlaraby* 1390 13/10 diplom i RA = SRP nr 2521, i *naghlaraby* 1442 DD 1 s. 95 avskr., i *naglaraby* 1490 DD 1 s. 144 or.) och *Tosarby* (j *thorissaruaby* 1384 DD 2 s. 5 or., j *thoresarfweby* 1386 DD 2 s. 6 or., i *Thoresarf bynom* 1413 SDns 2 s. 660 or., i *Tossaraby* 1497 3/3 diplom i RA) innehålla mansnamnen *Naghle* (isl. *Nagli*), känt bl.a. som namn på en västgötsk lagman, och

¹³ Se H. GUSTAVSON i Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskr. 1938 s. 48 och H. STÅHL i Namn och bygd 1941 s. 34.

¹⁴ H. STÅHL i Namn o. bygd 1941 s. 35.

¹⁵ Jfr LUNDGREN-BRATE, Personnamn från medeltiden s. 232 och det värmändska bynamnet *Skomsnäs*, varom se Ortnamnen i Värmlands län IX s. 62.

¹⁶ Jfr LUNDGREN-BRATE aa ss. 217, 256, LIND, Norsk-isländska dopnamn sp. 875 f. och KNUDSEN-KRISTENSEN, Danmarks gamle personnavne I sp. 1220 f.

Thorir, vårt *Tore*.¹⁷ De slitna namnformerna för Naglarby — ingen enda med förbindelsen *-arfva-* bevarad — göra andra tolkningar formellt möjliga. Hellquist anser sålunda,¹⁸ att förleden är ett för övrigt ej uppvisat fornsvenskt yrkesnamn **naghlare*, bildat till *naghl* 'spik' och med betydelsen 'spikmakare'. I diplomet från 1490 är emellertid även namnformen för Söpnarby, sebiornaarby, lika sliten, jfr även sebiornaarby 1391 DD 2 s. 10 or. För min del anser jag det troligast, att *Naglarby* är ett *arvaby*-namn, i all synnerhet som det supponerade yrkesnamnet i övrigt ej är känt varken i fornsvensk tid eller senare.

Bynamnet *Islingby* (i Jslingeby 1493 8/10 avskr. i RA=Orsa 2 s. 28) är ett namn som på grund av bristen på gamla former bjuder stora svårigheter vid tolkningen. Det har av C. I. Ståhle¹⁹ sammanställts med *Islinge* (hyttingawik 1379 diplom i RA) på Lidingön vid Stockholm och *Islingby* (Yzlingaby 1353 SD 6 s. 413 or.) i Västerfärnebo socken, Västmanland. Han menar, att förleden är genitiv av ett inbyggarnamn **ytlingar*, avlett av ett ord, bildat till stammen i adv. *ut*, *ytter*. Tolkningen är formellt möjlig och rimlig.²⁰ *Islingby* skulle i så fall ha en plural förled liksom namnen *Gruvkarlby* och *Vikarbyn* nedan. För Tuna-namnets del skulle man möjligen i stället kunna antaga, att förleden vore genitiv av ett mansbinamn **Yslinge*, en biform till det fornsvenska *yslinger* 'usling'.²¹ En annan möjlighet är att förleden är genitiv pluralis av det nyssnämnda fornsvenska *yslinger*. En övergång *y* till *i* är icke förvånande i detta område. De medeltida diplomerna och även uttalen av enstaka ortnamn från dessa trakter i nutiden visa, att denna delabialisering, som nu är regel i större delen av Dalsmålsområdet, omfattat även Dala-berglagen.²²

Om man räknar med plural förled i *Islingby*, kan man som paral-

¹⁷ Se H. STÅHL i *Namn och bygd* 1941 s. 34.

¹⁸ Aa s. 74.

¹⁹ C. I. STÅHLE, *Ortnamnen på -inge* s. 303 f.

²⁰ Det är däremot icke P. ENVALLS tolkning av namnet i Tiveden, Isala och Husum s. 82. Han menar, att »namnet är en avledning av subst. *yse* medelst diminutivsuffixet *ling*», och betyder »bebyggelsen vid småoaset». Det av Envall för detta och en mängd andra ortnamn antagna ordet *yse* är en konstruktion och f.ö. helt okänt såväl till form som betydelse.

²¹ Jfr i så fall det fornvästnordiska tillnamnet *Vesæli* 'den usle', se LIND, *Norsk-isländska personbinamn*, sp. 401.

²² Se P. ENVALL, *Dalabergslagsmålet* s. 27.

l eller åberopa *Smedby* (j *Smedhaby* 1364 13/4 diplom i RA, j *smidhaby* 1384 DD 2 s. 5 or.) i Husby, där förleden är genitiv plur. av ordet *smed*, eller *Grwkarleby* (j *grwkarlaby* 1473 8/1 diplom i RA=DD 3 s. 204, i *grwuekarlla* by 1474 17/3 diplom i RA=DD 3 s. 206) i Stora Tuna, *Jälkarbyn* (i gärdekarlabynn 1535 gårdar o. hjälper, Gerdekarlabyn 1539 Dalarnes handl. 1539: 4 KA) i Hedemora socken eller *Vikarbyn* (Wijkekarbyn 1539 Dalarnes handl. 1539: 4 KA) i Husby socken. Lars Hellberg översätter²³ dessa namn med *grwkarlarnas*, resp. *gärdekarlarnas* och *vikakarlarnas* nybygge. I det sistnämnda fallet har inbyggarnamnet betecknat utflyttare från det gamla *Fline*, vilka upptagit ett nybygge på området innanför Flinboviken. Det vore kanske ej helt uteslutet, att som förled i *Jälkarbyn* i Hedemora och *Jälkaråkern* i Hesse by, Stora Tuna, ansätta ett f.ö. ej känt **gærdhakarl*, en motsvarighet till fsv. *gærdhaman* 'gårdeman, den som har uppdrag att inom ett område insamla en gård', 'den som förestår tillredelserna till och anordningarna vid ett samkväm el. gästabad inom ett gille el. skrå',²⁴ jfr *gærdhafolk* n. med samma betydelse.

Namnen på *-by* i denna del av Dalälvs-området äro, som synes, belägna i den typiska jordbruksbygden. Förlederna i namnen äro till stor del personnamn. Denna typ av namn brukar med rätta anses representera ett yngre skikt. Hellquist har emellertid påpekat²⁵ som särskilt påfallande, att dessa namn uppträda inom Uppland i stor utsträckning även i mycket gammal tid. Förlederna i namnen innehålla i stor utsträckning mansnamn, vanliga under tidig medeltid och vikingatid: *Atle* (*Asle*), *Avidh*, *Naghle*, *Sighbiorn*, *Skum* m.fl. Enligt min mening får man räkna med att namnen på *-by* i Dalälvs-området i stor utsträckning gå tillbaka till vikingatiden och kanske ännu något längre. I Kopparbergslagen saknas denna typ av namn med något undantag. Av nuvarande Stora Kopparbergs sockens namn på *-by(n)*, *Främby*, *Rottneby* och *Änkebyn*, nuvarande *Alvik*, är det bara det förstnämnda som kan jämföras med byarna vid älven. *Rottneby* och *Änkebyn* äro säkerligen mycket unga namn. *Främby* däremot innehåller ett mansnamn av hednisk typ. Ortnamnet är en

²³ L. HELLBERG aa s. 129 ff.

²⁴ SÖDERWALL, Ordbok öfver svenska medeltidsspråket 1 s. 438.

²⁵ HELLQUIST aa s. 56.

utlöpare via Runn från Tunabygden. *Karlsbyn* i Sundborn är ungt och *Toftbyn* i Svärdsjö är heller inget äkta namn på *-by*.

Namnen på *-bodha*

Namnen på ursprungligt *-bodha* ha länge allmänt ansetts bära vittne om gammal fäbodbebyggelse, som genom stadigvarande bosättning successivt förvandlats till egna gårdar. Dessa namn, som finnas över stora delar av Sverige, förete i sin utbredning avsevärda variationer med avseende på tätheten. Förutsättningarna för fäboddrift ha varit högst skiftande. Framför allt höra dessa namn hemma i skogstrakterna. Produktionstiden för namnen har varit lång, i våra trakter sträckande sig åtminstone från tidig medeltid fram till nyare tid. För många av de nutida namnen på *-bo* saknar man äldre belägg och därigenom möjlighet att avgöra om de äro ursprungliga plurala namn på *-bodha* eller bildade endast efter mönster av denna namntyp.

Namnen äro bildade till fsv. *bodh* 'förvaringsbod, för tillfällig vistelse uppförd bod eller koja', i ortnamnen i regel med specialbetydelsen 'fäbod'.¹ I många fall kan det naturligtvis i stället röra sig om slätterbodar, fiskebodar el.dyl.

Boda-namnen höra liksom namnen på *-by* samman med den gamla bondebygden, medan t.ex. namnen på *-arvet* mera intimt äro förbundna med gruvbygden och dess kolonisation. Namn som *Aspeboda*, *Stråtenbo*, *Grycksbo* och *Tansbo* äro av allt att döma ursprungliga fäbodnar till Stora Tuna, vars utmarker tydligen över *Aspan-sjöarna* sträckt sig upp mot *Grycken* samt området väster och norr om *Varpan*, medan *Torsång* ursprungligen innehaft trakterna öster därom med bygden kring *Falun*. I *Hosjö*-området ha *Torsång* och *Vika* mötts samt norrut stött samman med *Svärdsjöbygden*, dit nuvarande *Sundborn* i stort sett har räknats.

I hela *Kopparbergslagen*, d.v.s. *Aspeboda*, *Enviken*, *Stora Kopparberg*, *Sundborn*, *Svärdsjö*, *Torsång* och *Vika*, äro 56 bebyggelsenamn på *-bo* bevarade, av vilka några äro osäkra. Minst 10 försvunna namn av denna typ ha funnits inom området.

Förlederna i namnen äro av olika slag. *Sjönamn*, angivande läget, ingå i *Björkboda* i *Enviken*, *Aspeboda* och *Stråtenbo* i *Aspeboda*,

¹ Se t.ex. G. FRANZÉN i *Nordisk kultur* 5 s. 154 f. samt F. HEDBLOM, *De svenska ortnamnen på säter*, och där cit. litt.

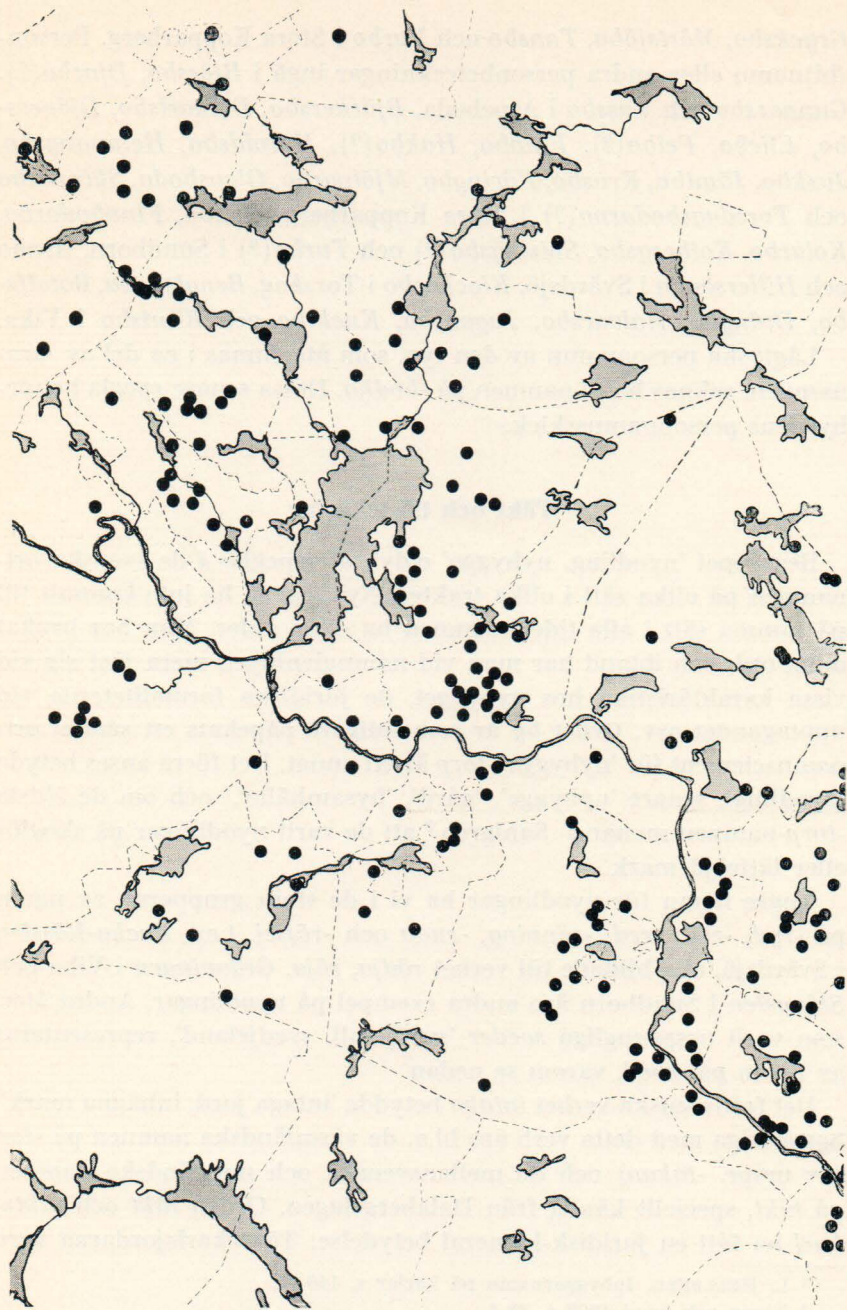

Fig. 5. Namn på urspr. *-bodha*. Skala 1 : 500.000.

Grycksbo, Mörtsjöbo, Tansbo och Varbo i Stora Kopparberg. Person- (bi)namn eller andra personbeteckningar ingå i *Björso, Djurbo(?)*, *Gunnarsbo och Vassbo* i Aspeboda, *Björkersbo, Dalkarlsbo, Djäversbo, Eliebo, Felbo(?)*, *Finnbo, Hakbo(?)*, *Haraldsbo, Hemmingsbo, Juskbo, Jämtbo, Krusbo, Kåringbo, Mjölmarbo, Olovsboda, Skinnarbo och Torsdagsbodarna(?)* i Stora Kopparberg, *Blixbo, Finnbodarna, Kolarbo, Kolbergsbo, Snisingsbo(?)* och *Turbo(?)* i Sundborn, *Arnbo och Hillersboda* i Svärdsjö, *Klockarbo* i Torsång, *Bengtsboda, Botolfsbo, Drångbo, Halvarsbo, Jugansbo, Knektbo och Knutsbo* i Vika.

Lågtyska personnamn av den typ, som återfinnas i en del av *-arv*-namnen, saknas helt i namnen på *-bodha*. Dessa senare spegla bondebygdens personnamnsskick.

Täkt och täktekarlar

Begreppet 'nyodling, nybygge' o.dyl. återspeglas i de svenska ortnamnen på olika sätt i olika trakter. Nybyggena ha inte kommit till på samma sätt i alla tider, namnen ha olika ålder. Man har brukat olika ord, och ibland har man vid namngivningen mera fäst sig vid vissa karaktäristika hos nybygget, de juridiska formaliteterna vid upptagandet osv. Ordet *by* är som tidigare påpekats ett sådant ortnamnelement för 'nybygge', *torp* är ett annat. Det förra anses betyda 'nyodling', senare 'nybygge', 'gård', 'bysamhälle',¹ och om de äldsta *-torp*-namnen menar J. Sahlgren² att de varit nyodlingar på skoglös eller lätttröjd mark.

Yngre namn för nyodlingar ha vi i de stora grupperna av namn på *-ryd, -rud, -red, -rönning, -rudu* och *-röjssel*, t.ex. *Backa-Rösslen* i Svärdsjö, alla bildade till verbet *rödja, röja*. *Grävningen* i Vika och *Stängslen* i Sundborn äro andra exempel på nyodlingar. Andra åter, som varit ursprungliga *sveder* 'svedjefall, svedjeländ', representeras av namn på *-sved*, varom se nedan.

Det fornsvenska verbet *intaka* betydde 'intaga jord, inhägna mark'. Samhöriga med detta verb äro bl.a. de värmländska namnen på *-tan* (av urspr. *-takan*) och de mellansvenska och norrländska namnen på *täkt*, speciellt kända från Dalabergslagen. Orden *täkt* och *täktekarl* ha fått en juridisk-kameral betydelse. Täktekarlsjordarna voro

¹ L. HELLBERG, Inbyggarnamn på karlar s. 146 ff.

² Namn och bygd 1923 s. 88 f.

ett slags bergsfrälsejord. Enskilda bergverksarbetare hade sedan gammalt rätt att göra nyodlingar på skogsmarkerna vid Kopparberget.

I sina bekanta privilegier för Kopparberget, utfärdade i Husby den 17 februari 1347,³ stadgar konung Magnus Eriksson bl.a. om nyodlingar vid berget. Innehörden i stadgandet — det första i brevet — får anses vara i huvudsak fullt klar. En ganska viktig detalj har emellertid berett forskarna — historiker och språkmän — stora svårigheter. Jag syftar på den endast från detta textställe kända fornsvenska verbformen »*biwiþær*». I sin helhet lyder stadgandet: Først af staþ æt hwar som sik biwiþær oc bolyxe ywir ganger oc nokor daghleken ærwþys man daghleken til berhsens / æn þo æt han se løskyr man ryþær þær ok sætyr vp hus. þa aghær han þær æghændenom æncte afraþ af giua, af ræz waghnae. vtæn aghe þan som a bor, oc ruþunæ vp tok. oc barn æftyr honum. Kunne þæt swa vara. æt han vilde þær af fara. / þa skal bonden som æghænden ær at oþolenum. aghæ halfdelen i iorþinne. oc halfdelen skal han kôpæ af honum fore fult wærþ. som þom a sæmbær, oc skal myætaz hans ærwþi som han hawer þær a wart. þær skal han giua hanum fult firi. Wil æi / iorþæghanden þær vnde gangæ þa haui han walþ som rudde sæliæ sin lut hwem han vil. oc taki fult firi sit arwþi.

Wessén översätter:⁴

För det första, att om någon hugger skog åt sig (?) och går över den med timmeryxa, och en dagsverkare, som gör dagligt arbete vid berget, även om han är en icke bofast man, röjer där och sätter upp hus, han är icke lagligen skyldig att giva ägaren någon avrad därav, utan den som bor där och tog upp röjningen skall äga den, och hans barn efter honom. Kan så ske, att han vill flytta därifrån, då skall den bonde, som är ägare till odalen, äga hälften av jorden, och hälften skall han köpa av honom för fulla värdet, så som de komma överens. Och hans arbete, som han nedlagt därpå, skall mätas; för detta skall han giva honom fullt vederlag. Vill jordägaren ej gå med

³ Brevet, som är bevarat i original i St. Kopparbergs bergslags arkiv, är tryckt på flera ställen, senast och bäst utgivet i Medeltida urkunder rörande Stora Kopparberget, utgivna av Elias Wessén. Stockholm 1947, s. 31 ff. Jag citerar efter Wessén.

⁴ WESSÉN aa s. 35.

på detta, då har den som röjde rätt att sälja sin lott åt vem han vill, och han må taga fullt vederlag för sitt arbete.

Läsningen av avsnittet »hwar som sik *biwipær*» är enligt Wessén klar och ofrånkomlig.⁵ Så har det också återgivits av B. E. Hildebrand⁶ och alternativt av Kröningssvärd.⁷

Hildebrand fattar tydligen »*biwipær*» som en felskrivning för *biwper* 'bjuder' att döma av innehållsreferatet före texten: »En hwar som bjuder sig till arbete på berget, röjer der . . .» etc. Söderwall⁸ tar upp ordet under verbet *biupa* och översätter med frågetecken: 'erbjuder sig till arbete'. I första upplagan av Altschwedisches Lesebuch (1892—94) fattar Adolf Noreen uttrycket i huvudsak på samma sätt. Han skriver i texten *byupær*⁹ och översätter *biupa* med 'ausbieten'. Läsningen och översättningen ha även godtagits av Axel Kock.¹⁰ Sommarin är tydligen av samma mening: »Privilegierna medgifva hvarje arbetsför och arbetsvillig man, som erbjuder sig till dagligt arbete . . .».¹¹ I tredje upplagan av Altschw. Lesebuch har Noreen ändrat textens »*byupær*» till »*brænder*».

Tom Söderberg har en annan mening.¹² Han konstaterar, att verbet ej är känt, att förleden vittnar om lågtyskt inflytande, men att något dylikt ord ej påträffats i lågtyskan. Han anser det »stå utom tvivel, att ordet är avlett av *wip*, skog, även: ved . . .» Verbet skulle betyda antingen 'förse sig med ved', eller också 'bege sig till skogs'. I översättningen till privilegiebrevet¹³ föredrager Söderberg alternativet »beger sig till skogs», dock med frågetecken.

⁵ Orden *sik biwipær* har i äldre avskrifter och utgåvor uppfattats som *sizig brandær*, *lik beuider*, *lijkbrander* *Lijkbrander*, *sik brwiþær* (*binnpær*) osv., se härom WESSÉN aa s. 97 f.

⁶ SD 5 s. 636.

⁷ DD 1 s. 15 not.

⁸ Ordbok öfver svenska medeltids-språket 1 s. 116.

⁹ För utförlig redogörelse om olika tolkningar och läsningar se A. JANZÉN, Kopparbergsprivilegiernas »*sik biwipær*» och stadgandet om täkterätten. (Meijerbergs arkiv 4, s. 55 ff.) Göteborg 1941.

¹⁰ KOCK, Svensk Ijudhistoria 2 s. 283.

¹¹ SOMMARIN, Bidrag till kännedom om arbetareförhållanden vid svenska bergverk och bruk i äldre tid (1908) s. 16.

¹² T. SÖDERBERG, Stora Kopparberget under medeltiden och Gustav Vasa s. 385 f.

¹³ SÖDERBERG aa, bilaga.

Enligt E. Noreen¹⁴ är *biwiþær* »oförklarad».

År 1941 publicerar Assar Janzén en undersökning av problemet.¹⁵ Han avvisar tidigare konjekturer och anknyter till Söderbergs antagande om ett tyskt verb som grund för *biwiþær*. Enligt Janzén har Söderberg »så nära snuddat vid det som enligt min mening är det rätta, att man förvånas över att han icke funnit det».¹⁶

**Beviþa* skulle vara ett översättningslån från det mlty. *sik beholten*, 'sich beholzen, seine holznutzung ziehen',¹⁷ mlty. *behülzen*, *beholzen* 'mit holz, brennholz versehen'.¹⁸ Någon betydelse 'skaffa sig skog' för det mlty. verbet har Janzén emellertid icke lyckats påvisa. Den svenska texten i privilegierna skulle enligt Janzén vara »en översättning av en tysk förlaga, författad av någon av de tyska cheferna vid bergverket».¹⁹ Janzén översätter: »Om någon (på laga sätt) skaffar sig skogsmark och går däröver med timmeryxan (för att fälla träd), även om ...»

I sitt ovan nämnda arbete av år 1947 framhåller Elias Wessén att det ligger närmast till hands att ifrågasätta att *biwiþær* är ett skrivfel. Han påpekar också att sådana »icke äro helt främmande för urkunden».²⁰ »Men», fortsätter han, »*sik biwiþær* . . . ger ingen förnuftig mening, *szigh brandær* är ett f.ö. okänt ord, och *sik brænnir* 'bränner åt sig' skulle förutsätta alltför stor avvikelse för att vara sannolik». I fortsättningen avvisar Wessén också Janzéns antagande om ett verb **beviþa* med betydelsen 'skaffa sig skog, skogsmark' och antagandet om en tysk förlaga för delar av brevet. »Det gäller här en bestämmelse på jordrättens område, där man hade en fast och fullt tillräcklig svensk terminologi och måste anknyta till svensk rätts-tradition».²¹ Stadgandet om röjning och tåkterätt har dessutom, såsom Wessén påpekar, sannolikt funnits redan i det tidigare, förlorade privilegiebrevet.

¹⁴ E. NOREEN, Fornsvensk läsebok (1932) s. 163.

¹⁵ Meijerbergs arkiv 4 s. 55 ff.

¹⁶ Aa s. 60.

¹⁷ SCHILLER-LÜBBEN, Mittelniederdeutsches Wörterbuch.

¹⁸ LEXER, Mittelhochdeutsches Handwörterbuch.

¹⁹ JANZÉN aa s. 67.

²⁰ WESSÉN aa s. 98.

²¹ WESSÉN aa s. 98.

Under hänvisning till en uppsats av B. Boëthius²² med en helt ny tolkning av bestämmelsen om täkterätt diskuterar Wessén möjligheten, att uttrycket *sik biwipær* skulle avse vedhygge i egen skog för gruvsdriftens behov: 'hugger sin skog'. **Biwipa* skulle ha ungefär samma innebörd som fornvästnordiskt *viða* (*að*) 'skaffe Ved tilveie',²³ sv. dial. *veda* (*vea*) 'skaffa ved, samla, köra hem eller hugga ved',²⁴ no. dial. *vida* 'samle Ved, hjembringe Træer eller Brændsel fra Skoven'.²⁵ Wessén, framhåller dock det märkliga i att finna detta inhemska ord förbundet med den tyska förstavelsen *bi-* (*be-*) och påpekar, att det i så fall är »ett mycket tidigt exempel på denna ordbildning».

Bertil Boëthius går i den nyss nämnda uppsatsen ej närmare in på det här aktuella uttrycket »*sik biwiper*» utan konstaterar endast att dess betydelse är okänd. Om stadgandet och dess tolkning skriver han: »Koncipientens tankefel rättas uppenbarligen utan att man använder större våld än nöden kräver, om man antar en glidning från ett allmänt 'vem som' till ett 'om någon', när en sats med nytt subjekt tillkommer». Sakligt skulle alltså det omdiskuterade stadgandet kunna översättas: 'Om någon faller ett hygge och en dagkarl vill slå sig ned på detta, då är han [d.v.s. dagkarlen] . . .'. Otvivelaktigt riktig är Boëthius huvudtes i uppsatsen, att man icke ur det omdiskuterade stadgandet kan utläsa någon täktekarlarnas »rätt att hugga . . . på annans mark».

Det antagna verbet **biwipa* kan knappast sammanställas med något annat ord än fsv. *viper* m. 'skog, träd, ved' eller ett därtill bildat verb. Förstavelsen *be-* (*bi-*) har ursprungligen använts för att bilda sammansättningar huvudsakligen med verb, men senare ha även nya verbala avledningar av substantiv kunnat bildas, t.ex. *befolka*, *begåva*, *betitla* osv.²⁶ De flesta sammansättningarna med *be-* äro direkta eller av danskan förmedlade lån från lågtyskan. Prefixet är relativt sent inkommet i svenskan. I lagarnas språk finns det ej. Det uppträder emellertid redan under 1300-talet och blir rätt vanligt mot århundradets slut. Några formella hinder för en samman-

²² Nybyggesfriheten vid Stora Kopparberget (Historisk tidskrift 1938, s. 385 f.)

²³ FRITZNER, Ordbog 3 s. 928.

²⁴ RIETZ, s. 805 a.

²⁵ AASEN, Norsk ordbog s. 929.

²⁶ Svenska akademins ordbok B 525 f.

sättning med detta prefix i Kopparbergsprivilegierna föreligga därför inte. Man väntade sig emellertid, att verbet **biwiþa* inte skulle vara en så tillfällig bildning, att det ej lämnat något spår efter sig i varken äldre eller yngre svenskt språk, inberäknat dialekterna. Janzéns antagande om ett slags halvt översättningslån, där inte ens betydelsen finns i det långivande språket, verkar föga troligt. En sammansättning mellan det på 1300-talet nyinkomna prefixet *be-* (*bi-*) och ett inhemskt **viþa*, känt från fornvästnordiskan och dialekterna, är en bastard, och det blir svårt att uppvisa analogier till en sådan bildning. Allting talar för att ett verb **biwiþa* el.dyl. aldrig funnits, och att de slutsatser, man dragit angående täkterätten på grund av detta ords supponerade betydelser, äro förhastade.

Hildebrands (och andras) antagande, att *biwiþer* skall uppfattas som skrivfel för **biwiþer*, en presensform av verbet *biþa* 'bjuda', är säkerligen riktigt, även om den av honom (och Söderwall) givna betydelsen 'erbjuder sig till arbete?' kanske är något förfelad. Enligt min mening är betydelsen helt allmän: 'erbjuder sig', 'förklarar sig villig', 'vill', 'ärnar'. Var och en som vill taga upp en rönjning etc., skall få göra detta på de angivna villkoren.

Täkterätten är tydligen ingen nyhet i konung Magnus privilegier utan går, som också allmänt anses, tillbaka på äldre privilegier. Man hade ju enligt ingressen farit storligen vill om den rätt, som berget skulle brukas med . . ., både ifråga om »skoghæ ruzl oc swa mangh annor þingh som fornþæn æru skrifvæþ». Det är, menar jag, snarast detta »skoghæ ruzl» som är underförstått i stadgandet om täkterätten.

Exempel på det fornsvenska reflexiva *biþa sik* i betydelser som 'erbjuda sig att', 'sträva efter', 'eftertrakta', 'försöka' finnas t.ex. »budho sik til lowan», 'erbjödö sig att lova, förpliktigade sig',²⁷ eller »Item hender ok saa ath nakar leriungä bort löper fraan sin ler Aaar ock komber sydan i gen ok biuder sick sydhan i ämbetet», där slutorden böra betyda 'eftertraktar att bli antagen i ämbetet'.²⁸ I ett brev från biskop Johannes Olavi i Åbo till Svante Sture år 1509 heter det:²⁹ »Thet ær fast befryctendes at biude the segh framdeles hiit i lan-

²⁷ Svenska medeltidens bibelarbeten, utg. af G. E. Klemming (1841) I, s. 422.

²⁸ Guldsmedernas skråordning, 9:e artikeln. Skråordningar samlade af G. E. Klemming (1856) s. 147.

²⁹ Handlingar till upplysning af Finlands häfder utg. af A. I. Arwidsson (1854) 7, s. 81.

deth . . .», där man väl snarast får anse betydelsen vara: 'Man har grundad anledning att frukta, att om de (dvs. ryssarna) framdeles göra försök att infalla i landet, så . . .'. Betydelsen närmar sig 'akta att, ha för avsikt att'.

Man har tidigare i första delen av stadgandet i Kopparbergsprivilegierna i allmänhet räknat med en anakolut, där två olikartade försatser ha blivit förbundna med samma eftersats. Subjektet i den ena försatsen vore *hwar*, i den andra *nokor daghleken ærwþys man*. Enligt min mening avse dessa båda subjekt båda »tåktekarlen», som stadgandet gäller. Koncipientens tankegång skulle enligt min mening ha varit:

»Først af staþ æt hwar som sik bywþær [til skoghæ ruzlar] oc bolyxe ywir ganger oc [som ær] nokor daghleken ærwþys man daghleken til berhsens, æn þo æt ha se løskyr man, ryþær þær ok sætyr vp hus, þa aghær han þær æghændenom æncte afraþ af giua . . .»

Översättningen skulle bli: »För det första, att var och en som ärnar [göra röjning i skogen, dvs. ta upp ett nybygge] och går över [skogen] med timmerxyxa (dvs. fäller träd) och [som är] dagsverkare av något slag med dagligt arbete vid berget — även om han vore en icke bofast man — röjer där (dvs. på hygget) och sätter upp hus, han är icke lagligen skyldig att giva ägaren någon avrad därav . . .» eller friare översatt: »varje dagsverkare med dagligt arbete vid berget — även en icke bofast — som vill ta upp en nyodling och som fäller skog, röjer och sätter upp hus, han behöver icke . . .».

Ordet *tåkt* är icke nämnt i privilegiebrevet, men det är alldeles tydligt, att bestämmelserna avse just det begrepp 'intaga, nyodling', som är och varit förbundet med detta ord, känt från dessa trakter såväl i fornspråket som i de nutida dialekterna men i denna betydelse okänt i Norden i övrigt. *Tåkt* anses, säkerligen med rätta, vara bildat av det starka verbet *taka* 'taga' genom suffixet *-iþo*. Germansk grundform är **takiþō*.³⁰ I fornvästnordiskan, betydde *tekt* fem. 'borgen': *þat fé var í tekt fengit*.³¹ Söderwall upptar i sin medeltidsordbok³² som första betydelse 'plundring': *swa liþwa höffðhinga aff tåkt (raptu) som fughla aff klo*, och som andra betydelse 'intaga, nyod-

³⁰ Se E. OLSON, De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan s. 480 och E. HELLQUIST, Svensk etymologisk ordbok, 2:a uppl., s. 1264.

³¹ Kong Sverres Christenret, Norges Gamle Love 1, s. 434.

³² Aa s. 689.

ling'. Fornsvenskan känner en rad sammansättningar av ordet: *af-täkt* 'borttagande, fråntagande, avhändande' m.m., *batastäkt* 'olovligt tagande och begagnande av annans båt', *bitäkt* 'bins tagande eller hittande', *ikorna täkt* 'ekorr fångst, ekorrjakt', *intäkt* 'intaga; inkomst, uppbörd', *lertäkt* 'leras upptagande ur jorden och bortförande', *namatäkt* '(olovligt) tagande av *nam*, självpantning', *porstäkt* 'porstäkt, insamling av pors, rätt till porstäkt', *uptäkt* 'upptagande, himmelsfärd' och *valdtäkt* 'våldtäkt'.³³

Appellativet *t ä k t* i fornsvenskan

Det fornsvenska materialet för appellativet *täkt* 'intaga, nyodling' är med undantag av en enstaka uppgift från Viborgs län i Finland helt koncentrerat till Norrland, Hälsingland och bergslagen i Dalarne (och norra Västmanland). Dessutom märks en sammansättning *intäkt* med samma betydelse i en halvt appellativisk lägenhetsbenämning, *hærræ arnolfs intækt*,¹ i Vreta, Allhelgona socken, Göstrings härad, Östergötland.

Materialet, som icke gör anspråk på fullständighet, är nedan redovisat kronologiskt med angivande av källa och ort, till vilken det hänförs sig.

Wil han taka til aker æller æng þa skal han ryþiæ þre dyssiær ok göra eth hus i fira knutær ok gangi vm tæktam² ok mærki tækt mæþ II. vitnum ok wæræ þæt lagha tak hans. Delæ twe vm tæktæ tak þa hafwi þæn wiþzorþ husit giorþæ mæþ twem witnum ok fullum eþe. Förra hälften av 1300-talet. Hälsingelagen: Wiperbo balker XV. Schlyters utgåva s. 78 f.

þykir bondanum þrangt I by. rymi burt a sialf sins tæktir. fae sialwir sik farwægh. þaþi til waz oc wiþar. oc hawi wald oc wizorð sum quar sittir a gamblum farwæghi þaþe nærr oc fiærre. Början av 1300-talet. Dalalagen: Bygninga balker 19 § 3. Schlyters utgåva s. 32.

(Ärkebiskop Olov förordnar om att alla nybyggare i Bergviks socken skola ge tionde till kyrkan och prästen:) . . . ut omnes habi(ta)-tores ac noualium excultores, qui aliquas possessiones dictas teghtir

³³ Jag hänvisar till Söderwalls ordbok öfver svenska medeltidsspråket och Schlyters Glossarium till Sveriges gamla lagar.

¹ SD 2 s. 289 or.

² Läs: *tæktinal*!

acceperant in parochia ecclesie berawik. 1327 SD 4 s. 38 or. Bergvik, Hälsingland. Gammal översättning: . . allom them, som byggia oc boo oc ny rödning wp tagit haffwa wid nogra egho som kallas tægtir i en sokn wid bærwikin. SD 4 s. 38 avskr.

Fförst vnnom wi them kareloren som boo vestan korsnæs, at the skule eth pund smør göra aff hwar^{io} tækth fore thera arliga erffwode. 1347 Konung Magnus stadga. SD 5 s. 695 gammal avskr. Viborgs län, Finland.

hustrw margreta jordhagodz, . . . medh hws. jordh. aker. oc ængh. scogh. fyskawatn. medh tæktom oc tæktastadh. medh hyttom oc hyttastadh. . . 1386 DD 1 s. 45 or. Grycksbo, St. Kopparbergs sn. . . alt thet klingsbodha tilhördhe hytto oc hyttostadher qwerna oc qwernastadher tægther oc tægtastadher fiskevatn oc skoghæ . . 1395 DD 3 s. 190 or. St. Skedvi sn.

. . til en wissan pant ok sichran, ena halfwa thækt som kallas græfning, liggande j Hosio byghningh med allom til lagom . . thesse forscripne thækt . . aff thesse halfue forscripne thækt. 1399 DD 3 s. 20 avskr. Hosjö, Vika sn.

. . salt . . ena thækt som kallas Vtanhedhe mz husum, ager oc æng . . fore atta fat iærn . . the for:da thækt. 1400 DD suppl. s. 7 or. Vika sn.

. . the thæcter ængæ ok ægholoter . . hafdhe saalt . . ok thæssa thæcter widher nampn jærparet, langamyren, stora ladho æng, kætilsarwet, biwrskil, boosarwet, tridhiungen j kulleno widh juddenæs, strandin mællom hyttona ok lönamosa werka, nærishæktin, ænbuna ængit, thet ær thry ladho ænge, jnsetiærna ok the ænger ther vm kring fisklösa dam ok the ænger ther vm kring, øndzarwet, thridhiungen i langøne . . fornempda godz ok ægholoter . . köpt hafdhe. 1411 DD 1 s. 71 or. Vika socken.

. . halfua tæktena ligiandis widh Dals hytto, som kallas Ylians arff, i Dals fiærdunge i Tuna sokn . . meth aker ok æng, skogh ok fiskewatn, qwærn ok qwærnestadh . . 1413 SDns 2 s. 719 or. Stora Tuna socken.

. . oc barfridzgardhin oppa koperbergit oc the thæcter som ther till lagho. 1418 DD suppl. s. 13 or. Kopparberget.

. . giffuit hawum ena halwo tækt liggande a lindune som kallaz smidz arff, vndir presta bolit j wikum til æwerdelike ægho . . fornemde halwo tækt smidsarffuet . . 1432 DD 1 s. 80 or. Vika socken.

. . een war gardh . . vpa falænæ mz een thekt som for:de gardh

til ligher . . for:de gardh mz thekth oc allæ tillagho . . for:de gardh, thekt oc tillagho . . 1436 DD suppl. s. 14 or. Kopparberget.

. . ok thwa tekthar ther mz. 1441—47. DD suppl. s. 47 or. Stora Tuna socken.

. . salth . . ena tækth som hether ssmæltbare tækth liggiandis oppa bröthenne . . for:da tækth . . 1452 DD 3 s. 201 or. Vika sn.

. . dömdes heicki hotarin till then jordh som i luchtis ligger, ty att thz hafuer af ålder warit konungz tähte jordh. 1460 Hausen, Bidr. till Finlands historia, 1 s. 30 avskr.

. . padenkoden jordh, som gafz till konungz tächte jordh . . 1487 ib. s. 47 avskr.

. . dömdes nicki magnusson pakalde helfften innan för:de rårår som är konungens tehte jordh . . 1486 ib. s. 80 avskr.³ Tavastland, Finland.

. . ther til II (2) tekther som kallas rodztekth och ransabodha . . 1474 DD 3 s. 206 or. Stora Tuna socken.

. . gaff for:de peder gynt j klyngesbode ena tekth som kalles kolare-arffwet . . æpter tekten war bætre . . then for:de tekt (ack.). 1484 DD 1 s. 275 or. Stora Skedvi socken.

. . en del j bergxhitto mz tecter och hitto . . 1487 DD 2 s. 22 or. Folkärna socken.

En tha skwlle peder iönson holla peder gynt frin wægh mellan sion och hans tækt och in til pæder gyntz hytto. 1490 DD 1 s. 277 or. Stora Skedvi socken.

. . gaffue . . ena tækth liggiendis i kellaviken som kallas aarbegges æng . . 1491 DD suppl. s. 24 or. Stora Kopparbergs socken.

. . salt och vplatit min gard Gamblebergit . . med tre täcktar som liggia i Morene, som är hakensbacka och hagen sönnan täadh, och Käringsboda wäster becken wid Wällen . . 1492 DD 1 s. 148 avskr. Stora Kopparbergs socken.

een gardhdeel, medh hus, Jordh och tektadeel som ther til ligger . . i Norrabergx bynom in till folkatekt. 1495 DD 1 s. 155 avskr. Norrborgs socken, Västm.

³ Detta och två föregående citat äro hämtade ur en dombok för sydöstra Tavastland 1443—1502 och röra förhållanden i bl.a. Tuulos sn, Tavastehus län. Söderwall översätter *täkta iordh* f. 'jord som intagits till odling, intaga' och *konungs täkta iordh* med 'intaga å kronojord'. Betydelsen är osäker, och förliden är kanske *täkt* i en annan betydelse än 'intaga'.

. . salt . . oc peder gynt en nyo alna wegh j gynom syne tekth . . at fare med malm kaal wiid . . for tywgu marker peninga. 1496 DD 1 s. 281 or. Vika socken.

byte medh hederligh hwstru kadrin i holm om thwa teether som er graff och skatabergzarff hwlkæ Teether athskyldhe æræ medh en rothagardh j fran ridwegen och nidher j syön . . for:de tecth graff . . 1515 DD 1 s. 222 or. Stora Tuna socken.

Appellativet *täkt* i dialekterna

De moderna dialekterna visa i stort sett samma bild som fornsvenskan. Från Finland känner jag intet belägg. Vendells och Wessmans ordböcker ta ej upp ordet. Dalarnes bergslag är centrum för ordets nuvarande utbredning, men även från Gävleborgs och Västmanlands län samt från Härjedalen är ordet känt. Materialet nedan, i huvudsak hämtat ur Svenska ortnamnsarkivets samlingar, gör ingalunda anspråk på fullständighet. Det redovisas utan angivande av uttal med landsmålsalfabet, eftersom uttalet icke har någon betydelse i detta sammanhang. Det något äldre material, som jag funnit, stämmer helt överens med utbredningen såväl i fornsvenskan som i de nutida dialekterna.

Gävleborgs län:

tägt (wret) 'eine Wiese, ein Anger'. 1749 O. Lind,¹ Swänsk och Tysk Orda-bok sp. 905, *tägt* 'Et instängt stycke til gräsväxt' Hels. 1766. Ihre, Swenskt Dialect Lexicon s. 178, *tägt* 'intaga, vret', *kalvtägt* 'kalvhage'. Häls 1867 Rietz Dialektlexikon s. 722 a, *tägt* 'jordega, vret' 1873 (Wennberg), Ordbok öfver allmogeord i Helsingland s. 79.

täkt, f. (pl. *täkter*) 'avsides belägen åker'. Alfta sn, Bollnäs tg. T. Birgersson 1946. *täkt* f. 'inhägnad åker, som ligger utanför gårds-skiftet'. E. Eriksson 1932. *täkt* m. 'mindre åker, vanligen i skog'. En *täkt* brukades förr vanligen ej som åker i allmänhet. Oftast skördades gräs. Torsåkers sn, Gästr. v. doms. tg. I. Isaksson 1932. *täkt* m. 'mindre skogsslätter, hårdvall'. Österfärnebo sn, Gästr. ö. doms. tg. I. Isaksson 1931.

¹ Lind var kyrkoherde i Söderhamn.

Jämtlands län:

täkt 'odlad mark kring gård, gårdsäga, inäga'. Svegs o. Hede tg. Sv. landsmål 19: 2 s. 20. *täkt* f. 'gårdstomt'. Lillhärdals sn, Svegs o. Hede tg. N. Hj. Matsson 1938. *täkt* f. 'inäga, den odlade marken kring en gård'. Tännäs sn, Svegs o. Hede tg. O. A. Gudmundson 1935. *täkt* 'inäga, odlad mark'. Vemdalens sn, Svegs o. Hede tg. J. Andersson 1935.

Kopparbergs län:

täkt f. 'åkerstycke' Dalabergslagen Sv. landsmål B 47 s. 170. *täkt* f. 'odling'. St. Kopparbergs sn, Falu n. doms. tg. G. Lalander 1945. *täkt* f. 'både lind och åker'. Samma täkt kan ett år vara lind och andra året åker. Sundborns sn, Falu n. doms. tg. E. Herdin 1897 (ULMA 21: 3 a). *täkt* f. 'större åker, relativt stor åker'. Den kan gränsa till andra åkrar. Sundborns sn, Falu n. doms. tg. G. Tideström 1929. *täkt* f. 'åkerstycke'. Gustavs sn, Falu s. doms. tg. R. Kjersén 1920 (ULMA 546: 2). *täkt* f. 'åkerstycke'. Hedemora sn o. tg. R. Kjersén 1921 (ULMA 615: 3). *täkt* f. 'åker'. Som efterled i åkernamn. St. Skedvi sn, Hedemora tg. O. Hillner 1935. *täkt* f. 'odlad, inhägnad jordegendom'. Bjursås sn, Nedansiljans tg. Sv. Landsmål B 10 s. 167. *täckt* 'inhägnat område kring fäbodställe'. Gagnefs sn, Nedansiljans tg. Dal. hemb. förb. tidskr. 1928 s. 11. *täkt* f. 'inhägnad slåttermark'. Gagnefs sn, Nedansiljans tg. H. Ståhl 1931. *täkt* f. 'inhägnad röjning', användes vanligen om tomt till en fäbodstuga. Mockfjärd, Gagnefs sn, Nedansiljans tg. C. I. Ståhle 1935. *täkt* f. 'inhägnad jordegendom'. Ordet användes mest om den jordegendom vid fäbodarna, som kunde användas som slåtter och därför hägnades in. I byarna är täkten ofta odlad. Ibland får ordet samma betydelse som *tomt*. I de flesta fall, där *-täkt* är s. led i ett namn, är f. led. ett personnamn. Ordet tycks förekomma mera i Åsbygge fjärding, där *Tägt* även är ett vanligt gårdsnamn. Leksands sn, Nedansiljans tg. E. M. Carlsson 1935. *täkt* f. 'slåttermark intill fäbodgården'. Täkt förekommer nästan uteslutande i fäbodarna, där det betyder 'den närmast fäbodgården belägna, inhägnade och vårdade slåttermarken'. Varje gård har sin täkt, som har namn av gården. I »långbodarna» hade man en gemensam täkt, som kallades *Stortäkten*. I vissa namn . . synes ordet ha samma betydelse som »mark». Leksands sn, Nedansiljans tg. E. M. Carlsson

1936. *täkt* f. 'egendom, förr antagligen inhägnad, vid gården eller vid fäboden'. Som appellativ tycks ordet inte längre vara fullt levande om egendom nere i byarna, däremot om egendom i fäbodarna. Leksands sn, Nedansiljans tg. E. O. Bergfors 1946. *täkt* m. 'tomt, hack-slog', 'inhägnat område'. Rättviks sn, Nedansiljans tg. L. Gabrielsson 1941. *täkt* f. 'fäbodvall' Lima sn, Nås o. Malungs tg. N. Hj. Matsson 1931. *täkt* f. 'inhägnat område vid säter'. Transtrands sn, Nås o. Malungs tg. L. Levander 1922 (ULMA 849:1). *täkt* f. 'fäbodvall'. Transtrands sn, Nås o. Malungs tg. N. Hj. Matsson 1933. *täkt* f. 'hage'. Malingsbo sn, Västerbergslags tg. M. Andersson 1922 (ULMA 733:3). *täkt* f. 'liten åker, äng, skogsloft' Malingsbo sn, Västerbergslags tg. G. Hällen 1935. *täkt* f. 'självbärande mark, beväxt med enstaka björkar'. Buskar och sådant har man röjt undan för att gräset skall växa bättre. Täkterna ligga ofta på bergslutningen. Norrbärke sn, Västerbergslags tg. A. Thorfors 1917 (ULMA 349:1). *täkt* f. 'vanligen gräsbeväxt odling, som ligger uppe i skogen eller i varje fall mera avsidet från gården'. Söderbärke sn, Västerbergslags tg. A. Thorfors 1916 (ULMA 283:1). *täkt* f. 'åkerstycke'. Söderbärke sn, Västerbergslags tg. G. Hällen 1934.

Västernorrlands län:

täkt f. 'inhägnat inägoskifte omkring gården'. Borgsjö sn, Medelpads v. doms. tg. K. Nilsson 1918.

Västmanlands län:

täkt, täkten 'gräsbeväxt mark (sluttning) med gles björkskog'. *täkt* el. *lövtäkt* 'björkbacke, där man tog löv (björklöv åt fåren och asplöv åt hästarna)'. Fläckebo sn, Norrbo hd. A. Thorfors 1933. *täkt* f. 'mossig, buskig äng', 'något instängt'. I namn på åkrar. Om ordet ännu brukas som appellativ, vet jag ej. Ramnäs sn, Snevringe hd. D. Nordfors 1933.

Örebro län:

täkt f. 'röjning'. Ramsbergs sn, Lindes o. Ramsbergs hd. E. Malmkvist 1947. *täkt* f. 'röjd slåttermark'. I allmänhet i gårdens närhet i motsats till rönning. Ljusnarsbergs sn, Nya Kopparbergs hd. M. Forsslund 1933.

Betydelsen av ordet *täkt* i de moderna dialekterna visar en mång-

fald skiftningar, sannolikt i många fall beroende på att meddelarna abstraherat betydelse ur aktuella ortnamn genom att mer eller mindre utförligt beskriva de lokaler, till vilka namnen äro knutna. Uppgifterna om björkvegetation, mossor eller buskar t.ex. äro individuella drag hos enskilda lokaler. Gemensamt för de flesta definitionerna är uppgiften, att tåkten var inhägnad. Att det varit fråga om ursprungliga röjningar för foderfångst eller odling framgår också ganska klart. Det verkar emellertid som om en betydelse 'intaga, nyodling' hade korsats med betydelsen 'plats där man tar foder, hö, löv etc.'. Detta framgår ganska klart av uppgiften från Fläckebo socken i Västmanland (se ovan!). Jag håller det för troligt, att en mycket stor procent av naturnamnen på *-täkt* ursprungligen betecknat platser, där man tagit något, och att de alltså äro att jämföra med ord som *grustäkt*, *sandtäkt*, *lövtäkt* osv. Sammanblandningen av de två betydelseerna, 'intaga' och 'plats där man tar något', bör ha gått så mycket lättare som båda slagen av tåkten kunna ha krävt hägnader, bl.a. till skydd mot betande boskap. Det *täkt* 'intaga', som vi känna från bebyggelsenamnen i bergslagsområdet och från det medeltida appellativa materialet, har uppenbarligen haft en betydelse 'nyodling, nybygge'. Att denna nyodling i varje fall kunde vara bebyggd med hus framgår av flera äldre textställen. Enligt citatet ur Hälsingelagens wjperbobalker (se ovan) skulle nybyggaren bygga »ett hus i fyra knutar». Vid tvist om en tåkt skulle den som byggt huset på tåkten ha vitsord. I ett diplom från Vika år 1400² talas om en tåkt »mz husum, ager oc æng», och i flera andra diplom upprepas samma sak. 1413 omnämnes³ en halv tåkt i Stora Tuna, Yliansarff, »meth aker ok æng, skogh ok fiskewatn, qwærn ok qwærnestadh». Exempelen kunna mångfaldigas.

Den särställning, som genom konung Magnus privilegier tillerkändes dem, som nyröjde jord vid det viktiga Kopparberget i Dalarna, var ett led i konungens försök att snabbt kolonisera de ur jordbruksynpunkt föga åtråvärda och därför glest befolkade trakterna kring Kopparberget och skaffa arbetsfolk till gruvan. Ett annat stadgande i samma syfte är det om biltogas asylrätt vid berget. Behovet av folk gjorde, att konungen fick tillgripa så utomordentliga åtgärder som att pålägga de lagliga rättsinnehavarna av jorden högst väsentliga in-

² DD suppl. s. 7 or.

³ SDns 2 s. 719 or.

skränkningar i förmögenheten. Annars gällde väl här uppe liknande bestämmelser, som de Västmannalagens byggningsabalk stadgar:⁴ »Hvar som almænning vill fara han scal a hundæris þinge lof til taca», »var och en, som vill bruka allmænning, skall (först) skaffa sig lov därtill på hundarestinget». Var och en som hade dagligt arbete vid berget, »även om han var löskerman» fick laglig rätt att röja och svedja och sätta upp hus på annans mark utan att betala avrad till ägaren. Och, vad viktigare var, han skulle äga nyröjningen och hans efterkommande ärva den.

De täkter, som togos upp runt Kopparberget kunde namngivas på olika sätt. En del fingo slutleden *-täkt(en)*, t.ex. **Smältartäkt* och **Näristökten* i Vika, **Rodstäkt* i Stora Tuna osv. Andra ha namn på *-bodha*, t.ex. **Ransabodha* i Stora Tuna och åter andra ha kallats **Utanhed*, **Langamyren* och *Grävningen* (Vika). Bebyggelsenamnen på *-täkt* 'intaga, nyodling' i Kopparbergslagen äro nu ej fler än 21. Minst 16 namn av denna typ äro nu försvunna. De flesta av dessa ha legat i Vika socken. Förlederna äro ofta person(bi)namn eller andra personbeteckningar: *Munktäkt* i Aspeboda, *Lemketäkt* och *Prästtäckten* i Falun, *Germundstäkt*, *Klockartäkt*, *Klubbtäckten*, *Rosttäkt* och *Tjärntäkt* (Käring-) i Stora Kopparberg, *Kårtäkt* i Sundborn, *Bondetäckten*, *Butäckten*, *Klemetstäkt*, *Klubbtäkt*, *Lukaretäckten*, *Narvtäkt*, *Nisstäkt*, *Näristökten*, *Smältartäkt* och *Tysktäckten* i Vika. Täckstens utseende eller beskaffenhet m.m. anges i namn som *Brändetäkt*, *Digertäkt*, *Gammeltäckten*, *Håltäkt* och *Högtäkt* i Stora Kopparberg, *Lilltäkt* och *Skarptäckten* i Sundborn, *Långtäkt* i Vika.

I en del namn är *täkt(en)* endast ett förklarande tillägg: *Daglöstäckten* i Falun och *Snällbotäkt* i Stora Kopparberg. Namn som *Kvarntäckten* i Svärdsjö, *Halltäckten* i Torsång, *Busktäkt* och *Verktäkt* i Vika ange belägenhet intill terrängföremål eller inrättningar.

Den största enhetliga gruppen bland täktnamnen bilda emellertid namnen på *-arv(et)*, där *arv* betyder 'ärvd jordegendom', och förleden oftast är namnet på arvlåtaren, den ursprunglige ägaren, nyodlaren, som lämnat egendom i arv. Otvivelaktigt ha privilegiernas stadgande om arvsrätt för nyodlarens jord synts särskilt uppseendeväckande och märklig och föranlett att just denna namngrupp fått en så dominerande ställning i Kopparbergslagen. Därmed är inte sagt,

⁴ Schlyters utgåva, s. 218.

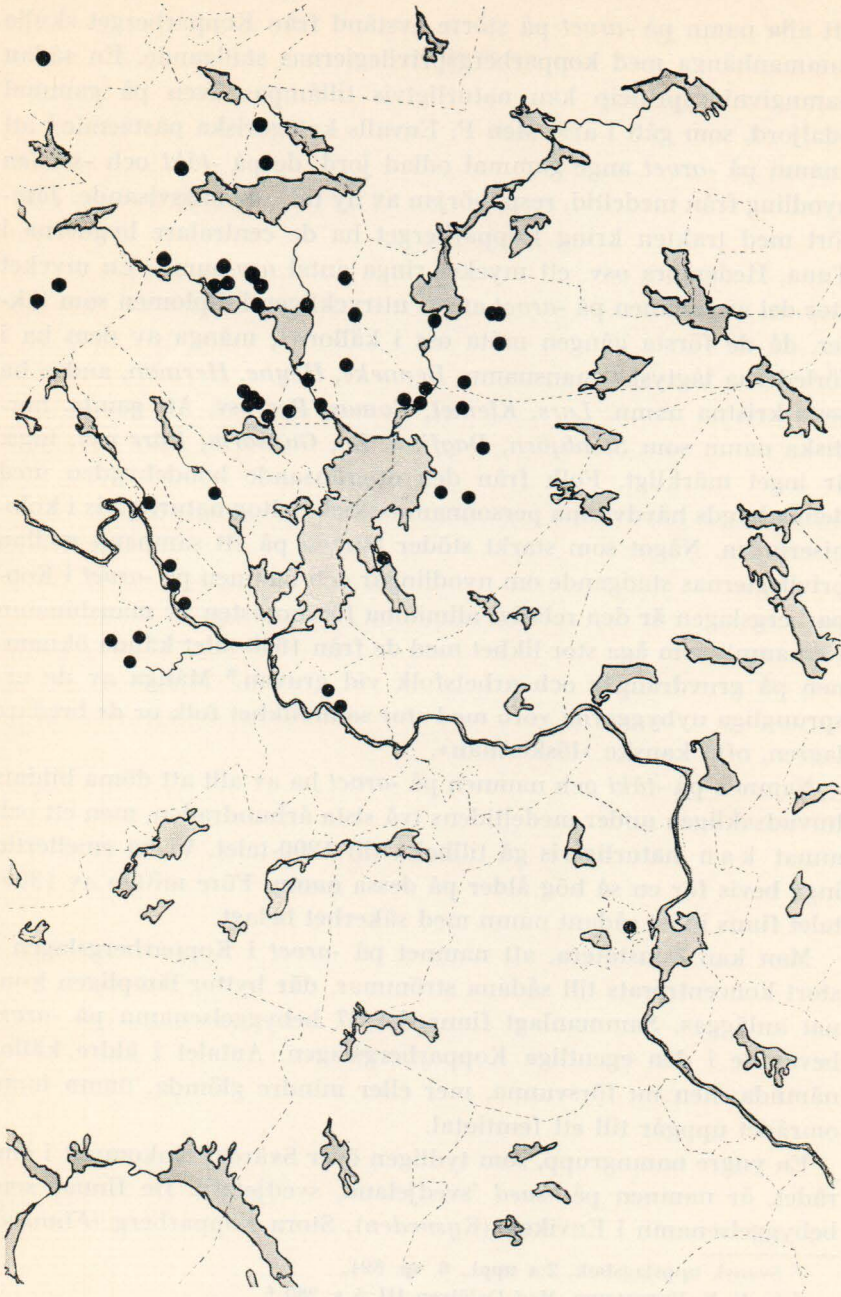

Fig. 6. Bevarade namn på *-arv(et)*. Skala 1 : 500.000.

att alla namn på *-arvet* på större avstånd från Kopparberget skulle sammanhånga med kopparbergsprivilegiernas stadgande. En sådan namngivningsprincip kan naturligtvis tillämpas även på gammal odaljord, som gått i arv. Men P. Envalls kategoriska påstående,⁵ att »namn på *-arvet* ange gammal odlad jord, de på *-täkt* och *-sveden* nyodling från medeltid, resp. början av ny tid», är missvisande. Jämfört med trakten kring Kopparberget ha de centralare bygderna i Tuna, Hedemora osv. ett mycket ringa antal *arv*-namn. En mycket stor del av namnen på *-arvet* anges uttryckligen i diplomerna som täkter, då de första gången möta oss i källorna, många av dem ha i förlederna lågtyska mansnamn, *Benneke*, *Heyne*, *Herman*, andra ha sena kristna namn, *Lars*, *Klemet*, *Tomas*, *Per* osv. Att gamla, nordiska namn som *Stenbjörn*, *Dagfinn*, *Bo*, *Gudsorm*, *Kåre* osv. ingå, är inget märkligt. Folk från den angränsande bondebygden med denna bygds hävdvunna personnamnsskick deltog naturligtvis i koloniseringen. Något som starkt stöder tanken på ett samband mellan privilegiernas stadgande om nyodlingar och namnen på *-arvet* i Kopparbergslagen är den relativt allmänna förekomsten av mansbinamn (öknamn), som äga stor likhet med de från 1600-talet kända öknamn på gruvdrängar och arbetsfolk vid gruvan.⁶ Många av de ursprungliga nybyggarna voro med stor sannolikhet folk ur de bredare lagren, ofta kanske »lösgermän».

Namnen på *-täkt* och namnen på *-arvet* ha av allt att döma bildats huvudsakligen under medeltidens två sista århundraden, men ett och annat kan naturligtvis gå tillbaka till 1200-talet. Vi ha emellertid inga bevis för en så hög ålder på dessa namn. Före mitten av 1300-talet finns inget sådant namn med säkerhet belagt.

Man kan konstatera, att namnet på *-arvet* i Kopparbergslagen i stort koncentrerats till sådana strömmar, där hyttor lämpligen kunna anläggas. Sammanlagt finns det 37 bebyggelsenamn på *-arvet* bevarade i den egentliga Kopparbergslagen. Antalet i äldre källor nämnda men nu försvunna, mer eller mindre glömda, namn inom området uppgår till ett femtiotal.

En yngre namngrupp, som tydligen över Svärdsjö inkommit i området, är namnen på *-sved* 'svedjeland, svedjefall'. De finnas som bebyggelsenamn i Enviken (*Kysveden*), Stora Kopparberg (*Finnsve-*

⁵ Svensk uppslagsbok, 2:a uppl., 6, sp. 894.

⁶ Se K. E. FORSSLUND, Med Dalälven III: 5 s. 280 f.

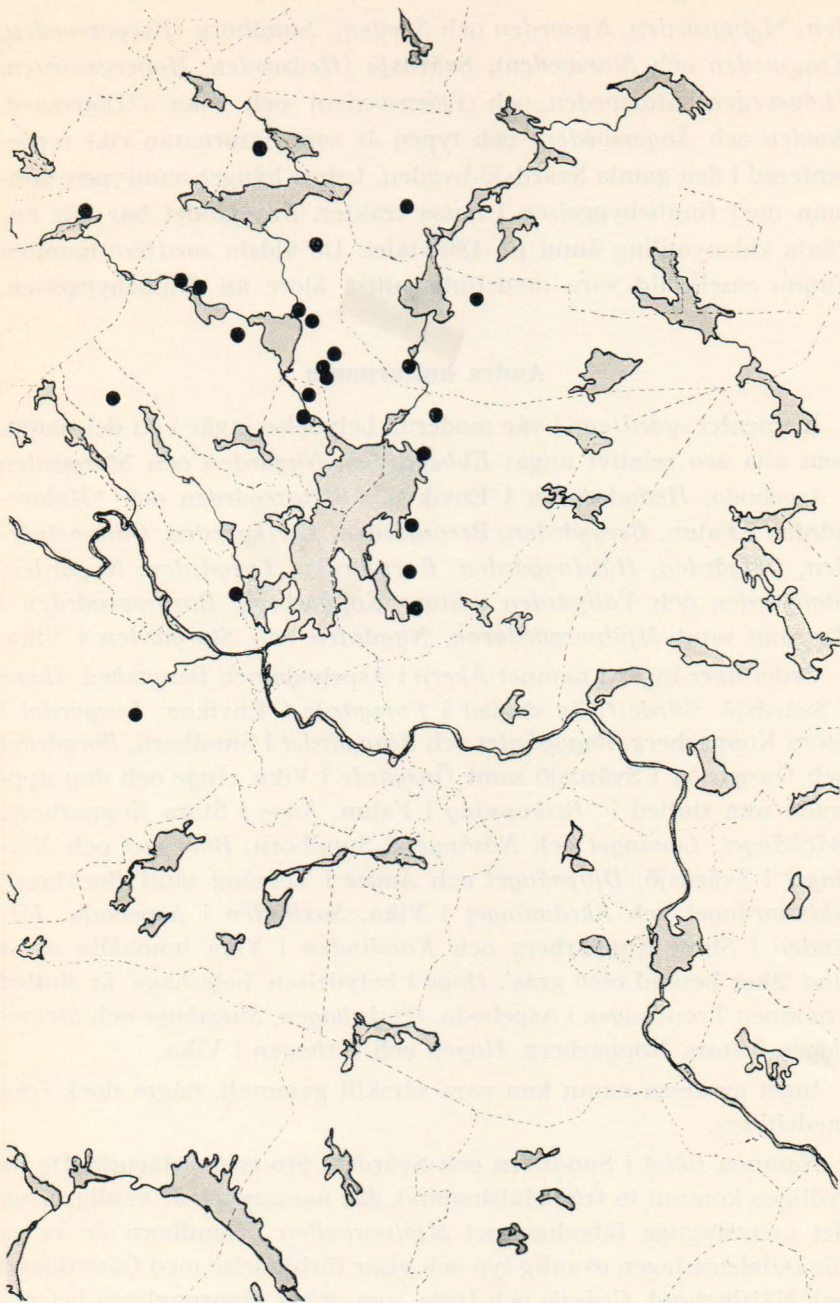

Fig. 7. Bebyggelsenamnen på -täkt(en). Skala 1 : 500.000.

den, *Långsveden, Nysveden och Sveden), Sundborn (Borgarsveden, Kragssveden och Storsveden), Svärdsjö (Hedsveden, Hobergssveden, *Lövsveden, Storsveden och Tjärnsveden) och Vika (*Digressved, Sveden och Ängessveden) och typen är som naturnamn rikt representerad i den gamla Svärdsjö-bygden. I stort hänger namntypen samman med finnbebyggelsen i dessa trakter. Svedjandet har här använts vid nyodling ännu på 1800-talet. De äldsta *sved(en)*-namnen kunna emellertid vara medeltida, alltså äldre än finnbebyggelsen.

Andra kulturnamn

Elementet *-gård(en)* i vår moderna betydelse ingår i en del namn, som alla äro relativt unga: *Ebbegården, Nygården* och *Storgården* i Aspeboda, *Hedgårdarna* i Enviken, **Bältaregården* och **Mälaregården* i Falun, *Berggården, Bergsgården, Evrikgården, Gammalgården, Götgården, Hälsinggården, Korsgården, Lurgården, Nygården, Stallgården* och *Vällgården* i Stora Kopparberg, *Burgrevegården* i Torsång samt *Mjölnergårdarna, Nygården* och *Storgården* i Vika.

Ordet *åker* ingår i namnet *Åkern* i Aspeboda och *Bengtshed-Åkern* i Svärdsjö. *Gärde(t)* är slutled i *Forsgårde* i Enviken, *Lurgärdet* i Stora Kopparberg, *Bagggärdet* och *Finnjärdet* i Sundborn, *Borgärdet* och *Önsgärdet* i Svärdsjö samt *Önsgärde* i Vika. *Änge* och *äng* uppträda som slutled i **Biskopsäng* i Falun, *Änge* i Stora Kopparberg, *Bäckänget, Lövänget* och *Näsänget* i Sundborn, *Boränget* och *Näsänget* i Svärdsjö, *Djupsänget* och *Änges* i Torsång samt *Borsänget, Skinnaränget* och *Skrämänget* i Vika. *Saxlinden* i Aspeboda, *Järlinden* i Stora Kopparberg och *Korslinden* i Vika innehålla ordet *lind* 'åker besädd med gräs'. *Hage* i betydelsen 'betesbage' är slutled i namnen *Tronshagen* i Aspeboda, *Bäcke-hagen, Slugshage* och *Ström-hagen* i Stora Kopparberg, *Hagen* och *Oxhagen* i Vika.

Inget av dessa namn kan vara särskilt gammalt, några dock från medeltiden.

Namnen *Bölet* i Sundborn och Svärdsjö äro ensamstående. De ha tydligen kommit in från Hälsingland, där namntypen är vanlig. Även det ursprungliga fäbodnamnet *Mjölnarvallen* i Sundborn är av en för Dalabergslagen ovanlig typ och visar förbindelse med Gästrikland och Hälsingland. *Gråsala* och *Isala*, som också ursprungligen beteck-

nat fäbodrar, äro klart medeltida namn, dock icke av någon särskilt hög ålder.

Det är påfallande, att hyttorna i Kopparbergslagen ha lämnat så få spår efter sig i traktens ortnamn. Den från andra trakter så vanliga slutleden *-hyttan* återfinns här blott i Vikanammen *Rankhyttan* och *Nyhyttan*.

Ursprungliga naturnamn

Bebyggelser, som anlagts vid en sjö, en å, en vik, på ett näs eller vid en höjd, låna ofta namn från naturlokalerna ifråga.

Ursprungliga sjönamn äro *Liljan* och *Stråttjärn* i Aspeboda, *Tängers* i Enviken, *Dammen* i Stora Kopparberg, *Gallsjön* och *Rupstjärn* i Sundborn, *Svärdsjö*, *Spaksjön*, *Svensjön*, *Tofta?*, *Vintjärn* och *Åg* i Svärdsjö, *Dammen*, *Hosjö* och *Svartskär(-tjärn)* i Vika.

Namngivna efter vattendrag äro *Karlbäcken* och *Österå* i Stora Kopparberg, *Korså* i Sundborn, *Karlbäcken* och *Lerbäcken* i Vika. Av liknande art äro *Noret* i Falun samt *Hinsnoret*, *Liljesund* och *Storsund* i Torsång. *Gråden* och *Krokforsen* i Sundborn äro ursprungliga forsnamn.

Viknamn äro *Grälviken* och *Karlsvik* i Aspeboda, *Enviken* i Enviken, *Hökviken*, *Källviken* och *Uggelviken* i Stora Kopparberg, *Lumsviken* i Sundborn, *Gårdvik* och *Hökviken* i Svärdsjö, *Dalvik* och *Viken* i Torsång, *Dalvik*, *Färnviken* och *Sandviken* i Vika.

Näs och uddar representeras av *Hagudden* i Vika, *Billingsnäs* i Aspeboda, *Klockarnäs* och *Marnäs* i Enviken, *Stennäset* i Falun, *Gullnäs*, **Ivarsnäset*, *Korsnäs*, **Näset* och *Uvnäs* i Stora Kopparberg, *Hyttnäs*, *Lövnäs*, och *Ramsnäs* i Sundborn, *Liljansnäs*, *Ljusnäs* och *Svartnäs* i Svärdsjö, *Haganäs*, *Ornäs*, *Tomnäs*, *Tyllsnäs* och *Viksnäs* i Torsång samt *Hagelsnäs*, *Kråknäs*, *Kynäs*, *Nynäs*, *Lilla* och *Stora Näset*, *Ramsnäs*, **Rumpenäs* och *Uddnäs* i Vika. *Ön* i Svärdsjö och *Holmen* i Vika äro av liknande typ liksom *Hälsingstrand?* i Stora Kopparberg, *Strand* i Vika och *Långlandet* i Torsång.

Läge i förhållande till olika naturlokaler anges i *Utanmyra* i Aspeboda, *Östanfors* i Falun, *Nordanrog* och *Västanbäck* i Stora Kopparberg, *Utanmyra* i Sundborn, *Östansjö* i Svärdsjö, *Nordanö* och *Sunnanö* i Torsång samt *Sunnanhaga*, *Utanhed* och *Östantjärna* i Vika.

Slätmark karakteriserar Kopparbergsnamnen *Källslätten* och *Slätta*. Ursprungliga namn på vägsträckor ingå i ortnamnen *Lammborn* i Enviken, **Born* i Falun, *Hobborn* i Sundborn.

Myrar och mossar äro ursprungligen *Myckelmyra* i Falun, *Bro-myra*, *Larsmyran*, *Myckelmyra*, *Myran*, *Porsmyran* och **Slättmyra* i Stora Kopparberg, *Björnmyran* i Sundborn och *Skålmyran* i Torsång samt *Lilla Björnmossen* i Svärdsjö och *Lönnemossa* i Vika.

Skogsmark av olika slag har ursprungligen betecknats av namnen *Kavelmora* och *Vallmora* i Aspeboda och *Moren* (*Morbygden*) i Stora Kopparberg, *Gruvriset* i Stora Kopparberg, *Riset* i Sundborn, *Alderriset* i Svärdsjö och *Buska* i Stora Kopparberg samt *Grönskog* och *Skog* i Aspeboda jämte **Vibjörnaskoga* i Stora Kopparberg.

Hedmarker ursprungligen äro *Heden* i Aspeboda, **Heden* i Falun, *Haghed* och *Heden* i Stora Kopparberg, *Karlsbyheden* och *Skägg-heden* i Sundborn, *Bengtsheden*, *Linghed* och *Lumsheden* i Svärdsjö samt *Heden* i Vika.

På dalar syfta ursprungligen namnen *Ljusdal* i Aspeboda, *Rönn-dalarna* i Enviken och *Samuelsdal?* i Stora Kopparberg.

Berg i betydelsen 'bergslag' ha vi i namnen *Gamla berget* och *Kopparberget* i Falun. Höjder av olika slag ha burit namnen *Hästberg* i Falun, *Berg*, *Lövberg*, *Näverberg* och *Rostberg* i Stora Kopparberg, *Rostberg*, *Sandsberg*, och **Årberget* i Sundborn, *Brattberget* i Svärdsjö samt *Ragvaldsberg* och *Staberg* i Vika; *Björnåsen* i Enviken, **Skraggås* och *Åsen* i Falun, *Baståsen*, *Falkåsen* och *Mörtåsen* i Svärdsjö, *Åsen* i Vika; *Barkarbacken*, **Kukevallsbacken*, *Kullerbacken*, *Olsbacka*, **Rävbacken* och *Vilkesbacka* i Aspeboda, *Dikarbacken* och *Kyrkbacken* i Falun, *Backa*, *Främsbacka*, *Kolarbacken*, **Kopebacke*, *Solbacka*, *Stenbacken* och *Önsbacken* i Stora Kopparberg, *Backa*, *Folkesbacka* och *Superbacka* (*Överbacka*) i Sundborn, *Backa*, *Brattbacken* och *Råbacken* i Svärdsjö, **Backa*, *Röbacken?* och *Smedbacken* i Vika; *Danholen*, *Löpholen* och *Risholen* i Sundborn och *Holen* i Vika. Av liknande slag äro namnen *Hälla* i Stora Kopparberg, *Holvret* i Svärdsjö och *Storsten* i Torsång samt *Brusala?* i Aspeboda. Till denna kategori hör också *Knylen* i Vika.

De ursprungliga naturnamnen låta sig oftast icke bestämt dateras. En del av namnen kunna som naturnamn vara jämförelsevis gamla, t.ex. sjönamn som *Tänger* (*Tängran*) och *Svärdsjö* eller ett ursprungligt vägnamn som *Bor* (*Boren*) i Falun. Säkerligen äro emellertid de

till naturnamnen knutna bebyggelserna av relativt sent datum. De allra flesta namnen ha bestämd slutartikel, ett tecken på att de ha ganska blygsam ålder.

Av undersökningen framgår, att namnen och namntyperna i Kopparbergslagens centrala delar äro unga jämfört med bebyggelsenamnen i de gamla bygderna vid Dalälven, t.ex. Stora Tuna. Bortsett från något enstaka naturnamn synas namnen ej vara från äldre tid än medeltiden. Inga äldre namntyper (t.ex. plurala namn av typen *Tuna*, *Forsa*, *Mjälga*) ha kunnat beläggas från området, däremot typiskt yngre namn som sådana på *-bo(dha)*, *-arv(et)*, *-täkt(en)* osv. I huvudsak ha vi att göra med ett under medeltiden bebyggt och exploaterat område, som har gruvan att tacka för sin utveckling.

Citerad litteratur

- AASEN, I.: Norsk ordbog. 4. udg. Kria. 1918.
- ALMQUIST, J. A.: Den civila lokalförvaltningen i Sverige 1523—1630. Sthlm 1917—23.
- Arboga stads länkebok, 1—4, utg. av E. Noreen och T. Wennström. (Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet Upps. 1935—50.)
- ARWIDSSON, A. I.: Handlingar till upplysning af Finlands häfder. 1—10. Sthlm 1846—58.
- BANNBERS, O.: Staden vid Falan. 1 s. 5 ff. Falun 1925.
- Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria. 1—30. Strängnäs 1884—1937.
- BOËTHIUS, B.: Grycksbo 1382—1940. Falun 1942.
- Nybyggesfriheten vid Stora Kopparberget. (Historisk tidskrift 1938), s. 385 ff.
- DAHLGREN, F. A.: Glossarium öfver föråldrade eller ovanliga ord och talesätt i svenska språket. Lund 1914—16.
- DAHLSTRÖM, S.: Namnet Snappertuna. (Budkavlen 1929), s. 97 ff.
- Diplomatarium Dalecarlicum. Urkunder rörande Landskapet Dalarne samlade och utgifna af C. G. Kröningssvärd och J. Lidén. 1—3, supplement. Sthlm och Falun 1842—53.
- DYBECK, W.: Rankhyttan. (Dalarnas hembygdsförenings tidskrift 1923), s. 62 ff.
- EKMAN, S.: Norrlands jakt och fiske. Upps. 1910.
- ENVALL, P.: Dalabergslagsmålet. Upps. 1930.
- Dalarnas vårdkaseberg och tre därmed sammanhörande ortnamnsgrupper. (Dalarnas hembygdsbok 1946), s. 37 ff.
- [Dalarne] Ortnamn. (Svensk uppslagsbok, 2:a uppl., bd 6, sp. 894.)
- Grytnäs sockens bebyggelsenamn. (A. ERICSTAM; Grytnäs socken. Sala 1942), s. 342 ff.
- Ornäs. En namnförklaring och en språkhistorisk lag. (Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift 1923), s. 97 f.
- Tiveden, Isala och Husum. Upps. 1952.
- ERIXON, S.: Svensk kulturgeografi från etnologisk synpunkt. (Svenska kulturbilder bd 5. Sthlm 1931), s. 9 ff.
- Finlands medeltidsurkunder samlade och i tryck utgifna af Finlands Statsarkiv genom Reinh. Hausen. Hfors 1910—35.
- FORSSLUND, K. E.: Med Dalälven från källorna till havet. Sthlm 1919—36.
- FRANZÉN, G.: [Ortnamn] Sverige. (Nordisk kultur 5. Sthlm 1939), s. 124 ff.
- Vikbolandets by- och gårdnamn. Upps. 1937.

- FRIESEN, O. v.: Bynamn på de uppländska runstenarna. (Namn och bygd 1930), s. 87 ff.
- Ord för *kväll* och *morgon* i några svenska ortnamn. (Nysvenska studier 1931), s. 151 ff.
- FRITZNER, J.: Ordbog over det gamle norske sprog. Nytryck av 2. utgave. Oslo 1954.
- GUSTAWSSON, K. A.: Stora Tuna sockens fornlämningar. (Dalarnas hembygdsbok 1933), s. 15 ff.
- GUSTAVSON, H.: Gotlands ortnamn. (Ortnamnssällskapets i Uppsala årskrift 1938), s. 3 ff.
- GÖTLIND, J.: Falan, Falköping och Falun. (Namn och bygd 1933), s. 8 ff.
- HALLSTRÖM, G.: Den tidigaste järnåldern i Dalarna. (Dalarnas hembygdsbok 1931), s. 28 ff.
- HAMMARSTRÖM, E.: Äldre och nyare märkvärdigheter wid Stora Kopparberget. 1—4. Falun 1789—92.
- HEDBLOM, F.: De svenska ortnamnen på säter. Lund 1945.
- Gästriklands äldre bebyggelsenamn. Upps. 1958.
- HELLBERG, L.: Inbyggarnamn på -karlar i svenska ortnamn. I. Upps. 1950.
- HELLQUIST, E.: De svenska ortnamnen på -by. Gbg 1918.
- Fornsvenska tillnamn. (Xenia Lideniana. Sthlm 1912), s. 84 ff.
- Smål. *Hok* och några andra svenska ortnamn. (Namn och bygd 1923), s. 33 ff.
- Studier öfver de svenska sjönamnen. Sthlm 1903—06.
- Svenska ortnamn. (Namn och bygd 1916), s. 127 ff.
- Svensk etymologisk ordbok 1—2. 2:a uppl. Lund 1939.
- HESSELMAN, B.: Huvudlinjer i nordisk språkhistoria. Upps. 1948—53.
- Långheden och Hälsingskogen. (Namn och bygd 1930), s. 1 ff. Även i Från Marathon till Långheden. Upps. 1935, s. 125 ff.
- U-omljud av kvarstående u i sydvästsvenska ortnamn. (Namn och bygd 1933), s. 92 ff.
- HOLMBERG, B.: Tomt och toft som appellativ och ortnamnselement. Upps. 1946.
- HULTÉN, E.: Atlas över växternas utbredning i Norden. Sthlm 1950.
- HULTMAN, O. F.: Behandlingen av palatalt *r* i fornsvenskan. (Efterlämnade skrifter I. Hfors 1931.)
- HÜLPHERS, A. ABRAH:SON: Dagbok öfver en resa igenom de under Stora Kopparbergs höfdingedöme lydande lähn och Dalarne år 1757. Västerås 1762.
- IHRE, J.: Swenskt Dialect Lexicon. Upps. 1766.
- INDREBØ, G.: Norske innsjønamn. 1—2, Kria (Oslo) 1924—33.
- INGELSSON, J.: Jacob Ingelssons berättelse om Stora Kopparberget år 1716. Utg. av H. Lagergren. Gbg 1913.
- JANZÉN, A.: Kopparbergsprivilegiernas »sik biwipær» och stadgandet om tåkte-rätten. (Meijerbergs arkiv 4), s. 55 ff.
- KLEMMING, G. E.: Gustaf I:s krönika af Peder Swart, utg. af G. E. Klemming. Sthlm 1870.
- Skrå-ordningar. (Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Sthlm 1856.)
- Svenska medeltidens bibelarbeten. (Samlingar utg. av Svenska fornskriftsällskapet. Sthlm 1848—55.)

- KNUDSEN, G., KRISTENSEN, M., HORNBY, R.: Danmarks gamle personnavne. Kbhvn 1936—48.
- KOCK, A.: Svensk ljudhistoria. 1—5. Lund—Leipzig 1906—29.
- Konung Gustaf den förstes registratur 1521—1560. Sthlm 1861—1916.
- KRÖNINGSSVÄRD, C. G.: Samling af äldre författningar och handlingar rörande Dalarne. Falun 1844—46.
- LAGERGREN, H.: Krono- och adelsgoods i Dalarna i medlet av 1500-talet. (Dalarnas hembygdsförbunds tidskrift 1927), s. 89 ff.
- LANDTMANSON, S.: Västgötamålets *l*- och *r*-ljud. (Svenska landsmål B 1.)
- LEVANDER, L.: Övre Dalarnes bondekultur 1—3. Lund 1943—47.
- LEXER, M.: Mittelhochdeutsches Handwörterbuch. 1—3. Leipzig 1872—78.
- LIND, E. H.: Norsk-isländska dopnamn och fingerade namn från medeltiden. Upps. 1905—15.
- Norsk-isländska personbinamn från medeltiden. Upps. 1920—21.
- LIND, O.: Swänsk och tysk orda-bok. Sthlm 1749.
- LINDBERG, C.: Ett bidrag till By sockens bebyggelsehistoria. (Ortnamnsällskapets i Uppsala årsskrift 1946), s. 21 ff.
- LINDBERG, E. J.: Ortnamnen i Falutrakten. (Artikelserie i Falu Länsstidning 17/11, 19/11, 22/11, 24/11 och 26/11 1937.)
- Fånnåsspännat. (Dalarnas hembygdsbok 1938), s. 122 ff.
- LINDÉN, B.: Dalarnas ortnamn. (Dalarna. Ett vida berömt landskap. Sthlm 1951.)
- Dalska namn- och ordstudier I: 1—3. Upps. 1947—54.
- LINDROTH, H.: Ölands folkmål 1—2. Gbg 1926—1945.
- LINGE, K.: Svärdsjö socken med Enviks kapell. Sthlm 1929.
- LINNÉ, C. v.: Carl Linnæi Skånska resa på Höga Öfwerhetens befallning för rättad år 1749. Sthlm 1751.
- Carl Linnæi Västgöta-resa på Rikens Högloflige ständers befallning för rättad år 1746. Sthlm 1747.
- LUNDAHL, I.: Falbygdens by- och gårdnamn. Gbg 1927.
- Studier över de nordiska, särskilt de svenska ortnamnen på *-lös* och *-lösa*. (Namn och bygd 1951), s. 32 ff.
- LUNDGREN, M., BRATE, E., LIND, E. H.: Svenska personnamn från medeltiden. (Svenska landsmål X: 6—7. Upps. 1892—1934.)
- LYTTKENS, A.: Svenska växtnamn. Sthlm 1904—15.
- MAGNEVILL, A.: Bjursåsmålets ordförråd. (Svenska landsmål B X. Sthlm 1913.)
- MOBERG, L.: Nordiska ortnamn på Vin-. (Namn och bygd 1949), s. 112 ff.
- MODÉER, I.: Färdvägar och sjömärken vid Nordens kuster. Upps. 1936.
- MODIN, E.: Härjedalens ortnamn och bygdesägnar. 2:a uppl. Sthlm 1911.
- NOREEN, A.: Altschwedische Grammatik. Halle 1904.
- Altschwedisches Lesebuch. 1:a uppl. 1892—94. D:o 3:e uppl. Sthlm 1921.
- NOREEN, E.: Fornsvensk läsebok. Sthlm 1932.
- Norges gamle love. 1—3, II: 1—2. Kria 1846—1921.
- OHLSSON, B.: Blekingskusten mellan Mörrums- och Ronnebyå. Lund 1939.
- OLSON, E.: De appellativa substantivens bildning i fornsvenskan. Lund 1916.

- OLSSON, E.: Stenåldern i Västmanland, Dalarne och Gästrikland. (Ymer 1917), s. 105 ff.
- Ordbok öfver svenska språket utg. av Svenska Akademien. Lund 1898—.
- Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1936—. Upps. 1936—.
- PALM, D.: Svenska ortnamn på *-bygd(en)*. (Namn och bygd 1927), s. 133 ff.
- PERS, A.: Gamla papper angående Mora socken. Västerås 1927.
- PERSSON, P.: Studien zur Lehre von der Wurzelweiterung und Wurzelvariation. Upps. 1891.
- Privilegier, resolutioner och förordningar för Sveriges städer. 1—4. utg. av N. Herlitz m.fl. Sthlm 1927—46.
- RJETZ, J. E.: Svenskt dialektlexikon. Lund 1867.
- RYGH, O.: Norske elvenavne. Kria 1904.
- RYGH, O. m.fl.: Norske gaardnavne. 1—19. Kria (Oslo) 1897—1936.
- SAHLGREN, J.: Elof Hellquist. [Nekrolog.] (Arkiv för nordisk filologi 50. 1934), s. 273 ff.
- Eriksgatan genom Uppland (Upsala Nya Tidn:s julnr 1932, s. 4 f. och Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1957), s. 37 ff.
- Falun, Falan och Falköping. (Namn och bygd 1946), s. 63 ff.
- Forna tiders jakt och djurfångst, belysta av ortnamnen. (Namn och bygd 1920), s. 146 ff.
- Från Morasten till Håga. (Namn och bygd 1953), s. 1 ff.
- Namnet Uppsala. (Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1947), s. 5 ff.
- Några svenska ortnamn. (Svenska landsmål 1912), s. 56 ff.
- Skagershults sockens naturnamn. Sthlm 1912—35.
- Vad våra ortnamn berätta. 2:a uppl. Sthlm 1944.
- SAHLSTEDT, M. A.: Stora Tuna i Dahlom och Bergom Minnesdöme. Sthlm 1743.
- SAHLSTRÖM, N.: Stadsplaner och gaturegleringar i Falu stad före 1850-talet. (Staden vid Falan h. 2, 1925), s. 35 ff.
- Var låg Borns hytttegård? (Meddelanden från Dalarnas hembygdsförbund 1918.)
- SCHILLER, K., LÜBBEN, A.: Mittelniederdeutsches Wörterbuch. 1—6. Bremen 1875—81.
- SCHLYTER, D. C. J.: Samling af Sveriges gamla lagar 1—13. Sthlm och Lund 1827—77.
- SCHÜCK, A.: Kivinäbb. En senmedeltida ortnamnsgrupp i Sverige. (Arkeologiska studier tillägnade H.K.H. Kronprins Gustaf Adolf. Sthlm 1932), s. 212 ff.
- SOMMARIN, E.: Bidrag till kännedomen om arbetareförhållanden vid svenska bergverk och bruk i äldre tid till och med år 1720. Lund 1908.
- Stockholms stads jordebok 1420—1498. Sthlm 1876—1914.
- Stockholms stads tänkeböcker 1474—1595. Sthlm 1917—39.
- STYFFE, C. G.: Bidrag till Skandinavien historia. 1—5. Sthlm 1859—84.
- STÄHL, H.: Bebyggelsenamnen på *-arv(et)* i Falutrakten. (Namn och bygd 1941), s. 33 ff.
- Bärke, Gränge och Ludvika. (Ortnamnssällskapet i Uppsala årsskrift 1946),

- STÅHL, H.: Kvill och tyll. En studie över några i svenska ortnamn ingående ord med betydelsen 'åmöte, ågren' o.dyl. Upps. 1950.
- Sörvik. (Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift 1950), s. 35 ff.
- STÅHLE, C. I.: Studier över de svenska ortnamnen på -inge. Lund 1946.
- Svenska Riks-Archivets pergamentsbref från och med år 1351, förtecknade [af N. A. Kullberg]. 1—3. Sthlm 1866—72.
- Svenska Riksarkivets pappershandlingar 1351—1400. (Meddelanden från Svenska Riksarkivet 3. Sthlm 1891.)
- Svenskt diplomatarium utg. af J. G. Liljegren m.fl. 1—. Sthlm 1829—.
- Svenskt diplomatarium från och med år 1401. Utg. genom C. Silfverstolpe m.fl. 1—. Sthlm 1875—.
- Sveriges ortnamn. Ortnamnen i Hallands län 1—. Lund 1948—.
- Ortnamnen i Värmlands län. 2—15. Upps. och Lund 1922—52.
- Ortnamnen i Älvsborgs län. 1—20. Sthlm 1906—48.
- SÖDERBERG, T.: Stora Kopparberget under medeltiden och Gustav Vasa. Sthlm 1932.
- SÖDERWALL, K. F.: Ordbok öfver svensk medeltidsspråket. Lund 1884—.
- TORP, A.: Nynorsk etymologisk ordbok. Kria 1919.
- TROELS-LUND, T. E.: Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede. 4. udg. 1—14. Kbnhvn och Kria 1914—15.
- TROTZIG, D.: Den yngre järnåldern i Dalarna. (Dalarnas hembygdsbok 1936), s. 100 ff.
- TUNBERG, S.: Stora Kopparbergets historia I. Upps. 1922.
- WENNERBERG, FR.: Ordbok öfver allmogeord i Helsingland. Hudiksvall 1873.
- WESSÉN, E.: Medeltida urkunder rörande Stora Kopparberget. Sthlm 1947.
- WIDMARK, G.: Ordet *bor* som appellativ och ortnamnselement. (Namn och bygd 1957), s. 43 ff.

Förkortningar

Arboga tb=Arboga stads tänkebok.

avskr.=avskrift.

avtr.=avtryck.

best.=bestämd.

db=dombok.

DD=Diplomatarium Dalecarlicum.

fda=forndansk(a), -t.

fem.=femininum.

FMU=Finlands medeltidsurkunder.

fsv.=fornsvensk(a), -svenskt.

G=topografiska kartan över Sverige i skalan 1 : 100.000.

G. I:s reg.=Konung Gustaf den förstes registratur 1521—60.

gen.=genitiv.

ggr=gånger.

Hillerströms ka=Charta öfver Staden Falun och Stora Kopparbergs Grufva. Författad 1780, 1781 och 1782 af L. H. Hillerström. (Linderberg: Kort Beskrifning öfver Staden Falun och Stora Kopparbergs Grufvan. Sthlm 1804.)

jb=jordebok.

Kiellström-Siölin ka=Charta öfver Fahlun stad . . . 1761 af Nils Kiellström. Abr. Siölin. (Fotostatkopia i Stora Kopparbergs bergslags arkiv.)

Liunggrens ka=Karta öfver Staden Fahlun . . . upprättad år 1858 af Gustaf Liunggren.

ml=mantalslängd.

Mogensens ka=Karta öfver Falu stad . . . 1892 af B. Mogensen.

Nova Delineatio=Noua Delineatio Et Exacta Cuprimontana. (Anonym karta från förra hälften av 1600-talet i Stora Kopparbergs Bergslags arkiv.)

or.=original.

RA=Svenska riksarkivet i Stockholm.

rb=Falu stads Räckningar för år 1647 och 1648. (Falu stads arkiv: »Magistraten. Rådhusrätten J: I 3 1647—1648».)

Schröder-Bosell gkg=Geometrisk Charta öfver Fahlun Stad . . . 1717 . . . utaf . . . G. Schröder . . . 1728 af Magnus Bosell. (Falu Lantmäterikontor.)

Schröder-Bosell-Lundström gkg=Stora Kopparbergs Bergsfrälse och Tägttekarls Hemman . . . af . . . Giljus Schröder och Magnus Bosell. Till mindre mått öfwersatte år 1776 af . . . Anders Lundström. (Falu Lantmäterikontor.)

SD=Svenskt diplomatium.

SDns=Svenskt diplomatium, ny serie från 1401.

SOH=Ortnamnen i Hallands län.

SOV=Ortnamnen i Värmlands län.

SOÅ=Ortnamnen i Älvsborgs län.

SRP=Svenska Riksarkivets pergamentsbrev.

SRPp=Svenska Riksarkivets pappershandlingar 1351—1400.

Sthlms jordebok=Stockholms stads jordebok 1420—1498.

Sthlms tänkeb.=Stockholms stads tänkeböcker 1474—1595.

Tabula geographica = Tabvla Geographica öfwer Kopparbergslaget . . . Affrijtat Anno 1640. (Lantmäteristyrelsens arkiv: L 132: 14.)

tb = Tompte Book och Vthreckningh Vthi Falhu stad . . . 1681. (Faluhads arkiv: »Magistraten, Rådhusrätten D: II: b. 1».)

Theels ka = Karta öfver Falhu stads Egor . . . Åren 1780, 1781 och 1782 af L. H. Hillerström . . . Renoverad 1815 af A. Ernström och . . . År 1827 af A. G. Theel.

UU = Universitetsbiblioteket i Uppsala.
Wermings ka = Belägenheten omkring Falu stad och Grufva. Sammandragen af N. G. Werming 1810.

Ortnamnsregister

- Abborrberget 95
Abborrtjärnen 95
Alderriset 90, 170
Alvik 44, 147
Amsberg 140
Andrakebyn 106, 143
Angerstylla 77, 98, 105
Ansta 137
Ansvarsbyn 98
Arnbo 90, 150
-arvaby 144
-arv(et) 164
Asbobygden 61
Aslastada 144
Aslathorp 144
Aspan, Lilla o. Stora, 11
Aspeboda 11, 74, 132, 148
Asslaby 143
Atlastum 143
Backa 44, 77, 90, 107, 170
Backabro 90
Backanäs 90
Backa-Rösslen 90, 150
Badstuguåsen 90
Baggärdet 77, 168
Ballatjern 18
Ballungxmor 18
Bambaraarvet 30
Barfredsgården 44
Barkarbacken 11, 170
Baståsen 90, 170
Benekarvet 30
Bengtsarvet 44
Bengtsboda 107, 150
Bengtsheden 90, 170
Bengtshed-Åkern 90
Berg 44, 170
Berggården 44, 168
Bergilsarffuit 79
Bergsgården 44, 115, 168
Bergvik 23
Billingen 12, 18
Billingsnäs 12, 18, 169
Biskopsberget 31
Biskopsäng 31, 168
Bjursen 21
Bjursås 21
Bjusarna 49
Bjusboda 49
Björkan 23
Björkboda 23, 148
Björkersbo 46, 150
Björkrisen 51
Björnmossen, Lilla, 91, 170
Björnmyran 78, 170
Björnåsen 23, 170
Björnsarvet 78
Björnsbo 12: 150
Blegxbodhe 78
Blixbo 78, 150
Boda 78, 91
-bodha 140, 148
Bodarne 78
Bodhzaret 79
Bojons 46
Bojsenburg 46
Bollnäs 46
Bolsarfwet 47
Bondberg 46
Bondetäkten 107, 164

- Bor 77
 Borelssarff 79
 Borg(ar)sveden 79, 168
 Borgen 46
 Borggårdet 91
 Borggårdet 76, 91, 168
 Borlänge 140
 Born 31, 81, 170
 Borsbo 80
 Borsänge(t) 107, 168
 Borzarff 47
 Boränget 76, 91, 168
 Bosarvet 46, 79
 Botolfsbo 107, 150
 Botäkt 46
 Brandsarvet 79
 Brattbacken 91, 170
 Brattberget 91, 170
 Bredzarffuuet 31
 Britsarvet 31
 Brogården 90
 Bromyra 46, 170
 Brossrö 34
 Brusala 12, 170
 Brusån 43
 Brusa tekth 12
 Brusbro 13
 Brussebodha 12
 Brusåller 12
 Brändetäkt 47, 164
 Bröten 108, 129
 Buddeteckthene 108
 Burgrevegården 98, 168
 Buska 47, 170
 Buskabygd 47
 Buskahult 47
 Buskbo 47, 79
 Busktäkt 47, 108, 164
 Buskåker 47
 Butäkten 108, 164
 -by 140
 Båren 31
 Båtpers 92
 Båtsarvet 79
 Bäckegården 47
 Bäckehagen 47, 168
 Bäckänget 79, 168
 Bäfsarvet 109
 Bältaregården 31, 168
 Bölet 79, 92, 168
 Börelsarvet 78, 79
 Börsarvet 47, 79
 Dagfinnsarvet 32
 Daghulwiik 99
 Daglösa 32
 Daglöstäkten 32, 164
 Dalekarlsgården 47
 Dalkarlsbo 47, 150
 Dals(by) fjärding 132
 Dalvik 99, 109, 169
 Dalviksberg 99
 Dammen 47, 109, 169
 Danholen 80, 170
 Danskabo(l) 55
 Danskebo 55
 Degerby 48
 Degerfors 48
 Degertäkt 47
 Digertäkt 47, 164
 Digresved 109, 168
 Dikarbacken 32, 170
 Diskarvet 109
 Djupsäng(et) 99, 168
 Djurbo 13, 150
 Djäversbo 48, 150
 Drängbo 109, 150
 Drängsarvet 110
 Dugurmaalknatten 99
 Dyskanzarffve 109
 Ebbegården 13, 168
 Eliebo 48, 150
 Elsborg 33
 Ena 22
 Enköping 22
 Enviken 22, 132, 169
 Eriksberg 110
 Evrikgården 48, 168
 Falan 28
 Falbygden 29
 Falkåsen 92, 170
 Falköping 29
 Falorna 29

- Falubron 28, 33
 Falu gruva 33
 Falun 27, 132
 Faluträdet 30
 Felbo 48, 150
 Fetepeningzbodha 78
 Fidleboda 48
 Finnbo 48, 150
 Finnbodarna 80, 150
 Finngärdet 80, 168
 Finnsveden 49, 166
 Fiskarbo 74
 Fiskartorp 74
 Fline 147
 Flåsriset 51
 Fläck 110
 Folckarebacken 80
 Folkarbyn 110, 143
 Folkesbacka 80, 170
 Folkwideby 110
 Folmarsarv 49
 Fornby 142
 Forsa 138, 171
 Forsgårde 23, 168
 Fredagsbo 69
 Fremande by 49
 Fremundzbacka 49
 Frydmundebey 49
 Främby 49, 143, 147
 Främsbacka 49, 170
 Frömundaby 49
 Fuluälv 29
 Färjeby 142
 Färnviken 110, 169
 Gallsjön 80, 169
 Gamla berget 33, 170
 Gammelgården 50, 116, 168
 Gammelläkten 50, 164
 Gassarvet 50
 Gattarödzarffuidh 50
 Germundstäkt 50, 164
 Getingsarvet 111
 Gimman 140
 Gimmen 140
 Gimsbärke 138, 140
 Girbaggeboda 48
 Gisslarearv 50
 Glamsarvet 50
 Gringsbo 111
 Grundeboda 14
 Grundryd 14
 Grunnebo 14
 Gruvby 142
 Gruvkarlby 146, 147
 Gruvriset 51, 86, 90, 170
 Grycken 15, 51
 Grycksbo 51, 74, 148, 150
 Grytnäs 132
 Grå(den) 81, 169
 Grålwijkia 13
 Gråsala 68, 92, 95, 168
 Grålviken 13, 169
 Grålåsa 13
 Gränsen 111
 Grävningen 111, 150, 164
 Grönbo 14
 Gröndeboda 14
 Grön fläck 110
 Grönskog 14, 170
 Gudsormsarv 51
 Gudstadhum 74
 Gullnäs 51, 169
 Gumsarffuedt 52
 Gunnarsarff:t 52
 Gunnarsbo 14, 150
 Gunsarvet 52
 Gustavs 132
 Gylle 140
 -gård(en) 168
 Gårdvik 92, 169
 Gärdekarlabynn 147
 -gårde(t) 168
 Götgården 52, 168
 Hadhahedum 52
 Haganäs 99, 169
 Hagelsjön 111
 Hagelsnäs 111, 169
 -hage(n) 168
 Hagen 112, 168
 Haghed 52, 170
 Haghedsgården 52
 Haghedslinden 52

- Hagudden 112, 169
 Hakbo 52, 150
 Halffwardzarff:t 53
 Hallsarvet 53
 Halltåkten 99, 164
 Halvarsbo 112, 150
 Handricke Byenn 107
 Handschuhsheim 53
 Handskarvet 53
 Hanrö 34
 Hansbyn 143
 Haraldsbo 53, 150
 Hardanger 98
 Harmsarvet 53
 Has-Nils udd 97
 Hedemora 61, 132, 138
 Heden 14, 34, 53, 112, 129, 170
 Hedgårdarna 23, 35, 168
 Hedsveden 92, 168
 Hekla 127
 Hemmingsbo 53, 150
 Henarvet 35
 Hermanssarff 53
 Hesse 140
 Heynearfuit 35
 Hillersbo(da) 92, 150
 Hinsen 80
 Hins finnarna 80
 Hinsnoret 100, 169
 Hoa 77, 81
 Hobborn 77, 81, 170
 Hoberget 93
 Hobergssveden 93, 168
 Hofors 113
 Hogare 53
 Hogdal 113
 Hok 93
 Holen 112, 170
 Holmen 112, 169
 Holmfridsarv 53
 Holtecht 53
 Holvret 93, 170
 Hookwijkken 93
 Horsnäs 25
 Hosjö 112, 169
 Hosjöbygd(en) 61, 112
 Hosjön 77, 81
 Høyen 54
 Hoån 113
 Hult 52, 85
 Hultåsa 52, 85
 Hunsala 12
 Husby 132, 142
 Hydishytto 138
 Hysta 138
 Hyttingawik 146
 -hyttan 169
 Hyttbacken 72
 Hyttnäs 81, 169
 Håborn 81
 Hågarvet 53, 113
 Håltächtan 99
 Håltåkt 53, 164
 Hälla 54, 170
 Hälsingarvet 113
 Hälsingberg 54
 Hälsingborn 77, 113
 Hälsinggården 54, 168
 Hälsingstrand 54, 169
 Hærræ Arnolfs intækt 157
 Hästberg 35, 170
 Hästnäs 25
 Hästskosarvet 114
 Högarffuuet 53
 Högen 54
 Högtåkt 54, 164
 Höjen 54, 127
 Hökmora 114
 Hökviken 54, 93, 169
 Hönsarvet 18
 Ingarvet 35
 Inge(l)sarvet 55
 Ingesarv 35
 Isala 68, 94, 168
 Islingby 94, 146
 Islinge 146
 Ivarsnäset 55, 169
 Jermasteckt 50
 Joganstorp 114
 Jordens arffua 55
 Jordsarvet 55
 Juddenæs 129

- Jugansbo 114, 150
 Juskebo 55, 150
 Jälkarbyn 147
 Jälkarå kern 147
 Jämtbo 55, 150
 Järgarvet 56
 Järlinden 16, 56, 118, 168
 Järnbageboda 48
 Järparvet 114
 Kalffzbecken 114
 Kalungshyn 82
 Kalvbäcken 56
 Kammarrisen 51
 Kareby 143
 Karlberg 56
 Karlborn 72, 77, 81
 Karlbäcken 56, 169
 Karlsbyheden 82, 170
 Karlsbyn 82, 143, 148
 Karlsbäcken 114, 169
 Karlshed(en) 82, 87
 Karlslund 114
 Karlsvik 15, 169
 Karlungsarf(vet) 145
 Karlungxarfweby 145
 Karsbyn 82
 Kavelmora 15, 170
 Kerlingboda 59
 Kerlingtecten 69
 Kivnäbben 115
 Klacksarvet 56
 Klagzarff 56
 Klemetsarvet 57, 115
 Klemetstäkt 115, 164
 Klingen 74
 Klingsbo 74
 Klockarbo 100, 150
 Klockarnäs 23, 169
 Klockartäkt 57, 164
 Klubbetorp 115
 Klubbtäkt(en) 57, 115, 164
 Klämshyttan 57
 Knappersarv 35
 Knektbo 116, 119, 150
 Kniva 116
 Knive, nedre, norde, øvre, 117
 Knivefjeldet 117
 Kniveås 117
 Knivsätter 117
 Knutsbo 117, 150
 Knylen 117, 170
 Knölen 117
 Kokillarv 57
 Kolarbacken 57, 170
 Kolarbo 15, 82, 150
 Kolarearv 57
 Kolbergsbo 82, 150
 Koparvet 117
 Kopatylla 77, 98, 100, 105, 118
 Kopebacke 57, 170
 Kopparberg, Stora 39, 132
 Kopparbergs gruva 33
 Kopparberget 7, 39, 170
 Kopparbergslagen 9
 Korberg 82
 Korghareteckthene 83
 Korgsarvet 57
 Korsgården 57, 118, 168
 Korslinden 118, 168
 Korsnäs 58, 118, 169
 Korså 58, 82, 169
 Kragssveden 82, 168
 Kristineberg 83
 Krokcarv 58
 Krokforsen 83, 169
 Krusbo 58, 150
 Kråknäs 118, 169
 Kukevallsbacken 15, 170
 Kullerbacken 15, 170
 Kvarntäkt(en) 94, 164
 Kvina 43
 Kvismaren 101
 Kvista 74, 137
 Kyna 100, 104, 138
 Kynäs 118, 169
 Kyrkbacken 35, 170
 Kyrkbyn 89, 94, 107, 118, 142
 Kyrktäkt 118
 Kysveden 23, 166
 Kårarvet 58
 Kårberget 44
 Kårby 102, 143

- Kårtylla 77, 101, 105
 Kårtäkt 83, 164
 Källrisen 51
 Källsarvet 58
 Källsby 143
 Källslätten 58, 170
 Källviken 59, 169
 Kämparvet 36
 Kåringbo 59, 150
 Kåringtorp 83
 Kåringträdet 118
 Kåringtägt 69
 Kätilsarvet 58
 Labbarvet 59
 Lallarvet 36
 Lambo 24
 Lammborn 24, 170
 Lammet 24
 Langamyren 164
 Larsarvet 59
 Larsmyran 59, 170
 Lellian 15
 Leminiksgårdarna 36
 Lemketäkt 36, 164
 Lenemosa 119
 Lennheden 120
 Lerbäcken 119, 169
 Lergisnor 100
 Lerian 15
 Lerighe 15
 Liljan 15, 94, 95, 100, 169
 Liljansnäs 94, 169
 Liljesund 102, 104, 169
 Lilleboda 119
 Lilltäkt 83, 164
 -linden 168
 Lindsberg 59
 Lingan 95
 Linghed 87, 95, 170
 Lisselbo 83, 119, 127
 Litslena 22
 Ljusdal 15, 170
 Ljuskbo 55
 Ljusnäs 95, 169
 Lomsbäcken 84
 Lomsen 84
 Lomshed(en) 84
 Lomsjön 84
 Lopholen 85
 Lukaretäkten 119, 164
 Lukosdahl 15
 Lumsen 84, 95
 Lumsheden 84, 95, 170
 Lumsvik(en) 83, 84, 93, 95, 169
 Lumsån 84
 Luna 119
 Lund 119
 Lunden 36
 Lundtäkten 36
 Lura 60
 Lurgården 59, 168
 Lurgärdet 60, 168
 Lurholmarna 59
 Lurviken 59
 Lurån 59
 Lusasjö 21
 Lwsdal 15
 Lusebo 21
 Lussen 21
 Lustbo 21
 Lustbosjön 21
 Lustjernet 21
 Lustjärn 21
 Lycketecht 119
 Lången 143
 Långlandet 102, 169
 Långsbyn 143
 Långsveden 60, 168
 Långtäkt 119, 164
 Lönnemossa 119, 170
 Löpholen 85, 170
 Lövberg 60, 85, 95, 170
 Lövet 120
 Lövhult 85
 Lövnäs 85, 169
 Lövsveden 95, 168
 Lövängat 85, 168
 Malingarna 24
 Malingsbo 24
 Marieberg 120
 Marnäs 24, 169
 Matsarvet 36

- Medväga 138
 Mellansjö 102
 Milsbo 102
 Milsbosjön 102
 Mjälga 138, 171
 Mjölnarbo 60, 150
 Mjölnargårdarna 120, 168
 Mjölnarvallen 85, 168
 Mons cupri 39
 Mora 61, 138
 Morbygden 60, 112, 170
 Moren 60, 170
 Morssboda 61
 Mossby 142, 144
 Munktäkt 16, 164
 Myckelby 142
 Myckelmyra 37, 61, 170
 Myran 61, 170
 Myrby 143, 144
 Mälaregården 61, 168
 Mårsboda 61
 Mälaren 27
 Mörtsjöbo 61, 150
 Mörtåsen 95, 170
 Mörtåstjärnen 95
 Naglarby 110, 144, 145
 Narvtäkt 120, 164
 Nedgåssarff:t 50
 Nisstäkt 120, 164
 Nordanrog 61, 169
 Nordanö 102, 104, 169
 Noret 37, 62, 100, 169
 Norlingsberg 44
 Norsbo 102
 Norslund 62
 Norvika 120
 Nubbeszarffuet 62
 Nuppsarvet 62
 Nybo 62
 Nybodarna 120
 Nyby 120
 Nybyggen 102, 103
 Nybyggningen 103, 129
 Nyckelby 142
 Nygården 16, 62, 121, 129, 168
 Nyhyttan 121, 169
 Nynäs 121, 169
 Nystefotsarvet 121
 Nysveden 62, 168
 Nytsarv 121
 Näristäkten 121, 164
 Närsbyn 122
 Näs(et) 62, 90, 122, 169
 Näsänget 85, 96, 168
 Näverberg 62, 170
 Offuadeby 144
 Ohret 88
 Olewik 69
 Olovsboda 63, 150
 Olsarvet 85
 Olsbacka 16, 170
 Onsteckt 88
 Ore 105
 Ornäs 93, 103, 169
 Orrsta 138
 Orsa 103
 Osleby 143
 Oslista 143
 Ovandal 18
 Ovan Varpan 61
 Oxhagen 122, 168
 Persarvet 85, 122
 Perstingzgråå 81
 Piltarvet 63
 Pingbo 75
 Pinkahemmet 75
 Pinkarvet 75
 Pinkebo 75
 Pinkgärdet 75
 Pinkharn 75
 Pinkmoren 75
 Piparvet 63
 Porsmyran 63, 170
 Porstingzgrå 81
 Prästarvet 63
 Prästlund 122
 Prästtåkten 37, 164
 Puttbo 63
 Pålsarvet 122
 Ragvaldsberg 122, 170
 Ramsnäs 85, 169
 Ramsnäs(holm) 122, 169

- Rangwistyllom 103
 Rankhyttan 123, 169
 Ransabodha 164
 Rasberg 122
 Ras(jö)bo 75
 -red 150
 Rensbyn 124, 143
 Riiszoord 86
 Ris 51
 Riset 86, 170
 Risholen 86, 170
 Ristäkten 51
 Rodstäkt 164
 Rog 61
 Romme 140
 Rommenäs 125
 Romsarvet 121, 124
 Ronneby 64
 Rorickztecktt 64
 Rostberg 63, 86, 170
 Rosttäkt 64, 164
 Rotebo 64
 Rottnaby 65
 Rottneby 64, 147
 -rud(u) 150
 Rumpenäs 125, 169
 Rupstjärn 86, 169
 Ruseberg 63
 -ryd 150
 Råbacken 96, 170
 Råttneby 65
 Råbbrö 34
 Räfsaret 120
 Råfstylla 77, 98, 103, 105
 Rännefalan 29
 Rävbacken 16, 170
 Rävåla 12
 Röbacken 125, 170
 -röjssel 150
 Rönndalarna 25, 170
 -rönning 150
 Rönnavaln 20
 Rörstektt 64
 Rössbergh 63
 Rösslen 90
 Samuelsdal 65, 170
 Sandsberg 86, 170
 Sandviken 125, 169
 Saxlinden 16, 168
 Sebenarueby 145
 Sellnäs 51
 Sendawiik 125
 Sigbernaruaby 145
 Silvberg 132
 Siuordzarffuit 65
 Sjulsarvet 65
 Sjömillankälen 102
 Sjömillan 102
 Sjömilsås 102
 Skadebjörsarvet 65
 Skarptäkten 86, 164
 Skederid 73
 Skedevi 73
 Skedvi, Stora, 72, 132, 137
 Skedvi, Västra, 73
 Skegrie 73
 Skephult 73
 Skeppshult 73
 Skerike 73
 Sketnebron 37
 Skindereholmen 65
 Skinnararv 125
 Skinnarbo 65, 150
 Skinnarebodha 121
 Skinnaränget 125, 168
 Skinhetta stran 127
 Skjulsarvet 65
 Skog(en) 15, 16, 170
 Skogsheden 14
 Skomsarby 144, 145
 Skomsnäs 145
 Skragås 38, 170
 Skrikegallen 43
 Skrålen 43, 74
 Skråmänget 114, 168
 Skuggarvet 65, 86, 127
 Skugg(e)bo 65
 Skuggebol 65
 Skuggerud 65
 Skuggetorp 65
 Skwmsarwaby 145
 Skålmyran 103, 170

- Skädvi 72
 Skäggheden 86, 170
 Skövde 73
 Slaggen 17
 Slanget 66
 Slugshage 66, 168
 Slången 66
 Slånget 66
 Slätta 66, 170
 Slättmyra 66, 170
 Smedbacken 126, 170
 Smedby 147
 Smedsarvet 66, 126
 Smedsbo 17
 Smidhaby 147
 Smältartäkt 126, 164
 Snappertuna 67
 Snysingsboda 87, 150
 Snällbotäkt 67, 164
 Solbacka 67, 170
 Songa 43
 Spadarvet 87
 Spaksjön 96, 169
 Spetzare 38
 Spinkarvet 75
 Spitsarvet 38
 Staberg 126, 170
 Stabergsklack 117, 126
 -stadha 140
 Stallgården 67, 168
 Stenbacken 67, 170
 Sten bærnæ arff 68
 Stennäset 38, 169
 Stensarvet 67, 126
 Stenverkarna 115, 126
 Storbo 119, 127
 Storgården 17, 116, 127, 142, 168
 Storsten 103, 170
 Storsund 103, 169
 Storsveden 87, 96, 168
 Strand 127, 169
 Straternabodhum 17
 Strodhenbo 17
 Stråtenbo 17, 148
 Stråtjärn(en) 17, 169
 Strömhamnen 67, 168
 Stubbarvet 127
 Stubbnarvet 38
 Studsarvet 68
 Stämnarvet 68, 127
 Stämshöjen 127
 Slängslen 87, 150
 Sundalen 76
 Sundborn 72, 76, 87
 Sundfør 77
 Sundh(e) 103
 Sunnanhaga 127, 169
 Sunnanö 102, 104, 169
 Sunneborg 76
 Superbacka 89, 170
 Surarvet 17
 Susan 43
 Susbäcken 43
 Susna 43
 Swalessyo 89
 Svarten 96
 Swartetierna 128
 Svartnäs 96, 169
 Svartskär 128, 169
 -sved 150, 166
 Sweddia 87
 Sveden 68, 87, 128, 168
 Svensjön 96, 169
 Svärdsjö(n) 89, 132, 169, 170
 Sången 43, 74
 Säbbaarfwabyy 145
 -säl 168
 Säljebo 68
 Särkimäki 95
 Säter 132
 Söderbo 17
 Söpnarby 144, 145
 Sörbo 17, 76, 128, 131
 Tallsarvet 68
 Tansbo 68, 148, 150
 Tansen 68
 Tenger 26
 Thoresarfweby 145
 Tiskaretjärn(ssjön) 42
 Tiscasioberg 7, 42
 Tisken 26, 42
 Tisnaren 101

- Tjutingen 43
 Tjärna 138, 140
 Tjärnsjön 140
 Tjärnsveden 96, 168
 Tjärntäkt 69, 83, 118, 164
 Tofta 96, 169
 Toftan 84, 143
 Toftbyn 96, 143, 148
 Tomnäs 104, 169
 Tomsarvet 69
 Torarv 69
 Torløgxnes 105
 -torp 150
 Torp(et) 88
 Torsdagsbodarna 69, 150
 Torsång 97, 132, 137
 Tosarby 110, 144, 145
 Trollhättan 127
 Trondzkyna 104
 Tronshagen 18, 168
 Tronsjö 18, 101, 104, 138
 Trosta källa 128
 Trostebäck 128
 Troste(bäcks)bro 128
 Trädet 30
 Tröne 140
 -tuna 140
 Tuna, Stora 132, 137, 171
 Turbo 88, 150
 Tylla 77, 98, 100, 105, 138
 Tyllahagen 105
 Tyllbyggia fjärding 105
 Tyllsnäs 105, 169
 Tyskaen 42
 Tyskeberget 42
 Tysken 42
 Tysktäkten 129, 164
 Tå 69
 -täkt 150, 156, 164, 166
 Täkt 72, 129
 Tänger, Ytter-, 25, 169
 Tänger, Över-, 27, 169
 Tänggran 26, 170
 Uddnäs 129, 169
 Uggelvik 69, 169
 Wlffwawiik 69
 Undersvik 99
 Utanhed 112, 129, 164, 169
 Utanmyra 18, 88, 169
 Utendal 18
 Uvebo 129
 Uvnäs 70, 169
 Vala 19
 Valbo 19
 Valen 19
 Vallmora 18, 170
 Vallsfors 20
 Valsan 19
 Valsjön 20
 Varbo 70, 150
 Varggården 70
 Varggårdsbygden 61
 Vassbo 20, 150
 Vasteboda 20
 Welkensbacken 20
 Veltekvärn 130
 Verktäkt 114, 127, 164
 Verpebygden 61
 Vibjörnaskoga 71, 170
 Vigge 142
 Viimäki 92
 Vika 106, 118, 133, 137
 Vikarbyn 146, 147
 Viken 105
 Vikingxbakka 20
 Viksberg 130
 Viksnäs 105, 169
 Viksö 106
 Vilkesbacka 20, 170
 Vinen 43, 74
 Vintjärn 97, 169
 Vippan 71
 Volbu 19
 Vällén 71
 Vällgården 71, 168
 Vällingen 19
 Værpe bodhæ 70
 Västanbäck 71, 169
 Västerby(n) 142
 Västerån 72
 Ylen 43, 74
 Ynvarsarv 130

Yttertänger 25
 Ytterhogdal 113
 Yttermora 138
 Yzlingaby 146
 Åby 144
 Åg 97, 169
 Åkern 21, 90
 Ånarv(et) 88
 Ångermanland 98
 Årberget 88, 170
 Årby 143, 144
 Åsbo 71, 130
 Åselby 143
 Åselstad 144
 Åseltorp 144
 Åsen 38, 130, 170
 Åsselsta 143
 Åwedebyn 144
 Äbbe gårdenn 13
 Äfrikegården 48
 Älvsala 12
 Älvsborg 33
 -äng(e) 168

Änge 71, 168
 Änges 106, 168
 Ängessveden 130, 168
 Ängsberg 130
 Änkebyn 44, 147
 Öffuergasarff:t 50
 Öfverby 144
 Ön 97, 169
 Önsbacken 71, 170
 Önsgårde(t) 88, 130, 168
 Önstäkt 88
 Östanfors 38, 169
 Östansjö 97, 169
 Östantjärna 131, 169
 Östborn 71, 72, 77
 Östensbor 71
 Österbo 128, 131
 Österby(n) 97, 142
 Österå 72, 169
 Överbacka 88, 170
 Överhogdal 113
 Övermora 138
 Övertänger 27

